

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review

peníze

raničí ?

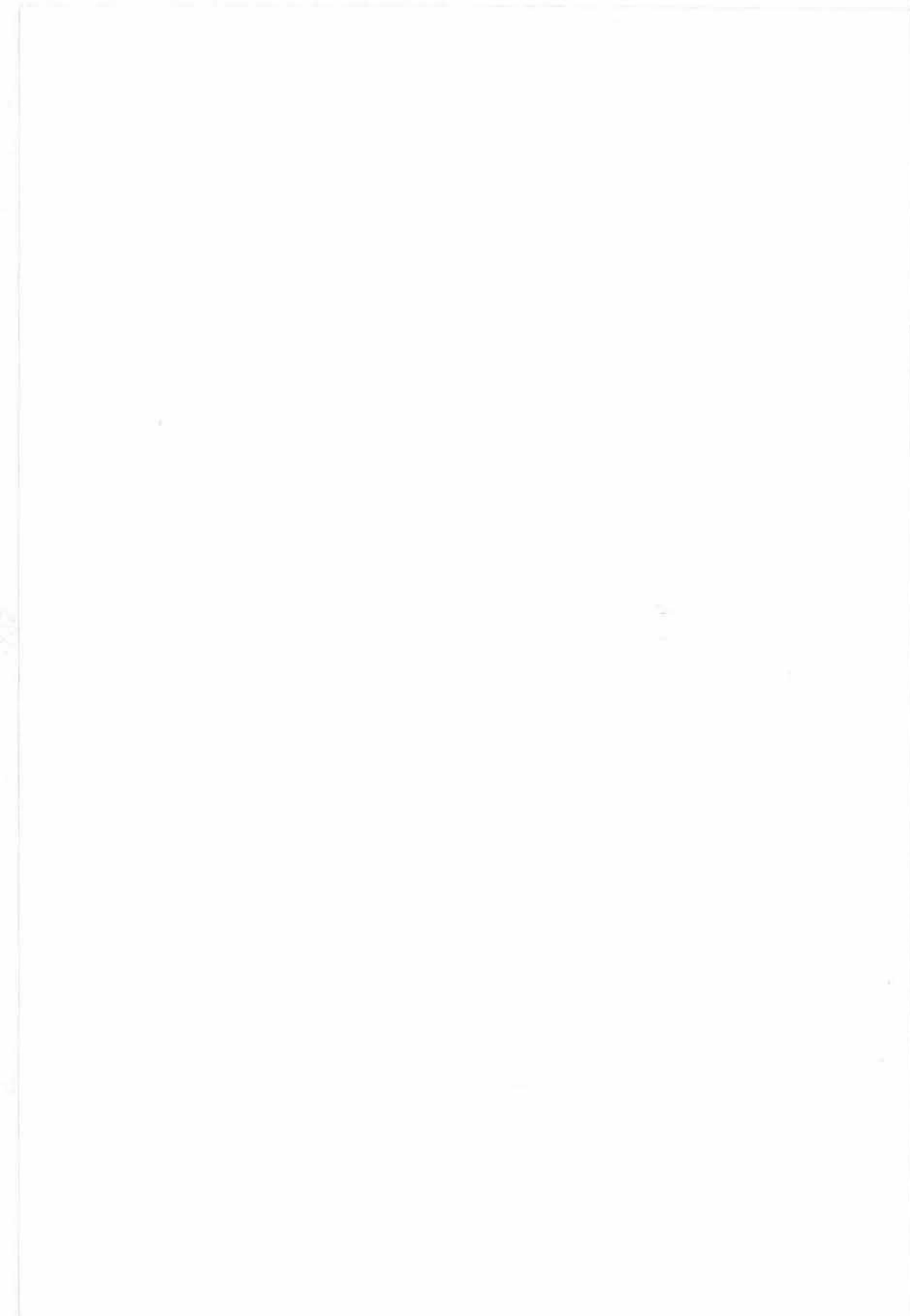
JINAM !

AS COOK



1996

3



TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

3

PÁTÝ (TŘICÁTÝ SEDMÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu *Vojenské rozhledy* vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

Základní kroky Armády ČR k dosažení interoperability s armádami států NATO

Cílem mé statě je seznámit čtenáře Vojenských rozhledů se současným stavem Armády ČR a zamyslet se nad základními kroky, které se uskutečňují nebo připravují v rezortu obrany a v AČR v rámci procesu postupného přibližování a jak předpokládám i perspektivního začlenění ČR do NATO a naší armády do jeho vojenských struktur.

Hlavním důvodem orientace zahraniční politiky a obrany ČR je především sdílení stejných hodnot a zájmů s demokratickými zeměmi (schéma č. 1). Obdobně jako státy Severoatlantické aliance jsme i my přesvědčeni, že ani v současné relativně příznivé politicko-vojenské situaci nelze ignorovat možný vznik, respektive eskalaci bezpečnostních rizik a také většina občanů České republiky spatřuje s ohledem na historické zkušenosti a současnou situaci v budoucím členství ČR v NATO optimální cestu k zajištění mezinárodní bezpečnosti a stability. NATO je vnímáno jako stabilní, funkční a akceschopná organizace.

Důvody orientace zahraniční politiky a obrany ČR na vstup do NATO

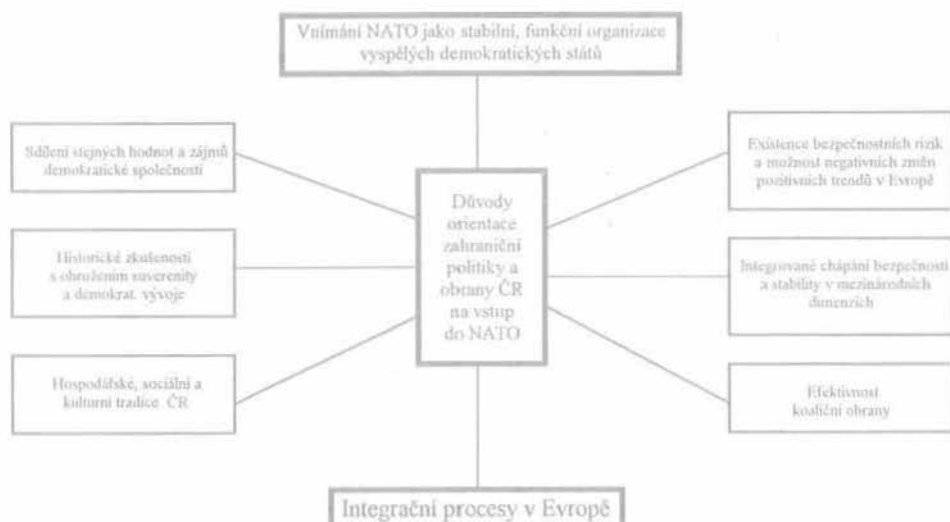


Schéma č. 1

Systémové předpoklady začlenění ČR do NATO

Rozhodující je současné splnění určitých vnějších a vnitřních podmínek (schéma č. 2). Po politických změnách v roce 1989, po rozdělení ČSFR a vzniku ČR lze konstatovat pozitivní vývojové trendy jak v politické, tak ekonomické oblasti. V České republice je parlamentní demokracie a plně se uplatňuje civilní kontrola ozbrojených sil. Naše republika považuje za významné transatlantické spojenectví a v přítomnosti vojenských sil USA v Evropě vidí záruku stability tohoto prostoru. Tato orientace obrany i konkrétní kroky k její realizaci vycházejí z politických rozhodnutí Parlamentu ČR, Ústavy ČR a platných zákonů. V této oblasti se nyní soustředíme na modernizaci legislativní báze obrany státu tak, aby odpovídala novým podmínkám a potřebám.

Vojenské předpoklady vstupu naší republiky do NATO vyvozujeme jednak ze základních dokumentů NATO, Severoatlantickou smlouvou počínaje a Studií o rozšíření NATO konče, jednak z politických a vojenských jednání na různé úrovni. Zvláštní význam pro nás mají účast a aktivity v rámci Severoatlantické rady pro spolupráci (NACC) a Partnerství pro mír (PfP), protože umožňují konkretizaci cílového stavu a také jsou platformou pro prezentaci AČR a praktické porovnání její úrovně s armádami NATO. Počítáme s tím, že rozsah, kvalita, termíny i formy realizace vojenských předpokladů budou dále konkretizovány, a to jak ze strany NATO, tak ze strany ČR podle reálného průběhu, konkrétních podmínek a možností.

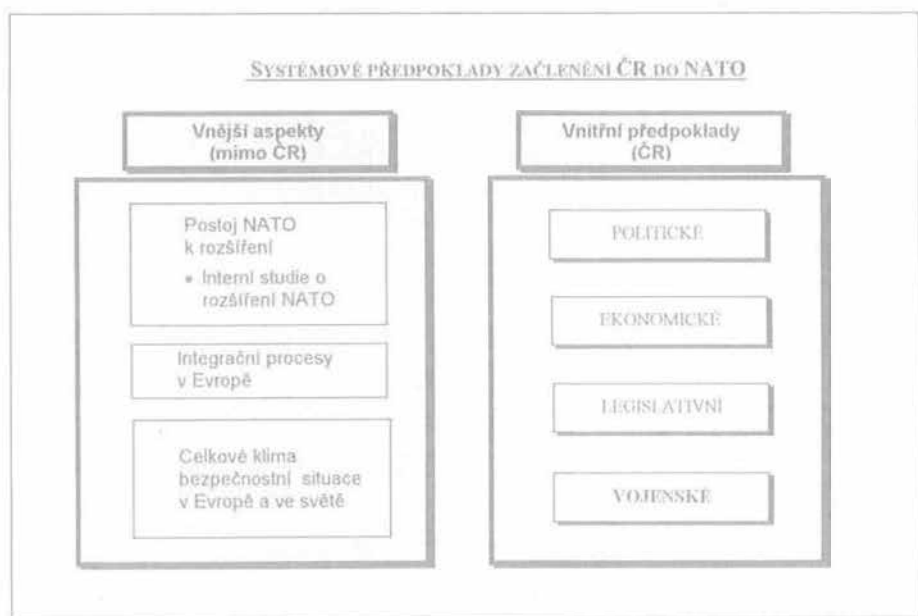


Schéma č. 2

Politická orientace obrany státu i existující vztahy se státy a organizacemi NATO iniciovaly v rezortu obrany ČR v době od května do října minulého roku zpracování dokumentu *Harmonogram realizace základních kroků AČR k dosažení interoperability s armádami států NATO*. Tento dokument definuje základní podmínky pro přechod ze současného do cílového stavu a vytváří podmínky pro sladění procesu dosažení interoperability s armádami NATO s procesem celkové modernizace AČR.

Hlavní charakteristiky současného stavu AČR

V posledních letech se zásadně změnila velikost, struktura i celkové zaměření činnosti rezortu obrany a armády. **Obranný charakter použití AČR** se výrazně promítl v předpisech, v plánovacích dokumentech, ve výcviku vojsk, v dislokaci a ve struktuře výzbroje.

Významný byl transformační proces naplánovaný a realizovaný v letech 1993-95. Při dělení federální armády bylo přesunuto 20 150 kusů techniky a 254 390 tun materiálu. Redislokace a redukce armády se týkala 1292 svazků, útvarů a zařízení, zasáhla tisíce vojáků z povolání a jejich rodiny. Změny proběhly hladce a bez mimořádných událostí. V organizační struktuře byl zaveden pružnější *brigádní systém*. V plánování a rozpočtování byl zvolen *systém PPBS*. V únoru 1996 bylo dokončeno zavádění podvojněho účetnictví. Zcela novým fenoménem je prakticky trvalé *operační nasazení jednotek AČR v zahraničí* v operacích UNCRO a UNPROFOR, řízených OSN a v současné době v rámci IFOR.

V tak složitých vývojových procesech je přirozené, že dochází i k nedostatkům a přetrvávání negativních jevů; některé z nich jsou dědictvím minulosti, kdy např. nižší technická úroveň zbraní byla kompenzována jejich množstvím. Jiné problémy jsou však subjektivního rázu. Mám na mysli především pomalé tempo ve změnách odborné a jazykové připravenosti personálu, která má pak důsledky v kvalitě a rychlosti nutných a samozřejmě velmi náročných inovačních procesů.

Modernizace AČR

V současné době probíhají intenzivní práce na racionalizaci struktury rezortu obrany a optimalizaci jeho složek, tj. správních částí, AČR, civilní ochrany a dalších. Náročné je zejména **stanovení optimální velikosti a složení armády** pro její výstavbu do roku 2005, tak aby byly efektivněji zhodnoceny zdroje, vynakládané ze státního rozpočtu na obranu. Zároveň vytváříme **koncepce vývoje v oblasti hlavních součástí AČR**, to jest pozemních sil, vzdušných sil a logistiky.

Struktura AČR je znázorněna na schématu č. 3, zároveň s tabulkou počtů osob a hlavních druhů techniky. Z tabulky je zřejmé, že proti limitům smlouvy o konvenčních silách jsou nižší počty osob, bojových letounů a bitevních vrtulníků.

V AČR je poměrně značný podíl nemoderních, pouze dočasně vyhovujících nebo z technického hlediska nevyhovujících součástí. Základním východiskem a motivem našeho postupu je bezpodmínečná nutnost změny tohoto stavu a výstavba moderní, efektivní armády. Zároveň se ale snažíme eliminovat extrémní, nereálný přístup, že vše je v AČR nemoderní a nevyhovující. Opak dokazuje nejen účast pozorovatelů, jednotek a útvarů AČR v mírových operacích, často více oceňovaná v zahraničí než doma.

Dobrou technickou úroveň má oblast chemického a radiačního průzkumu, oblast součinnosti v řízení operací při cvičeních, oblast krizového managementu a další oblasti.

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA, POČTY OSOB A VÝZBROJE AČR

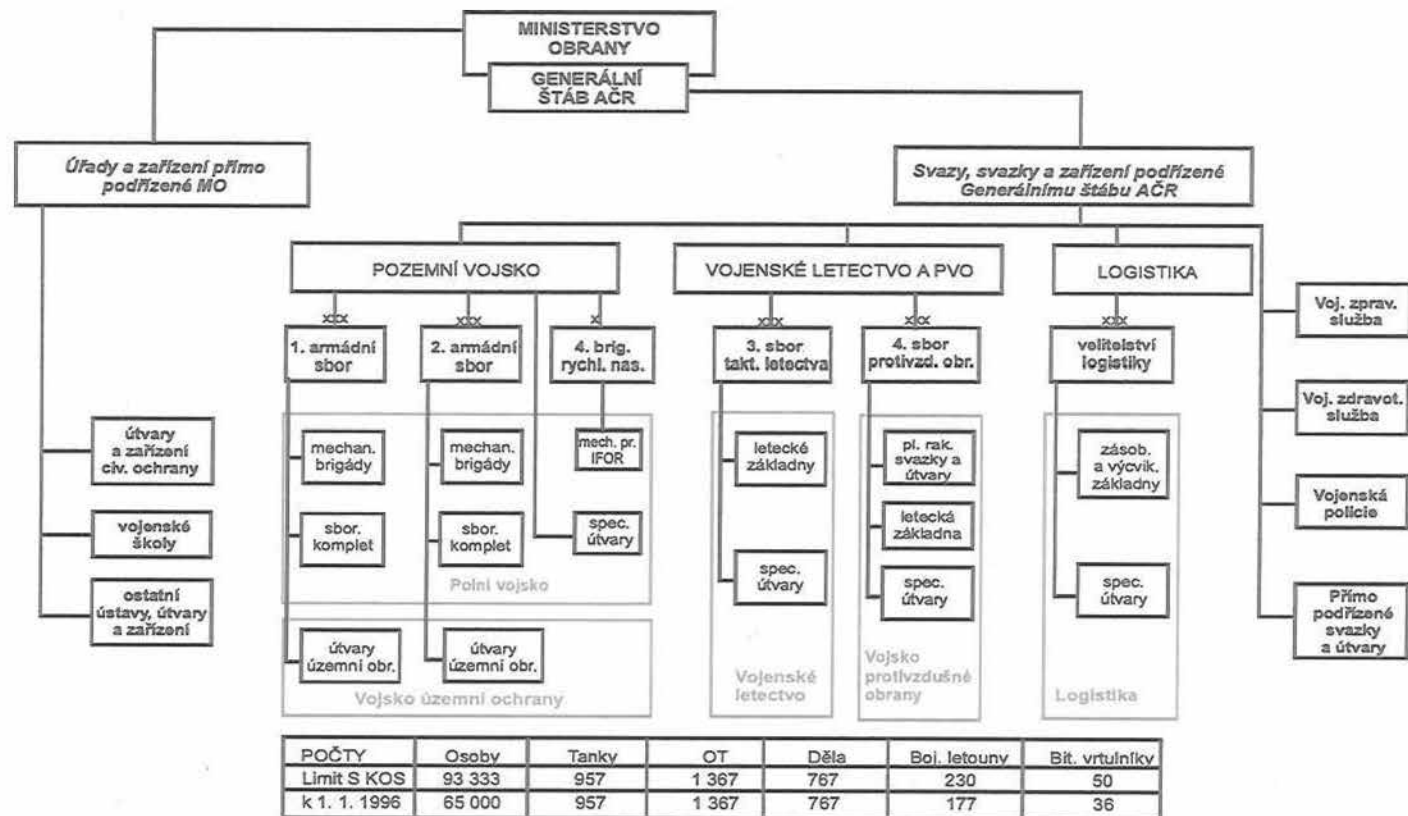


Schéma č. 3

Cíle interoperability přijaté ČR v rámci projektu PfP

Na úrovni ministrů zahraničních věcí se Česká republika v červnu 1995 zavázala splnit v určeném rozsahu do konce roku 1997 stanovené cíle interoperability v rámci projektu PfP (schéma č. 4). Tyto konkrétní cíle, zahrnuté v Procesu plánování a hodnocení (PARP) považujeme za klíčovou otázku interoperability. Na splnění všech cílů se intenzivně pracuje a ve stanoveném termínu jich bude dosaženo.

Plnění uvedených cílů interoperability znamená pro AČR odstartování procesu, ve kterém se budeme postupně přibližovat armádám států NATO. Jsme si vědomi toho, že efektivnost a rychlost tohoto procesu bude záviset na jeho přípravě, personálním, technickém a ekonomickém zajištění. Ani sebelepší pomoc expertů armád NATO nám nepomůže, pokud my sami v rezortu obrany ČR, v AČR a CO ČR nebudeme intenzivně a efektivně pracovat. Nejedná se však pouze o hlavní opatření v oblasti personalistiky, velení a řízení, výzbroje a techniky, logistiky a výstavby jednotek a útvarů pro PfP a NATO.

Stejně důležitá jsou opatření předběžná, která mají v krátké době vytvořit podmínky pro efektivnost a rychlé tempo změn. Značný význam je přikládán kvalitě výcviku a sociálním otázkám vztahů ve vojenských kolektivech, protože tyto faktory, při pouze částečné profesionalizaci, ovlivňují společenský kredit armády, a tím i všechny ostatní podmínky jejího vývoje žádoucím směrem.

CÍLE INTEROPERABILITY PŘIJATÉ ČR V RÁMCI PROJEKTU PARTNERSTVÍ PRO MÍR (s časovým horizontem 1997)

1. Stejnost (commonality) pohonných hmot pro pozemní síly a manipulace s nimi
2. Interoperabilita spojovacích zařízení
3. Jazykové požadavky na štábní důstojníky
4. Zabezpečení styčných týmů
5. Používání postupů a terminologie NATO v oblasti spojení
6. Použitelnost jednotek pro operace PfP
7. Schopnost značit a vést přehledy o nebezpečných prostorech (minová pole, prostory s nevybuchlou municí a pod.)
8. Používání symboliky NATO na pozemních mapách
9. Přijetí mapové projekce a souřadnicové sítě UTM (Universal Transverse Mercator) a vojenské souřadnicové sítě MGRS (Military Grid Reference System)
10. Logistická podpora
11. Interoperabilita leteckých navigačních systémů
12. Systém rozpoznávání letadel vlastní - cizí IFF (Identification Friend or Foe)

Schéma č. 4

Oblast personalistiky

Intenzivně pracujeme na vybudování **komplexního personalistického managementu** s cílem zavést účinná objektivní pravidla a kritéria do celého procesu personalistiky, od přijímání nových vojáků, přes kariérní postup až k odchodu osob z armády. Za účinné spolupráce s armádou Nizozemska je vytvářen personalistický informační systém, který zajistí informace o potřebách, poptávce, nabídce a možnostech v oblasti lidských zdrojů. Nemusím zajisté zdůrazňovat komplexní charakter a dlouhodobost procesů v personální oblasti. Naším cílem je *zvýšení stupně profesionalizace se současnou změnou struktury personálního složení ve prospěch profesionalizace na nižších funkcích.*

Základní systémové změny v orientaci obrany státu po roce 1989 vytvořily v řadě oblastí principiálně nové požadavky na odborné vzdělání a přípravu příslušníků AČR i vrcholového řízení rezortu. Mám na mysli zejména oblast strategického plánování, ekonomického řízení, leteckého provozu, informatizace a modernizace výcvikového procesu. Pokrok v této oblasti by byl nemyslitelný bez výrazné pomoci armád států NATO. Oceňujeme zejména Mezinárodní vojenský výukový a výcvikový program (IMET), který zpřístupnil moderní plánovací metody uplatňované v armádách NATO širokému okruhu pracovníků z oblasti vrcholového řízení obrany, a to nejen z AČR. Oceňujeme jazykové kurzy, které nám poskytly Kanada, USA, Velká Británie, Francie, Nizozemsko a SRN.

Oblast velení a řízení

Opatření v oblasti velení a řízení mají převážně průnikový charakter, protože jsou motivována jak modernizací a efektivností AČR, tak požadavky interoperability s armádami NATO. Za klíčovou považujeme výstavbu systémů velení, řízení, spojení a průzkumu na bázi C⁴I². Plně akceptujeme přístup armád NATO v této oblasti, který vychází z vyváženého vztahu lidské a technické složky a zásadního významu kvalitní informační báze pro rozhodování, řízení a velení na všech stupních.

Proces informatizace v AČR rozšiřuje spektrum použití a činnosti armády, její mobilnost, flexibilitu, schopnost samostatného rozhodování a plnění úkolů. Proto klademe na úroveň techniky a technologie v oblasti spojení zvláštní důraz (viz schéma č. 5). Přivítali jsme dohodu o uvolnění standardů pro zpracování, přenos a ochranu informací. Cílovým stavem je pro nás **vzájemné propojení informačních a řídicích systémů AČR se systémy armád NATO.**

Považujeme za velmi praktické a racionální selektivní účelové pojetí interoperability uplatňované v NATO, protože umožňuje soustředit úsilí a prostředky tam, kde je to opravdu třeba. Současná situace v Bosně a Hercegovině akcentuje význam indikace a likvidace minových polí a nevybuchlé munice. Oblast vyhodnocování účinků ZHN, toxických, radioaktivních a biologických látek má v AČR vysokou úroveň. To je příkladem toho, že i malý stát a malá armáda mohou být, co se týče intelektuálního vkladu a technické invence, přínosem pro Alianci.

Opatření v oblasti velení, řízení a průzkumu vojenského letectva a vojska PVO jsou zaměřena jak na interoperabilitu se vzdušnými silami NATO, tak na organizační a technické splnění závazků vyplývajících z mezinárodních dohod a integračních procesů v oblasti sledování vzdušné situace a leteckého provozu. Při tvorbě nové koncepce

vzdušných sil, které budou v připravované struktuře AČR zahrnovat vojenské letectvo a vojsko PVO, se velmi dobře uplatňuje *studie česko-amerického týmu o modernizaci PVO*.

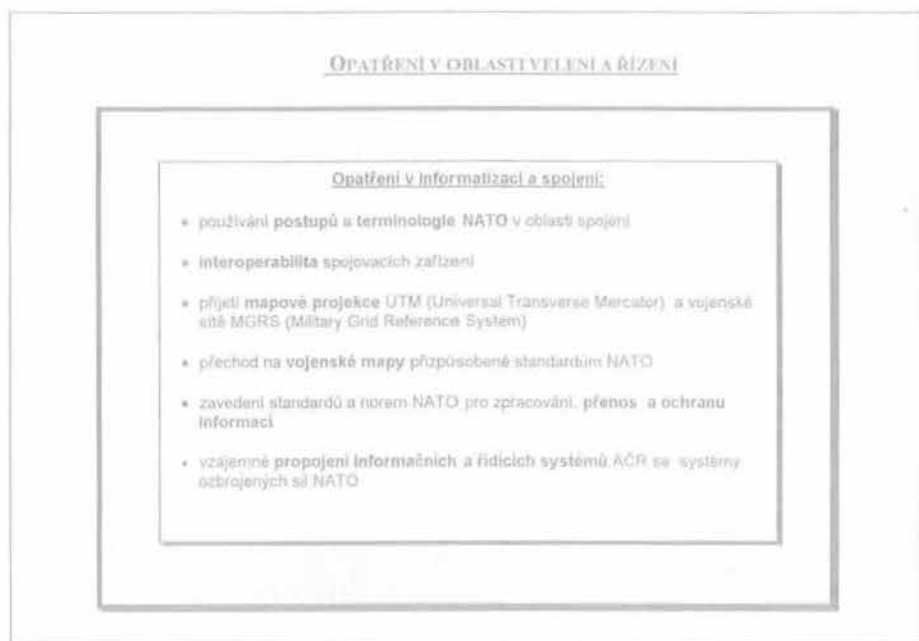


Schéma č. 5

Oblast výzbroje a techniky

Rovněž při koncipování a realizaci opatření v oblasti výzbroje a techniky vycházíme ze selektivnosti a účelovosti koncepce interoperability. Vzhledem k investiční náročnosti opatření předpokládáme jejich realizaci postupně, tempem optimálně vyhovujícím jak finančním možnostem, tak aktuálním potřebám (schéma č. 6).

V pozemním vojsku klademe prioritu na **modernizaci výzbroje u brigády rychlého nasazení**, jakožto základu sil vysílaných ČR do mírových operací. V budoucnu se předpokládá její přímé začlenění v silách NATO. Modernizace výzbroje a výstroje bude dále rozšiřována na další svazky pozemního vojska. K zvýšení mobility se předpokládá snižování počtu tanků na úkor lehkých terénních vozidel a celkové snižování hmotnosti výzbroje k snadnější přepravě vzdušnou cestou.

Současný stav výzbroje letectva je dán minulou dlouhodobou orientací na techniku vyráběnou ve státech Varšavské smlouvy, včetně závislosti na opravách a dodávkách náhradních dílů. *Přezbrojení letectva je finančně nejnáročnější z našich modernizačních*

programů a nelze se divit, že volbu optimálního řešení z věcného i časového hlediska řádně zvažujeme. Situaci značně komplikuje narůstající stupeň technické nezpůsobilosti současné provozní letecké techniky a s tím související omezování přípravy vojenských pilotů.

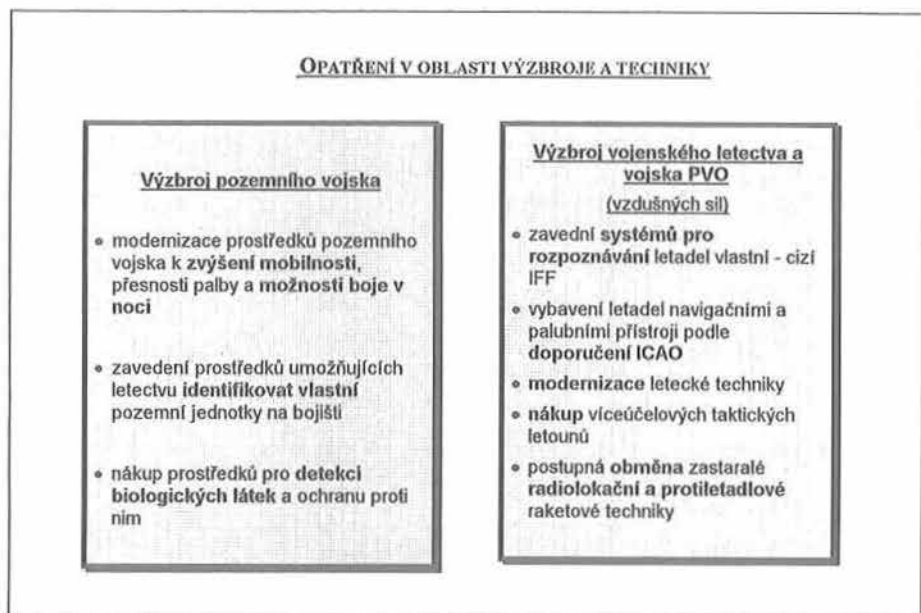


Schéma č. 6

Oblast logistiky

Obranná orientace použití AČR s omezením působení na teritoriu ČR vede k realizaci systémových změn v logistice, a to jak v množství a kvalitě logistického zabezpečení vojsk, tak v jeho organizaci a nárocích na přepravu. Požadavky interoperability s armádami států NATO v oblasti logistiky se prakticky projevují zejména v cílech interoperability, které AČR dosáhne do roku 1997. Zvláštní pozornost věnujeme **přijetí standardů a katalogizačního systému NATO**. Těmito opatřeními sledujeme nejen sblížení logistických systémů, ale také racionalizaci a zvýšení efektivnosti logistického zabezpečení vojsk AČR. Určité obtíže nastávají ve volbě optimálního stupně centralizace a v systémovém řešení objektivního výběru dodavatelů techniky, materiálu a služeb.

Novým fenoménem v oblasti logistiky je zabezpečení jednotek a útvarů AČR působících v mezinárodních silách mimo území ČR a zabezpečení logistické infrastruktury pro přesuny, společný výcvik a operace ozbrojených sil NATO na území ČR. To úzce souvisí s **modernizací leteckých základen a systémem řízení letového provozu k přijímání letounů NATO**.

Výstavba jednotek a útvarů pro mírové operace, PfP a NATO

Jsem přesvědčen, že nikdo nepochybuje o ochotě a připravenosti České republiky podílet se na udržení míru a stability konkrétní vojenskou účastí v mezinárodních silách. Ve výstavbě jednotek a útvarů klademe důraz na přípravu organických jednotek a útvarů AČR, využitelných pro stejné spektrum úkolů jako u jednotek a útvarů armád NATO, včetně bojových úkolů a práce v mezinárodních štábech. Zaměřujeme se rovněž na plánovanou výstavbu pohotovostních sil AČR pro mírové operace k začlenění v mezinárodní pohotovostní brigádě v souvislosti s dánskou iniciativou. Těžištěm naší činnosti do konce roku 1997 bude dosažení cílů interoperability v rámci plánovacího procesu PfP. Po roce 1998 lze předpokládat dosažení stabilizované personální struktury, realizace investičně méně náročných projektů a zvýšení finančních možností pro výstavbu armády v oblasti přezbrojení. Podle konkrétní situace přistoupíme k postupné výstavbě plně kompatibilních a v daných aspektech se silami NATO interoperabilních útvarů a jednotek. Časové horizonty a tempo vývoje budou samozřejmě ovlivněny ekonomickými možnostmi ČR.



Na závěr bych se chtěl ještě jednou zmínit o aktivitách ČR a AČR nasměrovaných k NATO. Chci zdůraznit, že politická i vojenská orientace v oblasti obrany na vstup do NATO je výrazná, konkrétní a stabilní a že tímto závažným krokem nesledujeme pouze bezpečnostní zisk. Jsme si plně vědomi i podílu na odpovědnosti, plnění úkolů a příspěví k vojenským obranným schopnostem civilizace, jejíž se cítíme být součástí. Považujeme za nezbytné toto odhodlání nejen deklarovat, ale i prakticky prezentovat. Snažíme se tak konkrétně prokázat schopnost být samostatným a uznávaným subjektem v oblasti politické a vojenské, při řešení závažných a naléhavých úkolů v oblasti míru a bezpečnosti.

Přemýšlení o možném

Toto zamyšlení je zaměřeno na základní problémy bezpečnosti České republiky a z toho vyplývající úlohu státu a jeho armády. Chce se dotknout problémů perspektivní výstavby celkového systému zajišťujícího bezpečnost státu, a to jak v obecné poloze, tak nabídnout některé úvahy a náměty jako podklad pro následující diskusi.

OBECNÉ ÚVAHY

Geopolitická poloha České republiky

Geopolitická poloha České republiky je v Evropě výjimečná. Naše republika leží mezi evropským východem a západem a sousedí se státy, které mají různou hospodářskou strukturu a ekonomickou úroveň, ale i rozdílnou míru politické stability a tendencí. Prostor, který obýváme - tedy křižovatka peripetií evropské historie i dneška, místo citlivého dotyku evropských magistrál kultury, vzdělanosti, infrastruktury - je natolik exponovanou částí kontinentu, že si právem zaslouží nejen maximální pozornost, ale i větší stabilitu a pevnější bezpečnostní jistoty, než máme v současné době.

Novodobá historie České republiky resp. bývalého Československa nás dostatečně poučila, jak labilní může být bezpečnostní politika a jak snadno lze porušit léta budované závazky, dohody a sliby vůči malému státu ve prospěch jiných „vyšších bezpečnostních zájmů“, nebo ve prospěch „mocnějších“. Tak tomu bylo v roce 1938-39 i roce 1968, kdy jsme byli přinuceni za použití přímého ozbrojeného násilí sdílet svůj osud z rozhodnutí jiných. Takovéto tragédie našeho národa se nikdy v budoucnu nesmí opakovat. Bylo by neodpustitelným hazardem, nejen s bezpečností České republiky, ale i se stabilitou a mírem v citlivém prostoru střední Evropy, tuto skutečnost ignorovat.

Pronikavé a hluboké změny v Evropě, končící bipolární dělení světa i výrazné politické proměny střední a východní Evropy relativně zlepšily bezpečnostní prostředí, v němž se nachází nově vzniklá Česká republika. Tempo dějin se zrychlilo, stará pouta odpadla, vynořily se však nové problémy. Přes zcela nový, historicky nevídaný trend vytváření komplexního bezpečnostního systému a dalších mírových iniciativ v Evropě se dosud žádný stát nevzdal práva hájit svoji suverenitu, v krajním případě ozbrojenou silou. Je tomu tak proto, že jednoznačné záruky trvalého míru prostě neexistují a ozbrojený konflikt nejrozumnějšího rozsahu není zcela jednoznačně vyloučen.

Rozpad Sovětského svazu, zánik Jugoslávie, rozdělení Československa a sjednocení Německa změnily mapu Evropy. V oblasti mezi SRN a Ruskem vznikly nové státní útvary, jejichž bezpečnost není garantována ani velmocemi ani regionálním systémem bezpečnosti.

Snížený práh bezpečnosti poskytl prostor pro vznik etnických a nacionálních napětí a vedl ke vzniku celkové oblasti destability v balkánském prostoru, na rozhraní východní Evropy, střední Asie a Blízkého východu.

Proto povinností a právem každého demokratického státu je zajistit obranu své suverenity a územní integrity i bezpečnost občanů. Plnění tohoto úkolu vyžaduje nejen

podrobnou analýzu zahraničně-politických a vojenských faktorů vnější bezpečnosti, ale v současné době také objektivní posouzení široké škály ekonomických, sociálních, ekologických, etnických a náboženských aspektů.

Úvaha první - ohrožení a jeho eliminace

Z úrovně obecného teoretického pohledu lze přijmout některá východiska, která však mají svůj zcela praktický význam. Pokusím se o vysvětlení s využitím schématu (jehož autorství si zcela nepřivlastňuji).

Na schématu (viz schéma 1 - charakteristika ohrožení a rizik) lze ukázat tyto skutečnosti:

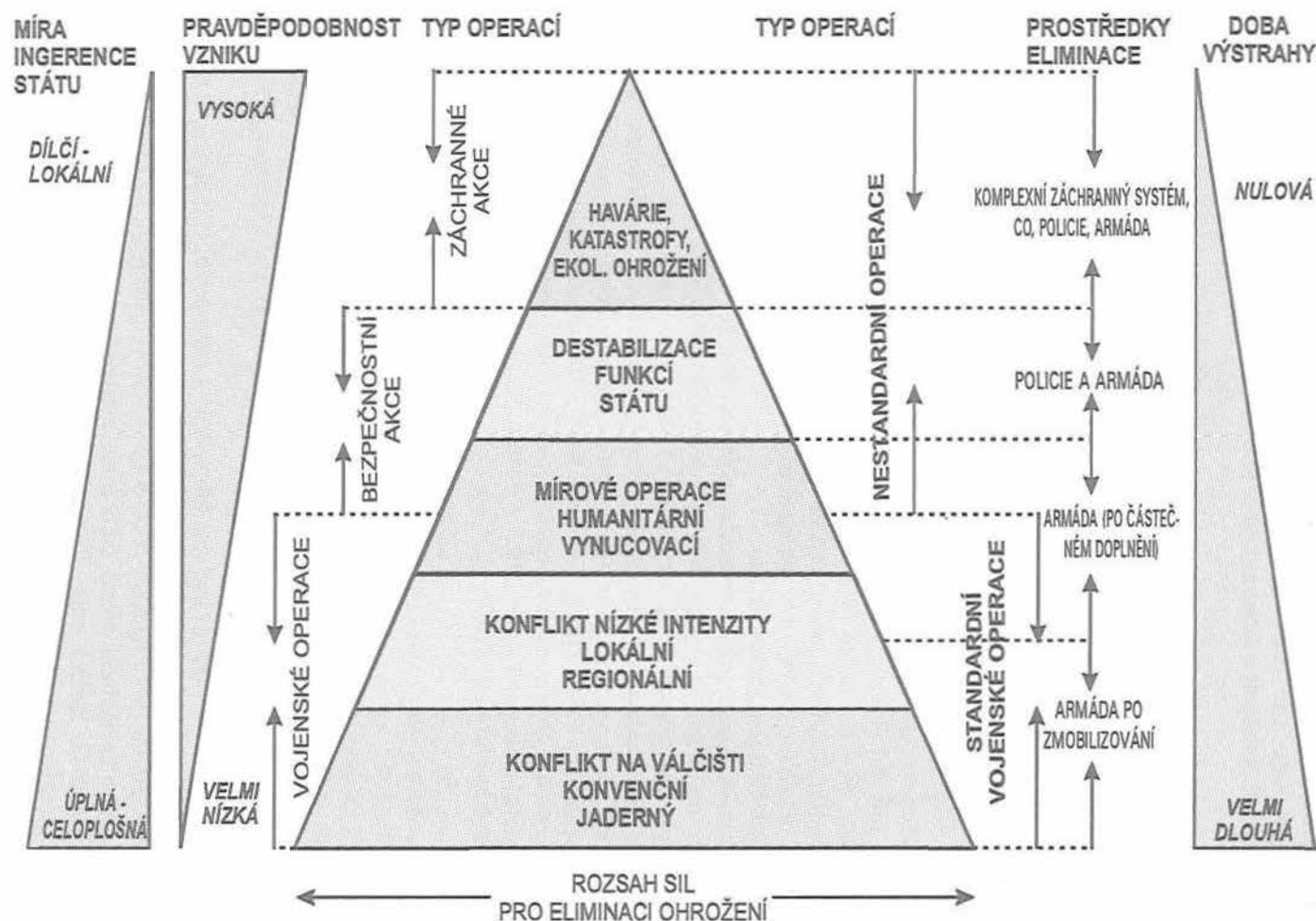
- Druhy ohrožení lze členit na *nestandardní* a *standardní*. Do nestandardních je možné zahrnout takové typy, které ohrožují bezpečnost (zdraví) obyvatelstva a funkci státu jako celku. Sem je možné zahrnout havárie technologických zařízení, jejichž výrony chemických látek a jiných zplodin ohrožují životy obyvatelstva v lokalitách či regionech, nebo přírodní katastrofy s obdobnými účinky (zemětřesení, povodně, pandemie, uragány apod.). Funkce státu může být ohrožena katastrofami velkého rozsahu (ekologické katastrofy, jaderné elektrárny), terorismem cíleným na destabilizaci funkcí státu, nekontrolovatelnou a nevládnutelnou hromadnou migrací obyvatelstva z území s jakýmkoli typem hrozby přežití.

Na rozhraní standardního a nestandardního ohrožení lze definovat typ obecného, nebezpečně časově a prostorově státu a občanů dotýkajícího se ohrožení, které se však při jeho neřešení stává potenciálně závažné. Tyto (tak pro dnešní dobu typické) případy jsou zpravidla posuzovány a řešeny mezinárodními organizacemi na různé úrovni a podle jejich rozsahu. Jasným příkladem jsou mírové operace organizované pod mandátem OSN, OBSE, EU nebo NATO (humanitární pomoc, pozorovatelé, ochranné síly, síly vynucovací, regulérní vojenské kontingenty). Souhrnně lze tyto typy, eliminující potenciální (nekontaktní) ohrožení, nazvat „mírové operace“.

Standardními formami ohrožení pak jsou:

- * *konflikty nízké intenzity* od lokálních dvoustranných vojenských akcí, vedených s dílčími politickými cíli, po regionální konflikty, zpravidla vedenými i více účastníky, jejichž cíle lze dosáhnout buď zhroutěním funkcí státu, nebo jeho vojenskou porážkou. Míra intenzity a cílů konfliktu se zpravidla dotýká destabilizace subkontinentu nebo strategického prostoru a z hlediska globálních zájmů lze předpokládat úsilí o jeho lokalizaci, snížení jeho intenzity (embargo), intenzivní politickou, ekonomickou a i vojenskou ingerenci širších bezpečnostních struktur;
- * *konflikty na válčišti* (až dvě válčiště) vedený s rozhodnými cíli; buď za existenční přežití, nebo za imperiální zájmy (z jakkoliv definovaným ideologickým podtextem). Míra intenzity může v takovémto případě přejít od konvenčních po zbraně hromadného ničení, od boje na frontách k totálnímu ničení a destabilizaci hlubokého zázemí států. Při tom může mít oboustranně koaliční charakter a mobilizovat veškerý potenciál zdrojů;

Schéma I



- z hlediska pravděpodobnosti ohrožení lze ukázat, že samotná míra jejich pravděpodobnosti klesá od úrovně vrcholu - tj. katastrof a havárií - kde je nejvyšší, až po konflikt na válčišti, jehož pravděpodobnost lze charakterizovat jako velmi nízkou;
- naopak - doba výstrahy, tj. doba od vzniku po nutnou reakci, má opačný charakter;
- obdobná charakteristika ukazuje na potřebnou míru angažovanosti státu k eliminaci ohrožení, tj. na nutnost reakce části sil a prostředků při likvidaci katastrof a havárií až po plnou, celoplošnou, totální aktivizaci všech dostupných zdrojů při konfliktu na válčišti;
- k sjednocení pojmů lze charakterizovat aktivity směřující k likvidaci ohrožení katastrofami, haváriemi a ekologickými katastrofami jako *typ záchranných akcí*, ohrožení způsobených destabilizací funkcí státu a očekávané mírové operace jako *bezpečnostní akce* a konflikty využívající vojenskou sílu jako *vojenské operace*;
- k jednotlivým typům ohrožení lze přiřadit síly a prostředky jejich eliminace, tj. ke katastrofám a haváriím síly komplexního záchranného systému, útvary civilní ochrany, části policejních a armádních sil. Pro paralyzování sil destabilizující funkce státu pak policii a síly armády začleněné pod velení policie. Mírové operace a konflikty nízké intenzity spadají pod vojenské aktivity zpravidla mírové armády po výběrovém mobilizačním doplnění, zatímco širší regionální konflikt a konflikt na válčišti vyžaduje plně rozvinout armádu a totální využití zdrojů státu - lidských, materiálových, finančních, morálních;
- rozsah sil použitých v jednotlivých typech ohrožení se rozšiřuje od záchranných akcí k válečným operacím.

Jaké lze vyvodit praktické závěry pro vojenské úvahy:

- ▲ Armáda musí být připravována na všechny uvedené typy ohrožení. Tomu musí odpovídat její organizační struktura, materiální vybavení, výcvik, schopnost řízení a informační zdroje;
- ▲ zvláštní význam má připravenost armády pro vedení mírových operací všech typů - od humanitárních až po vynucení dané rozsahem mandátu;
- ▲ mírové operace budou vždy vedeny za účasti více států. Tyto síly musí proto zabezpečit kompatibilní komunikaci řízení, být velmi flexibilní, dostatečně pohotové, profesionálně připravené, vysoce mobilní;
- ▲ doba výstrahy umožňuje určitou míru rozumné minimalizace ozbrojených sil, které musí být v míru schopny zajistit svojí strukturou a velikostí nestandardní a mírové operace, mobilizační rozvinutí armády a její naplnění dostatečně připravenými zálohami;
- ▲ ozbrojené síly státu musí být schopny účinné samostatné akce, ale i bojové činnosti s potenciálními spojenci ve všech typech ohrožení přesahujících možnosti státu;
- ▲ funkce ozbrojených sil v standardních operacích přesahuje početní a materiální síly mírové armády. Jejich úspěšnost závisí na úrovni systému mobilizačního rozvinutí, vycvičenosti záloh, kvalitě techniky, množství materiálových zásob a celkové připravenosti státu (krizové plánování).

V současné době není Česká republika členem žádné koalice garantující její bezpečnost. Proto zajišťujeme svoji obranu vlastními silami opírajícími se o obranný potenciál země. V tomto smyslu má podstatný význam ustanovení Ústavy České republiky ukládající občanům povinnost „budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody”.

I když základem stability státu, jeho suverenity a bezpečnosti musí být vlastní vnitřní politická stabilita, ekonomická prosperita, ale i efektivní a věrohodná schopnost obrany těchto hodnot, nelze ani na chvíli zanedbat možnost v mezinárodním kontextu potenciálně zvyšovat míru bezpečnostních jistot jeho občanů. Stát musí v tomto smyslu poskytovat svým občanům nejvyšší garance.

Úvaha druhá - obranyschopnost státu

Při určitém zjednodušení si lze představit možnost obecně vyjádřit obranyschopnost státu jako souhrn vzájemně působících a ovlivňujících se makrokomponent (viz schéma 2 - obranyschopnost státu).



Schéma 2: Obranyschopnost státu (makropohled)

Několik myšlenek k vysvětlení schématu:

Obecně je interpretován názor, že obranyschopnost státu je dána bojeschopností armády. Pokládám toto tvrzení za nepřesné a do značné míry odsunující odpovědnost za obranyschopnost státu jen na jednu, byť velmi důležitou, složku celého systému.

Potenciální schopnost obrany státu je závislá na řadě dalších skutečností, jejichž souhrnné cílové působení a vzájemné interakce vytvářejí synergický efekt věrohodné schopnosti a odhodlání k obraně základních hodnot, na jejichž podstatě je postavena existence státu jako celku.

- ◆ Lze si představit, že vlastní schopnost obrany je odvozena od samotného státu (střední část schématu), představující jeho zákonodárnou, výkonnou a soudní moc, tvořící základ funkcí demokratického státu. Jeho ústava, ústavní a další zákony (především branné zákonodárství) vytvářejí rámec, z něhož se odvíjí tvorby hodnot, jejichž akceptace společností vytváří podstatu odhodlání a soubor nástrojů, pro které je nutno stát a občany bránit a kterými je dán předpoklad takto konat;
- ◆ stát tak vytváří přirozené politické a sociální klima měřitelné dosaženou mírou demokracie, ochrany práv a svobod a vnitřní tolerance společnosti;
- ◆ ekonomická schopnost státu vyprodukovat dostatečné zdroje pro rozvoj společnosti a jejich přiměřené užití pro obranu ve své podstatě vytváří materiální základnu odolnosti a obranyschopnosti státu, a to nejen zdroji vydělenými pro samostatnou armádu, ale i pro přežití státu v konfliktu různé intenzity;
- ◆ obdobně i lidský potenciál sám o sobě nepředstavuje jen tu část společnosti připravovanou k vojenské formě obrany státu, ale její tvůrčí potenciál výrazně ovlivňuje kvalitativní parametry obranyschopnosti;
- ◆ výšeč na schématu znázorňuje konkrétní prvky obrany státu. Ty se odvozují především od:
 - * potenciální schopnosti zahraniční bezpečnostní politiky státu udržovat vzájemně výhodné, přátelské a bezkonfliktní vztahy s bezprostředními sousedy a schopnost připravenosti zabezpečovat spojenecké bezpečnostní svazky garantující vyšší míru bezpečnosti státu aktivním zapojením do evropských a atlantických integračních a bezpečnostních struktur (EU, NATO, ZEU, OBSE);
 - * takto realizovaná zahraniční bezpečnostní politika je pak jádrem, od níž se odvíjí strategie obrany státu, formulující základní cíle a životní zájmy státu a způsoby, jimiž je těchto cílů dosahováno všemi potenciálními silami státu, včetně militárními;
 - * strategie obrany státu (někdy nazývána obrannou nebo bezpečnostní doktrínou státu) je základem pro formování ozbrojené složky státu - její armády, připravené aktivně paralyzovat vojenské napadení jakkoliv silným nepřítelem v nejrůznějších podmínkách charakteru zahájení a vedení války, s využitím všech dosažitelných schopností státu a všech možností mezinárodních bezpečnostních struktur a spojeneckých vazeb;
 - * základem militární obrany státu je jeho armáda, jejímž úkolem v míru je být připravená určitými silami k bezprostředním aktivitám ochranného i obranného charakteru, k účasti vyčleněných sil pro akce v mírových operacích, vycvičit a připravit kvalifikované zálohy i velitelský sbor a trvale zajistit svoji schopnost rychlého mobilizačního rozvinutí na stavy válečné armády;
 - * velikost výšeče, představující na schématu militární složku (mírovou a válečnou armádu), si lze představit jako dynamickou veličinu ovlivňovanou obecnou mírou intenzity ohrožení.

Tolik k úvaze, chceme-li přesvědčivěji hovořit o pojmu obranyschopnosti státu.

Úvaha třetí - bojeschopnost armády

S obdobně zjednodušenými názory se lze setkat při hodnocení bojeschopnosti armády a její celkové připravenosti účinně bránit stát a jeho občany. Pohled, často inspirovaný jednotlivými negativními případy (výběrová řízení na dodávky techniky a služeb, šikana, personální obsazení funkcí apod.) vede k nekomplexnímu pohledu. Pokusím se v dalším dekomponovat pojem „bojeschopnost armády“ na prvky, které lze v syntéze jejich kvalifikovaného hodnocení považovat za věrohodnější kritérium. Tyto prvky současně vyjadřují objekty, v nichž je potřebné postupně dosahovat kvalitativních změn. Pro větší názornost použijeme opět schéma (viz schéma 3 - bojeschopnost armády).

Bojeschopnost armády budeme v dalším již posuzovat jako uzavřený celek při uvědomění si toho, že existují výrazné vnější vlivy, které jsme blíže vysvětlili v předchozích dvouh úvahách. Přesto chci zdůraznit, že závažným předpokladem bojeschopnosti armády je ucelený komplex zákonů a ostatních právních norem, jenž lze souhrnně charakterizovat jako obranné zákonodárství. Jeho úplnost vytváří právní podstatu pro mírovou funkci armády, zabezpečuje její funkčnost v období krize a války, je garancí demokratického rozvoje a stanoví právní mantinely, v nichž se může a musí pohybovat všechny armádní struktury.

Souhrnným ukazatelem, na který hledáme odpověď, je bojová a operační připravenost armády, zahrnující třídu připravenosti vojsk, štábů a záloh pozemního vojska (v struktuře pozemního vojska, vojska územní obrany a sil rychlého nasazení), letectva, protivzdušné obrany, logistiky, vojenského zpravodajství a ochrany armády, vojenských škol. Ve vnitřním členění každé z uvedených komponent je účelné posuzovat tato kritéria hodnocení:

- organizační strukturu, dislokaci s příslušnou infrastrukturou, míru kompatibility s armádami potenciálních spojenců, schopnost, účelnost a rozsah mobilizačního rozvinutí, úroveň připravenosti plánů pro bojové a operační použití, účinnost systému forem a metod řízení personální práce, stav vědy, výzkumu a vývoje zabezpečujícího rozvoj armády;
- dalším vnitřním prvkem jsou prostředky, jimiž se uskutečňuje jejich bojová činnost, tj. bojová technika, soudobost takticko-technických parametrů, stav exploatace a údržby a celková operační životnost. Bojovou připravenost ovlivňuje stav materiálu, munice a ostatních zásob určených jak pro výcvik, tak pro vedení operací;
- druhým souborem kritérií majících rozhodný vliv na bojeschopnost je obecně pojatý lidský faktor, působící jak bezprostředně, tak zprostředkovaně. Mezi jeho složky lze zařadit míru profesionalizace nezbytnou pro zabezpečení plné funkčnosti jednotlivých organizačních prvků a stav její diferenciaci vzhledem k technické a technologické náročnosti zbraňových systémů, úroveň profesionální vzdělanosti, praxe a systému výchovy, věkovou strukturu, fyzickou a psychickou odolnost, stav organizovanosti vojenského života, úroveň kázně a vztahů uvnitř vojenských struktur, akceptaci armády společností a z toho vyplývající prestiž armády a v neposlední řadě i tradice jako prvek hrdosti na svou jednotku a odpovědnosti k ní;

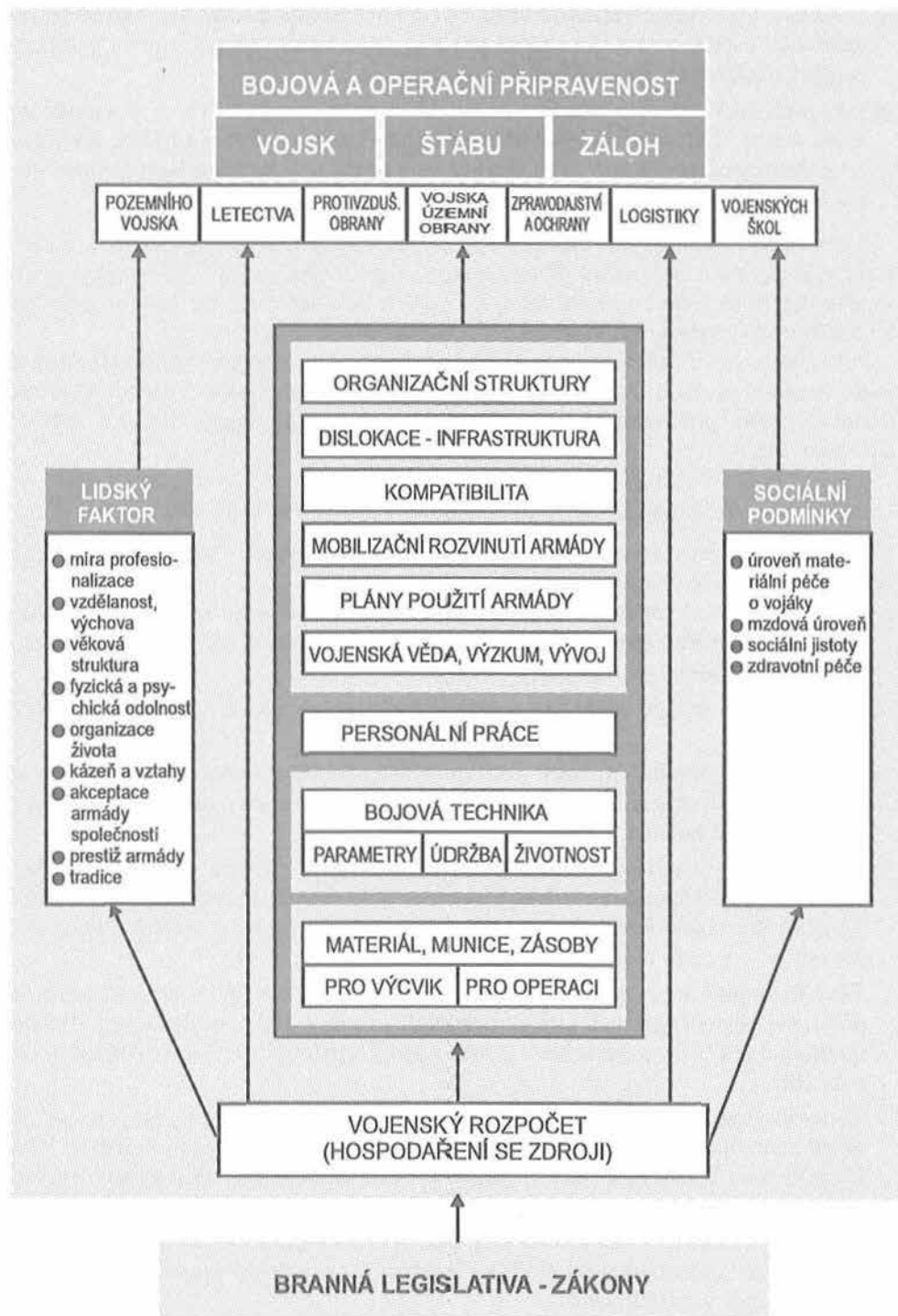


Schéma 3: Komponenty bojeschopnosti armády

- v třetím souboru kritérií je účelné zhodnotit celkové sociální podmínky, tvořené úrovní materiální péče o vojáky (ubytovací prostory, stravování, výstroj, bytová politika), mzdové ohodnocení, sociální jistoty a zdravotní péči;
- jako poslední komponentu je možné definovat vojenský rozpočet, jeho výši a strukturu užití, včetně všech nástrojů vyjadřující podmínky pro jeho efektivní funkci, směřující k udržení vybalancovaného stavu armády jako celku, a to jak z hlediska přítomnosti, tak z pohledu jejího kontinuálního rozvoje.

Již prostý výčet samotných prvků ukazuje, že stanovení úrovně bojeschopnosti je proces, který vyžaduje nezúžený pohled. Přitom je nutné vzít v úvahu, že jednotlivé složky nemají stejnou důležitost (váhu) a že ani tato váha není v čase neměnná, ale že musí přihlížet k reálnému stavu (objektivní analýza) a k cílovému řešení (projekce).

Pokusme se tedy, každý z vás, o stanovení úrovně současné bojeschopnosti armády podle stejných prvků a jejich individuálního hodnocení jako jedné z možných forem kvalifikovaného průzkumu názorů odborníků. (Dotazníky budou dodány redakcí diferencovaně.)

Úvaha čtvrtá - NATO, Západoevropská unie, neutralita

V podstatě jde o úvahu ohledně základních představ o evropské bezpečnosti z našeho pohledu. Pokusím se je stručně formulovat:

- ① Problém bezpečné středovýchodní Evropy (SVE) je dnes i problémem Západu. Proto prohlubování svazků těchto zemí s Evropskou unií bude z perspektivního hlediska pro země střední Evropy rozhodující.
- ② Bezpečnost je nejlépe udržována v podmínkách prosperující a vzájemně propojené ekonomiky.
- ③ Stávající bezpečnostní struktury jsou ve stádiu přerodu a musí otevřeněji přijímat zásadní politické změny, ke kterým v SVE došlo. Izolacionismus není východisko pro vlastní jistoty kohokoliv.
- ④ NATO ve svém euroatlantickém propojení bude ještě dlouho základem stability a bezpečnosti širšího prostoru. Jeho otevřenost a diferencovaná vstřícnost pokročilým demokraciím střední Evropy posune celkovou stabilitu Evropy na východ. Partnerství pro mír je prostředkem k dosažení potřebné kompatibility s NATO.
- ⑤ Západoevropská unie má jako evropský pilíř NATO potenciální možnost pružněji rozšiřovat prostor garancí pro demokraticky se rozvíjející země SVE. Aktivní spolupráce se ZEU je pro tyto země jednou z cest k zajišťování perspektivní bezpečnosti a stability.
- ⑥ Evropská bezpečnost nemůže být zajištěna izolací Ruska. Rusko vyvažovalo po tři století euroasijský prostor a tuto úlohu sehraje i v budoucnu. Podpora demokratickým silám Ruska a Ukrajiny je potřebná stejně tak jako pozorné sledování vývoje v tomto prostoru.
- ⑦ Rozšiřování NATO o země SVE je reálné spolu s paralelním procesem budování strategického partnerství mezi NATO a Ruskem (pro evropský prostor) a mezi USA a Ruskem (pro asijský prostor).

- ③ Velký význam je nutné položit na preventivní diplomacii. Předcházení krizí a účinné a včasné zabránění konfliktům je důležitým nástrojem evropské bezpečnosti. Důkazem selhání krizového managementu je vývoj situace v Bosně a Hercegovině.
- ④ Mírové operace musí být realizovány s jasnými politickými a vojenskými cíli a pod velením s potřebnou kompetencí.
- ⑤ Neutralita v exponovaném předělu SVE nemůže být garantována reálnými zárukami ani velmocí ani sousedů. Na druhé straně - dnes nelze být neutrální (neteční) k ohrožení demokracie, lidských práv, současných i historicky vytvořených hodnot. Patřit do nové Evropy znamená být angažovaný.

Není proto pochyb o tom, že nesporným strategickým cílem bezpečnosti České republiky je její budoucí plné členství v NATO, dnes jediné, reálně funkční organizaci, potenciálně schopné poskytovat bezpečnostní garance svým členům.

Ze strategického hlediska chci zdůraznit ještě další, ve své podstatě rozhodující, důvody - proč tomu tak musí být z našeho českého pohledu.

Důvod první:

Stát naší velikosti není schopen zajistit jen vlastními silami strategické zpravodajství - tedy informace, rozhodující o schopnosti včasného varování před nejrůznějšími druhy ohrožení k získání potřebného času pro přijetí včasných protipatření. Na druhé straně to však nesnižuje nebo neznehodnocuje vlastní zpravodajskou činnost jako informaci doplňkovou a potvrzující.

Důvod druhý:

Ze stejného důvodu nelze vybudovat autonomní a spolehlivou protiraketovou a protivzdušnou obranu. Schopnost čelit centralizovaným úderům vyžaduje několikanásobnou hodnotu sil, než kterou je schopen stát našeho typu ekonomicky zabezpečit. Účinnost takové obrany lze realizovat jen v širším, vzájemně koordinovaném vzdušném prostoru rozsáhlým manévrem.

Důvod třetí:

Ekonomický potenciál země, jeho strategické zásoby a potenciál obnovy obranyschopnosti je limitován možnostmi vést konflikt o nízké intenzitě. Pokud by jeho rozměry a doba trvání byla větší, je další schopnost účinného vedení operací výrazně závislá na rozvinuté infrastruktuře spojenců.

Důvod čtvrtý:

Míra odstrašení potenciálního nepřítele je dána velikostí ztrát, které by mu v případě jeho agrese byly způsobeny. Ty se násobí silami spojenců, jejich (latentním) jaderným potenciálem a spolugarancemi za obranu.

Nejenže Česká republika si přeje využít těchto výhod, ale se stejnou mírou odpovědnosti se cítí být zavázána vůči svým budoucím partnerům. V tomto směru dlouhodobě vynakládá své úsilí.

Co lze v tomto směru konstatovat jako východiska pro budoucnost:

- * pět let společné a vstřícné, oboustranně prospěšné práce mezi NATO jako organizací a jejími jednotlivými členy a AČR, umožnilo vybudovat solidní základy pro budoucnost.

Poznali jsme se, sdílíme stejné hodnoty, hlásíme se k spoluodpovědnosti za jejich obranu, udělali jsme první reálné kroky na cestě k dosažení interoperability;

- * poznáváme systém práce Aliance jako konsenzu při přijímání rozhodnutí, učíme se metodám uplatňovaným při demokratické kontrole společností, respektujeme potřebnou shodu principů při výstavbě ozbrojených sil a při jejich všestranném zabezpečení;
- * existuje politická vůle a širší konsenzus pro vstup ČR do NATO. Aktivní účast AČR v Partnerství pro mír nám umožňuje připravit se kvalifikovaně na plné členství, a to v souladu a při respektování zásad, které jsou formulovány ve studii o rozšiřování NATO;
- * vstup do NATO chápeme jako proces, který má svá pravidla a svůj časový horizont. Bezpečnost střední Evropy nevnímáme jen jako náš problém, ale jako problém evropský. Rozšiřování prostoru stability je nezbytný proces uskutečňovaný paralelním využíváním politického, vojenského a ekonomického potenciálu NATO, EU, ZEU a OBSE;
- * příprava ČR pro vstup do NATO není jen úkolem, který stojí před zahraniční politikou a armádou. Je to problematika týkající se celé společnosti a spočívá především v pochopení hodnot, které stojí za to, aby byly trvale a všemi bráněny.

Jako pokračování tohoto přemýšlení se budeme v druhé části zabývat některými problémovými úvahami o armádě a její budoucnosti.

Exaktnost a vrcholové řízení v oblasti obrany státu - I

V současné době prochází resort obrany významným a zároveň složitým a náročným obdobím. V podstatě byl ukončen proces transformace Armády ČR, v letošním roce by měla a jistě v zásadních rysech bude naplněna i její koncepce výstavby do r. 1996. Významné změny k zvýšení kvality činnosti nastaly v Civilní ochraně (CO) ČR. Pozitivní výsledky těchto procesů v AČR a CO ČR jsou nesporné a lze říci, že jsou více vnímány a lépe hodnoceny v zahraničí než v České republice. Po období náročných změn je nutná určitá stabilizace, zejména výkonných složek resortu obrany, tj. AČR a CO.

Úvodní zamyšlení

Vyvstává otázka zhodnocení končících procesů a orientace, projekční přípravy a postupné realizace dalšího vývoje, a to ze zcela odlišného výchozího stavu, s jinými potřebami a úkoly a v jiném prostředí. Ukazuje se, že je nezbytné, aby vývojové změny a transformační procesy byly zaměřeny nejen na výkonné složky (AČR, CO), ale na resort obrany jako celek a jako systém, včetně jeho vnějších i vnitřních vztahů. Průběh dosavadního vývoje a nové úkoly signalizují nutnost změn v činnostech a v subjektech řídicí a správní části resortu. Přes úspěchy nelze ignorovat skutečnost, že minulý vývoj nebyl bezchybný. Jinak tomu v principu ani být nemohlo, protože situace byla a je složitá a problémy obtížné. Nejsou ovšem všechny chyby stejně závažné, časté a objektivně zdůvodnitelné. Rovněž nejsou všechny chyby stejně drahé. Nelze se však omezovat jen na kritiku a odčerpávat síly a prostředky pro konstruktivní práci. Jde hlavně o to chyby indikovat, zabránit tomu, aby jejich reprodukce měla pro další vývoj nepříznivé následky a hledat cesty ke zkvalitnění práce.

Prvním krokem k pozitivní změně je, samozřejmě, si tuto skutečnost uvědomit. Druhým krokem je najít příčiny negativních jevů a indikovat adresně odpovědné subjekty. Třetím krokem na naší cestě by mělo být nalezení postupů, metod, vztahů a stylu práce, které by pozvedly úroveň vrcholového řízení resortu a armády, úroveň procedur obranného plánování, vojenskostrategického řízení, ekonomického řízení i řízení a plánování v dílčích oblastech činnosti a výstavby resortu na potřebnou úroveň.

Jedním z aspektů uvedeného kroku je zvýšení exaktnosti koncepčních, plánovacích, rozhodovacích i řídicích procesů a aktivit. Termín „exaktnost“ budu v článku chápat v širším pojetí, než je obvyklé. Nejde mi o kvalifikaci jevů, procesů nebo veličin, o přesnost a už vůbec ne o numerický perfekcionalismus, ať již účelný nebo neúčelný. Pod atribut „exaktnost“ u řídicí procedury zahrnu korektnost, účelnost, koexistenci tempa a kvality, přiměřenost a efektivnost. V pojetí, uvedeném v článku, *exaktní řídicí procedura* bude mít ve své charakteristice rovněž racionalitu, odbornost, transparentnost, komunikativnost, rekonstruovatelnost, předvídatelnost. Pro *exaktní procesy* bude charakteristický řád, nikoli v podobě technokratické nebo byrokratické, ale jako *efektivní*

styl práce, zajišťující účelnou, logickou posloupnost činností, nevynechání podstatných vstupů a kroků, včetně zpětných vazeb, iterací a nutné redundance. Subjekty jejich realizace budou skuteční profesionálové a jejich práce bude mít charakter kulturnosti, náročnosti, systémové elegance a vyvážené odpovědnosti a pravomoci. V tomto pojetí je v rozporu s exaktností neodbornost (ať již zjevná nebo zastíraná), zmatenost, stereotypní pesimismus a nářek nad nedostatkem zdrojů, terminologický chaos, subjektivnost, nekritičnost a rovněž lenost.

Pro pořádek ještě uvedu, že pod termín „vrcholové řízení v oblasti obrany státu“ zahrnuji subjekty a činnosti obranné politiky a strategie, obranného plánování, vnějších vztahů resortu, legislativy, krizového managementu, personálního a ekonomického řízení, tvorby organizačních struktur a vztahů, vojenské strategie, řízení informatizace a materiálně-technického zabezpečení, civilního nouzového plánování a kontroly na vrcholové úrovni.

Důležitým požadavkem na efektivní vrcholové řízení v dané oblasti je sladění jeho hlavních komponent: politické, vojensko-odborné, ekonomické a sociální. Stejně tak je důležité uplatnit účelný vyvážený vztah hlavních technologických složek procesů, tj. složky algoritmické (exaktní v užším pojetí), heuristické, empirické a intuitivní. V současné době v oblasti vrcholového řízení obrany státu u nás převládá názor, že těžiště aktivit je v empirické a intuitivní složce a že možnosti exaktního přístupu jsou malé. Ani heuristika, hledání nových originálních postupů a řešení, nemá odpovídající postavení. Kupodivu se lze setkat s tímto přístupem i v jiných zemích, včetně států NATO.

Důvody mohou být různé: minulá dlouhodobá neměnnost problémů, reálně vysoká úroveň empirie a intuice, neochota učit se a používat exaktní přístup, spoléhání na rutinu bez ohledu na její neadekvátnost změnícím se potřebám, lenost nebo obava z toho, že exaktní přístup odhalí subjektivismus a další negativní jevy. Důvodem může být i deformované chápání nebo špatný image exaktnosti v důsledku účelového preferování dílčích algoritmických procedur, jejich malé výslednosti a neúspěšné konfrontace se skutečností a reálnými potřebami orgánů vrcholového řízení. Závažným faktorem je rovněž, v našem případě, absence moderní exaktní legislativní báze obrany státu, norem, standardů, stabilizovaných formálních i neformálních metod a vztahů v oblasti vrcholového řízení.

* * *

Po tomto, snad obšírnějším, úvodu mohu formulovat cíl svého článku: **Přispět k zvýšení účinnosti některých procedur vrcholového řízení v oblasti obrany státu při řešení nových problémů v nových podmínkách.** Chtěl bych rovněž dát dílčí impuls (v řadě dalších, významnějších impulsů) k určité sebereflexi orgánů a pracovníků vrcholového řízení resortu a k změně pracovního stylu, tak, aby odpovídal aktuálním potřebám a možnostem.

V článku se zaměřím na exaktnost inmatematickou, logickou, matematickou, ekonomickou a plánovací. V dalším čísle Vojenských rozhledů vyjde pokračování, v kterém budou diskutovány další otázky exaktnosti ve vztahu k vrcholovému řízení v oblasti obrany státu.

■ Exaktnost informatická

Význam informací pro vrcholové řízení netřeba zdůrazňovat. Není nutno uvádět ani možnosti, které poskytují moderní informační technologie. Mohou být různé názory na tempo a efektivnost procesu zavádění informační techniky a technologií v resortu obrany. Jedno je však jisté: informatizaci je nutno uvažovat, projekčně připravit a řešit v komplexu **nejen automatizovaných, ale i neautomatizovaných informačních procesů**. To plně platí i pro aktivity k dosažení exaktnosti. Prvním krokem by mělo být, oproti současnosti, daleko výslednější a rychlejší vytvoření a zavedení jednotné **terminologie**. Tento problém je akcentován vzrůstající intenzitou mezinárodních vztahů a aktivit. Nutno podotknout, že s problémem terminologie ve smyslu jednoznačného vymezení obsahu a rozsahu pojmů se lze setkat i ve vyspělých státech západní Evropy. Dynamika technického i společenského vývoje a „jazyková migrace“ jsou zřejmě jedny z důvodů obtíží při řešení tohoto problému. Zdá se, že uplatnění tak samozřejmého požadavku „nazývat věci pravými jmény“ nemá na různých ustláno.

Další kroky se týkají metodických a organizačních stránek informačních procesů. Základním požadavkem by mělo být důsledné **odlišování výroků a definic** a rovněž odlišení formulací a odpovědí v různých **typů otázek** (zjišťovací, doplňovací). U každého informačního procesu nebo aktivity většího významu a/nebo rozsahu by měl být uveden **cíl**, tj. žádoucí účinek na příjemce a jeho činnost. Informatickou exaktnost a možno říci i kulturnost je nutno uplatnit při **identifikaci a klasifikaci** jevů a procesů, tvorbě typologií a technice expertiz. V organizační a technologické oblasti by přispělo k informatické exaktnosti u každé, obsahem nebo rozsahem významné, informace uvést jako povinné náležitosti kromě cíle adresně **skutečného tvůrce informace**, datum vzniku a platnosti, podpis pomocí klíčových slov, zdroje získání informace a další informatické údaje. Toto by se mělo v principu týkat i komunikačních aktivit, **služebních jednání, porad, konferencí apod.**

Hodnocení informačního procesu a uplatnění zpětné vazby mezi jeho póly povedou pravděpodobně k zmenšení objemu a zcela jistě k zvýšení kvality vytvářených, přenášených, ukládaných a využívaných informací, k **větší efektivnosti využívání informační techniky**, k redukci zbytečných informací a informačních aktivit a k ekonomickým úsporám v této oblasti. Více času zbude na věcné posouzení a zpracování informací a na tvůrčí řešení problémů.

■ Exaktnost logická

Vyjdu z předpokladu, že ve vrcholovém řízení v oblasti obrany státu převažuje, resp. by měl převažovat, ve srovnání s operativou, rutinou a nutnou administrativou, podíl tvůrčí činnosti. Zkušenost potvrzuje, jak lze často jednoduchými (nikoli primitivními) nástroji dosáhnout v tvůrčí činnosti zvýšení kvality. Jedním z těchto jednoduchých nástrojů, který umožní zejména zvýšit transparentnost vrcholově manažerských úvah, je obyčejná **formální logika**. Stačí připomenout např. jednoduché logické zákony (totožnosti, sporu, vyloučení třetího), pravidla odvozování závěru z premis, zásady indukce a dedukce nebo přesná specifikace logických spojek (čtenář jistě postřehl, že jsem tento obrat použil v předchozím odstavci při specifikaci slučovacího významu u spojky a/nebo).

Samozřejmě, že uplatnění logiky v exaktních procesech je daleko širší, včetně osobní nebo počítačové **kontroly logické správnosti a konzistence** materiálů nebo projevů. Je vskutku zajímavé, jak málo pozornosti je věnováno těmto aspektům, jak jsou v aktivitách a materiálech vrcholového řízení (nejen v oblasti obrany) tolerovány logické skoky, nekonzistence v rozlišovací úrovni, absence struktury a další chyby. Studium a hlavně praktické uplatnění logiky je kmenovou součástí manažerských kurzů a vrcholové manažerské praxe ve vyspělých zemích. Měli bychom na tento investičně nenáročný aspekt položit větší důraz i u nás.

■ Exaktnost matematická

Exaktnost, a to nejen v užším (algoritmickém), ale i v širším pojetí, uplatněném v článku, je, jak známo, základním atributem matematiky. Celkové metodologické pojetí matematiky i jejích dílčích oblastí a procedur lze chápat jako ideál exaktnosti. To, že nelze mluvit o standardu exaktnosti, vyplývá z druhého základního atributu, a to je absolutní obecnost. Do ostatních věd, resp. oblastí tvůrčí činnosti, se promítají, více nebo méně, podstatné znaky života, lidské činnosti, specifiky přírodních a společenských procesů. To je zcela přirozené a projevuje se to ve všech vědách, relativně nejméně v technických, nejvíce ve společenských. Proto snaha o úplnou „matematizaci“ managementu nemá naději na reálný úspěch a ve vrcholovém managementu to platí nejvíce.

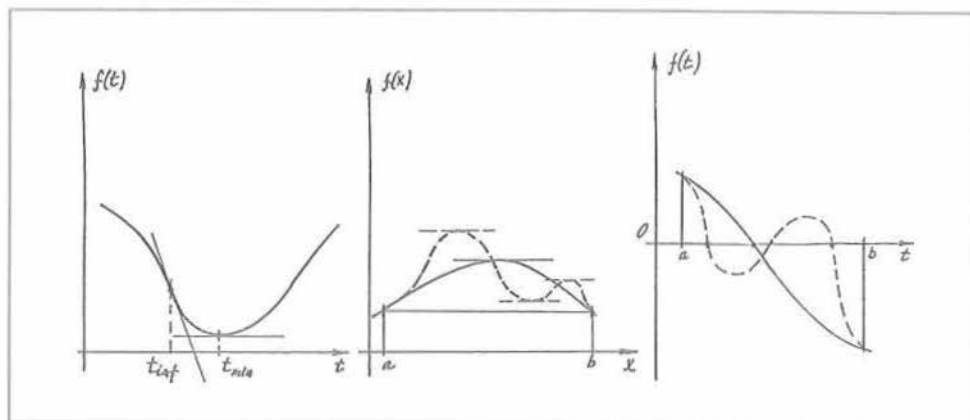
Přesto nelze přejít k druhému extrému. Matematika není jen věda nebo, jak se leckdo domnívá, jen počítání. **Matematika je také přístup, metoda, možno říci, způsob myšlení.** Pro zajímavost lze uvést spíše filozofický poznatek vyplývající z algebry. Je jím nebyvalá síla čísla 0 (nula): v pozici sčítání žádná, v pozici násobení absolutní. Není to tak i v životě, v řízení, ve vztazích mezi lidmi, kdy „nula“ v určité pozici vše ovládá?

Vrátím se ale k matematice a jejímu uplatnění při zvýšení exaktnosti vrcholového řízení v oblasti obrany státu. Upozorním na některé metodologické obraty, ve vztahu k chybám, zejména v plánovacích a prognostických procesech.

V řadě optimalizačních problémů špatně strukturovaných *a/nebo* s absentujícími nebo „fuzzy“ vstupy je iluzorní snažit se dosáhnout „ostré“ řešení. Matematický přístup tuto skutečnost rozpozná, určí prostor řešení nepřipustných, vyžádá toleranci suboptimálních řešení a tato stanoví. V naší praxi se tento postup nahrazuje buď zdlouhavým a ke konvergujícím iterováním, jehož případný výsledek nemusí odpovídat již změněným vstupům, nebo jednoduchými výpočetními postupy a vztahy. Ty sice občas vyvolávají úsměv, ale se vši vážností se používají k strategickým rozhodnutím, např. při výpočtu optimálních počtů armády, i při jiných příležitostech. Matematické vyjádření musí respektovat zároveň podstatu věci i základní matematická pravidla.

Ještě připomenou několik prakticky využitelných obrátů z matematické analýzy, týkajících se diferenciálního a integrálního pohledu na problém a jeho řešení, spojitosti a nespojitosti v závislostech veličin. Jsem přesvědčen, že **spojité, evoluční pojetí vývoje** by v našich plánovacích procesech mělo být preferováno (u objektivně spojitých vnějších procesů o tom není pochyb). Je sice oproti řešením nespojitým, skokovým, ovšem občas byrokratickým nebo autoritativním, složitější v přípravě, provedení i kontrole procesů, **ale podstatně odolnější vůči zvrátům** - revolučně vytvořených stavů k revolučně vytvořeným antistavům. Evoluční vývoj vyžaduje ovšem určité podmínky; i na tyto otázky

může dát matematika (a další vědní disciplíny matematiku využívající, např. synergetika) odpověď.



Obr. 1: Uplatnění poznatků matematické analýzy pro spojité funkce

Často se (obr.1) v explorativních i normativních prognózách ignoruje základní vlastnost spojitých funkcí, kdy se z klesajícího konkávního průběhu „odvážně“ usuzuje na příznivý vývoj bez uvědomění si nutného předcházejícího zvratu:

● nejprve v rychlosti poklesu (inflexní bod, $\frac{d^2 f}{dt^2} = 0$),

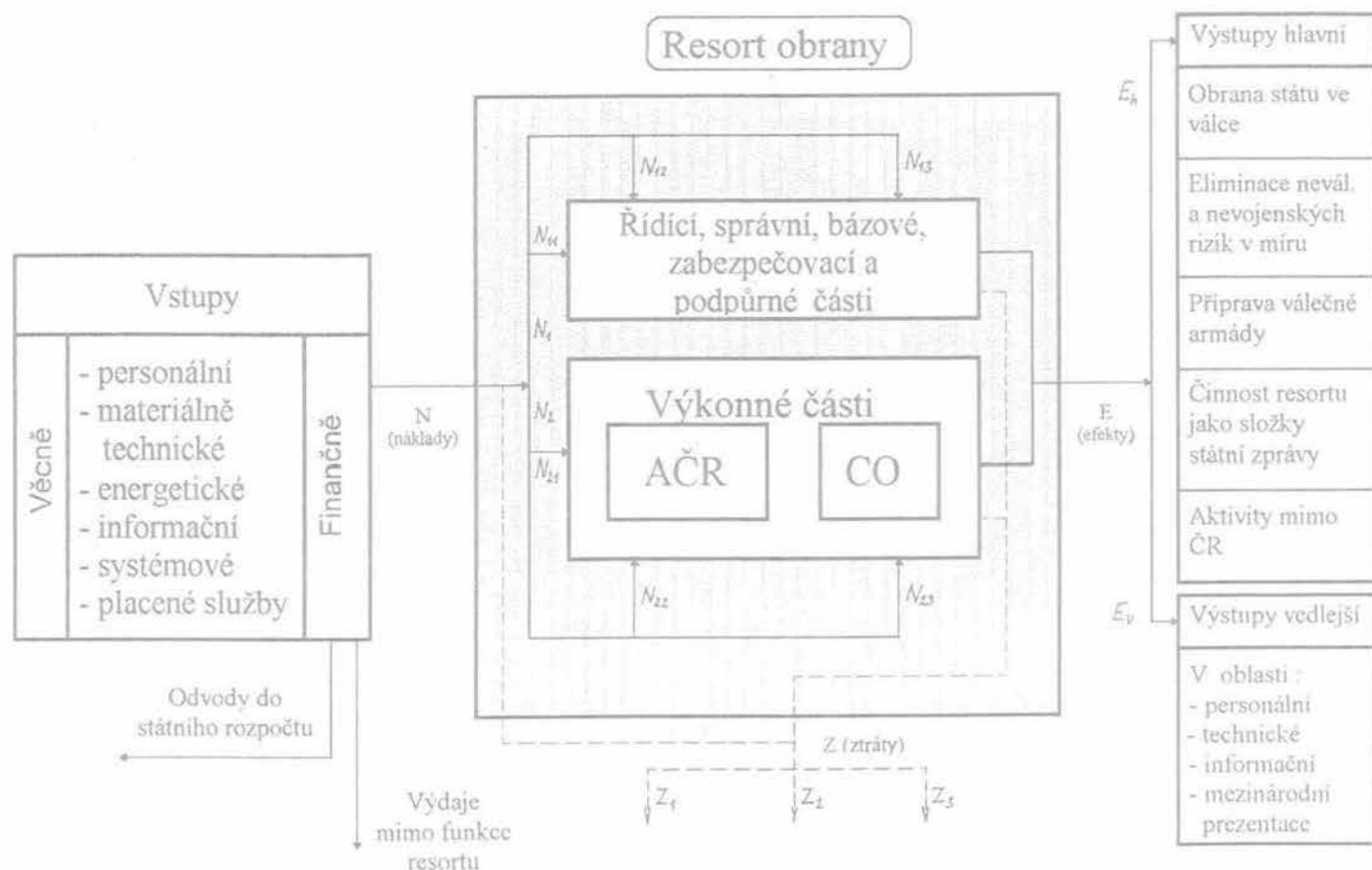
● posléze v zastavení poklesu (lokální extrém, $\frac{df}{dt} = 0$).

Značnou metodologickou „sflů“ má i aplikace Rollovy věty při uvědomění si a hledání kompromisního řešení mezi extrémními polohami se stejným, zpravidla nulovým, efektem. Neuškodí si občas připomenout ani zřejmý fakt, že spojitá funkce mezi kladnou a zápornou hodnotou nabývá (nejméně jednou) hodnoty nulové.

Je samozřejmé, že uplatnění matematického přístupu je daleko širší a bohatší. Některé matematické postupy a je využívající metody umělé inteligence jsou přímo motivovány problémy top - managementu. Iniciativu, myslím, zatím mají matematici, ale je jen otázkou času, kdy, jako v jiných oblastech, dojde ke změně a poptávka převyší nabídku. Na jednoduchých matematických fenoménech jsem chtěl pouze naznačit jedno z metodologických směrů k exaktnosti vrcholového řízení a k eliminaci zbytečných chyb.

■ Exaktnost ekonomická

Základem racionálního řízení obecně je, jak známo, sledování užitku i nákladů a volba takové varianty procesu, vstupů, a výstupů, kdy je poměr užitku a nákladů maximální. Složitost problému racionálního a efektivního ekonomického řízení není nutno připomínat. Exaktnost by se měla projevit jak v hodnocení vstupů, tak výstupů, a to nejen při uplatnění aktuálního (diferenciálního), ale i dlouhodobého, celkového (integrálního) hlediska.



Obr. 2 Exaktnost v ekonomických řídicích procesech

Důležité je zahrnout všechny zdroje (náklady) a všechny efekty (kladné i záporné, přímé a nepřímé), a to ve věcné a finanční reprezentaci.

Jak je ukázáno schematicky na obr. 2, vstupy (zdroje) resortu slouží jednak k tvorbě výstupů (efektů), zejména k eliminaci resp. redukci bezpečnostních rizik a k připravenosti k ní (činnost resortu jako součásti státní správy), jednak k zajištění vlastní existence (provozu) a vývoje (investic). Ve schématu jsou komponenty vstupů označeny postupně N_1 , N_2 , N_3 ($i = 1$ pro řídicí, bážové, zabezpečovací a podpůrné složky, $i = 2$ pro výkonné složky). Kromě hlavních výstupů existují i výstupy vedlejší, např. zvýšení jazykové a odborné vzdělanosti a profesního vybavení osob odcházejících z resortu, informační přínos a podíl na technologickém pokroku v oblasti vývoje a výroby. Většinou se však, bohužel, tyto přínosy resortu obrany pro stát neuvažují. U všech výstupů mám, samozřejmě, na mysli společenskou užitečnost.

Klíčovou otázkou je vyhodnocení a hlavně co největší omezení ztrát. Toto by měl být první krok exaktní cesty k efektivnímu resortu obrany a moderní armádě. Rozhodně by měl předcházet všem dalším aktivitám získání chybějících zdrojů (redukce armády, vyžadování dalších prostředků ze státního rozpočtu). Není na místě ani podcenění ani přecenění ekonomického pohledu. Extrémní ekonomický perfekcionalismus nejenže může být velmi drahý, ale může maskovat negativní jevy. Je nutno si uvědomit, že stejně jako u technických systémů neexistuje stroj, který by veškerou dodanou energii přeměnil na práci, ani v sociálně ekonomickém systému nelze zcela ztráty vyloučit. Nejsou ovšem ztráty jako ztráty a vždy je možno realizovat projekční a provozní opatření k jejich snížení. Základní nutnou, avšak nikoli postačující podmínkou minimalizace ztrát je, v našem případě, existence a uplatnění legislativy, norem a účinné fungování kontrolních mechanismů.

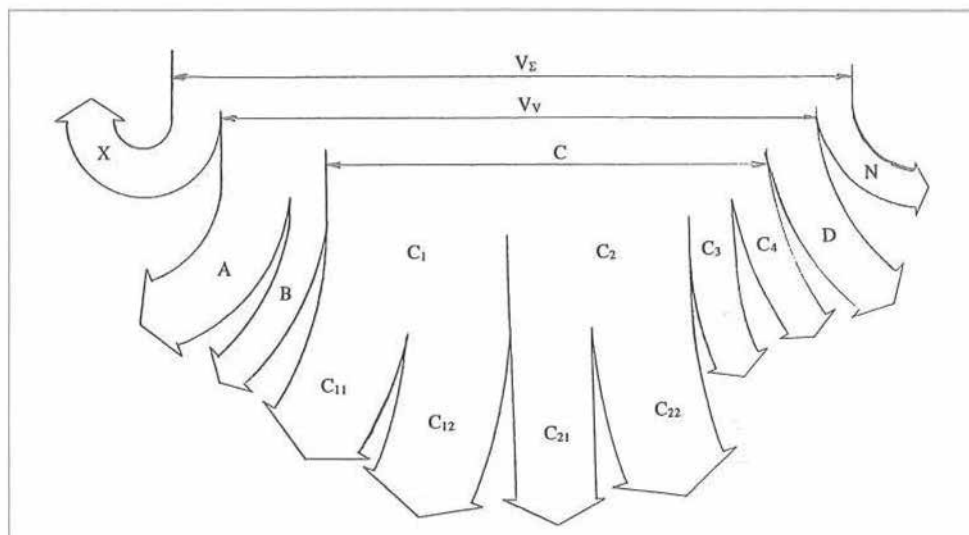
Ve schématu (obr. 2) jsou ztráty strukturovány do tří skupin:

- Z1: *ztráty objektivně nutné* (dané např. přirozenou povahou materiálních procesů, přirozenou nedokonalostí osob, absencí informací, nepředvídatelnými technickými nebo přírodními vlivy atd.),
- Z2: *ztráty objektivně zbytečné*, redukovatelné (plýtvání všeho druhu, nedbalost, neoptimální výdaje, zanedbání investic, špatný stav techniky apod.),
- Z3: *ztráty systémové* v důsledku chybného řízení, tolerované neodbornosti, subjektivismu nebo zneužívání postavení; tyto ztráty jsou nejzávažnější, protože jejich subjekty a procesy kromě vlastních zbytečných výdajů negativně ovlivňují velikost ztrát v předchozích skupinách.

Exaktnost ekonomického řízení by se měla projevit především v reálné strukturalizaci a bilancování nákladů, efektů a ztrát (zmínil jsem se o ní ve svém článku ve VR 5/94 /1/). Objektivismus, odpovědnost a transparentnost jako dílčí aspekty exaktnosti by měly vyústit do odmítnutí subjektivních dogmatických postojů, včetně tabuizování možného zastavení tzv. „rozhodujících“ investičních projektů, a zejména do vytvoření efektivní normativní báze a korektních vztahů v procesech ekonomického řízení.

Při alokaci výdajů je nutno na základě zřetelných pravidel určit, co je pro obranu státu nutné, vhodné, přínosné, podpůrné a rovněž co je zbytečné, a to z hlediska současnosti i

perspektivy. Na této myšlence je založen systém plánování, programování a rozpočtování. Je naléhavě nutné, bez ohledu na výsledky jeho zavádění, alespoň tuto myšlenku prosadit. Je ovšem třeba exaktně respektovat podstatné atributy ekonomického řízení v oblasti obrany, zejména systémový charakter armády. V bilanci toků je třeba indikovat místa vzniku ztrát a analyzovat procesy v nich probíhající. Zřetelně je nutno odlišit finanční objem rozpočtové kapitoly resortu obrany, tj. celkový vstup do resortu (kromě vlastních příjmů), a výdaje na činnost a přípravu výkonných složek (AČR a CO).



Legenda:

- V_{Σ} : celkové přidělené prostředky resortu
- X : prostředky vrácené do státního rozpočtu
- N : nevojenské výdaje
- V_v : vojenské výdaje
- A, B, C, D : výdaje na jednotlivé funkce resortu
- C_1, C_2 , resp. C_{11} atd.: členění výdajů na dalších rozlišovacích úrovních

Obr. 3: Využití Sankeyova diagramu k znázornění finančních toků

Velmi názorné je např. zobrazení finančních toků formou Sankeyova diagramu, využívaného při analýze energetické bilance a efektivnosti strojů. Ilustrativní příklad (šířky pásů neodpovídají konkrétním proporcím) je na obr. 3. Výhodou tohoto zobrazení je zejména možnost přehledného zahrnutí více rozlišovacích úrovní a markantní prezentace poměru jednotlivých toků a případných nekorektních momentů (nesoulad součtu dílčích položek se sumární položkou, příliš velký podíl položek typu „ostatní“ apod.).

■ Exaktnost plánovací

Východiskem exaktního plánovacího procesu jsou, jak známo, potřeby existence, činnosti a vývoje objektu plánování. V problematice obrany státu se tyto potřeby (účel činnosti resortu a v jeho rámci výkonných složek, tj. AČR a CO) často redukují na eliminaci, resp. redukci bezpečnostních rizik. Ukazuje se jako účelné chápat potřeby

širěji a zohlednit i činnost resortu nepřímo vázané na rizika. Jsou to činnosti vyplývající z mírových úkolů resortu jako složky státní správy, z přípravy válečné armády a z mezinárodních aspektů obrany státu.

V současné době vzrůstá význam **krizového managementu**, metodologických a informačních aspektů indikace a hodnocení bezpečnostních rizik, popis jejich typologie, vztahů, startovacích mechanismů a dynamiky. Důraz je kladen vzhledem ke krutému aktuálnímu poučení z oblasti nám příliš vzdálené a díky poučením z historie, na **prevenci a zabránění rizikům**. Po letech odmítání se uplatňuje chápání bezpečnostních rizik v širším spektru a z toho vyplývající **moderní využití armády i při eliminaci neválečných a nevojenských rizik**. Existuje řada velmi zajímavých problémů z této oblasti, např. rozlišení rizik 1. a 2. řádu (tj. rizik destruujiících bariéry vůči rizikům 1. řádu), nebo zahrnutí zpětného vlivu obranyschopnosti státu (potenciálu jeho obranných složek) na vznik a dynamiku bezpečnostních rizik. Některé problémy z této oblasti jsem naznačil v /3/ jako náměty pro vědeckou podporu obranného plánování; odezva ze strany vědecké základny dosud nenastala. Zajímavý a podnětný je článek Ing. D. Štraucha, CSc. /2/ ve VR 1/1996.

Vrátím se však k dalším otázkám exaktnosti procedur obranného plánování. Indikace potřeb (v širším pojetí) vyústí do soustavy **cílů činnosti resortu a použití AČR a CO**. Dalším logickým krokem je optimalizovaný žádoucí stav resortu. Připojením parametrů současného stavu a omezení disponibilními zdroji se získá **soustava cílů výstavby resortu** a z ní vyplývající opatření. Tento postup má, při zahrnutí nutných mezikroků, podstatných vstupů a při racionální interpretaci v následné alokaci zdrojů, své opodstatnění. Relativně **bezproblémové využití je však možné pouze v dlouhodobě stabilizovaném „vyladěném“ stavu bez zásadních změn**. V naší situaci narážíme na řadu obtíží. Značné problémy přináší alokace prostředků na modernizaci složek armády s rozlišnými cenovými parametry. Zásadní význam má vrcholně obtížná otázka optimalizace velikosti a struktury jak resortu jako celku, tak, a to zejména, jeho výkonných složek - AČR a CO.

Pokusím se naznačit, jak lze metodou, řekněme, **inverzního plánování**, relativně exaktním způsobem dospět k alespoň dobrému odhadu optimálního výsledku a zejména se vyhnout ukvapeně vyřčeným (většinou „kulatým“) číslům, která se pak více nebo méně spekulativním způsobem obhajují. O neexaktnosti tohoto přístupu není pochyb.

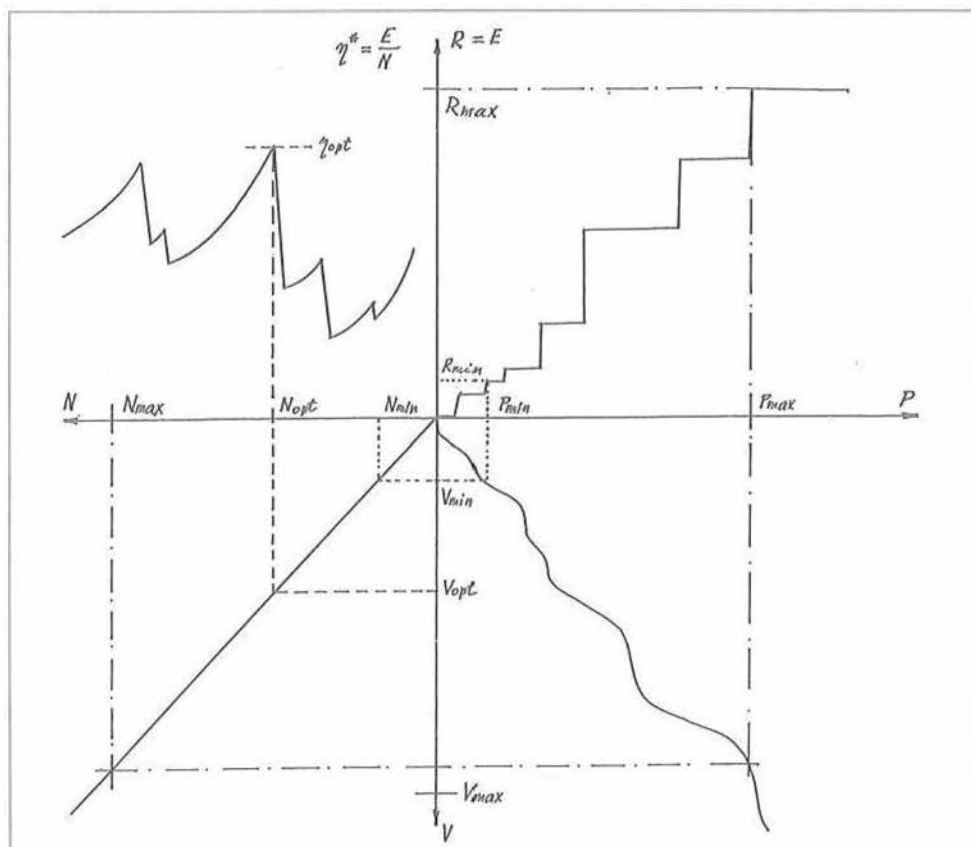
Zaměříme se na problém nalezení optimální velikosti armády pro daná bezpečnostní rizika, případně výše uvedeným způsobem zobecněné potřeby obrany státu. Těžištěm postupu (s trochou nadsázky jej lze pracovně nazvat „magický kříž obranného plánování“, i když na něm nic magického ve skutečnosti není) je znázornění závislosti:

- velikosti armády V na nákladech N ,
- vojenského potenciálu armády P na její velikosti,
- velikosti efektu R (hodnot eliminovaných rizik) na vojenském potenciálu,
- efektivity η^* (tj. poměru efektu a nákladů) na nákladech; označení η^* je zavedeno k zvýraznění odlišnosti věcné povahy obou komponent poměru.

V každém z kvadrantů „magického kříže“ (obr. 4) je nutno získat příslušnou křivku, resp. parametrickou soustavu křivek pro dané parametry (strukturu armády, strategii vyzbrojení, strategii použití armády, ohodnocení významu rizik, zapojení dalších resortů

v obranných aktivitách atd.). Křivky se určí propojením příslušných bodů, které se získají takto:

- ① Zvolí se hodnoty parametrů.
- ② Zvolí se velikost armády.
- ③ Určí se náklady na armádu dané velikosti (přímo nebo nepřímo se zahrne vztah mírová - válečná armáda).
- ④ Určí se potenciál (schopnosti) armády dané velikosti.
- ⑤ Pro daný potenciál se určí eliminovaná (redukována) rizika a jejich hodnoty R z hlediska destruktivního působení jednak na ČR, jednak na mezinárodní stabilitu a mír; hodnoty R , případně zvětšené o vedlejší výstupy, představují efekt $E = R$.
- ⑥ Vydělením efektu a nákladů se získá efektivnost $\eta^* = \frac{E}{N}$ (jako bod křivky $\eta^*(N)$).
- ⑦ S přihlédnutím k daným omezením minimální přípustné eliminace rizik R_{min} , maximálních přípustných nákladů N_{max} a velikosti armády V_{max} se určí parametry N , V , P , R , odpovídající optimu.



Obr. 4: Exaktnost plánovací („magický kříž obranného plánování“)

Čtenář jistě chápe, že jsem dalek uvažování typu „optimalizace armády - nic jednoduššího“. Uvedený postup je pouze náznakem složitějšího procesu sestavení modelu a provedení modelových propočtů, samozřejmě s využitím počítače a pro mnoho variant vstupů. Jak jsem již uvedl, jedná se o mnohonásobné opakování úlohy „k dané armádě určit náklady a efekt“; tato inverzní úloha je totiž podstatně jednodušší než přímá plánovací úloha „nalézt armádu, optimálně dosahující dané efekty“. Výhodné je rovněž relativní oddělení parciálních úloh určení jednotlivých uvedených závislostí. Určitým pozitivem naznačovaného postupu je i důsledné zahrnutí potřeb (eliminace rizik, případně rozšíření o další potřeby z ní vyplývající) a vyhnutí se účelově sestavovaným, nic neřešícím vztahům.

Závěrem

Teoretické poznatky i praktické zkušenosti z mnoha oblastí nejen vrcholového řízení, ale i řízení na nižších stupních a dokonce i běžného života ukazují, že při řešení problémů může být velmi efektivní **použití prostředků, svým metodologickým charakterem protikladného povaze problému**. Příkladem může být cílené použití nahodilosti vůči problému systematické povahy (zvládnutí systematických jevů náhodnou kontrolou). Pro současné a nepochybně i budoucí problémy v oblasti vrcholového řízení obrany státu je charakteristické enormní množství a složitost informací, požadavků a úkolů, dynamika procesů, konflikty představ a zájmů, vojensko-technický pokrok, zcela nové aspekty charakteru ekonomického, ekologického, etického atd. Je samozřejmé, že věcné řešení problémů musí reflektovat naznačený charakter problémového pole. Jeho metodologické reprodukování však může vést a dát procesům a procedurám znaky nekonceptnosti, neefektivnosti a chaosu.

Vyvstává otázka jak postupovat v této složité situaci: Jaké metodologické „usměrňující pole“ položit na řešené problémy tak, aby řídicí procesy měly jeden směr a probíhaly koordinovaně a racionálně v časové a nákladové dimenzi? Jedním z možných odpovědí je **uplatnění exaktnosti tak, jak je ukázáno v článku**.



Čtenář patrně postřehl, že v uvedených oblastech exaktnosti je, i při aplikovaném širším pojetí tohoto pojmu, akceptována složka algoritmická nebo formalizovaná. Nelze vyloučit jeho otázky: „Kde jsou nealgoritmizovatelné a neformalizovatelné procedury?“, „Kde je styl práce?“, „Kde je lidský faktor?“. Odpovědi na ně, náměty k diskusi o exaktnosti systémové a organizační, morfologické, projekční a personalistické a rovněž naznačení vztahu exaktnosti k heuristice, invenci a empirii může nalézt v pokračování článku ve VR 4/1996.

Literatura:

- /1/ Svoboda, V.: K některým systémovým problémům plánování výstavby AČR, VR 5/1994.
- /2/ Štrauch, D.: Krizový management: zvládání neočekávaného, neznámého, nechtěného, VR 1/1996.
- /3/ Svoboda, V.: Nedělejme „vědu“ z vědy, VR 2/1995.

Bezpečnostní politika ve vojenských informačních systémech

Přestože od konce studené války poklesla hrozba vzniku velkých válek vedených masovými armádami, je svět dále a intenzivněji destabilizován hrozbou ozbrojeného násilí. Tato hrozba ohrožuje především společnost a tím i následně samotnou existenci států. Jen za minulý rok bylo ve světě napočítáno sedmdesát jedna konfliktů, které měly charakter ozbrojeného válečného střetu, byť i omezeného, lokálního rozsahu (údaj nadace Národní výbor obrany, USA).

Ze statistiky plyne, že neustále klesá podíl konfliktů mezi státy a roste počet etnicky, nábožensky a skupinově motivovaných střetů, které vyúsťují v masový a bezohledný teror proti obyvatelstvu a nesou s sebou nebezpečí zhroucení státu, resp. jeho demokratického systému. Nebezpečí se ještě násobí častým přechodem vycvičených vojáků - profesionálů a odborníků do služeb agresivních organizací a skupin, nebo států, které podporují mezinárodní terorismus. Přičteme-li k této situaci namnoze zřejmou absenci racionálního myšlení vůdců těchto terorizujících sil, jejich ztrátu pudu sebezáchovy, ignoranci možných následků jejich činnosti, jakož i neschopnost zvládnout rozpoutané vražedné zlo, je nutno, za těchto změněných okolností, přehodnotit i priority vojenských a společensky významných informačních systémů a jimi zpracovávaným citlivým informacím.

Vždyť právě existence informačních systémů, jejich přesná a rychlá funkce, včetně jejich schopnosti udržet důvěrnost citlivých informací, je jednou z podmínek fungování státní výkonné moci a řízení obranných reakcí.

Proto jsou a budou informační systémy častým cílem útoků destabilizačních sil.

Útoky na informační systémy rozumíme celou škálu forem, které začínají u pokusů o získání citlivých utajovaných informací (porušení důvěrnosti informací), pozměňování informací (porušení jejich integrity), až po ničení informací v systému a jeho násilné vyřazení z činnosti.

Dřívější bipolární uspořádání světa diktovalo bezpečnostní politiku pro informační systémy plně v souladu s tehdejšími názory na možnost vzniku vojenského konfliktu jako důsledku této bipolarity. Z toho vyplývá, že nejzávažnější hrozby pro informační systémy byly spatřovány téměř výhradně v úsilí rozvědek potenciálního protivníka o získání kontroly nad citlivými informačními toky a v případě otevřeného konfliktu pak ve snaze o destrukci celého informačního systému.

Z hlediska současného poznání se utváří celé spektrum možných hrozeb pro informační systémy, s nejrůznějšími motivacemi, kde závažnost jednotlivých hrozeb se v závislosti na okolnostech může výrazně měnit.

Imenujme alespoň ty nejzávažnější:

▲ zpravodajské služby států s prioritním zaměřením na průmyslovou, politickou a vojenskou špionáž, s cíli zabezpečit jak politické, tak i ekonomické zájmy svých vlád;

▲ zpravodajské služby, které pracují pro velké firmy s orientací na získání a udržení odbytišť, zakázek a technologického know-how;

▲ teroristické organizace a extremistické skupiny (národní i mezinárodní), často podporované některými totalitními státy;

▲ kvalifikovaná kriminalita namířená především proti finančním, správním a bezpečnostním institucím a jejich informačním systémům;

▲ rutinní „hackeři“, studenti a zvědaví lidé s odborným vzděláním v oblasti informatiky, kteří často bez zřejmé motivace pronikají do informačních systémů a rozrušují jejich integritu. To platí zvláště pro informační systémy propojené se sítí INTERNET;

▲ tvůrci a zaváděči počítačových virů, kteří narušují informační systémy rovněž většinou bez zřejmého motivu.

Pozn.: Uvedené členění hrozeb je v souladu se současným názorem odpovědných míst NATO.

Za těchto změněných podmínek je **nutno nově definovat i bezpečnostní politiku pro informační systémy Armády ČR.**

Bezpečnostní politika informačního systému

Nejprve obecně definujeme bezpečnostní politiku informačního systému [4]:

Bezpečnostní politika informačního systému vyjadřuje bezpečnostní cíle, včetně všech použitých způsobů a nástrojů k jejich dosažení. Základním cílem je pak prokazatelné dosažení požadované úrovně bezpečnosti.

Z definice plyne, že bezpečnostní politikou informačního systému rozumíme naprosto konkrétní dokument.

Obecným východiskem pro stanovení systémově bezpečnostní politiky je bezpečnostní politika státu (obecná bezpečnostní politika) v oblasti ochrany citlivých informací, kterou tvoří soubor zákonů a z nich především o zákon č. 102/1971 Sb., o ochraně státního tajemství, s příslušnými novelami a prováděcími předpisy. S touto problematikou rovněž souvisí zákon č. 256/1992 Sb., o ochraně osobních údajů v informačních systémech.

Tak jako je tomu v jiných zemích, lze očekávat i v ČR další precizování bezpečnostní politiky státu směrem k ochraně informací a s tím i zdokonalování legislativních ustanovení.

V AČR pak tvoří základ bezpečnostní politiky soubor předpisů, rozkazů, procedur a metodik vydaných k ochraně utajovaných skutečností.

I přes zřejmé zaostávání úrovně legislativní podpory prosazování bezpečnosti v informačních systémech je jakákoli bezradnost a pasivita v tomto ohledu zbytečná. Zaostávání legislativy a procedurálních pravidel za rychlým rozvojem informatiky je celkem logické. S obdobným stavem zápolí více či méně všechny moderní státy. Snad nejlepší radu představuje citát prof. G. Gilmore z Yaleovy univerzity: „Když zahodíte knihu s předpisy, nezbude vám nic než odpovědnost.”

Dodejme jen, že tento pocit odpovědnosti, spojený s dobrou profesionální kvalifikací, dokáže mnoho.

V každém případě je pro stanovení a prosazování odpovídající bezpečnostní politiky rozhodující znalost jejich cílů a metod, analytické myšlení, expertní zkušenost a v neposlední řadě i finanční možnosti. Je třeba počítat s tím, že náklady na bezpečnost

budou vždy nad hranicí 10 % celkových pořizovacích nákladů instalovaného informačního systému a tento podíl bude mít rostoucí trend. Doporučuje se proto zachovat si i nezbytnou dávku pragmatismu pro reálný odhad aktuálnosti jednotlivých hrozeb, ceny vlastních informací a ekonomické přiměřenosti při budování bezpečnostních informačních systémů. Je žádoucí formulovat bezpečnostní politiku informačního systému tak, aby tato byla maximálně účinná a transparentní, aby realizaci bezpečnostních mechanismů nesnižovala a nekomplikovala jeho užité vlastnosti.

Je nezbytné prosadit, aby systémová bezpečnostní politika všech stupňů byla popsána výkonným dokumentem s jasným metodickým a požadovaným obsahem a byla oproštěna od formálního balastu. Systémová bezpečnostní politika je prvním dokumentem, který zpracovává bezpečnostní architekt na počátku projekčních prací [4] a který je schvalován formou oponentního řízení. Požaduje se, aby dokument systémové bezpečnostní politiky vždy zahrnoval a konkrétně odpovídal na následující otázky:

- ♦ cíle informačního systému a cíle bezpečnostní politiky. V tomto smyslu dokument specifikuje začlenění informačního systému do struktur řízení a velení, specifikuje jeho strukturu, definuje hlavní informační toky, typ a stupeň utajení (klasifikaci) informací; cíle a nástroje bezpečnostní politiky pak určuje jako reakci na výsledek analýzy hrozeb,

- ♦ hrozby, jimiž má systém především čelit, včetně možných souvislostí (např. mezinárodních nebo regionálních, zájem rozvědek, rozkrádání atp.); jde především o takové hrozby, které vnáší do informačního systému rizika kompromitace, modifikace, destrukce a zneužití jak utajovaných informací, tak i vlastního informačního systému,

- ♦ specifikace požadovaných bezpečnostních služeb systému jednotlivým subjektům řízení a velení, s ohledem na minimalizaci rizika ztrát způsobených účinkem reálných hrozeb, způsob obnovy činnosti systému,

- ♦ mechanismy a vazby předávání informací oprávněným subjektům, jejich evidenci, označování a prokazování oprávnění,

- ♦ bezpečnostní zásady personální politiky pro osoby, které přicházejí do styku s informačním systémem na různých úrovních, pořízení seznamů subjektů (osob, orgánů) s odpovídajícími stupni osobního oprávnění k přístupu k utajovaným informacím příslušné klasifikace, zabezpečení personálního prověření; stanovení odborných a kvalifikačních předpokladů osob, způsoby jejich proškolení jak na počátku jejich vstupu do systému, tak i průběžně,

- ♦ právní a jiné bezpečnostní normativy, kterým má systém vyhovovat, odkazy na přijaté standardy, požadovanou třídu bezpečnosti podle přijatých (uznávaných) standardů atd. [1, 2],

- ♦ dokumenty, které obsahují nadřazenou bezpečnostní politiku,

- ♦ vazby na bezpečnostní politiku podřízených a spolupracujících informačních systémů,

- ♦ určení orgánů odpovědných za prosazování jednotlivých zásad bezpečnostní politiky, za vedení a využívání revizních záznamů (auditu), jakož i za kontinuitu dohledu, postupy řešení incidentních situací,

- ♦ specifikace finančního a materiálního krytí činností, které prosazují bezpečnost.

Dokument Bezpečnostní politika systému musí být vždy doplněn tabulkami a seznamy, v kterých případech i vývojovými diagramy a nákresy v rozsahu, který odpovídá velikosti a složitosti systému.

Jedině po schválení systémové bezpečnostní politiky lze přistoupit k dalším projektovým pracím.

Vzájemná souvislost aktiv informačního systému, hrozeb a jeho bezpečnostní politiky

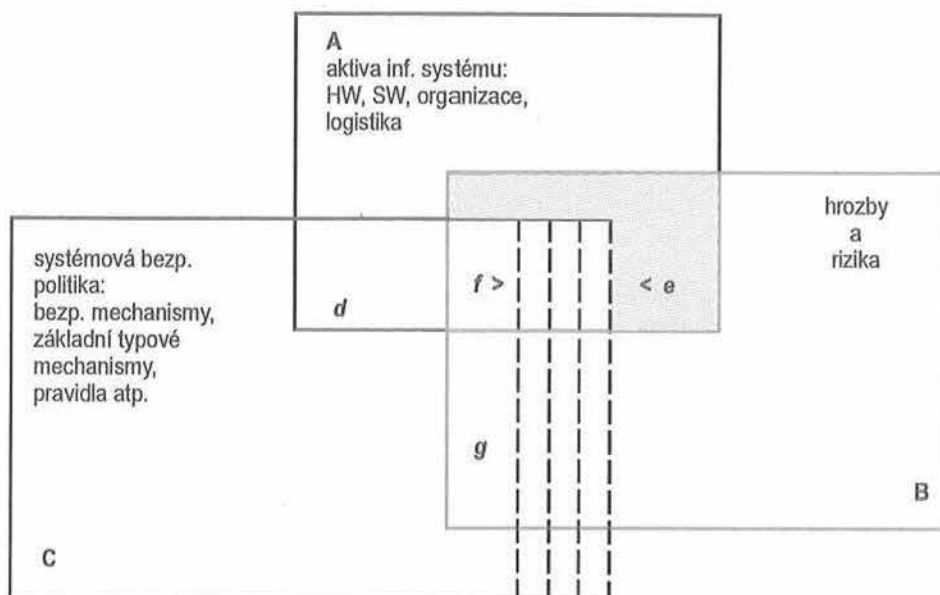
Do procesu analýzy bezpečnosti informačního systému vstupují podle obr. 1 následující základní problémové množiny:

- A aktiva informačního systému, která jsou více či méně vystavena působení hrozeb a je možné je rozdělit do následujících kategorií:
 - (hardware) přístrojové komponenty systému, např. procesorové jednotky, paměti, periferní zařízení, šifro a autentizační zařízení, síťové podsystemy, přenosové prostředí, centra a uzly, kabeláže budov, napájecí zdroje včetně záložních atp.,
 - (software) operační systémy, programové aplikace, datové báze, autentizační, auditové a klíčové informace atd.,
 - stavební lokality a jiné objekty, které souvisejí s činností informačního systému, logistické zabezpečení, sklady médií atp.;
- B hrozby, které tvoří hrozby vnější a hrozby vnitřní:
 - vnější hrozby představují jednak různé formy fyzického útoku na systém nebo jeho části, jednak i přírodní živelní pohromy, elektrické výboje, havárie atp. Proti těmto hrozbám sám informační systém nedisponuje účinnou obranou, a tak tyto musí být eliminovány bezpečnostními mechanismy, které vycházejí z fyzické, procedurální a personální bezpečnosti,
 - vnitřní hrozby jsou takové hrozby, proti kterým má informační systém své obranné prostředky, které spočívají v jeho bezpečnostních funkcích. Tyto funkce jsou kombinací přístrojových a programových nástrojů. Vnitřní hrozby jsou zpravidla charakterizovány jako skrytý útok protivníka s cílem získat citlivé informace nebo porušit jejich integritu, zkomplikovat jejich dostupnost anebo ve zvoleném čase, informační systém zevnitř rozvrátit;
- C bezpečnostní politika, která je v tomto případě reprezentována souborem bezpečnostních mechanismů informačního systému, fyzické ochrany, personálních a procedurálních protiopatření.

Bezpečnost se analyzuje

Při budování bezpečnostních informačních systémů je třeba vzít v úvahu trvale působící rozpory téměř filozofické povahy, které dnes negativně ovlivňují řešení otázek informační bezpečnosti. Z nich vyjmenujme alespoň ty nejzávažnější:

- rozvíjející se telekomunikace a informatika jako celek zvyšující stupeň obtížnosti při nalézání odpovídajících bezpečnostních technologií; technické, kryptografické a programové prostředky ochrany rychle morálně stárnou,



Poznámka:

Jednotlivé množiny A, B, C vytvářejí interakční průniky, které charakterizují několik kategorií problémů bezpečnosti:

$$f = A \cap B \cap C \quad (1)$$

představuje soubor aktiv systému, která jsou ohrožena definovanými hrozbami nad přípustnou míru rizika, ale která jsou na základě požadavků systémové bezpečnostní politiky odpovídajícím způsobem chráněna,

$$e = (A \cap B) \setminus f \quad (2)$$

představuje soubor hrozeb, které nejsou kryty bezpečnostními mechanismy, a rizika plynoucí z tohoto ohrožení jsou tzv. zbytková rizika (reziduální risk),

$$g = (B \cap C) \setminus f \quad (3)$$

představuje soubor hrozeb, pro něž sice má bezpečnostní politika odpovídající obrany, ale tyto hrozby neohrožují nijak chráněná aktiva informačního systému,

$$d = (A \cap C) \setminus f \quad (4)$$

představuje soubor aktiv, pro něž jsou k dispozici bezpečnostní mechanismy, ale tato aktiva nejsou v daném systému ohrožena,

Vertikální posunutí mezi množinami A a B vylučuje ideální případ, kdy by se reziduální rizika rovnala nule.

Obr. 1: Interakce mezi aktivy informačního systému, bezpečnostní politikou a hrozbami

● ochrana informací se stává obecně známou technickou disciplínou, což je v obecné rovině pozitivním jevem, ale ve svém důsledku má negativní dopad na prolomitelnost bezpečnostních systémů; užívané metody a mechanismy bezpečnosti jsou známy podstatně širšímu okruhu technické veřejnosti, než tomu bylo dříve,

● uživatelé informačních systémů zpravidla požadují maximální bezpečnost s minimálními vynaloženými prostředky, cena bezpečnosti roste, zatímco úroveň ochrany je značně limitována rozpočtovými možnostmi.

Za těchto podmínek je jediným rozumným východiskem velmi pečlivá identifikace hrozeb a rizik pro budovaný informační systém, jejíž výsledek je pak podkladem pro optimální rozhodnutí o volbě bezpečnostních mechanismů jak z hlediska požadované účinnosti, tak i z hlediska vynaložených nákladů.

Proces analýzy obecně zahrnuje:

- inventarizaci a ohodnocení aktiv informačního systému,
- identifikaci hrozeb a slabín informačního systému,
- hodnocení rizik a následků.

V této souvislosti je na místě připomenout nezbytnost „ocenění dat“ jako hodnoty, která vstupuje do analytických úvah. V současné době se při oceňování dat uplatňují různé názory, mající svůj původ v hlavních činnostech uživatelů informačních systémů. Budou se tedy lišit kritéria a priority při oceňování dat v bankovním systému od systémů státní správy a ty pak od systémů armádních atp.

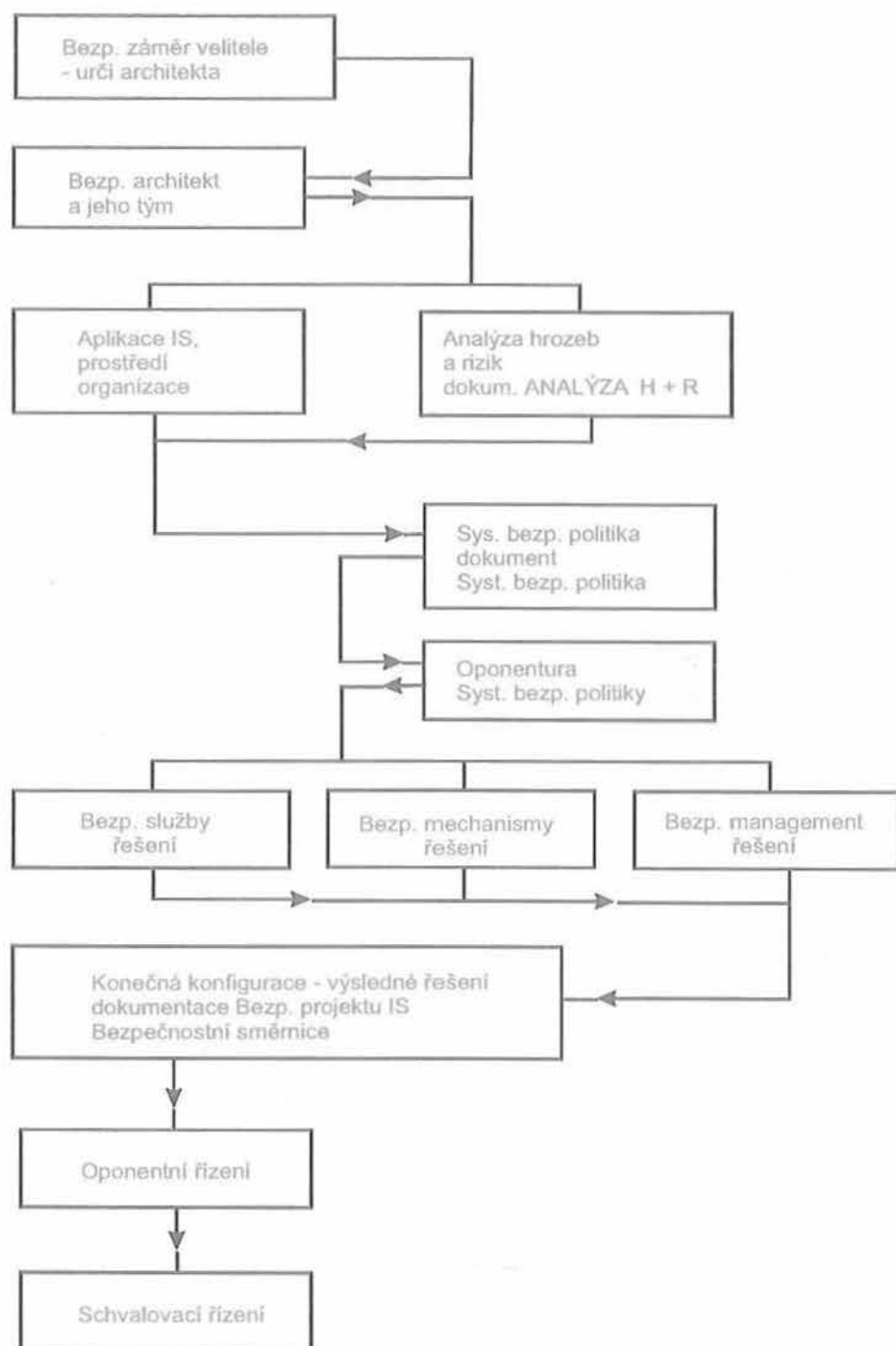
Možná sestava hodnotících atributů dat a jejich seřazení podle priorit, se zřetelem na vojenské informace systému typu C⁴I, může být následující:

1. Citlivost dat (vyjádřená většinou stupněm utajení).
2. Kritická dostupnost (data musí být dostupná v definovaných časových relacích, v řadě operací se tyto blíží práci v reálném čase).
3. Zničitelnost dat.
4. Obnovitelnost dat.
5. Množství (objem) dat.
6. Kvalita.

Za povšimnutí stojí, že uvedené uspořádání zdůrazňuje kromě citlivosti informací i jejich vysokou operabilitu a odolnost. Uvedený „žebříček priorit“ se může v průběhu operací měnit, kdy se může dostat např. dostupnost i před citlivost a nastupuje pak nový doplňkový proces nepřetržitého oceňování rizik.

Vyspělé státy spolu s producenty informačních systémů vedla snaha po srovnatelnosti bezpečnostních vlastností jednotlivých produktů informační techniky ke sjednocení kritérií bezpečnostní analýzy, která nakonec vyústila do dvou obecně uznávaných dokumentů, a to:

TCSEC - Trusted Computer System Evaluation Criteria (Kritéria hodnocení bezpečnosti počítačových systémů; tzv. Oranžová kniha vydaná DoD USA),



Obr. 2: Postup projektování bezpečnosti informačního systému

ITSEC - *Information Technology Security Evaluation Criteria* (Kritéria hodnocení bezpečnosti informačních technologií, což představuje modernější evropskou verzi TCSEC).

Vedle klasického, ale i časově a finančně náročného, přístupu k analýze bezpečnosti podle výše uvedených dokumentů se stále větší míře uplatňují velmi efektivní metody analýzy, které jsou založeny na expertním principu (známé jsou systémy CRAMM, DEFENDER aj.), jejichž výklad však není předmětem tohoto článku.

Bezpečnost se projektuje

Postup projektování bezpečnosti informačního systému odpovídá vývojovému diagramu na obr. 2. Z diagramu je patrné, že bezpečnostní architekt, resp. jeho tým, vypracovává postupně systémovou bezpečnostní politiku, vlastní bezpečnostní projekt a bezpečnostní směrnice. Důležitými etapami jsou oponentní řízení, na jejichž základě je možno průběh prací účinně ovlivnit.

Jedním ze zásadních doporučení pro architekta je maximální využívání již dříve ověřených a certifikovaných produktů z množiny schválených základních typových mechanismů (ZTM) a až po vyčerpání této možnosti je možno se pouštět na cestu vlastního vývoje, konstrukcí a systémů. Rovněž je třeba si uvědomit, že při okamžité nedostupnosti kybernetických (technických) ochranných prostředků je vždy možno sáhnout po organizačních, administrativních personálních a fyzických protiopatřeních, která mohou namnoze pomoci účinně kompenzovat hrozby nebo alespoň snížit rizika ztrát.

Co říci závěrem?

Potřeba chránit informace se stala i informatizovaném světě obecnou nutností a nikdo se dnes o ní neodvažuje nahlas pochybovat. Zkušenosti z praxe však ukazují, že všude tam, kde bezpečnost vyžaduje více pozornosti, investičních prostředků, odpovědnosti a sebekázně uživatelů systémů, dochází k jejímu vědomému opomíjení, zvyšuje se nebezpečí kompromitace a zvyšují se i rizika ztrát.

Je nutno si uvědomit, že ochrana citlivých informací je jednou ze základních podmínek účinného rozhodovacího procesu státní administrativy. Pro armádu pak platí tato podmínka o to více.

Literatura:

- [1] TCSEC - Trusted Computer System Evaluation Criteria. DoD USA.
- [2] ITSEC - Information Technology Security Evaluation Criteria. The commission of the European communities (90); český překlad vydalo MH ČR r. 1993.
- [3] Pužman, J.: Datové sítě a služby. ČVUT, r. 1994, Praha.
- [4] Pekárek, O.: Zásady projektování bezpečnosti ve vojenských informačních systémech, VA Brno, r. 1996.

Plukovník Ing. František Valach, CSc.

Velení a řízení je především výzvou (Úloha štábu armádního sboru)

Současné příznaky v oblasti velení a řízení předznamenávají v prostředí české armády novou, rodící se éru této rozhodující sféry. Výrazným technickým změnám systému C⁴I (počítače, satelity, počítačové sítě, nová technologie řízení zbraňových systémů apod.) se přiměřeným způsobem přizpůsobuje forma a obsah velení a řízení. Následující pojednání proto slouží k posouzení některých vybraných fragmentů problematiky velení a řízení.

Sleduje tyto cíle:

- *Ukázat možné využití standardů vojenské manažerské kompetence pro zvýšení profesionálních schopností příslušníků armády a jejich případné uplatnění k prosazení celkového zkvalitnění subjektivní stránky procesu řízení;*
- *na základě vyhodnocení hlavních činností velitelství armádního sboru nastínit eventuelní perspektivní uplatnění operačního stupně velení v současnosti a budoucnosti.*

* * *

Velení a řízení je podle současného pojetí neoddelitelnou součástí systému C⁴I. Podstatou velení a řízení jakožto základních funkcí tohoto systému je transparentnost souhrnného a cílevědomého působení velitelských orgánů na řízený objekt za účelem zabezpečení stálého a nepřetržitého fungování rozmanitých činností podřízených na všech úrovních velení. Velení vojskům v tomto kontextu znamená vždy v daných konkrétních podmínkách přijmout a realizovat optimální rozhodnutí, tj. řešení maximálně odpovídající složité situaci a stanovenému cíli.

Systém velení spolu s nepřetržitým procesem přípravy štábů a vojsk tvoří základ obsahu činností velitelských stupňů od taktických jednotek po stupeň operační (strategický). Funkcí **velení (Command)** v systému C⁴I se rozumí přijímání informací od senzorického nervového systému (aparátu); řízení informací; rozhodovací proces - zčásti vědomý a zčásti automatizovaný - založený na informacích a odesílání nařízení (rozkazů) motorickým nervovým systémem. Motorický nervový systém je v tomto pojetí analogickou funkcí **řízení (Control)** velitele, jež záleží na pracovních postupech - organizačních strukturách neboli „hierarchie velení“; ačkoliv některá rozhodnutí velitele ve formě rozkazů (nařízení) postrádají účinnosti ve fázi provedení, jako právě některá nařízení centrálního nervového systému v realizační činnosti člověka, která jsou podporována svalově hybnou soustavou. Senzorická funkce informuje o vnějším světě, jeho konkrétním stavu, právě jako funkce zpravodajství (Intelligence) opatřuje (sbírá) pro velitele informace o protivníkovi a stavu spojeneckých vojsk.¹⁾

Uplatnění racionálních způsobů velení a řízení v podmínkách širšího využití nejmodernější techniky a technologií znamená zvýšení nároků na všechny faktory orgánů

velení. Zvláště náročné změny (jak bude v dalším zdůvodněno) doléhají na operační stupeň velení jako logický následek určujícího významu **informací**, na cíle bojové činnosti s využitím množství a kvality použitých prostředků ozbrojeného boje, jakož i na jeho možné důsledky. Vedle jednotlivých skutečností uplatňujících se ve struktuře vojenského systému C⁴I (v něm probíhajících procesů) by bylo žádoucí neopomenout žádnou příležitost pro zkvalitnění procesů velení a řízení.

Jako hlavní odezva, na kterou by bylo vhodné reagovat, se ukazuje **nemalý nárůst množství informací**. Odraz zmíněné skutečnosti se zvláště výrazně projeví na operačním stupni. Vyplývá to z poslání a činnosti tohoto stupně, který by měl nutně disponovat bází operačně-strategických dat. Informace se zde nepřetržitě soustřeďují, zpracovávají a předávají v hierarchii velení horizontálním a vertikálním směrem. Jsou to informace jak ze strategické, tak zejména z taktické roviny, například o:

- ◆ rozmístění a stavu svazků, útvarů a jednotek protivníka i vlastních vojsk,
- ◆ záměrech přípravy bojového a operačního použití sil,
- ◆ vedení nepřetržité bojové činnosti,
- ◆ takticko-technických údajích výzbroje a bojové techniky,
- ◆ stavu a technické úpravě civilní a vojenské infrastruktury,
- ◆ terénu, povětrnostních podmínkách,
- ◆ meteorologické a radiační situaci atd.

Tyto i jiné informace jsou ceněny jako vstupy do rozhodovacích procesů velitelů, a tudíž vzhledem k jejich charakteru a poslání mohou rychle zastarávat a ztrácet aktuálnost. Rozhodnutí bez věrohodných informací znehodnocuje účinnost stanoveného úkolu. Platnost má stále zásada - pokud se informace rychle nezpracují, ztrácejí význam a uplatnění a nesplňují základní poslání, které nyní mají v moderních armádách, kde se **považují za jeden z možných účinných prostředků ničení protivníka**. Ovšem za předpokladu uplatnění informací v prospěch nasazených vysokých technologií, kterými dnes disponují některé přední armády NATO. S rostoucím významem a uplatněním informací se dnes spojují především věcná opatření přípravy vedení operace na válčišti (bojišti).

Význam a uplatnění informací s přihlédnutím k novým věcným podmínkám ozbrojeného boje velice rychle graduje v důsledku výkonnější výzbroje a bojové techniky - vyššího účinku vysoce přesných zbraní s dalekým dosahem, s nepředvídatelným vedením operace za podpory nej kvalitnějších prostředků radioelektronického boje, zasazením rychlého manévru mobilních a flexibilních vojsk, vybavených pohyblivými bojovými prostředky apod. V souhrnu lze konstatovat, že **informace v prostředí moderně vyzbrojené armády mají význam, pokud se uplatní na správném místě a včas (v reálné době), s možností využití překvapení**.

Z tohoto závěru zcela zřetelně vyplývá jednoznačný požadavek spojený s **rychlým a přesným zpracováním informací**. Bezprostřední dopad tohoto nekompromisního závěru lze logicky promítnout do sféry profesionální zdatnosti všech kategorií důstojníků - vojenských manažerů, kteří tvoří ustálenou soustavu úkonů (jevů) vymezených částí velení a řízení. V této souvislosti stojí opět za připomenutí otázka uplatnění operačního stupně velení.

Dnešní fungující armády, které v řadě případů prošly bojovou vřavou, považují za regulérní mít mezi strategií a taktikou operační úroveň velení. Operační stupeň v podobě armádního sboru dnes mají ve světě armády velké i malé. Akceschopné armádní sbory představují kořen obranyschopnosti země. Poučení by mohlo přijít z přírody, kde silný a hluboký kořen jalovce (který má navíc ostny, aby se ho kdekdo nedotýkal) vydrží více než třeba povrchní kořeny smrku, které nezajistí stabilitu a vyvracejí se při první přírodní nepohodě.

Na operačním stupni k funkci řízení a velení přistupují rostoucí požadavky na nepřetržitost, systematickost, utajení, samostatnost, aktuálnost a spolehlivost všech složek a prvků, které do procesu komplexního systému C⁴I vstupují a zároveň jej spoluvytvářejí. V armádách vyspělých zemí se opatření v rámci zmíněného systému automatizují, digitalizují a podle ekonomických možností realizují na bázi technických médií. Nicméně některá opatření však budou stále vyžadovat zvýšenou péči s mechanickou manuální štábní zručností, kterou vojenští manažeři zejména na operačním stupni nejsou s to získat ze dne na den. Přitom operační stupeň velení plní takové specifické úkoly, které vyžadují modernizovat. Dřívější snížení počtů stupňů velení zadává v české armádě podmínky pro snadnější modernizační postup v tomto ohledu.

Nedávné historicky výjimečné a ojedinělé snížení počtů velitelských stupňů AČR by mělo nyní příznivě ovlivnit základní otázky řízení. V podmínkách menšího množství orgánů velení by příkladně mohlo jít o zkvalitnění připravenosti vojenských manažerů - důstojníků s cílem dosáhnout kontinuálního fungování stávajících orgánů velení. V tomto ohledu nejde o uplatnění univerzální šablony, ale o logické a promyšlené kroky:

- ▲ ujednacení názorů na využívání norem (standardů) vojenských manažerských schopností (kompetencí),
- ▲ možné uplatňování operačních standardů v podmínkách české armády,
- ▲ stanovení možností využití operačních standardů v rámci již fungujících systémů, jako například systém hodnocení vojáků z povolání a v další službě ap.,
- ▲ definování standardů manažerské kompetence s následným konstituováním ve vojenském prostředí.

Využití standardů manažerských kompetencí ve vojenství souvisí s rozvojem věcných podmínek operace. Je zřejmé, že vyspělejší armády pociťují uplatnění standardů manažerské kompetence naléhavěji. V oblasti řízení je **cílem manažerských (operátorských) standardů** ujednotit bázi pro již zmíněné hodnocení, a tím i zvyšování výkonnosti, jakož i rozvíjení schopností velitele, vojenského manažera (operačního, štábního důstojníka) při plnění běžných povinností v míru a při práci za stavu ohrožení v polních podmínkách. Obsahově lze stejné standardy manažerských kompetencí chápat jako obecnou závaznou normu manažerských (štábních) činností vedoucími pracovníky na různých úrovních řízení.

Hlavní charakteristikou modelu práce se standardy manažerů-vojenských profesionálů v praxi je tzv. assessment model, neboli model ocenění. Tam, kde model uplatňují, to znamená, že si nejprve vždy zjistí manažerovy dosavadní zkušenosti a teoretické znalosti a dále to, v čem se potřebuje ve své profesi - zastávané funkci rozvíjet. Jako protiváha se realizuje praktický výcvik, příprava velitelů a štábů s vojsky, která by měla vojákovi-profesionálovi umožnit osvojit si nové poznatky. Při aplikaci se buď využívají

„lazy“ (postupné) modely, tzn., že se školí jen část lidí například v kurzech, nebo se používá komplexní přístup (např. vojenská cvičení, válečné hry a jiné techniky simulací).

Široké spektrum uplatnění standardů manažerské kompetence se může využívat například jako aktivní podpory v následujících oblastech:

- * **Hodnocení výkonnosti** - zde jsou standardy objektivním měřítkem pro stanovení hodnocení cílů,
- * **organizační struktura** - standardy umožňující porovnání reálných výcvikových, školicích i pracovních způsobů a metod se standardními,
- * **proces kvality** - standardy stimulují směřování ke kvalitě a prosperitě,
- * **kvalifikace** - standardy jako východisko tvorby vzdělávacích programů,
- * **působnost** - standardy zde slouží jako vodítko modelování služební kariéry - kandidáti jsou posuzováni mj. vzhledem ke kritériím danými standardy.

Analogií manažerských standardů je jejich využití pro zmíněnou podporu hodnocení, například „Periodického hodnocení profesních kvalit“ nebo „Kariérního hodnocení profesionální způsobilosti“. Systém hodnocení výkonu a osobnosti vedoucích pracovníků mohou být koncipovány z různých hledisek. Zahraniční zkušenosti ukazují, že standardy manažerské způsobilosti nacházejí v praxi uplatnění.²⁾

Uplatnění standardů manažerských kompetencí se zřejmě časem stane součástí denní praxe. Možné vypracování standardů vojenské manažerské kompetence v operační oblasti ukazuje tabulka.

Tabulka

Matice vypracování standardu vojenské manažerské kompetence

OBLAST	CHARAKTERISTIKY	
	NUTNÉ	ŽÁDOUCÍ
KONCEPČNÍ SYSTÉMOVÁ PRÁCE	- zodpovědnost - pracovní nasazení - praktické využívání odpovědných metodám koncepční práce - ...	- schopnost práce v týmu - iniciativa - ...
ROZHODOVACÍ PROCES	- analytické myšlení - pracovní nasazení - samostatnost - odborné znalosti - vzdělání - schopnost pracovat ve stresu - ...	- schopnost prosadit se - výkonová motivace - charakterové předpoklady - schopnost přijmout kritiku - organizační schopnosti - ...
PRÁCE V POLNÍCH POD- MÍNKÁCH ATD.	- sebedůvěra - pracovní nasazení - komunikační schopnosti - ...	- schopnost prosadit se - iniciativa - ...

V naší praxi zatím potřeba standardů z oblasti vojenských manažerských kompetencí není aktuální. Přesto se domnívám, že je účelné na některé teoretické poznatky upozornit v předstihu před praktickým uplatněním. Vraťme se ale opět k hlavní otázce tohoto článku,

kterou je ujasnění významu a uplatnění armádního sboru (as) jakožto funkčního operačního stupně velení. V praxi některé názory a úlohu operačního stupně velení snižují.

Například v čísle 1/1996 Vojenských rozhledů se na straně 29 uvádí, cituji - *Je třeba se připravit na to, že „jednou budou hlavy států svádět virtuální války, než se rozhodnou rozpoutat válku doopravdy,“ předpovídá genpor. Jay Garner ze Střediska kosmické a strategické obrany USA. Nejde jen o to, že by kybernetická revoluce ve vojenství měla svými důsledky zasáhnout až mezi řadové vojáky, ale... To všechno je patrně předzvěstí rozsáhlé reorganizace vojenství, nové struktury armády, ve které bude ke zprostředkování rozkazů mezi velkým generálem a polním vojskem stačit menší počet operačních stupňů...*

Nicméně jiné materiály v témže čísle Vojenských rozhledů význam operačního stupně nepodceňují (viz tamtéž, str. 21), cituji - *... výrazně stoupají požadavky na strategické řízení, a to jak v normální, tak i v mimořádné situaci, jak to vyplývá i z rostoucích mezinárodních i globálních bezpečnostně-politických výzev a turbulencí. Proto musí být úkol strategického řízení plněn jak v rámci běžných vládních povinností, tak i při řízení státu v jednoduchých i složitých krizích. V souladu s tím si musí strategické řízení vytvořit strukturu, podpůrné štáby a organizace schopné jednat v každé situaci.*

Každé strategické rozhodnutí ve fázi realizace přirozeně vyžaduje odpovídající strukturu orgánů velení. Mezi strategií a taktikou musí být odpovídající propojovací článek, který strategický záměr prosadí do praxe. Koncepční (tvůrčí) etapa celého tohoto systému organizace práce akceleruje právě v operačním prostředí. Velice lákavě zní vize velení (předávání úkolů) od „generála“ ke zbraním, ale nicméně víme, že operaci provázejí širší souvislosti. Některé z nich následují v podrobnějším rozboru k zdůvodnění existence armádního sboru.

Přes různorodost názorů, armádní sbor jakožto základní prvek operačního stupně velení stále plní v našich geopolitických, geografických a demografických podmínkách obrany státu nezastupitelnou úlohu. I když na první, povrchní pohled je patrný význam as jako operačního stupně velení, bude účelné hlouběji nastínit formu a způsoby jeho uplatnění v nových podmínkách obrany státu. Armádní sbor je v době ohrožení státu operačním orgánem velení podřízeným vojskům a zřejmě i územním orgánům vojenské správy i pro plnění úkolů polní obrany a teritoriálních funkcí. *Činnosti operačního stupně velení popisují následující tabulky porovnávající plnění hlavních úkolů.*

Porovnání hlavních úkolů velitelství as v obou problémových oblastech

Oblast řízení
polního vojskaČ
I
N
N
O
S
T
I

P
O
L
N
Í
H
O

Š
T
Á
B
U

A
R
M
Á
D
N
Í
H
O

S
B
O
R
U

- plánuje, přijímá rozhodnutí a řídí bojovou činnost podřízených svazků a jednotek, zabezpečuje organizaci součinnosti a její udržování v průběhu operace, boje,
- udržuje stálou připravenost vojsk k plnění bojových úkolů,
- organizuje průzkum, shromažďuje a vyhodnocuje údaje o situaci, připravuje propočty a návrhy pro nové rozhodování,
- odpovídá za rozpracování a koordinaci opatření personálního zabezpečení, jednotné plnění zásad a norem pro provádění personální práce v poli,
- organizuje a udržuje spolehlivé spojení s podřízenými, spolupůsobícími vojsky, se sousedy a nadřízeným,
- organizuje rozvinování a zřizování míst velení, jejich přemísťování, ochranu a obranu,
- velí přidělenému úsilí letectva, sborovému kompletu, posilovým prostředkům HMV,
- kontroluje plnění stanovených úkolů a poskytuje pomoc podřízeným vojskům a štábům,
- předkládá hlášení a informuje velení AČR, spolupůsobící štáby, sousedy a vlastní místa velení o situaci a zásadních rozhodnutích,

Oblast řízení
územní obranyČ
I
N
N
O
S
T
I

Š
T
Á
B
U

A
R
M
Á
D
N
Í
H
O

S
B
O
R
U

V
O
J
S
K
A

Ú
Z
E
M
N
Í

O
B
R
A
N
Y

- přijímá rozhodnutí a plánuje použití podřízených vojsk,
- řídí činnost vojsk při obraně svěřeného teritoria a práce spojené s ochranou vojsk proti ZHN,
- zabezpečuje realizaci opatření operační přípravy státního území,
- řídí vojenskou železniční a silniční dopravu na teritoriu,
- řídí operační, bojovou a odbornou přípravu podřízených vojsk a vojenských územních orgánů a opatření k zabezpečení mobilizace,
- udržuje součinnost se sousedy a spolupůsobícími vojsky na teritoriu as,
- řídí průzkum, shromažďuje a vyhodnocuje údaje o situaci a využívá informace pro rozhodování,
- odpovídá za rozpracování a koordinaci opatření personálního zabezpečení, jednotného plnění zásad a norem pro provádění personální práce,
- organizuje a řídí zabezpečení spojení,
- organizuje rozvinování a zřizování míst velení, jejich ochranu, obranu a přemísťování,
- předkládá hlášení velení AČR a soustavně ho informuje o přijatých opatřeních,
- řídí zdravotní a veterinární službu a pohřbívání,
- organizuje odsuny a opravy výzbroje a techniky,

Č I N N O S T I P O L N Í H O Š T Á B U A R M Á D N Í H O S B O R U	● řídí zdravotní, veterinární službu a pohřbívání, ● organizuje a řídí operační a logistické zabezpečení, ● organizuje odsuny a opravy výzbroje a techniky, ● vede evidenci osob, výzbroje, bojové techniky, dopravních a materiálních prostředků, ● organizuje a provádí opatření k ochraně utajovaných skutečností, řídí šifrovou a spisovou službu, ● organizuje pořádkovou a regulační službu a udržuje režim v určeném prostoru, ● řídí a zabezpečuje činnost vojenské policie ve své působnosti, ● zabezpečuje doplňování, úhradu ztrát svazků a útvarů osobami, výzbrojí, technikou a materiálem všeho druhu, ● organizuje určování osádek pro opravenou (dodanou) bojovou techniku, výzbroj a vybavení této techniky potřebným materiálem, ● řídí finančně ekonomickou činnost a zabezpečuje podřízené svazky a útvary finančními prostředky, ● řídí kořistní službu.
Č I N N O S T I Š T Á B U A R M Á D N Í H O S B O R U V O J S K A Ú Z E M N Í O B R A N Y	● řídí technické, materiální a metrologické zabezpečení podřízených vojsk, ● řídí ubytovací a stavební zabezpečení, ● organizuje opatření k ochraně utajovaných skutečností, řídí šifrovou a spisovou službu, ● řídí a zabezpečuje činnost vojenské policie na teritoriu as, ● zastupuje zájmy všech vojsk na teritoriu a poskytuje jim právní pomoc, ● řídí operační a bojové zabezpečení vojsk a realizaci opatření operačního maskování, ● řídí mobilizační rozvinutí podřízených vojsk dislokovaných na teritoriu as, organizuje formování doplňků, nově vytvářených útvarů a útvarů pro úhradu ztrát, včetně jejich vybavení materiálem a technikou, přesuny a předávání doplňků, ● řídí činnost územní radiální hlášené sítě na teritoriu as, ● řídí finančně ekonomickou činnost a zabezpečuje podřízené a přidělené útvary finančními prostředky, ● řídí doplnění a přípravu útvarů vyčleněných k úhradě ztrát, ● řídí topograficko-geodetické zabezpečení, ● zpracovává návrhy na snížení účinků průlomových vln při ničení přehrad a připravuje opatření k likvidaci následků havárií a katastrof, ● řídí posádkovou a strážní službu, střežení objektů zvláštní důležitosti a podle situace překrytí a zesílení střežení státní hranice, ● spravuje materiál a objekty po vyvedení vojsk ze stálých posádek.

Z porovnání působností obou subjektů vyplývá jejich úloha, význam a uplatnění. Přestože obě součásti vykazují v řadě případů shodné nebo velmi podobné charakteristické rysy, je na druhé straně patrné, že některé činnosti zvýrazňují větší úlohu jedné z obou stran. S využitím porovnávací metody lze vyvodit, že při eventuálním ohrožení státu je možné uvažovat s více variantami velení z úrovně armádního sboru. Možná si někdo položí otázku, proč opět zkoumat různé varianty, když AČR již určitý systém sdílí. Ovšem ekonomické podmínky, zejména finanční zabezpečení, vyžadují trvalé hledání optimálních cest řešení.

Uplatnění různých variant velení

VARIANTA	VÝHODY	NEVÝHODY
<i>Varianta první</i> — za branné pohotovosti státu se vyčlení samostatné polní velení armádního sboru a samostatné teritoriální velení.	— přehlednost velení, — teritorium může plnit stanovené úkoly nezávisle na polním vojsku, — zřetelné kompetence všestranného materiálního zabezpečení (logisticky) polního vojska i teritoria.	— absence součinnosti, — složitost dělení mírové struktury na polní a teritoriální část, — složitosti operační a bojové přípravy velitelů a štábů v době míru na jejich válečné funkce, — pro plánování se uplatní postupná metoda, která zabírá příliš mnoho času, přičemž je nutné procesy ve velení vojskům omezit lhůtami jejich ukončení ve prospěch plnění úkolů polním vojskem, — potřebné vymezení doby na pracovní sladění štábů, — dublování velení a spojení, — složité vymezení kompetencí mezi polní strukturou a strukturou teritoriálního velení, — složité centrální řízení z úrovně ústředních orgánů státní správy cestou MO - GŠ Armády ČR — složité otázky celého komplexu operačního zabezpečení použití vojsk v poli a na teritoriu.
<i>Varianta druhá</i> — velitel as velí všem prvkům, ale pro velení teritoriu vyčleňuje orgán řízení obrany teritoria.	— možnost společné přípravy obou orgánů velení a sladění jejich činnosti již v době míru, — jednoznačné vymezení kompetencí mezi polní a teritoriální strukturou, — při práci v poli se uplatní souběžná metoda, při které se plánování provádí v reálných časech zároveň pro polní vojsko i teritorium,	— pravomoc přímého řízení teritoria je delegována na zástupce velitele, — složité řízení velkého počtu prvků řízených ze stupně as, — velké nároky na pracovní prostředí, vyšší požadavky na organizaci práce orgánů velení, zejména otázky spojení.

VARIANTA	VÝHODY	NEVÝHODY
	— velitel se rozhoduje současně pro polní vojsko a teritorium, tím se zjednodušuje příprava základních písemných a grafických materiálů, výrazně se snižuje jejich počet a čas na jejich rozpracování, — v případě konfliktu nízké intenzity je velitel as schopen autonomně plnit úkoly bez nutnosti nadřazených stupňů, — průhlednost všestranného zabezpečení (logistiky) v míru i za branné pohotovosti státu, — ujednovení velení a spojení, jednotné možnosti obousměrného informačního toku.	
<i>Varianta třetí</i> — velitel as velí všem prvkům, ale pro řízení polního vojska vyčleňuje z počtů polního velení svého zástupce, který velí prostřednictvím vyčleněné skupiny štábu z polních velitelských stanovišť. Tento funkcionář je připravován již v míru s částí štábu.	— jednoznačné vymezení kompetencí mezi polní a teritoriální strukturou, — v případě konfliktu nízké intenzity je velitel as schopen autonomně plnit úkoly bez nutnosti řízení nadřazených stupňů, — možnost společné přípravy obou orgánů velení a sladění jejich činnosti již v době míru, — průhlednost všestranného zabezpečení (logistiky) v míru i za branné pohotovosti státu, — ujednovení velení a spojení, jednotné možnosti informačního toku, — souběžné plánování vedení bojové činnosti.	— pravomoc přímého řízení polního vojska je delegována na zástupce velitele, — složité řízení velkého počtu prvků řízených ze stupně as, — složitosti velení vojskům, zejména komplikovaný sběr informací o situaci vojsk na frontě a zpětné úkolování vojsk.
<i>Varianta čtvrtá</i> — velitel as velí všem prvkům z jednoho místa a podle potřeby vysílá operační skupiny k podřízeným vojskům a zařízením.	— velitel as nedělí svoji pravomoc, — při práci v poli se uplatní souběžná metoda, při které se plánování provádí v reálných časech zároveň pro polní vojsko i teritorium, — velitel se rozhoduje současně pro polní vojska i teritorium, tím se zjednodušuje příprava základních písemných a grafických materiálů, výrazně se snižuje jejich počet a čas na jejich zpracování,	— složité řízení velkého počtu prvků řízených ze stupně as, — složitosti velení vojskům, zejména komplikovaný sběr informací o situaci vojsk na frontě a zpětné úkolování vojsk.

VARIANTA	VÝHODY	NEVÝHODY
	— v případě konfliktu nízké intenzity je velitel as. schopen autonomně plnit úkoly bez nutnosti řízení nadřazených stupňů, — průhlednost všestranného zabezpečení (logisticky) v míru i za branné pohotovosti státu, — ujednocení velení a spojení, jednotné možnosti obousměrného informačního toku.	

Shrnutí variant:

Z běžné zásady řízení vyplývá, že dělit lze pouze pravomoc, ale nikoliv odpovědnost. Tomuto principu odpovídá varianta čtvrtá. Spornou úroveň má pravděpodobně varianta první, protože vytváří na jednom teritoriu dva velitelské orgány se všemi z toho plynoucími problémy, s působností, součinností, ekonomickou náročností atd.

Druhá a třetí varianta řeší velení kompromisně. Ústupky spočívají v delegování částí pravomocí s tím, že odpovědnost je na veliteli as. Obě varianty odpovídají současným možnostem spojení. Patrné výhody (včetně ekonomických) vyplývají z přednosti třetí varianty. Pro velení uskupení polních vojsk se zde vyčleňuje hlavní funkcionář (zástupce velitele) s části štábu (operační skupinou), který může být pro tuto činnost připravován již v době míru. Podmínky velení v konkrétní vzniklé situaci mohou být velice rozdílné, a tudíž profesionální orgány velení by měly zabezpečovat velení v kterékoliv variantě. Tyto problémy souvisejí s celkovým pojetím koncepce velení vojskům v podmínkách uplatnění C⁴I.



Hledání optimálních technik velení a řízení v komplexním systému C⁴I je naléhavou výzvou. Jde zejména o hledání odpovědí na praktické uplatnění operačního stupně velení bez improvizací, v podmínkách rychlého zpracování informací a jejich efektivního využití jako jednoho z hlavních prostředků ničení protivníka. Požadavky kladené na velení a řízení se neobejdou bez zdokonalování odborné způsobilosti všech kategorií vojenských profesionálů. Ke zkvalitnění orgánů velení lze využít standardů manažerské kompetence. Budoucí operační štáby by měly být méně početné, profesionální, mobilní, flexibilní a akceschopné pracovní týmy, vybavené automatizovanými systémy velení, schopné i odděleně na strategicko-operačních směrech prosazovat a v praxi realizovat příslušná strategická rozhodnutí. Uvedené filozofii se patrně podřídí další opatření orgánů velení v horizontální i vertikální rovině.

Poznámky:

- ¹⁾ C⁴I: Issues of Command and Control, Edited by Thomas P. Coakley National Defense University Washington, D.C., str. XVII;
- ²⁾ Ing. Jiří Stýblo, viceprezident České společnosti pro rozvoj lidských zdrojů, Ekonom, číslo 7/1996, str. 40.

Zpravodajská příprava bojiště v armádách NATO v rozhodovacím procesu

Proces postupného přibližování se ke strukturám NATO si vyžaduje důsledné a přesné chápání všeho, co se v armádách Severoatlantické aliance odehrává. Také rozhodovací proces velitele a štábu patří k oblastem, jimž musí být věnována prvořadá pozornost. Důležitou součástí rozhodovacího procesu je i zpravodajská příprava bojiště.

Autor tohoto příspěvku chce čtenáře krátce seznámit se základními pojmy, s obsahem a strukturou zpravodajské přípravy bojiště v duchu chápání armádami Severoatlantické aliance. Poukáže i na některé dílčí rozdíly existující mezi jednotlivými členskými zeměmi Aliance. Dosavadní praxe autora mu neumožnila poznat aplikaci zmíněného procesu ve všech armádách NATO. Proto se soustředí pouze na zkušenosti získané v armádě USA, SRN, Francie a Holandska, které snad postačí čtenáři k orientaci v problému.



Je známo, že takřka veškeré vojenské činnosti v rámci NATO vycházejí z určitých standardních postupů a vymezených zásad, chcete-li norem, známých pod označením STANAG. Týká se to i vymezení pravidel souvisejících se zpravodajskou přípravou, ať už boje nebo operace. Studium vybraných norem na jedné straně umožňuje pochopit systém práce v několika armádách NATO, avšak na straně druhé si je třeba uvědomit, že i v NATO jsou vymezená pravidla a zásady chápány jako doporučené, a ne jako nekompromisně povinné. Tím lze vystopovat i určité odlišnosti v přístupu jednotlivých armád. Například v armádě USA či SRN se maximální měrou drží zásad a doporučení daných v literatuře, provádějí detailní srovnávání a výpočty s úvahou mnoha hledisek a zvláštností. Jiné armády NATO jdou spíše cestou jednoduššího postupu s cílem dospět k řešení rychle a efektivně, bez obšrných a detailních výpočtů a kalkulací ve všech oblastech. Jejich cílem je mít dostatek času pro rozhodování, pokud to situace dovolí, a dospět spíše rozumovou úvahou na základě zkušeností a aktuálních poznatků ke správnému rozhodnutí. Z výše uvedeného i pro nás plyne určité ponaučení o tom, že můžeme v rozhodovacím procesu velitele a štábu na různých úrovních nacházet místa, kde si řešení situace vyžaduje specifický přístup. Přístup daný zvláštnostmi vojenské, ale i obecně společenské činnosti v rámci teritoria, kde žijeme.

Poznámka: Upozorňuji čtenáře, že v armádách NATO se hovoří o taktickém stupni až do úrovně armádního sboru. Z toho také vyplývá, že pojem zpravodajská příprava bojiště se vztahuje na jednotky do stupně sbor.

Vymezení pojmu zpravodajské přípravy bojiště v rozhodovacím procesu na taktickém stupni

Zpravodajská skupina (oddělení) označovaná dle norem NATO G2 či S2 (do stupně brigáda S2, výše G2) připravuje vlastní hodnocení a analýzy založené na úkolu stanoveném

velitelem a podle stanoveného plánu. Hodnocení a analýzy jsou prováděny průběžně a neustále se v souvislosti s vývojem situace aktualizují.

Metodologie, podle níž zpravodajská skupina (oddělení) připravuje svá hodnocení a analýzy, se nazývá **proces zpravodajské přípravy bojiště** (Intelligence Preparation of the Battlefield).

Je to nejlepší způsob k pochopení bojiště a možností vlastních sil a zejména ozbrojených sil protivníka (FM 34-130, str. 1-1, část II.).

Zpravodajská příprava bojiště (ZPB) je systematický a kontinuální proces analýzy protivníka, počasí a terénu ve vymezené geografické oblasti.

Uvedený přístup integruje protivníkovy zásady vedení bojové činnosti (dále jen BČ) s počasím a terénem, s cílem, který má být dosažen, a se specifickým prostředím bojiště.

ZPB pomáhá stanovit a ohodnotit možnosti protivníka a jeho zranitelná místa. Soustřeďuje se na vybudování databáze informací o činnosti protivníka a na důležité údaje k podpoře vlastních taktických činností. Vyúsťuje ve zpravodajské hodnocení a analýzu bojiště, která ukazuje pravděpodobné varianty bojové činnosti protivníka a jeho možné záměry.

Obecně proces zpravodajské přípravy bojiště představuje kontinuální sled vzájemně sladěných činností využívající metody plánování podle cílů.

Platí, že ZPB se prolíná a ovlivňuje celý rozhodovací proces velitele a štábu.

V etapě hodnocení situace rozhodovacího procesu je ze ZPB obsaženo hodnocení prostředí bojiště, hodnocení počasí, terénu a jejich vlivu na prostředí bojiště, hodnocení protivníka a hodnocení vlivu počasí a terénu na činnost protivníka.

V analytické části rozhodovacího procesu, která bezprostředně navazuje na předchozí etapu hodnocení, se ZPB projevuje vymezením variant BČ protivníka, výběrem pravděpodobných variant BČ protivníka a stanovením pořadí pravděpodobnosti jejich uskutečnění.

Na tuto část rozhodovacího procesu pak navazuje etapa realizace válečné hry, kdy se posuzují varianty použití vlastních sil proti variantám použití sil protivníka v pořadí pravděpodobnosti jejich uskutečnění a využívají se tak výsledné produkty ZPB. Výsledky válečné hry vyúsťují do rozhodnutí velitele a následně do zpracování finálního dokumentu velitele a štábu - bojového rozkazu nebo plánu.

Protože informace o protivníkovi, terénu, počasí i bojišti jako celku je třeba neustále aktualizovat nejenom při přípravě BČ, ale především v průběhu vedení BČ, potvrzuje se závěr, že ZPB jako hlavní obsah práce zpravodajských orgánů (avšak nejen zpravodajských orgánů) se prolíná všemi etapami rozhodovacího procesu velitele a štábu.

Rozbor základních funkcí ZPB a jejich zvláštností v armádách NATO

Zpravodajská příprava bojiště je cyklický proces, který zahrnuje následujících pět funkcí:

- **hodnocení prostředí bojiště,**
- **hodnocení terénu,**
- **hodnocení počasí,**
- **hodnocení ohrožení,**
- **integrace ohrožení.**

● *Hodnocení prostředí bojiště*

Hodnocení prostředí bojiště představuje začátek úsilí sběru dat při ZPB. Během plnění této funkce zpravodajská skupina vymezuje takové charakteristiky bojiště, které vyžadují podrobné vyhodnocení jejich účinků na BČ vlastních a protivnickových jednotek. Shromažďuje a sbírá informace, analyzuje mapy a klimatologické studie o prostředí bojiště, analyzuje lokální demografické, politické a ekonomické podmínky.

Tyto charakteristiky jsou mnohem podrobněji analyzovány v prostoru BČ (Area of Operations), než v jiných oblastech prostoru zájmu (viz obr. 1).

V souladu s FM 34-130 zpravodajská skupina tuto funkci naplňuje:

- ▲ vymezením podstatných charakteristik bojiště, které mají vliv na vlastní a protivnickou bojovou činnost,
- ▲ vymezením hranice prostoru zájmu (Area of Interest - AI),
- ▲ stanovením mezer v aktuální informovanosti.

Co jsou podstatné charakteristiky bojiště?

Jedná se hlavně o:

- ◆ zeměpisné údaje, obecné charakteristiky terénu a počasí v daném regionu,
- ◆ demografické údaje (etnické složení, náboženská struktura, věkové složení obyvatelstva, příjmové kategorie obyvatelstva apod.),
- ◆ politické nebo sociálně-ekonomické faktory, včetně úlohy různých klanů, gangů a nátlakových skupin,
- ◆ stav právního systému či právních omezení, jako např. existence a dodržování mezinárodních smluv a dohod,
- ◆ obecný charakter ozbrojených a bezpečnostních složek země, včetně sil rychlého nasazení.

Co to je prostor zájmu?

Prostor zájmu je takový prostor zájímající velitele, včetně prostoru vlivu a přilehlých oblastí, který je rozšířen na území protivníka k cílům aktuální nebo plánované BČ. Tento prostor také zahrnuje části území, kde se nacházejí síly protivníka, jež by mohly ovlivnit splnění cíle.

Prostor vlivu: takový prostor, v němž je velitel schopen přímo ovlivňovat operace manévrem nebo palbou vlastních prostředků.

● *Analýza terénu*

Analýza terénu se kromě obecného zhodnocení zaměřuje především na vojenské aspekty terénu a jejich účinky na vlastní nebo protivnickovy bojové možnosti.

Soustředí se zejména na prostor BČ a prostor zájmu.

Na stupni divize a sbor je u americké armády vyčleněna speciální skupina pro terénní analýzy, která organizačně patří do zpravodajského oddělení. Tito odborníci úzce spolupracují s vyčleněnou skupinou nebo jednotlivci pro analýzy počasí a také meteosloužbou amerického vojenského letectva.

Na nižších stupních jde o specialisty ženijní služby nebo vyčleněnou osobu pro hodnocení účinků terénu, kteří pracují v rámci zpravodajských skupin. Ti získávají

podstatnou část údajů cestou nadřazeného stupně a doplňují je o výsledky aktuálního průzkumu vlastní jednotky.

V jiných armádách (např. ve francouzské či holandské) je zvykem, že hodnocení terénu mají na starosti ženijní skupiny štábů nebo ženijní odborníci úzce spolupracující se zpravodajskými důstojníky.

Hodnocení terénu se opírá o několik na sebe navazujících kroků:

- ① Stanovení mezer v informacích o terénu.
- ② Zhotovení náčrtů s vlivy terénních činitelů:
 - pro vedení BČ v dotyku,
 - pro vedení BČ v hloubce,
 - pro vedení BČ ve vlastním týlu.
- ③ Integrace vlivu počasí.
- ④ Vytvoření náčrtů tzv. kombinovaných překážek.
- ⑤ Vymezení cílů v prostoru operací v hloubce pro průzkum a vedení palby:
 - vymezení tzv. **pojmenovaných oblastí zájmu** (Named Area of Interest - NAI),
 - vymezení tzv. **cílových oblastí zájmu** (Target Area of Interest - TAI),
- ⑥ Vymezení přístupových cest sil protivníka a vlastních jednotek.
- ⑦ Identifikace cílů ve vlastním týlovém prostoru.
- ⑧ Analýza přístupových cest:
 - možnosti pozorování a palby,
 - možnosti krytí a maskování,
 - hodnocení existujících i potenciálních překážek,
 - identifikace a použití **klíčového prostoru** (Key Terrain), popř. **životně důležitého prostoru** (Decisive Terrain),
 - hodnocení přiměřenosti manévrovacího prostoru (posouzení velikosti přístupových cest),
 - hodnocení snadnosti pohybu (průchodnosti) po přístupových cestách,
 - hodnocení vlivu jaderných zbraní a otravných látek,
 - hodnocení možnosti použití speciálních druhů BČ, nekonvenčních způsobů vedení války, psychologických operací apod.,
 - vyhodnocení vzdušných přístupových cest,
 - hodnocení relativních výhod a nevýhod každé přístupové cesty.

Co je to pojmenovaná oblast zájmu?

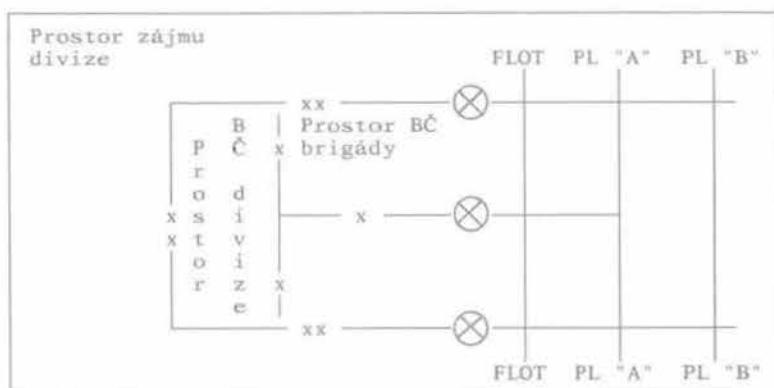
Definice dle FM 101-5-1:

Pojmenovanou oblastí zájmu rozumíme terénní bod nebo prostor nacházející se na přístupové cestě protivníka, kde se očekává nějaká činnost protivníka. Průkazná činnost nebo nečinnost v tomto bodě nebo prostoru pomáhá potvrdit nebo odmítnout jednotlivou variantu BČ protivníka.

Co je to cílová oblast zájmu?

Definice dle FM 101-5-1:

Cílovou oblastí zájmu rozumíme určitý bod nebo oblast v terénu, které leží na přístupové cestě protivníka, jehož (jejíž) úspěšné ničení nebo blokování donutí protivníka, že upustí



Obrázek 1: Příklad prostoru BČ a prostoru zájmu

od původní varianty BČ, nebo bude muset využít dodatečné speciální ženijní podpory, aby mohl pokračovat dle původního záměru.

Co je to klíčový prostor?

Definice dle FM 101-5-1:

Klíčový prostor je jakákoli lokalita nebo úsek terénu, jehož držením, blokováním nebo ovládnutím získává útočící či bránící se strana znatelnou výhodu.

Co je to životně důležitý prostor?

Definice dle FM 101-5-1:

Jestliže určitý klíčový terén má mimořádný vliv na splnění cíle a jeho ovládnutí nebo držení je nutné ke splnění hlavního cíle BČ, pak je označen jako životně důležitý.

V první fázi jsou hodnoceny obecné charakteristiky terénu. Např.:

- obecné vyhodnocení průchodnosti vymezeným územím,
- dopravní systém (informace o komunikacích a mostech přes vodní toky),
- druh a hustota vegetace,
- konfigurace a zvrásnění terénu,
- kvalita půd,
- stav vodních toků,
- terénní překážky.

V dalším kroku se hodnotí vojenské aspekty terénu:

- prostory pozorování a palby,
- překážky,
- klíčové prostory,
- přístupové cesty.

Po vyhodnocení uvedených aspektů se zpracovávají písemnou a grafickou formou závěry o vlivu terénu na předpokládanou činnost vlastních sil a sil protivníka.

Grafická forma vyhodnocení je teoreticky složena z několika nákrešů, které zohledňují zejména otázku průchodnosti. Hodnotí se, zda terén je průchodný (používá se slova GO), obtížně průchodný (SLOW GO) či neprůchodný (NO GO). Do hodnocení se začleňuje i vymezení, pro jakou kategorii bojové techniky nebo typ jednotek je průchodnost stanovena. Zahrnují se rovněž vlivy počasí a klimatických podmínek.

Příklad:

Nejdříve se vyhotoví náčrt vyjadřující vliv konfigurace terénu (v měřítku mapy, která se používá pro plánování BČ, např. brigáda – 1 : 50 000). Poté se připraví náčrt obsahující vliv vegetace. Pak další, s vyjádřením vlivu počasí atd. Dílčím meziproduktem této fáze je tzv. náčrt kombinovaných překážek, který vyjadřuje kombinovaný vliv více terénních faktorů a počasí na průchodnost.

V následujícím kroku se vymezí klíčové prostory a popř. i životně důležitý prostor.

Takto popsané hodnocení terénu je v praxi možné uskutečňovat pouze v přípravném období před zahájením BČ, kdy je relativní dostatek času. Během vedení BČ se často vychází z předchozích zkušeností velitele a štábu. Vyhodnocení již není tak detailní a obvykle se k němu použije pouze jedna průsvítka nebo mapa.

Rozdílný je rovněž postup při vymežování průchodnosti terénem a klíčových či životně důležitých terénů. V americké armádě se např. dodržuje výše popsaný postup, v holandském pozemním vojsku bývá prosazováno vyhodnotit nejdříve klíčové terény (popř. životně důležitý terén) a poté zvažovat přístupové cesty k nim.

● *Analýza počasí*

Počasí jako další faktor má znatelný dopad jak na protivníkovy, tak i na vlastní možnosti a schopnosti. Analýzou počasí se rovněž stanovují jeho účinky na vlastní a protivníkovy BČ. Zejména pokud jde o vliv na manévr, průzkum a palbu. Protože počasí ovlivňuje terén zásadním způsobem, jsou analýzy terénu a počasí považovány za neoddržitelné faktory zpravodajské činnosti.

Často také probíhají souběžně a nelze mezi nimi učinit jednoznačné časové rozhraní.

Výsledkem hodnocení počasí jsou tabulky a přehledy o aktuálním počasí, činí se krátkodobé (12, 24, 36, 72hodinová předpověď) a dlouhodobé předpovědi. Vyjadřuje se vliv počasí na možnou BČ vlastních i protivníkových sil. Sledují se i údaje o viditelnosti.

● *Hodnocení ohrožení*

Hodnocení ohrožení spočívá v detailní studii sil protivníka, jejich složení a organizaci, záměru použití, výzbroje, výstroje a podpůrných systémů bojiště.

Podstatou této funkce je stanovit možnosti protivníka. Hodnotí se rovněž, zda činnost protivníka odpovídá jeho obvyklým způsobům vedení BČ a výcviku. V terminologii NATO se hovoří o studiu doktríny protivníka, tedy o tom, zda činnost protivníka odpovídá, či neodpovídá jeho obvyklým zásadám a zvyklostem použití vojsk.

Výsledkem je vytvoření tzv. **modelu ohrožení** (Threat Template) složeného z několika tzv. **doktrinálních modelů** (Doctrinal Templates), které odrážejí způsob, jakým by pravděpodobný protivník organizoval svoje síly a činnost, kdyby byl zproštěn účinků konkrétního bojiště. Tzn. bez vlivu terénu, počasí a vlastních ztrát.

Většinou se při tvorbě modelu dává přednost grafickému vyjádření, někdy se však použije forma tabulek nebo slovně vyjádřených námětů.

● *Integrace ohrožení*

Integrace zásad vedení BČ protivníka s údaji o počasí a terénu tvoří jádro procesu zpravodajské přípravy bojiště.

Cílem integrace ohrožení je stanovit, jak počasí a terén ovlivňuje pravděpodobný boj protivníka. Integrace ohrožení je postupným procesem, který je realizován tvorbou tzv.:

- **situačních modelů** (Situation Templates),
- **modelů událostí** (Event templates),
- **podpůrných modelů** nebo též **modelů k podpoře rozhodnutí** (Decision Support Templates).

Tyto vyjadřují pravděpodobné varianty BČ protivníka.

Co je to situační model?

Situační model popisuje, jak asi protivník rozmístí svoje síly a jak bude pravděpodobně bojovat za předpokladu, že bude ovlivněn účinky terénu, počasí a aktuálním stavem svých sil. Protože se tvoří variantně, představuje sada situačních modelů **pravděpodobné varianty BČ protivníka**.

Co je to model události?

Model události znázorňuje, kde jsou očekávány důležité činnosti protivníka a kde se pravděpodobně objeví důležité cíle protivníka (vyznačením pojmenovaných oblastí zájmu).

Poskytuje základnu pro organizaci sběru informací o protivníkovi a pro zjišťování a vedení důležitých cílů.

Co je to podpůrný model?

Podpůrný model znázorňuje tzv. **body rozhodnutí** (Decision Points - DP) a **cílové oblasti zájmu** vztahné k důležitým událostem a činnostem. Poskytuje určité vodítko, v jaké době bude třeba uskutečnit důležité taktické rozhodnutí ve vztahu k důležitým činnostem na bojišti.

Bývá proveden formou náčrtu a doplněn synchronizační tabulkou, kde jsou uvedeny důležité činnosti palebných prostředků, manévrujících jednotek a jednotek podpůrných. Tyto činnosti jsou sladěny časově a uspořádány tak, aby bylo jasné, co který prostředek má v daný okamžik dělat.

Tento model nediktuje veliteli, co musí udělat, ale spíše identifikuje důležité události a činnosti protivníka v určitých časových okamžicích a místech, vyžadujících taktická rozhodnutí.

Podle FM 34-130 G2/S2 může stanovit varianty BČ protivníka za předpokladu, že:

- **odpovědně analyzoval úkol vlastních sil,**
- **byly vymezeny fyzické hranice prostoru BČ a prostoru odpovědnosti,**
- **analyzoval každou informaci o prostředí bojiště, která by mohla ovlivnit vedení operace,**
- **analyzoval všechny možnosti a překážky existující v prostředí bojiště jak vzhledem k vlastním silám, tak i vůči protivníkovi,**
- **průběžně vyhodnocoval, čeho je protivník schopen a čemu by dal přednost za předpokladu, že by jeho situace nebyla ovlivněna prostředím bojiště.**

Výsledky procesu ZPB poskytují informace, jimiž zpravodajští důstojníci uspokojují požadavky na informace od velitele a štábu při provádění kompletního zpravodajského hodnocení. Štáb pak na základě výsledků ZPB sestaví a prověří možné varianty vlastní

BČ a synchronizuje činnosti všech vlastních systémů na bojišti pomocí modelů k podpoře rozhodnutí.

Vzájemný vztah zpravodajské přípravy bojiště a rozhodovacího procesu při přípravě vedení bojové činnosti

ZPB je více, než pouhý mechanický proces. Je prováděna veliteli a jejich štáby za účelem synchronizace zpravodajského systému s dalšími systémy působícími na bojišti. Toto se plní užitím ZPB k podpoře rozhodovacího procesu a řízení boje (viz obr. 2).

Vyžaduje to dodržování tří zásad:

- 1 Velitel a štáb musí integrovat proces ZPB do rozhodovacího procesu na taktickém stupni. Činit tak v průběhu celého rozhodovacího procesu.
- 2 Velitel a operační oddělení musí sehrávat aktivní roli zejména v pozdějších etapách ZPB.
- 3 Třetí část tohoto přístupu zahrnuje základní filozofii ZPB.

Zpravodajská skupina by měla poskytovat veliteli a štábu nejpravděpodobnější varianty BČ protivníka, místo toho, že by se pokoušela předvídat konkrétní variantu BČ protivníka. Štáb pak zvažuje tyto protivnickovy varianty a porovnává je s každou vlastní variantou bojové činnosti.

ZPB poskytuje nutné informace o prostředí bojiště (zejména o terénu, počasí a protivníkovi) štábu, aby mohl průběžně analyzovat vlastní varianty BČ, než vybere nejpravděpodobnější varianty, které by zajistily úspěch v boji.

Nejdříve během postupně navazujících kroků **zpravodajská skupina** používá ZPB k tomu, aby formulovala **zpravodajské hodnocení** jakožto podklad pro vedení válečných her s využitím vlastních variant BČ.

Tato hodnocení, kumulovaná především do grafické podoby, používá zpravodajská skupina jako vstupní produkt k zahájení válečných her. Mají podobu situačních modelů v několika variantách. Používají se k tomu, aby informace o terénu, počasí, zásadách vedení BČ protivníka a aktuální průzkumové informace byly přetvořeny na informace o tom, co by protivník mohl skutečně udělat.

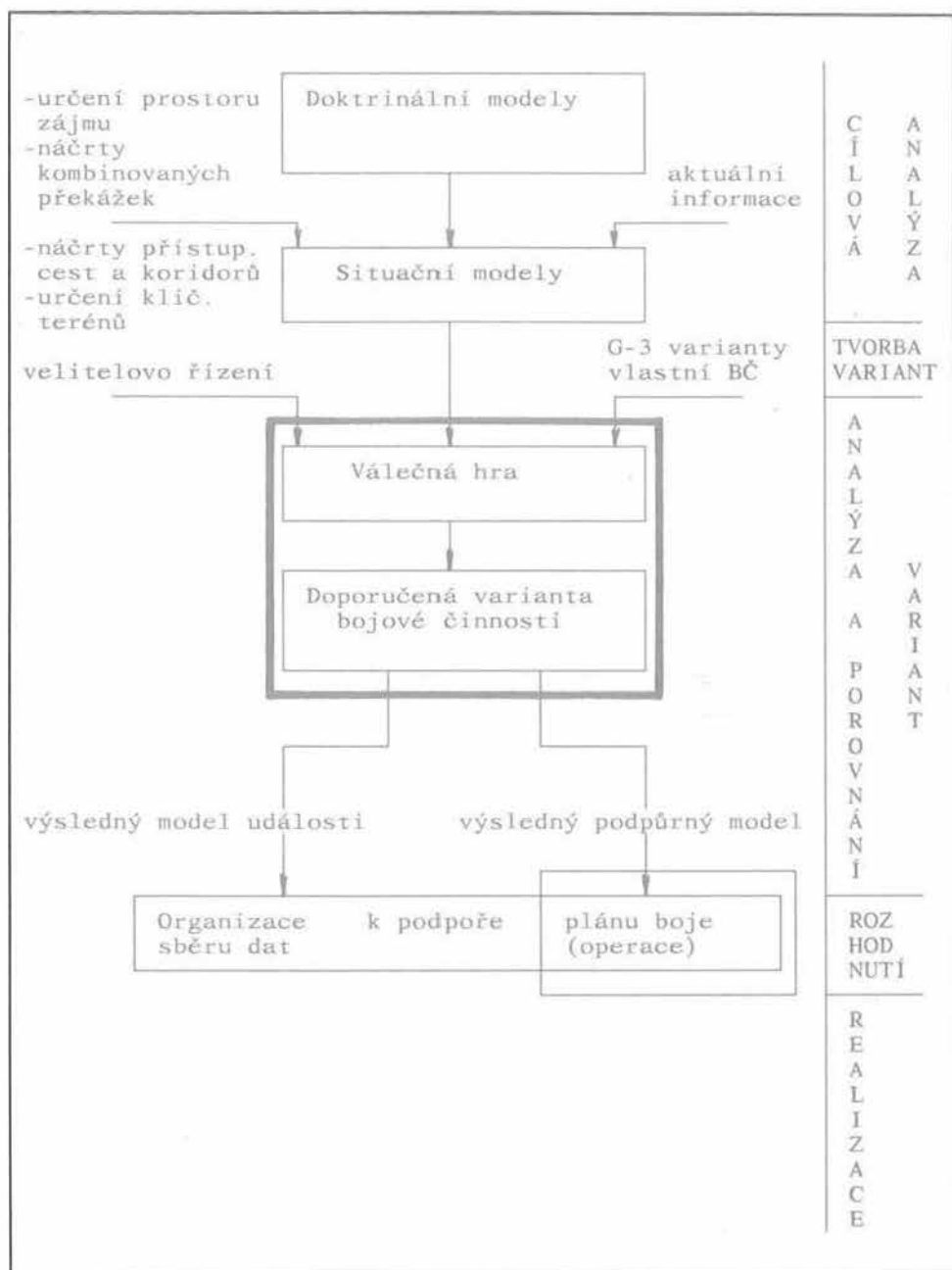
Tzn. do nejpravděpodobnějších variant BČ protivníka.

Dále **velitel** oznamuje svému štábu, jak chce vést boj a jaká rizika je ochoten převzít.

Operační oddělení (skupina) pak na základě pokynů velitele rozvíjí a upřesňuje varianty BČ vlastních vojsk.

Následně se přistupuje k realizaci válečných her, kdy operační oddělení (skupina) vede štáb, aby vyhodnotil možnosti každé zvolené vlastní varianty vedení BČ vůči pravděpodobným variantám BČ protivníka. Operační oddělení (skupina) v této fázi synchronizuje svoje úsilí především se zpravodajskou skupinou, skupinou palebné podpory a ženijní skupinou, aby mu pomohly informačně naplnit možnou realizaci vlastních prověřovaných variant BČ.

Štáb jako celek pak pokračuje v ZPB tím, že formuje modely událostí a MPR tak, aby maximálně korespondovaly s každou vlastní variantou vedení BČ.



Obrázek 2: ZPB a rozhodovací proces

Když štáb prověřuje vlastní varianty BČ válečnou hrou, zároveň stanovuje, kdy a odkud bude vyžadovat informace o možných činnostech protivníka (nebo o nedostatku jeho činnosti), tzn. ve vymezených důležitých oblastech uvnitř prostoru BČ a uvnitř prostoru zájmu. Těmito důležitými oblastmi jsou pojmenované oblasti zájmu. Pomáhají při utvrzování nebo vyvrácení jakékoli varianty BČ protivníka.

Model událostí obvykle vyjadřuje pojmenované oblasti zájmu grafickou formou na náčrtu. Rovněž také znázorňuje jednotlivé časové postupné linie, podle nichž by protivník měl postupovat předpokládaným směrem.

Stěžejní bod představuje to, že identifikaci cílů nebo činností protivníka v pojmenované oblasti zájmu se na modelu událostí potvrzuje nebo vyvrací konkrétní varianta BČ protivníka, která je právě prověřována válečnou hrou.

Podobné vztahy existují mezi MPR a vlastní variantou BČ. Kdy, jakožto výsledek utváření válečné hry, v závěru velitele nebo operačního oddělení (skupiny) musí být učiněno rozhodnutí, v kterém časovém okamžiku a v souladu s jakou činností protivníka bude nutné rozhodnout o nasazení konkrétních vlastních sil nebo prostředků (stanovení řady bodů rozhodnutí v MPR).

Když štáb modeluje použití prostředků palebné podpory nebo prostředků radioelektronického boje, hledá prostory, kde se nacházejí důležité protivníkovy síly, prostředky nebo objekty. Tyto prostory se stávají cílovými oblastmi zájmu.

Mají přímou souvislost s konkrétní vlastní variantou BČ.

Mnoho z těchto cílových oblastí zájmu zároveň obsahuje důležité cíle, které si vyžadují palebné nebo elektronické působení. Proto operační skupina vybírá cílové prostory zájmu na základě konzultací se zpravodajskou skupinou, specialisty REB a se skupinou pro koordinaci palby.

Výsledky odehrání válečné hry každé vlastní varianty BČ proti řadě variant BČ protivníka umožňuje náčelníku štábu učinit doporučení veliteli té nejlepší vlastní varianty BČ.

Doporučení zpravodajské skupiny obsahuje hodnocení možností zpravodajského systému pro vedení průzkumu potřebného k podpoře doporučované vlastní varianty BČ veliteli.

Po doporučení štábu se velitel rozhoduje, zda doporučovanou variantu BČ přijme, zda ji upraví, nebo odmítne. Pracuje-li štáb dobře, velitel přijme doporučovanou variantu BČ takřka bez výhrad. Poté nařizuje zpracování bojového plánu nebo bojového rozkazu.

V bojovém plánu nebo rozkazu se objeví další produkt ZPB. Je jím písemné upřesněné zpravodajské hodnocení, které se v bojovém plánu (rozkazu) objevuje v hlavním dokumentu, příloze a dodatcích.

V etapě realizace rozhodnutí velitele ZPB usnadňuje zpravodajské skupině zaměřit se na obnovu zpravodajských informací podle plánu velitele a podle vymezených oblastí, které by měly být sledovány v souladu se směrem vedení BČ. Výsledkem této synchronizace je potom úspěšný postup v boji.

Zpravodajská příprava bojiště a proces řízení sběru průzkumových zpráv

Řízení sběru průzkumových zpráv synchronizuje úsilí průzkumných orgánů a prostředků s potřebami velitele k naplnění vlastní varianty BČ a působení proti cílům protivníka. ZPB pomáhá veliteli stanovit jeho požadavky na průzkum.

Velitel zakládá svoje požadavky na základní průzkumové informace na mezerách zjištěných během ZPB při cílové analýze v rámci rozhodovacího procesu. Upřesněné požadavky na průzkumové informace vyplývají z etapy realizace válečné hry a výběru vlastní varianty BČ.

Během realizace válečné hry používá zpravodajská skupina modelové situace variant BČ protivníka, vytvořené v průběhu integrace ohrožení, k odehrávání protivníka. Ostatní štáb proti nim bojuje s vlastními variantami a činí si poznámky, kde a kdy je třeba učinit důležitá rozhodnutí, aby vlastní varianta BČ byla úspěšná. Stanovují rovněž požadavky na průzkum k podpoře každého vlastního rozhodnutí a zaznamenávají je do přehledu navrhovaných požadavků na průzkumové informace (Intelligence Requirements - IR).

Když velitel vybere variantu vlastní BČ, rovněž pak prověřuje a upřesňuje požadavky na průzkumové informace a stanovuje **požadavky na nejdůležitější informace** (Priority Intelligence Requirements - PIR).

ZPB pak definuje činnosti, které uspokojí každý požadavek a také kde a kdy se očekává, že činnost protivníka nastane. Model událostí identifikuje pojmenované oblasti zájmu, kde se očekávají takové činnosti protivníka. Tabulka příslušná k modelu událostí popisuje indikátory prokazující vznik určité činnosti protivníka. Podrobnosti, které poskytuje model událostí i příslušná tabulka, tvoří základ účinného plánu sběru průzkumových informací.

Produkty ZPB také přispívají k tvorbě synchronizačních nástrojů štábu, jakými jsou MPR a synchronizační tabulka systémů operujících na bojišti (Battlefield Operating Systems - BOS). Důstojník odpovědný za sběr informací používá tyto další nástroje, aby zajistil, že plán sběru informací zůstává v souladu s bojovou činností vlastních sil. Výsledná synchronizační tabulka vedení průzkumu (Intelligence Synchronization Matrix - ISM) ukazuje postup sběru informací, které podporují řízení vlastní varianty BČ.

Synchronizace průzkumu se stane jednoduchou záležitostí, zajistí-li se, aby systémy různých druhů průzkumu pracovaly 24 hodin denně. Zpravodajská skupina musí řídit průzkumné prostředky, získávat informace, které tyto prostředky získávají, třídit je a hodnotit a poté je rozesílat veliteli včas, aby podporovaly jeho rozhodování. Koordinace tohoto celého cyklu se nazývá **synchronizace průzkumu**.

Podle toho, jak průzkum potvrzuje nebo vylučuje plánované předpoklady o protivníkovi a bojišti, dochází v průběhu ZPB k formulaci nových požadavků na průzkumové zprávy. V průběhu boje je ZPB využívána k tomu, aby opětovně hodnotila a analyzovala situaci protivníka a naplňovala průběžně požadavky velitele a štábu na nové informace.

Zpravodajská příprava bojiště a vedení boje velitelem a štábem

ZPB poskytuje zpravodajské skupině nástroj, kterým potřebuje **rychle hodnotit** přicházející informace a průzkumové zprávy, neboť se vztahuje k synchronizační tabulce vedení průzkumu a MPR. Toto podporuje velitelské rozhodnutí během realizace varianty

BČ vlastních vojsk a pomáhá jí to rychle se potvrdit nebo odmítnout předpoklady učiněné během tvorby variant BČ.

Během boje velitel a štáb sledují MPR a synchronizační tabulku vedení průzkumu a srovnávají je s přicházejícími zprávami. Jakmile se štáb přiblíží k bodu rozhodnutí podle MPR, požaduje na zpravodajské skupině průzkumové zprávy, které by předpokládané rozhodnutí potvrdily.

Jestliže se někdy boj neodvíjí podle předpokladů, pak štáb znovu používá ZPB a realizaci válečné hry i synchronizaci průzkumu, spíše než unáhlenou reakci na činnost protivníka v konkrétní situaci. Štáb z nedostatku času vede tzv. **malou válečnou hru**, kdy zpravodajská skupina rychle přezkoumá nebo upraví hlavní body ZPB a štáb pak realizuje válečnou hru nejlepší odpovědi vlastních vojsk, založené na předpovědi plynoucí z výsledků ZPB.

Nové rozhodnutí velitele a upřesněná varianta BČ směřuje k **potřebě obnovy a upřesnění plánu sběru informací, synchronizace průzkumu a k použití nových nástrojů k podpoře realizace rozhodnutí.**

* * *

Zpravodajská příprava bojiště představuje v armádách NATO podstatnou a velmi významnou součást rozhodovacího procesu velitele a štábu na taktickém stupni.

Na výsledcích zpravodajské přípravy bojiště závisí, zda velitel a jeho štáb budou správně řídit bojovou činnost svých jednotek, zda je povedou efektivně a budou mít vůči protivníkovi neustálou iniciativu.

Na druhé straně chybná realizace zpravodajské přípravy bojiště a její nesprávné pochopení mezi štáby může vést k jedinému výsledku - k nesplnění cíle jednotky, a tím i k prohře.

Dosavadní autorovy teoretické poznatky i praktické zkušenosti ho vedou k přesvědčení, že armády států Severoatlantické aliance v žádném případě nepodceňují význam zpravodajské přípravy bojiště a její dopady na činnost vojsk. Svědčí o tom množství času, sil a prostředků, které jsou jimi vynakládány k odpovídajícímu zvládnutí zpravodajské přípravy bojiště v průběhu cvičení nebo i při reálných bojových střetnutích.

Je proto důležité, aby si naši vojáci z povolání dokázali vzít co nejvíce ze zkušeností armád NATO a využili je maximálně ve svůj prospěch při rozhodovacím procesu. Není třeba od armád NATO přebírat všechny zásady a způsoby práce do detailu. Nakonec o tom svědčí nejen autorovy zkušenosti. Různé armády Severoatlantické aliance si některé kroky zpravodajské přípravy bojiště přizpůsobují podmínkám práce svých štábů, vlastní organizační struktuře, zvláštnostem a zvyklostem při přípravě a vedení bojové činnosti. Cílem je naplnit proces zpravodajské přípravy bojiště efektivně, ale zároveň přizpůsobit svou práci množství dispozičního času, kterého se téměř vždy nedostává.

Nicméně se pracuje tak, aby bylo možné v případě potřeby bojovat s patřičným úsilím a vzájemným pochopením.

Seznam použité literatury:

- FM 34-130, Intelligence Preparation of the Battlefield, 1994.
- FM 101-5, Command and Control for Commanders and Staff, 1993.
- FM 101-5-1, Operational Terms, 1986.

- FM 34-2, Collection Management, 1990.
- ST 100-9, The Tactical Decisionmaking Process, studijní skripta, U.S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, USA, 1993.
- Poznámky a podklady autora získané studiem a účastí na cvičeních důstojníků holandské armády v Institutu národní obrany, Ypenburg.
- Poznámky a materiály z účasti autora na cvičení 5.as USA na americké výcvikové základně, Giessen.
- Poznámky a materiály z účasti autora na cvičení francouzských studentů Vyššího štábního kurzu v l'Ecole Militaire, Paříž.

Náš pohled na ozbrojené síly by se dal shrnout do tří „M“: chceme ozbrojené síly, které budou modifikované, moderní a mobilní. Chceme důsledně pokračovat v rušení všech zbytečných článků, řídicích struktur, všech zbytečných útvarů, úřadů. Chceme modifikovat ozbrojené síly v jejich struktuře i velikosti a zamezit zbytečnému zdvojování a zrcadlení struktur.

Chceme armádu moderní, která se bude i po technické stránce přibližovat standardům Severoatlantické aliance. V modernizaci armády spatřujeme zásadní příležitost pro český průmysl, protože jsme si plně vědomi, že zbrojní výroba představuje výrazný zdroj technických inovací.

A konečně chceme armádu mobilní, tzn. že budeme klást velký důraz na vybudování sil schopných rychlého nasazení, a to i pod vedením Severoatlantické aliance, případně OSN. Právě tuto část ozbrojených sil budeme přednostně profesionalizovat.

*RNDr. Petr Nečas
první náměstek ministra obrany
Bulletin ODS 7/1996*

Taktické letectvo v boji s protivzdušnou obranou

V současné době vidíme hlavní úkol velení vzdušných sil v rozpracování účinných způsobů vedení bojové činnosti taktického letectva (TL), které budou v souladu s požadavky na zabezpečení obrany a s ekonomickým potenciálem naší země. Tyto nové taktické způsoby vedení bojové činnosti je nutné prakticky procvičovat v podmínkách blízkých reálné činnosti při plnění svých úkolů ve třech základních oblastech:

- **boj o vzdušnou nadvládu** (útočná a obranná činnost proti letectvu protivníka, bojová činnost proti PVO protivníka);
- **letecká podpora pozemních vojsk** (izolace prostoru bojové činnosti, přímá letecká podpora plánovaná a na výzvu);
- **speciální činnost** (vzdušný průzkum a REB, přeprava a podpora vzdušných výsadků a skupin speciálního určení, velení ze vzduchu, fotogrammetrická činnost, klamná a demonstrační činnost, záchrana osádek).

Základní podmínkou úspěšného použití taktického letectva je vytvoření situace (vzdušná převaha a nadvláda), která dovolí efektivní využití vzdušného prostoru vlastním taktickým letectvem a ostatními vzdušnými silami, při současném ztížení nebo znemožnění využití vzdušného prostoru vzdušnými silami protivníka. Toho lze dosáhnout pouze integrovanou činností letectva, pozemních prostředků PVO (tyto prostředky hrají klíčovou úlohu), pozemních vojsk a sil (skupin) speciálního určení (SSU). Místní *vzdušná převaha* poskytuje základní volnost pohybu letectva nad omezenou oblastí po určité časové období, zatímco *vzdušná nadvláda* znamená schopnost působení letectva bez výrazného odporu (pro samostatnou AČR málo reálné).

Základní podmínkou pro uplatnění bojové síly taktického letectva je tedy schopnost maximálně snížit efektivnost PVO protivníka. Toho lze dosáhnout dvěma způsoby:

- překonáváním protivzdušné obrany (bez použití prostředků ničení);
- ničením protivzdušné obrany (prolomením).

Pro úspěšné splnění úkolů při omezení efektivnosti PVO je nutné **provést efektivní průzkum** a z jeho výsledků a na základě dříve získaných informací z jiných zdrojů provést **důkladnou analýzu systému PVO**.

Efektivní průzkum

Pro překonání a především pro ničení PVO je velmi důležité **vyhnout se palebnému působení jeho sil a prostředků dezinformací protivníka**. Taktické letectvo AČR disponuje v současné době velmi nízkým počtem bojové techniky, a proto je předpokladem jeho použití velmi pečlivý výběr cílů. K získání údajů o cílech je možné využít různých

zdrojů průzkumných informací. Jedním z nejperspektivnějších zdrojů kvalitních informací jsou **pasivní radiotechnické systémy**.

Pro taktické letectvo má informace v boji s PVO, získaná pasivním radiotechnickým systémem, význam při sledování vzdušných i pozemních cílů. **Vysoká přesnost určení polohy cílů a poskytnutí výsledků v reálném čase vytváří výhodné podmínky pro vedení bojové činnosti TL i při dynamicky se měnících podmínkách na válčišti.**

Přestože se na první pohled může zdát, že sledování vzdušných cílů má význam především pro stíhací letectvo a využití této informace pro taktické letectvo je druhořadé, není tomu tak. Sledováním letové činnosti vzdušných sil protivníka lze zjistit provedení letištního manévru, který napovídá o vyšším stupni příprav k zahájení bojové činnosti. Podle rozložení vzdušných sil v letištní síti je reálné vytypovat na základě znalosti charakteristik letounů (dolety, výzbroj, charakteristické cíle pro typ letecké techniky apod.), pravděpodobné cíle, které chce protivník napadnout (tedy i letiště TL). Mezi nejvýraznější příznaky zahájení konfliktu patří zahájení rušení spojení a radiolokátorů systému PVO. Na rozdíl od klasického radiolokátoru je rušič pro pasivní radiotechnický systém zdrojem kvalitního signálu, jehož zpracování umožňuje určit polohu zdroje rušení, který pravděpodobně přímo zabezpečuje činnost úderných skupin (viz lokální války) nebo připravuje podmínky pro jejich následné použití. V obou případech se jedná o **jasný signál varující taktické letectvo před zničením nebo zablokováním letecké techniky na zemi.**

Letounům taktického letectva bude bránit ve splnění jeho úkolů **stíhací letectvo protivníka**. Systém pasivního průzkumu umožňuje získání informací o vzletu stíhacího letectva, prostorech stěhu, typu letounů (a tím i dosahu jeho řízené výzbroje) a režimu činnosti palubního radiolokátoru (výstraha o činnosti těsně před odpálením řízených střel). Využití uvedených informací osádkami taktického letectva v době přípravy na zemi i v průběhu letu má zásadní význam pro omezení jejich ztrát a splnění úkolů.

Pro **boj s PLRV a PLV protivníka** je důležité znát přesnou polohu postavení radiolokátorů PVO. Tím jsou myšlena postavení radiolokátorů velitelských stanovišť, naváděcích stanovišť a komplexů PLRV. Při monitorování jejich činnosti systémem pasivního průzkumu lze zjistit přesnou polohu, režim činnosti, typ a příslušnost k systému (např. střelecký systém HAWK, přehledový apod.) a změny jejich postavení.

Analýza systému PVO

Systém PVO zahrnuje podsystémy průzkumu, velení a řízení bojové činnosti akčních prostředků na základě hodnocení jejich bojových možností.

U **podsystému průzkumu** je potřebné analyzovat, jakými druhy průzkumu systém PVO disponuje a jakou kvalitu informací zabezpečuje pro místa velení a přímo pro akční prostředky PVO. Důležité jsou i prostorové charakteristiky informace (zvláště u pozemních prostředků průzkumu).

Podsystém velení a řízení akčních prostředků v závislosti na stupni automatizace zkvalitňuje zvláště časové parametry, které je nutné analyzovat především v boji s PLRV a PLV (cyklus střelby, možnosti přenosu palby, dobu na optimální rozdělení palby apod.).

U **akčních prostředků** je nutné znát a vyhodnocovat jejich takticko-technická data. Především to jsou prostorové a časové charakteristiky PLRK (protiletadlových raketových komplexů - pozn. red.) a PLV, zvláště pak rozměry prostoru účinné působnosti v závislosti

na terénu (úhly skrytu, max. a min. délka a výška palby, kurzový parametr ničení cíle, schopnost ničit cíle na směrech atp.). Dále mezi ně patří hranice (čáry) výdeje potřebných signálů a informací pro včasné postřelování cílů. Mezi časové charakteristiky řadíme takové, které stanovují možnosti plynulého postřelování vzdušných cílů na přiletu (max. rychlost a přetížení ničeného cíle, doba setrvání v prostoru palby, doba reakce PLRK, doba znovunabití a přípravy raket k odpálení, doba manévru prostředku PLRV a PLV, možnost palby za jízdy apod.).

Mimo uvedené analýzy je nutné znát taktiku použití prostředků PVO proti TL a možnosti ochrany prostředků PVO proti radioelektronickému působení palubních prostředků REB.

Po provedení průzkumu a analýze systému PVO lze rozhodnout o **nejvhodnějším způsobu činnosti TL proti PVO v konkrétní reálné situaci.**

Překonávání PVO

Překonávání PVO je možné provádět několika způsoby; mezi hlavní můžeme počítat:

- ◆ přeskok výškového dosahu PLRV a PLV;
- ◆ průlet prostorem účinné působnosti (PUP) PLRV a PLV maximální rychlostí;
- ◆ využití manévru kurzem a výškou;
- ◆ využití přízemních a malých výšek;
- ◆ využití účinků REB;
- ◆ využití technologie Stealth.

Přeskok výškového dosahu PLRV a PLV

V současné době neexistuje žádná země, která by disponovala takovými prostředky PLRV, jež by spolehlivě překryly svými PUP celé území státu ve výšce od země do statického dostupu taktického letectva. V případě vyřazení komplexů PLRV s velkým výškovým dosahem se stává část teritoria protivníka odkrytou. Při použití „přeskoku“ zůstává i nadále problémem stíhací letectvo a prostředky PLRV a PLV v prostoru cíle, pokud jej nelze ničit z velkých výšek. Tento způsob překonání PVO je použitelný pouze po získání velmi výrazné vzdušné převahy.

Průlet PUP PLRV a PLV maximální rychlostí

Použití průletu PUP maximální rychlostí je výhodné při letech v malých výškách (omezený PUP), a proto ho lze použít především u letounů, které jsou vybaveny radiolokátorem s navigačním režimem spolupracujícím s autopilotem při kopírování terénu (např. F-111, SU-22M4). Takto vybavený letoun může provádět lety v libovolných denních či nočních podmínkách. Průlet maximální rychlostí výrazně zmenšuje časovou dispozici PLRV k palbě na cíl a některým prostředkům (především PLV) palbu znemožňuje.

Mezi negativní stránky uvedeného způsobu patří:

- ▲ omezení bojových sestav TL při letu s využitím autopilotu a při letech ve skupinách v přízemních výškách (zvýšené riziko vzájemného střetu letounů);

- ▲ zvýšení infračerveného vyzařování výstupních plynů při režimu motoru blízkému maximálnímu (ideální podmínky pro řízené střely s infračervenými senzory);
- ▲ zahřívání povrchu letounu na teploty, které postačují k zachycení letounu PLŘS i z přední polohy;
- ▲ spotřeba paliva je větší (až čtyřikrát) než při letu ve velké výšce;
- ▲ velké zvětšení poloměrů zatáček v horizontální i vertikální rovině.

Průlet provedený vysokou rychlostí přes prostory bráněné PLRV a PLV tedy přináší částečné výhody, ale pouze do určitých rychlostí.

Využití manévru kurzem a výškou

V praxi je možné vybrat trať letu, která by zabezpečila minimální účinky PLRV a PLV. Volba trati je přímo závislá na úrovni a aktuálnosti zpravodajských informací o postavení PVO. To se týká především systémů PLRV středního a velkého dosahu. U systémů malého a blízkého dosahu není možné vzhledem k jejich mobilnosti a minimálním demaskujícím příznakům zjistit přesné souřadnice. Prostředky PVO, které nejsou závislé na ozařování cíle, jsou v současné době téměř nezjistitelné a způsobují taktickému letectvu největší ztráty. Jediným možným způsobem boje je provedení energického protiraketového manévru.

Použití manévru kurzem a výškou je možné použít ve spojení s *klamnou a demonstrační činností*, kdy část letounů úmyslně manévruje na vnější hranici PUP a odpoutává pozornost obsluhy od úderných skupin, které se k prostředku přibližují z několika různých směrů. Plánování uvedené činnosti musí být založeno na přesných a hodnověrných zpravodajských informacích a pečlivě rozpracováno s osádkami všech úderných i zabezpečujících skupin.

Využití přizemních a malých výšek

Průlet PUP PLRV a PLV se stal důležitým činitelem zejména při vybavení vojsk PVO komplexy s radiolokačními systémy navedení řízených střel (ŘS). V minimálních výškách letu se zmenšuje vzdálenost zachycení vzdušného cíle radiolokačními prostředky komplexů a zkracuje se doba pro přípravu ŘS k odpálení a navedení na cíl.

V menších výškách prudce narůstá *účinnost hlavních prostředků* malých ráží a ve větších výškách roste *účinnost PLŘS*. Při letu ve výšce 60-90 metrů je však třeba přihlížet k psychickému zatížení pilota a vysokým nárokům na přesnou navigační práci ve vysoké rychlosti a při omezené vizuální informaci. Přesné nalétnutí na cíle je velmi obtížné.

Při zvažování režimu letu ovlivňuje výběr výšky také *doba „ozáření“ letounu PLRK*. Je porovnávána s časem potřebným pro přípravu prostředků PVO k odrazení úderu. Časová rezerva (nebo nedostatek) umožní rozhodnout o volbě následující taktické činnosti. Zjištění dispozičních časů rozhodne o překvapivém provedení zteče ještě před zahájením palby prostředků PVO.

Na překonávání PVO letem v přizemních výškách má vliv i technický vývoj. *Existence letounů včasné výstrahy* zpochybnila účelnost použití tohoto způsobu.

Let v malé a přizemní výšce má velký vliv na *spotřebu paliva*, a tím i dolet letounu. Rozdíl ve spotřebě při letu u země nebo ve střední výšce může činit 30 - 50 %. Proto je nutné před rozhodnutím o výšce letu k cíli důsledně zvážit všechny okolnosti.

Základními způsoby vedení radioelektronického průzkumu, rušení palubními prostředky REB taktických i speciálních letounů je forma kolektivní, skupinové a individuální radioelektronické ochrany.

Speciální letouny REB určené k vedení *kolektivní radioelektronické ochrany* zahajují činnost většinou již před hromadným úderem vedením rádiového a radiotechnického průzkumu. Po zahájení úderu zahájí rušení radiolokátorů systému PVO zpočátku s důrazem na radiolokátory zabezpečující navedení stíhacího letectva, později radiolokátory PLRV. Kolektivní radioelektronickou ochranu mohou v současné době provádět např. letouny EF-111A, RC-130B, HFB-320, An-12, Il-18 nebo Su-24MR. Vzdušné síly AČR disponují vrtulníkem Mi-8PPA, který může provádět přeladované a přehradné rušení v centimetrovém a decimetrovém pásmu a šumové rušení v metrovém pásmu.

Skupinovou ochranu 2 - 3 rojů úderné skupiny obvykle vytváří 1-2 vyčleněné letouny s podvěšenými prostředky REB. Úkol skupinové radioelektronické ochrany plní vyčleněné letouny rušením přehledových radiolokátorů systému PVO, naváděcích radiolokátorů stíhacího letectva a naváděcích radiolokátorů PLŘS. Letouny skupinové radioelektronické ochrany mohou být vybaveny i protiradiolokačními ŘS a dosah účinného rušení lze u nich podle podmínek předpokládat na vzdálenost 50-100 km. Skupina radioelektronické ochrany při průletu do prostoru cíle působí obvykle po stranách úderné skupiny v rozevřené sestavě, v prostoru cíle působí mimo PUP PLRV a PLV a překrývá rušením zteče úderné skupiny. Směry zteče budou zpravidla odlišné od směru působení skupiny rušení. Na skupinové radioelektronické ochraně se mohou podílet letouny typu F-16C Wild Weasel, Tornado ECR, EF-111A nebo Su-24MR. V AČR se obdobný typ letounu nenachází a bohužel se nepočítá ani s podobně vybaveným letounem L-159.

Individuální radioelektronická ochrana je vytvářena palubním radioelektrickým vybavením každého letounu (průzkumný výstražný systém, systémy rušení). Průzkumné výstražné systémy jsou automatické aparatury, které slouží k upozornění pilota na:

- ozáření jeho letounu radiolokátorem protivníka se stanovením hrubého azimutu, teoretické vzdálenosti a druhu radiolokátoru (přehledový, naváděcí), určený stupeň ohrožení a zachycení signálu, jež je spojeno s optickou i akustickou signalizací;
- odpálení a navádění protiletadlových řízených střel naváděných radiolokátorem;
- odpálení PLŘS bez použití radiolokační hlavičky (s infrahlavicí) s využitím infračidla, které reaguje na teplotu startového raketového motoru ŘS.

Výstražné systémy mohou být napojeny na aktivní rušící systémy, které automaticky zahajují individuální radioelektronickou ochranu rušením radiolokátorů a infrahlavic.

Systémy rušení zahrnují:

- aktivní a pasivní radiolokační rušiče;
- rušiče palubních radiostanic;
- aktivní a pasivní infrarušiče.

Při radioelektronickém rušení záleží na správné volbě bodu zahájení rušení. Rušič je nutné zapnout až při vletu do PUP, kde začíná boj o čas mezi obsluhou komplexu PVO a osádkami úderných letounů.

Použití efektivní a perspektivní technologie *Stealth* má za cíl snížit efektivní odraznou plochu a omezit infračervené vyzařování letounu (hodnota efektivní odrazné plochy u letounů typu F-117 představuje podle vlnového pásma 0,2 - 1,0 m² a úroveň tepelného vyzařování letounu je snížena o 70 - 80 %). „Obtížně zjistitelné“ letouny lze použít ve všech druzích konfliktů. Nejvýhodnější použití však bude tam, kde se projeví absence efektivního systému PVO využívajícího principiálně různých zdrojů informací. Taková situace může nastat především v lokálních konfliktech při vedení bojové činnosti proti ekonomicky a technologicky méně vyspělým zemím.

Pro letouny s technologií *Stealth* jsou stanoveny tři hlavní bojové úkoly:

- proniknutí PVO s cílem ničit letouny systému včasné výstrahy, průzkumné letouny a vzdušná místa velení;
- zasazení úderů nejdůležitějším místům velení, spojovacím uzlům, raketovým prostředkům dalekého dosahu a kritickým bodům infrastruktury státu;
- vedení průzkumu, odhalení slabých míst sestavy PVO, zabezpečení umlčení PVO před přiletem úderných skupin.

Ničení protivzdušné obrany

Při hromadné činnosti taktického letectva je vždy na jejím začátku vyčleněno úsilí k průlomu systému PVO. Toto úsilí může být vyjádřeno v samostatné vlně (sledu), není-li hromadná činnost taktického letectva prováděna ve více vlnách (sledech).

Základem proniknutí k objektům PVO na principu „síly“ je **palebné ničení prostředků PVO**, jehož cílem je zabezpečit odolnost letectva při průletu nad navzájem se překrývajícími PUP komplexů (a průlom clony SL). Proto ani velká početní převaha TL nezaručuje úspěšné plnění úkolů, nejsou-li včas přijata a realizována opatření ke zvýšení odolnosti TL pomocí spolehlivého umlčování PVO účinným rušením a ničením přesnými zbraněmi. Tato opatření ale poutají značnou část sil TL, což snižuje sílu úderů proti stanoveným objektům.

Taktika průlomu systému PVO spočívá ve vytvoření *koridorů pro průlet úderných skupin* k objektům ničení. Pro uchování sil letectva a snížení úrovně jeho ztrát má velký význam zkrácení doby provedení průlomu PVO a zasazení taktického letectva k hromadné činnosti. Letectvo musí vést činnost v úzkých koridorech a pouze proti nejdůležitějším cílům.

Vzdušný boj TL se stíhacím letectvem (SL) má své zásady, které jsou závislé především na zbraňových systémech letounů, a v současnosti se příliš nemění. Vývoj v oblasti PLRV však jednoznačně směřuje k *vícekanálovým mobilním komplexům*, jejichž představiteli jsou VK PLRK PATRIOT, S-300 (několik variant), BUK nebo TOR. *Překonávání nebo ničení vícekanálových prostředků je velmi složité a v současné době není tento problém uspokojivě vyřešen.*

Letectvo AČR není schopno technologicky výrazně ohrozit vícekanálové mobilní systémy v jejich případné činnosti. Schopnost střelby na několik cílů současně (včetně protiradiolokačních ŘS a klouzavých pum), rozsah prostoru účinné palby, odolnost

z hlediska REB a jejich pohyblivost z nich činí jeden z nejtěžších cílů na válčišti. *Proto je nutné hledat nové směry boje s VK PLRK při využití jejich slabin.*

Nevýhodami VK PLRK především středního (dalekého) dosahu jsou:

- ▲ vysoká hmotnost vozidel;
- ▲ velká spotřeba PHM;
- ▲ omezená zásoba raket u palebných jednotek;
- ▲ demaskující anténní systémy radiolokačních prostředků;
- ▲ omezený sektor ničení vzdušných cílů a absence celokruhového přehledu o vzdušné situaci;
- ▲ relativně velká plocha pro rozmístění prvků palebných jednotek.

Vysoká hmotnost prostředků, která dosahuje u některých vozidel až 40 tun (u S-300 jedno vozidlo až 70 tun), vyžaduje výběr tras pro přesun vzhledem ke stavu komunikací a nosnosti mostů. Můžeme říci, že izolace prostoru bojové činnosti omezí pohyblivost komplexu, možnost zásobování raketami a PHM a vytváří výhodné podmínky k jeho následnému ničení.

Vysoká spotřeba PHM při výrobě elektrické energie je dalším slabým místem mobilních komplexů, a proto narušení přepravy PHM a likvidace zásob, které lze provést mimo nejlépe střežené objekty poměrně snadno, opět vytváří výhodné podmínky k následnému ničení VK PLRK.

Snížení účinnosti PLRK může být dosaženo i *vyprovokováním střelby velmi drahých raket na levné cíle, které představují bezpilotní prostředky*. Tím může dojít ke snížení zásob raket na úroveň, kdy již nebude možná střelba na každý cíl.

Omezený sektor ničení vzdušných cílů s případnou absencí přehledu o vzdušné situaci ve všech azimutech (při samostatném působení VK PLRK, při vyřazení přehledových radiolokátorů palebných jednotek) umožňuje v závislosti na sestavě uskupení PLRV nepozorovaný přilet TL k palebné jednotce a její zničení.

Další slabé místo je možné hledat v *pozemní ochraně komplexu*, pro který je *potřebná poměrně velká plocha*. Jednotlivá zařízení jsou vzdálena od středu do stran stovky metrů. Pozemní obrana tak velké plochy je velmi náročná na počet osob a techniky vyčleněné ke střežení. Vícekanálové prostředky jsou velmi složité a drahé zbraně, proto *některá zařízení nelze několikanásobně zálohovat* (především radiolokační prostředky a zdroje energie) a navíc jsou radiolokátory VK PLRK *demaskujícím příznakem* a poměrně snadným cílem. Zde se mohou výrazně uplatnit *skupiny speciálního určení (SSU)*. Přenosnými PTŘS a dalekonosnými ručními zbraněmi mohou ničit zmíněné radiolokátory VK PLRK. V boji se SL mohou SSU vyzbrojené přenosnými PLŘS ničit letouny při vzletu nebo přistání v poloměru až 10 kilometrů od letecké základny. Ničení letounů protivníka již při startu má silný demoralizující účinek.

Důvodem rostoucího významu speciálních jednotek je bezesporu fakt, že jsou schopny jak samostatně, tak především v součinnosti s letectvem dosáhnout vysoké bojové efektivity při relativně nízkých nákladech na jejich výcvik. Tím jsou dostupné i pro armády menších států, které nemohou být vybaveny z ekonomických důvodů zbraňovými systémy nejvyšší technologické úrovně.

Součinnost skupin speciálního určení s taktickým letectvem má velký význam v boji s PVO především v těchto oblastech vedení bojové činnosti:

- ◆ provedení hloubkového průzkumu s cílem upřesnění polohy míst velení PVO, rozmístění nejdůležitějších palebných prostředků PVO a průzkumných radiolokačních prostředků;
- ◆ ničení technických zařízení systému PVO, které nelze vyřadit klasickými prostředky ničení nebo s využitím prostředků REB, v určeném čase, před přiletem taktického letectva;
- ◆ záchrana osádek taktického letectva z území protivníka.

Při plánování akcí SSU je nutné si uvědomit, že každá z nich je vysoce rizikovou záležitostí, při které dochází určitým způsobem k informování protivníka o přítomnosti SSU v jeho blízkosti. Tím dochází k jejich přímému fyzickému ohrožení. Bylo by velmi naivní tvrdit, že v rámci protivzdušné operace nám SSU naruší systém PVO, velitelská stanoviště, letecké základny atd. a taktické letectvo pouze dokoná likvidaci nechráněného protivníka.

Při boji s PVO (především PLRV) lze úspěšně použít také **bezpilotní prostředky (BP)**. Prostředky vybavené koutovými odražeči lze úspěšně využít jako klamné cíle imitující vrtulníky (vzhledem k rychlosti okolo 200 km/h). Takto použité BP, kde je kalkulováno s možností jejich zničení, jsou relativně velmi levné v porovnání s cenou prostředků ničení PLRV. Zničení jednoho BP potom může stát protivníka řádově desítky milionů korun. Žádný komplex nemá nekonečné množství palebných průměrů a jejich použití na bezvýznamné cíle může vést v dalším období k výraznému omezení palby na pilotované letouny. Tím roste pravděpodobnost přežití osádek taktického letectva. Zavedení bezpilotního protiradiolokačního prostředku (např. HARPI) s doletem až 100 km, vybaveného zařízením pro zjišťování radiolokátorů protivníka a bojovou náloží, umožní útočit i na vícekanálové komplexy PLRV velkého dosahu, které budou umístěny ve větší hloubce a jsou pro taktické letectvo v současné době těžko překonatelnou překážkou.



Závěrem lze říci, že článek si klade za cíl poukázat na narůstající problémy TL při působení v prostorech bráněných prostředky PVO (především VK PLRK) a nastínit možnosti jejich řešení. Uváděná řešení jsou částečně verifikována závěry ze společných cvičení TL a PVO provedených v letech 1991 - 1995.

Plukovník Ing. Karel E m i n g e r ,
Ing. Ladislav K l í m a , CSc.

Hodnocení obranného výzkumu

Obecným posláním armád demokratických států je udržovat **vojenské schopnosti** potřebné pro zajištění bezpečnosti a obrany a v širších rozměrech přispívat k mezinárodní bezpečnosti. Co se netýká tohoto poslání, je i pro AČR zbytečné.

Bezpečnost a obranu ČR je nutné zajistit s minimálními silami a prostředky potřebnými pro splnění poslání AČR.

Řešení je alternativní. Politické priority směřují budování AČR především pro plnění mírového poslání s tím, že bude zajištěn nárůst obranné síly, až to bude potřebné. Taková strategie předpokládá udržování nezbytného minimálního stavu AČR, ale i zachování rozhodujících **genetických schopností** nutných pro přizpůsobování armády měnícím se bezpečnostním podmínkám. Ztráta těchto schopností by způsobila obrovský růst nákladů v období zabezpečování potřebné obranné síly.

Mezi rozhodující oblasti, ve kterých je nezbytné systémovými změnami dosáhnout schopnosti zachování genetické obnovy, náleží **obránný výzkum**. Ten se stává v období přísné regulace vojenského rozpočtu základním prostředkem zachování genetických znalostí nezbytných pro přežití a obnovu vojenských schopností.

To je zapotřebí uplatnit i v cílech obranného výzkumu, který by v podmínkách armády malé ekonomiky, tedy omezenosti zdrojů, měl být veden tak, aby měl šanci na vojenské resp. společenské využití a neměl jen poznávací charakter.

Vzhledem k těmto omezeným zdrojům pro AČR vyžaduje rozhodování o jejich alokaci více detailnějších informací. Proto je nezbytné hodnotit i efektivitu obranného výzkumu. Hodnotící snahy směřují do dvou základních rovin, do roviny programů a projektů obranného výzkumu a roviny pracovišť obranného výzkumu (pracoviště výzkumné a vývojové základny).

Zásady hodnocení pro oblast obranného výzkumu v resortu MO byly předmětem jednání Rady resortu ministerstva obrany pro obranný výzkum. Na jejich základě bude vypracována metodika hodnocení jako základní nástroj řízení oblasti obranného výzkumu.

I. Zásady hodnocení programů a projektů obranného výzkumu

Užití prostředků státního rozpočtu v oblasti obranného výzkumu znamená, že výdaje musí být všestranně zdůvodněny. Dostatečnost východisek vymezuje ustanovení zákona č. 2/1995 Sb., o státní podpoře výzkumu a vývoje, Zásady vlády ČR pro oblast výzkumu a vývoje (usnesení vlády č. 282 ze dne 25. 5. 1994), Pravidel pro poskytování účelových finančních prostředků ze státního rozpočtu na podporu projektů výzkumu a vývoje (usnesení vlády ČR č. 27 ze dne 3. 1. 1996).

1. *Hodnocení programů a projektů obranného výzkumu* je v resortu MO základním nástrojem jejich řízení. Provádí se před jejich schválením, aktualizací a ukončením. Týká

se etap přípravy, sestavení a inovace programů a výběru, řešení a ukončení projektů výzkumu. Hodnocení se zúčastňují různorodé subjekty, jako zadavatelé projektů výzkumu, uživatelé výsledků jejich řešení, odborní oponenti, hodnotitelské komise, odborný orgán MO pro obranný výzkum, Rada resortu MO pro obranný výzkum, Rada vlády ČR pro výzkum a vývoj a další subjekty.

2. *Hodnocení programů výzkumu* zahrnuje posouzení struktury, cílů, zaměření a rozsahu programů, plánovaných účelových finančních prostředků a charakteristik stavu oblasti, pro které jsou programy určeny. Přitom se zohledňují potřeby resortu MO včetně zajištění genetických schopností, výzkumné hodnoty možných řešení, očekávané přínosy pro rozvoj teorie a předpokládaná praktická uplatnění vzhledem k adekvátnosti plánovaných nákladů a rizikům řešení.

Pro přípravu veřejné soutěže se cíle programů doplňují konkrétními tématy výzkumů.

3. *Hodnocení návrhů projektů výzkumu v soutěži* se uskutečňuje v hodnotitelských komisích nejméně tříčlenných, které se ustavují zpravidla pro účely jednoho programu. Na hodnocení návrhů projektů se podílejí **oponent**i, kteří zpracovávají odborné posudky. Členové hodnotitelské komise ani oponenti se nesmějí podílet na řešení projektů výzkumu a nesmějí být ze stejného pracoviště.

Při hodnocení návrhů projektů výzkumu se používají soutěžní kritéria:

- celková vědecká a technická hodnota projektu výzkumu,
- potenciální přínos projektu speciálnímu poslání obranného výzkumu (stupeň inovace),
- schopnost **navrhovatele projektu výzkumu**, zkušenosti, technologie jako integrované předpoklady dosažení cílů výzkumu,
- kvalifikace, schopnosti, zkušenosti řešitele projektu výzkumu a personálu, které mají klíčový význam pro dosažení cílů výzkumu,
- minulé výsledky řešených projektů výzkumu ve prospěch zadavatele projektu výzkumu,
- reálnost navrhovaných nákladů a dostupnost finančních prostředků,
- nákladová efektivnost navrhovaného projektu výzkumu,
- vhodnost způsobu řešení,
- přijatelnost termínu řešení,
- míra rizika,
- význam projektu výzkumu a jeho návaznost na program výzkumu.

4. *Hodnocení přecházejících projektů výzkumu* (projekty výzkumu, jejichž řešení je delší než jeden rok) se uskutečňuje v hodnotitelských komisích na základě výroční zprávy o řešení projektů výzkumu a kalkulace nákladů pro další rok řešení, zpracovaných **nositelem projektu výzkumu** a schválených **zadavatelem projektu výzkumu**.

5. *Hodnocení projektů výzkumu v průběhu řešení* se uskutečňují v souladu s podmínkami, které byly specifikovány ve **smlouvě** mezi zadavatelem a nositelem projektu výzkumu.

Zadavatelem je sledována určitá minimální hranice v oblasti finančních zdrojů nositele, jeho schopnost plnit časový harmonogram a dosahovat potřebnou výkonnost, organizační integrita, řízení projektu a technická dovednost. K tomu podle výše poskytnutých

účelových prostředků zadavatel organizuje kontrolní dny nebo jiné formy aktivit, které umožní hodnotit stav řešení a hospodaření s účelovými prostředky.

Hodnocení projektů výzkumu je nedílnou součástí řízení **programů obranného výzkumu**. Uskutečňuje část **sekvenčního procesu**, při kterém je optimalizován vztah mezi požadovanými výstupy, náklady a časovým harmonogramem.

Na základě stanovené struktury projektu výzkumu, který definuje vztah mezi etapami řešení, hodnocením, **mezníky rozhodování** a schvalování, postupuje projekt z jedné etapy do druhé a získává další finanční podporu na základě dosahování předem stanovených **práhů**, které jsou předmětem hodnocení.

Prahy se stanovují pro náklady, časové harmonogramy, zabezpečení a výkonnost. Jestliže stanovený práh není překročen, může hodnocení vést ke změně, nebo až ke zrušení řešení projektu výzkumu.

6. *Hodnocení projektů výzkumu po ukončení řešení* se uskutečňuje v souladu s podmínkami, které byly specifikovány ve smlouvě. Zadavatel projektu výzkumu zpracuje na základě opONENTSKÉHO ŘÍZENÍ **protokol** a doplní jej dokumentací ze **závěrečného opONENTSKÉHO ŘÍZENÍ**. Dokumentace projektu výzkumu se uchovává nejméně po dobu pěti let. Součástí hodnocení je i **hodnocení ve formě auditu**. Hodnotí, zda vyčleněné prostředky byly vynaloženy hospodárně a efektivně, je-li dosaženo deklarovaného přínosu řešení, zda účetní evidence je úplná a správná, byly-li prostředky čerpány v souladu s platnými předpisy a jejich čerpání je doloženo příslušnými dokumenty.

7. Jednou ročně se zpracovává *souhrnné hodnocení* všech programů obranného výzkumu a projednává v Radě resortu MO pro obranný výzkum, která své stanovisko sděluje ministru obrany ČR.

V hodnocení programů výzkumu je hlavní pozornost věnována plnění cílů programů výzkumu, jejich naplnění projekty výzkumu, přínosy pro dosažení vojenských schopností státu, pro rozvoj teorie a praxe, analýze **účelové funkce „náklady/užitek“**.

8. Po ukončení programu výzkumu nebo před jeho inovací je zpracována *závěrečná zpráva programu*, kde jsou shrnuty původní cíle a jejich případné modifikace, přehled řešených projektů výzkumu, dosažené výsledky, souhrnné náklady, nositelé a řešitelé projektů výzkumu a jejich ohodnocení. Program výzkumu je uzavřen protokolem a dokumentace je uchovávána po dobu sedmi až patnácti let.

II. Zásady hodnocení pracovišť obranného výzkumu

Armády všech ekonomicky vyspělých států mají komplexní **základny obranného výzkumu**, z nichž některé jsou výsledkem dlouholetého vývoje. Základnu tvoří pracoviště, která jsou v jednotlivých armádách rozdílná a odrážejí především historický vznik, kulturu a metody akvizice. Nejinak je tomu i v AČR.

V AČR pracoviště obranného výzkumu (dále jen POV) zahrnují široké spektrum činností od výzkumu až po podporu provozu. Soustředí u ní největší část odborných znalostí v oblasti obranného výzkumu a obranných technologií. Odborné znalosti jsou rozvíjeny a udržovány především projekty výzkumu a vývoje, které jsou orientovány na vytváření nových poznatků a technologií pro udržování, obnovování a vytváření nových vojenských schopností.

Poslání POV odráží na jedné straně komplexní potřeby zajištění bezpečnosti a obrany a na straně druhé omezené možnosti a schopnosti státu uspokojení těchto potřeb vyčleněnými zdroji. AČR jako armáda menšího státu může disponovat jenom takovou základnou obranného výzkumu, která s dostupnými zdroji umožní optimálně uspokojovat objektivně existující potřeby.

Aby POV vykazovaly účelnou činnost, dlouhodobou produktivitu a efektivnost, je nezbytné jejich činnost hodnotit. Pro potřeby hodnocení je vhodné použít **indikátory pravděpodobnosti úspěchu** POV při poskytování výstupů potřebných pro uspokojování potřeb obrany a AČR.

Obecným posláním hodnocení POV je napomáhat zvyšování kvality, efektivnosti a produktivity obranného výzkumu. Konkrétním cílem hodnocení je potom:

- snižovat vzájemné překrývání a odsatřovat nežádoucí duplicity činností v obranném výzkumu,
- zvyšovat efektivnost a produktivitu, koordinační činnost a sdílení zdrojů,
- efektivně vynakládat institucionální a účelové finanční prostředky na projekty a programy obranného výzkumu,
- podporovat výchovu výzkumných pracovníků a zvyšování jejich kvalifikace,
- podporovat integraci do mezinárodní dělby práce v oblasti obranného výzkumu a rozšiřování vědeckých a technických informací.

Pro efektivní POV jsou charakteristické rysy, které zároveň tvoří i základ pro odstraňování nedostatků.

1. Přesně definované a významné poslání s jasně vyjádřenou odpovědností za výkonnost a výsledky ve specifikovaných oblastech.

2. Kritické množství práce, přiměřené samostatnému životaschopnému celku, které mu umožňuje vykonávat všechny funkce a získat uznání za dosažitelné přínosy.

3. Vysoce kvalifikované, schopné a věci oddané pracovníky, kteří jsou získávání ofenzivním náborem, školením, stimulačním prostředím a vynikajícím vedením.

4. Kompetentní, pravomocemi vybavené, vysoce kvalifikované vedení, nadané tvořivostí a ochotou podstupovat rizika v případě možnosti dosažení významného přínosu.

5. Zařízení a přístrojové vybavení na špičkové úrovni včetně specializovaných zařízení umožňujících využití nejmodernějších technologií (zejména nemateriálových).

6. Efektivní obousměrný vztah s uživateli výsledků práce umožňující častý kontakt.

7. Položení základního důrazu na výzkum s vyváženým úsilím na vývoj a projektování.

8. Těsné spojení s vysokými školami, průmyslem a mimoresortními výzkumnými pracovišti, včetně zahraničních, zajišťující efektivní využívání všech příležitostí pro dosažení pokroku v obranném výzkumu.

Zvyšování výkonnosti a efektivnosti základny obranného výzkumu je úkolem jejího řízení. K tomu se při hodnocení vstupů i výstupů a jejich srovnávání používá **soubor charakteristických rysů efektivní POV**.

♦ Pro vstupy

- poslání - jasnost, význam, jedinečnost,
- druhy, objemy a podíly činností vyjádřené v „člověkorocích“, financování, kritické množství práce,
- specifická úkolů, odpovědnost POV,
- objem požadovaných výkonů (poptávka a zakázky jako ukazatel potřeby výkonů),
- kvalita zařízení,
- kvalifikace výzkumných pracovníků (vědecké hodnoty a akademické tituly, atestace, praxe, zkušenosti).

♦ Pro výstupy

- využitelnost při podpoře vojenských schopností,
- množství závěrečných zpráv a studií,
- nové koncepce,
- návrhy všeho druhu,
- systémové analýzy,
- invence (zejména osvědčení o objevech, patenty, vynálezy),
- kvalitativní přínos,
- vnější ocenění a uznání práce,
- hodnocení POV uživateli,
- audit (oprávněnost výdajů a příjmů, správnost faktur, problémy a jejich řešení).

K ucelenému náhledu na problematiku odborného hodnocení obranného výzkumu je nezbytné neustále si klást a nalézat odpovědi na základní otázky:

- Proč resort MO potřebuje, aby AČR měla vlastní POV?
- Jakou úroveň efektivnosti POV dosahují?
- Jaké vlastnosti, znaky a rysy charakterizují efektivní organizaci POV?
- Jak lze nejlépe těchto požadovaných vlastností, znaků a rysů dosáhnout v existujícím prostředí?
- Které úkoly POV mohou nejlépe plnit mimoresortní výzkumná a vývojová pracoviště?

Změny, ke kterým dochází v bezpečnostním prostředí, přináší velké výzvy a příležitosti. Je to jednak snižování rozpočtů na obranu a potřebu nových inovačních přístupů pro zajištění bezpečnosti v současné době i v budoucnosti. Pro dosažení úspěchu v novém rozpočtovém prostředí je žádoucí přehodnocovat systém obranného výzkumu tak, aby byl výkonnější a efektivnější. Znamená to především chránit a udržet vysokou kvalitu pracovníků základny obranného výzkumu, minimalizovat otřesy, které nezbytně doprovázejí snižování stavů AČR a dotýkají se jednotlivých POV, zaměřit se prioritně na programy výzkumu, které se budou týkat rozhodně modernizace používaných materiálových a nemateriálových technologií, výcviku a lidského činitele pro zvyšování úrovně vojenských schopností. Je nutné pečlivě vyvažovat potřeby a možnosti zdrojů pro získávání a nákup výzbroje a především udržovat vysokou úroveň obranného výzkumu a vývoje, který je nejdůležitější investicí do budoucnosti. V těchto činnostech má své zásadní místo hodnocení obranného výzkumu.

Stav spolupráce se zahraničím v oblasti obranného výzkumu

Mezinárodní spolupráce v oblasti obranného výzkumu je představiteli resortu Ministerstva obrany České republiky (dále MO ČR) považována za jeden z významných prvků, který by měl zprostředkovaně ovlivnit naše vojenské schopnosti. Politická orientace na vstup do vojenskopolitického uskupení NATO se promítá do změn ve skutečné orientaci i obsahu zahraničních aktivit, do zahraniční spolupráce na všech frontách; včetně obranného výzkumu. Uskutečnění spolupráce je v podmínkách resortu MO ČR vždy stanoveným způsobem zajištěno z rozpočtových prostředků našeho nebo partnerského státu, či mezinárodní organizace.

Pro kvalifikované posouzení opatření na úrovni resortu MO ČR, na jednotlivých pracovištích obranného výzkumu a pro orientaci tvůrčích i řídicích pracovníků, kteří spolupráci uskutečňují, je vhodné zmapovat současný stav. Po soustředění základních informací je možné uskutečnit analýzy, které stav z různých pohledů charakterizují. Porovnáním zjištěných charakteristik buď s jinými srovnatelnými hodnotami, nebo s představou o ideálním stavu, je možné formulovat základní difference. Z nich vycházejí směry doporučení nebo opatření, která prospějí zkvalitnění budoucí spolupráce se zahraničím v oblasti obranného výzkumu.

Pro jednání 4. zasedání Rady resortu Ministerstva obrany pro obranný výzkum (RRMOPOV) byla připravena „Informace o vědecké spolupráci se zahraničím v oblasti obranného výzkumu“. Materiál byl vypracován na základě podkladů, vyžádaných od pracovišť oblasti obranného výzkumu a ověřených na Úřadu zahraničních styků Sekce zahraničních vztahů MO ČR.

Předmětem příspěvku je ujasnění významu a pojetí spolupráce se zahraničím v oblasti obranného výzkumu, určení kritérií pro sledování spolupráce, seznámení s organizací sběru a vyhodnocením podkladů, s formulací závěrů k vyhodnocení stavu.

Cílem příspěvku je ovlivnit jednotný náhled na zahraniční spolupráci v oblasti obranného výzkumu a přispět k dosahování větší efektivity vytěžování tohoto zdroje vojenských schopností České republiky.

Význam a pojetí spolupráce se zahraničím v oblasti obranného výzkumu

Při vysvětlení významu a pojetí spolupráce se zahraničím v oblasti obranného výzkumu bude vhodné objasnit, co si při používání jednotlivých pojmů představujeme, jaký vidíme jejich obsah.

Obranný výzkum je vědecké zkoumání problémů vojenských, technických, historických, společenských a psychologických, přírodních, biologických a medicínských, geografických a technologických, které jsou vztaženy k obraně proti vojenským i nevojenským ohrožením s důsledky na životy občanů, existenci společnosti a států.

Obranný výzkum vytváří nové poznatky, poskytuje základní znalosti a navrhuje odpovídající řešení pro jednotlivce na odpovídajících místech ve struktuře systému obrany státu. Jinak řečeno poznatky vytváří a poskytuje pro služby vojenské techniky, pro velitele, ostatní vojáky, občanské zaměstnance a další občany, kteří se podílejí na diplomatických, vojenských, řídicích, technických a jiných činnostech při zajištění bezpečnosti jednotlivce a státu.

Malé státy, mezi něž Česká republika svou rozlohou i počtem obyvatelstva patří, nemohou rozvíjet samostatně celou oblast obranného výzkumu. Nemají dostatek odborníků ani prostředků pro všechny vědní obory, které se na problematice obranného výzkumu mohou podílet. Nemají ani dostatek kapacit pro udržení úplného souboru poznatků, dokumentů a informací, které by umožnily vlastní výzkum ve všech oborech. Jednou z vhodných forem pro dosažení kvalifikovaných a aktuálních informací o stavu v širokém spektru oborů a pro vytvoření podmínek k řešení problémů je vědecká spolupráce se zahraničím. Při vhodném organizování je bohatou studnicí informací, námětů a řešení, které mohou být použity i v konkrétních podmínkách partnera mezinárodní spolupráce.

Sledujeme-li problematiku obranného výzkumu z pozice vědní politiky malých států, pak vystupují do popředí faktory z oblasti mezinárodních vztahů, jako je pojetí státní suverenity, členství ve vojenskopolitických uskupeních, vztah k ochraně utajovaných skutečností, otevřenost systému obrany státu ap. Každý stát v podstatě vymezuje obsah (předmět) obranného výzkumu, který je otevřen mezinárodní spolupráci a tím si ujasňuje i předmět, který jí nemá být otevřen. Menší státy bývají zpravidla otevřenější než větší státy nebo mocnosti. Jednotlivé složky obranného výzkumu, v závislosti na jejich mezinárodně uznávané kvalitě, bývají používány jako prostředek pro řešení obchodních a tržních vztahů.

Význam spolupráce se zahraničím v oblasti obranného výzkumu v podmínkách ČR můžeme bezprostředně odvodit od trendů řízení výzkumu malých států, které byly po analýze shrnuty v [1] do následujícího vyjádření:

1. **Trend omezené závislosti obrany státu na dovozech.** Projevuje se v podpoře udržení nebo budování vlastních kapacit pro budoucí potřeby a zajištění dostatečné nezávislosti na dovozech vojenské a obranné techniky a technologií.
2. **Trend dosahování vlastních vynikajících výsledků ve vybraných oborech.** Projevuje se vhodným soustředěním dostupných kapacit a prostředků s dopadem na odborné respektování státu ze strany zahraničních partnerů.
3. **Trend vytvoření zdrojů pro kompenzaci nutných dovozů ve vlastním výzkumu.** Projevuje se podporou výzkumu a vývoje v oblastech se silným exportním zaměřením, který je mnohdy i mimo oblast obranného výzkumu.
4. **Trend udržení vlastního tvůrčího potenciálu.** Projevuje se vytvářením zejména finančních podmínek, které omezují odchodovost vysokoškolsky vzdělaných kvalifikovaných pracovníků.
5. **Trend zajištění přístupu k informacím o špičkovém světovém výzkumu a posílení vlastního sledovatelského výzkumu.** Projevuje se rozvojem vědeckoinformační činnosti, zapojováním vlastních pracovníků do mezinárodní spolupráce, třeba jen postupováním kapacit, distribucí informací jejich prostřednictvím a racionálním následným zpracováním těchto informací.

6. Trend řešení dočasných ekonomických problémů na úkor výzkumu a vývoje.

Projevuje se převážně v méně vyspělých zemích snižováním prostředků na výzkum a vývoj, bez ohledu na budoucí potřeby. Stát nastupuje na cestu útlumu vlastního obranného výzkumu.

Všechny uvedené trendy jsou neodmyslitelně spojeny se zahraničními zkušenostmi, s jejich maximálním vytěžováním pro vlastní potřeby. Mimořádný význam je u kategorie malých států přisuzován vědeckoinformačnímu zabezpečení. Jeho vysoká úroveň je považována za rozhodující faktor potřebného tempa rozvoje výzkumu a vývoje. Neexistence nebo neúčinnost (mezery) systému všeobecného informování, omezení v možnostech získat špičkové zahraniční specialisty do řešitelských týmů, vedou k dublování výzkumu, neefektivní práci s informačními, ale i intelektuálními zdroji a následně ke zvýšení výdajů a zhoršení parametrů efektivnosti obranného výzkumu. Vážným problémem hospodářsky vyspělých, ale zejména malých států, je „únik mozků“ za výhodnými platovými a pracovními podmínkami (zejména do USA).

Pojetí spolupráce vychází z obsahu obranného výzkumu a z potřeby dosáhnout racionálních a ne formálních výsledků. Proto je vhodné zamyslet se nad **hodnotou spolupráce**. Její měřitelnost je obtížná. Zařazuje se do souboru problémů, které se v matematických teoriích nazývají „kvantifikace kvalitativních informací“. Přiznaná hodnota spolupráce je přímo závislá na hodnotícím subjektu. Pro objektivizaci takových hodnocení bývají používány postupy expertního hodnocení. Většina rozumných hodnotitelů však uznává převažující pocit, že nejlépe o skutečné hodnotě spolupráce mohou informovat její přímí účastníci. Přitom si jsou vědomi, že ve výzkumu má hodnota časově vymezený rozměr. Některé výsledky mohou být využity okamžitě, jiné vedou cíleně k novým poznatkům, např. na základě dohodnutého společného řešení problému a třetí rozměr je nevědomý, je bezprostředně spojen s člověkem (individuem), s jeho poznáním a schopností zprostředkovaně využít takto získaných poznatků v nepředvídaných budoucích řešeních.

Vzhledem k tomu, že věda skutečně nezná hranice, je spolupráci se zahraničím v oblasti obranného výzkumu možné chápat jako společné řešení problémů kvalifikovanými odborníky - špičkovými specialisty v konkrétním oboru, bez ohledu na státní příslušnost a národnost. **Jednotlivým prvkem je vědecký problém.** Není jím umělá bariéra, vytvořená státní hranicí, ideologií, předsudky, legislativou, ekonomikou ap.

Hlavním měřítkem úspěšnosti spolupráce se jeví dosažení vzájemně užitečných hodnot výsledků společného řešení, skutečné neformální fungování procesů, které vytvářejí nové poznatky a napomáhají vzájemnému porozumění. Obzvláště v obranném výzkumu by měl být zvýrazněn mírotvorný element, vyplývající ze vzájemného poznání a úcty řešitelů - výzkumných partnerů a tvůrců.

Pro praktické dosahování cílů mezinárodní spolupráce je vedle společných úkolů a získání nových poznatků významná aplikace nových materiálů a technologií, které znamenají „posun kupředu“. Proto je velmi citlivé jak vymezení předmětu obranného výzkumu, tak i osob, které tento přínos mohou garantovat. Bez navázání kontaktů, vzájemného poznání a odstranění nedůvěry, není možné přímou spoluprací navazovat.

Resort MO ČR by měl prosazovat přístup, založený na reciprocitě. Spolupráce by neměla být jednosměrná. Je netaktické a nevhodné, aby zástupci obranného výzkumu

pouze vyžadovali účast v různých grantových agenturách, orgánech a institucích bez zajištění odpovídajících recipročních podmínek pro zahraniční partnery v ČR.

Kritéria pro sledování spolupráce se zahraničím v oblasti obranného výzkumu

Souhrnné hodnoty spolupráce v obranném výzkumu je možné formulovat v následujících stupních:

A - VYŠŠÍ HODNOTA:

Společná řešení

- 1 - Vytvoření společných pracovišť k řešení konkrétních skupin problémů a jejich mezinárodní personální obsazení.
- 2 - Společné projekty a podíl na jejich řešení vzájemnou výměnnou účastí na pracovištích partnerských států nebo organizací případně formou korespondenčního řešení.
- 3 - Výměnné stáže a podíl na řešení projektů nebo úkolů hostitelského pracoviště.
- 4 - Řešení grantů vypsaných zahraničními nebo mezinárodními organizacemi.
- 5 - Ověření výsledků, materiálů, preparátů, postupů zahraničních partnerů ve vlastních podmínkách.
- 6 - Společné organizování mezinárodních kongresů, symposií, konferencí nebo seminářů k řešení společných vědeckých problémů.
- 7 - Vedení vědecké přípravy zahraničních aspirantů.

B - STŘEDNÍ HODNOTA:

Prezentace - jednostranný transfer poznatků

- 1 - Přednášky na pracovištích v zahraničí (naše ven a naopak).
- 2 - Přednášky na mezinárodních seminářích, konferencích ap.
- 3 - Jiné jednostranné prezentace výsledků obranného výzkumu.
- 4 - Zajištění transferu prostřednictvím vědeckoinformační činnosti.
- 5 - Publikace v zahraničním odborném tisku.
- 6 - Zprostředkování publikování zahraničních autorů v domácím odborném tisku. Popularizace výsledků.
- 7 - Expertizní a poradenská činnost pro zahraniční partnery a mezinárodní organizace.

C - ZÁKLADNÍ HODNOTA:

Zprostředkování poznatků

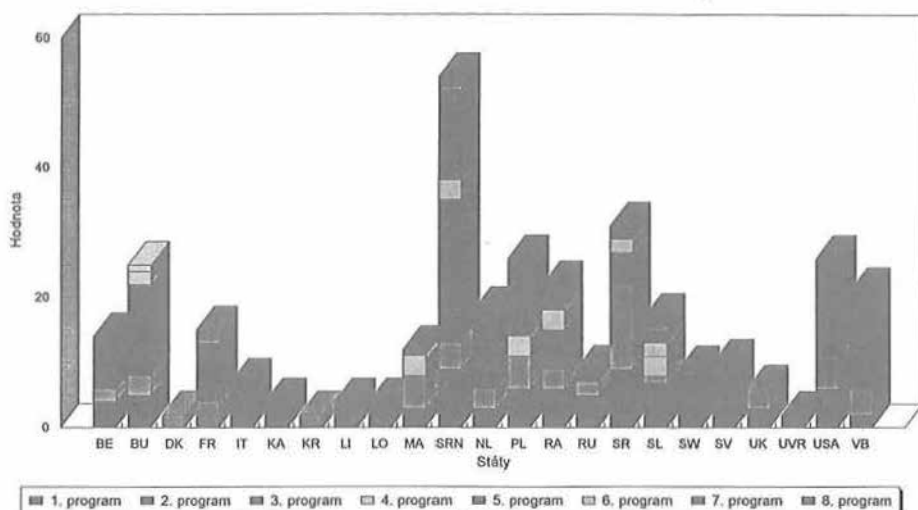
- 1 - Vytváření podmínek pro společné řešení projektů a úkolů obranného výzkumu (navázání kontaktů, průzkum oblastí pro spolupráci, vzájemná prezentace pracovišť, příprava smluv, dohod, pravidel pro spolupráci).
- 2 - Projednání problematiky výchovně vzdělávacího procesu, konzultace ke způsobům prezentace výsledků obranného výzkumu do systému vzdělávání.
- 3 - Další akce mezinárodní spolupráce, které jsou jen zprostředkovatelsky vztaheny k předmětu obranného výzkumu, jichž se neúčastní výzkumní ani řídicí pracovníci této oblasti a nebo se jich tyto pracovníci účastní, ale předmět spolupráce je odlišný. Tyto akce přinášejí pouze podněty pro výzkum.

Další kritéria byla zahrnuta do požadavku, kterým byly vyžádány podklady pro přípravu materiálu pro jednání RRMOPOV. Oslovené organizace obranného výzkumu byly požádány o zpracování podkladů pouze o aktivitách, které lze hodnotit skutečně jako spolupráci v oblasti obranného výzkumu. K tomu byl navržen formulář „**Souhrnný přehled významných zahraničních aktivit**“, který má charakter evidenční karty. Požadovány byly následující informace:

- 1 - Označení, zda jde o zahraniční aktivitu charakteru:
 - a - **dvoustranné** spolupráce (podle organizací a států, to je OSN, NATO, EU, OBSE..., USA, SRN, Francie, Velká Británie, Polsko, Bulharsko, Rakousko, Rusko...),
 - b - **mezinárodní** spolupráce (jsou-li účastníky aktivity více než dva zahraniční partneři, výčet po aktivitách).
- 2 - Kdo vykazuje a označení míst kontaktů.
- 3 - Vědní oblast nebo obor či program obranného výzkumu (např. operační umění, mechanismy práce štábů, technologie a prostředky výzkumů).
- 4 - Kvantitativní informace: Četnost, doba, počet účastníků, počet publikací, název akce, tématu nebo projektu obranného výzkumu a další specifické informace.
- 5 - Úroveň mezinárodního vztahu: (označit číslem)
 - * vládní, státní, mezinárodní organizace _____ (1)
 - * resort x resort _____ (2)
 - * resort x pracoviště _____ (3)
 - * resort x jednotlivce _____ (4)
 - * pracoviště x pracoviště nebo organizace x organizace _____ (5)
 - * pracoviště x jednotlivce _____ (6)
 - * jednotlivce x jednotlivce _____ (7).
- 6 - Specifikace zahraničního partnera: uveďte se např. sídlo pracoviště, název časopisu, jméno ap.
- 7 - Kompetentní představitel(é) ČR: uveďte se jméno, příjmení, v závorce případně funkce, toho, kdo se aktivity bezprostředně účastní nebo je pověřeným vedoucím.
- 8 - Druh aktivity (podle skutečného obsahu, možnost uvedení většího počtu aktivit, výčet není úplný):
 - * vědecké konference, semináře
 - * konzultace k úkolům, výměna zkušeností
 - * společné řešení úkolů, projektů, experimentů (pojmenovat jaké)
 - * výměny pracovníků, stáže
 - * výměna informací, výsledků produkce
 - * členství v poradních orgánech, redakčních radách, komisích ap. (jmenovitě)
 - * expertizní a poradenská činnost
 - * zahraniční granty
 - * přednášky, kurzy
 - * stati, články, publikace v zahraničí a recipročně zprostředkované v ČR.
- 9 - Stručné hodnocení přínosu (i více číselných označení)
 - * přineslo nové poznatky _____ (+1)
 - * udržovací _____ (0)
 - * nepřineslo nové poznatky _____ (-1)
 - * účelná aktivita pro navázání kontaktů a rozvoj spolupráce _____ (+2).

MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE V OBRANNÉM VÝZKUMU

Graf 1



Graf 1

Tabulka 3

		1. program	2. program	3. program	4. program	5. program	6. program	7. program	8. program	Celkem stát
1	BE BELGIE	4	2	3				5		14
2	BU BULHARSKO	5	3	14	2		1			25
3	DK DÁNSKO		2							2
4	FR FRANCIE		4	3		4		2	2	15
5	IT ITÁLIE	3		4						7
6	KA KANADA			4						4
7	KR KOREJSKÁ REPUBLIKA		2							2
8	LI LITEVSKÁ REPUBLIKA	3						1		4
9	LO LOTYŠSKÁ REPUBLIKA	3						1		4
10	MA MADARSKO	3	5		3			1		12
11	SRN NEMECKO	9	4	22	3	6		8	2	54
12	NL NIZOZEHSKO	3	3	5				7		18
13	PL POLSKO	6	5		3			12		26
14	RA RAKOUSKO	6	3	6	3			4		22
15	RU RUMUNSKO	5	2					2		9
16	SR SLOVENSKO	9	13	5	2			2		31
17	SL SLOVINSKO	7	1		3		2	2	2	17
18	SW ŠVÝCARSKO	3		3				3		9
19	SV ŠVÉDSKO	3		4				3		10
20	UK UKRAJINA	3	3							6
21	UVR URUGVAYSKÁ VÝCH. REP.	2								2
22	USA USA	6	5	14				1		26
23	VB VELKÁ BRITÁNIE	2	4	8		3		4		21
	Celkem na programy	85	61	95	19	13	3	58	6	340

Poznámka:

Neoficiální zkratky států jsou uvedeny pro potřebu grafu 1.

Pro vyhodnocení zaslaných podkladů a pro třídění informací byla zvolena následující kritéria:

- ♦ **Patří zahraniční aktivita do obranného výzkumu?**
- ♦ **Lze obsah aktivity zařadit podle programů obranného výzkumu?**
 1. program: Příprava, výstavba, zabezpečení a použití AČR.
 2. program: Zdokonalení procesu vyzbrojování a technického zabezpečení AČR.
 3. program: Zdokonalení zdravotnického zabezpečení vojsk.
 4. program: Ochrana životního prostředí AČR a veterinární zabezpečení vojsk.
 5. program: Zdokonalení materiálního zabezpečení AČR.
 6. program: Zdokonalení civilní ochrany ČR.
 7. program: Tvorba nové soustavy společenskovedních poznatků rozvoje moderní armády.
 8. program: Technologie a prostředky výzkumů.
- ♦ **Jaká je hodnota druhu aktivity ve prospěch obranného výzkumu?**
 - 1 bod – **základní:** pouhé zprostředkované znalosti a základní kontakty, užitečné pro výchovně vzdělávací proces, neurčitě spojeno s konkrétními projekty obranného výzkumu.
 - 2 body – **střední:** transfer poznatků zpravidla přednáškou na škole nebo konferenci, neurčitě propojení s projekty obranného výzkumu, jednostranná prezentace.
 - 3 body – **vyšší:** konkrétní spolupráce na projektech, grantech, společné akce, výměnné stáže, vypracování řešení.
- ♦ **Který stát nebo organizace je partnerem?**

Současný stav spolupráce se zahraničím v oblasti obranného výzkumu

Všechny informace nebyly vypracovány a poskytnuty podle požadavků. I tak vznikl statistický soubor, který je základem pro evidenci i vyhodnocení uvedené oblasti.

Některé kontakty jsou uskutečňovány na úrovni funkcionářů MO ČR nebo funkcionářů pracovišť a k obrannému výzkumu mohou mít jak přímý a významný vztah, tak rovněž vztah nepřímý. Aktivity mimo oblast obranného výzkumu do přehledů zahrnuty nebyly.

Všechny získané informace byly vyhodnoceny podle kritérií a seříděny podle států. Některé zahraniční aktivity nebyly do vyhodnocení zahrnuty zejména proto, že jejich souvislost s obranným výzkumem nebyla prokázána, jiné byly po ověření na Úřadu zahraničních styků Sekce zahraničních vztahů MO ČR doplněny.

Tabulka 1

Přehled států, se kterými resort MO ČR uskutečňuje dvoustrannou mezinárodní spolupráci v obranném výzkumu

	<i>Stát</i>	<i>Identifikace akcí</i>
1	BELGIE	1P1P2V2V3 7 7V7V
2	BULHARSKO	1U1P2 3 3 3 3S3P4P6
3	DÁNSKO	2P

	<i>Stát</i>	<i>Identifikace akcí</i>
4	FRANCIE	2P2P3 5P5P7V7V8
5	ITÁLIE	1 3P3P
6	KANADA	3P3P
7	KOREJSKÁ REPUBLIKA	2P
8	LITEVSKÁ REPUBLIKA	2U7V
9	LOTYŠSKÁ REPUBLIKA	2 7V
10	MAĎARSKO	1 2 2P4 7V
11	NĚMECKO	1 1S1U2P2P3 3 3 3 3 3P3P3S4 5 5 7 7H7V7V8
12	NIZOZEMSKO	1 2 3 3P5V7 7S7V
13	POLSKO	1 1U2 2P4 7 7V7V7V7H7E
14	RAKOUSKO	1 1U2 3 3 4 7 7V
15	RUMUNSKO	1 1P2P7V7V
16	SLOVENSKO	1 1 1U2 2 2 2P2P3 3P4P7V7V
17	SLOVINSKO	1 1P1V1V2V4 6P7P8P
18	ŠVÝCARSKO	1 3 7
19	ŠVÉDSKO	1 3P3P7
20	UKRAJINA	1 2
21	URUGUAYSKÁ VÝCH. R.	1P
22	USA	1 1U2 2P3 3S3P3P3P3P7V
23	VELKÁ BRITÁNIE	1P2P2P3 3 3P5 7 7V

První předzpracování informací zahrnovalo pomocný popis vybrané aktivity dvouznakovým označením, kde první znak je pořadové číslo programu a druhý může písmenem označit následující zpřesnění: G - grant, S - stáž, V - vzdělávání, H - historie, E - ekonomika, P - prezentace, U - informace o území, - bez zpřesnění. Přehled takto označených informací byl seřazen podle států a charakterizuje mezinárodní spolupráci resortu MO ČR v oblasti obranného výzkumu v **tabulce 1**.

V **tabulce 2** je uveden Přehled mezinárodních organizací podle programů obranného výzkumu, v nichž jsou zastoupeni nebo pro něž pracují zástupci resortu MO ČR.

Tabulka 2

Přehled mezinárodních organizací podle programů obranného výzkumu

	<i>Zkratka organizace, další informace - číslo programu</i>
1	OSN, Komise gen. sekretáře pro kontrolu zákazu chemických zbraní, sídlo: New York, USA - 3 (číslo programu)
2	OSN, Konference o odzbrojení, Komise pro zákaz chemických zbraní, sídlo: Ženeva, Švýcarsko - 3
3	IUS (Inter-University Seminar on Armed Forces and Society), sídlo: Northwestern University, Evanston, Illinois, USA - 7
4	ERGOMAS (European Group on Military and Society), sídlo: University of Turin, Itálie - 7

<i>Zkratka organizace, další informace - číslo programu</i>	
5	CESS (Centre of European Security Studies), sídlo: University of Groningen, Nizozemsko - 7
6	George Marshall European Centre for Security Studies, sídlo: Garmisch-Partenkirchen, Německo - 7
7	NATO (North Atlantic Treaty Organization) - 1U2 2 3 3 4 7V
8	EC (European Community) - 4 2 3G
9	Přípravná komise pro organizaci zákazu chemických zbraní, sídlo: Haag, Nizozemsko - 2
10	CIHM (Commision internationale d'histoire militaire), nevládní organizace pro výzkum vojenské historie - 7
11	ICOM/IAMAM (International Association of Military and Arms Museums) - 7
12	European Convention for Constructional Steelwork, sídlo: Brusel, Belgie - 2
13	Grant (asi UNESCO), ochrana proti záření
14	Rada Evropy (The Council of Europe), pracovní skupina pro přípravu konference o ochraně obratlovců používaných k pokusům a vědeckým účelům, sídlo: Štrasburk, Francie - 3

Další charakteristiku představuje členství zástupců obranného výzkumu v redakčních radách mezinárodních časopisů. V podkladech byly uvedeny informace o 2 případech, kdy jsou časopisy redigovány ve Velké Británii a USA.

Další vyhodnocenou oblastí je spolupráce, kterou je možné shrnout do označení mezinárodní komunikace v oblasti obranného výzkumu. Patří tam symposia, kongresy, konference, semináře.

Souhrnné vyhodnocení podkladů je integrováno do přehledné tabulky 3, která pod názvem Mezinárodní spolupráce v obranném výzkumu vyjadřuje kvantifikované hodnoty, získané z podkladů. Pro vyčíslení byl zvolen jednoduchý postup, kdy každé aktivitě bylo přiřazeno hodnocení o velikosti 1, 2 nebo 3 body, tak jak bylo uvedeno. Výsledek jednak dokumentuje kvantitu spolupráce, ale současně i jednoduše zobrazuje kvalitu z pohledu její intenzity v oblasti obranného výzkumu.

Informace jsou rovněž zobrazeny v grafu 1 po jednotlivých zemích, se kterými je rozvíjena spolupráce, formou třírozměrného sloupcového grafu, který jednotlivé hodnoty po programech načítá. V grafu jsou použity zkratky států, které uvádí tabulka 3 a jejichž popis je v legendě. V grafu 2 jsou tytéž informace uvedeny v přetřídění podle programů.

Závěry k vyhodnocení stavu a pro orientaci další spolupráce

V přehledech pro dokumentování představy o mezinárodní spolupráci byly zmíněny informace o 23 státech. Podle intenzity spolupráce je jejich pořadí uvedeno v tabulce 4.

Tabulka 4

Pořadí států v mezinárodní spolupráci v obranném výzkumu

<i>Pořadí</i>	<i>Stát</i>	<i>Celková hodnota bodů</i>
1	NĚMECKO	54

<i>Pořadí</i>	<i>Stát</i>	<i>Celková hodnota bodů</i>
2	SLOVENSKO	31
3 - 4	USA	26
	POLSKO	26
5	BULHARSKO	25
6	RAKOUSKO	22
7	VELKÁ BRITÁNIE	21
8	NIZOZEMSKO	18
9	SLOVINSKO	17
10	FRANCIE	15
11	BELGIE	14
12	MAĎARSKO	12
13	ŠVÉDSKO	10
14 - 15	RUMUNSKO	9
	ŠVÝCARSKO	9
16	ITÁLIE	7
17	UKRAJINA	6
18 - 20	KANADA	4
	LITEVSKÁ REPUBLIKA	4
	LOTYŠSKÁ REPUBLIKA	4
21 - 23	DÁNSKO	2
	KOREJSKÁ REPUBLIKA	2
	URUGUAYSKÁ VÝCH. R.	2

Podle intenzity zahraniční spolupráce v jednotlivých programech obranného výzkumu je pořadí uvedeno v tabulce 5.

Tabulka 5

Pořadí programů obranného výzkumu v mez. spolupráci

<i>Pořadí</i>	<i>Program</i>	<i>Celková hodnota bodů</i>
1	3. program	95
2	1. program	85
3	2. program	61
4	7. program	58
5	4. program	19
6	5. program	13
7	8. program	6
8	6. program	3

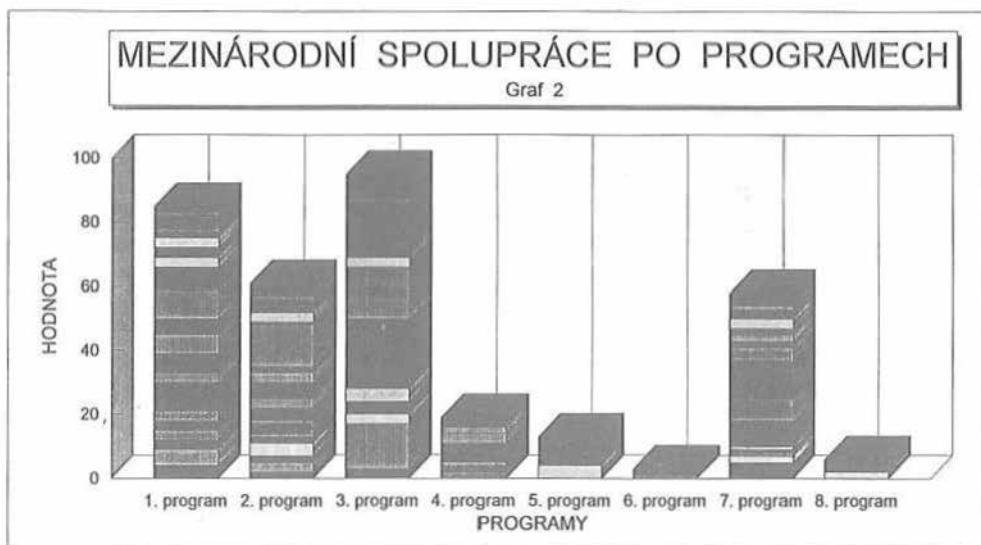
Tyto informace dokumentují kvantitativní stránku mezinárodní spolupráce, nemají však dostatečnou vypovídací schopnost z hlediska kvality. To umožňuje podrobné prostudování

podkladů. Jejich zevšeobecněním a orientací na základní ekonomickou úvahu k této oblasti je možné formulovat souhrnné závěry.

Základní ekonomická úvaha, charakterizující současnou spolupráci se zahraničím v oblasti obranného výzkumu, je následující. V praxi v podstatě nejsou uzavírány finanční kontrakty mezi partnery mezinárodních vztahů. Spolupráce je dotována na principu reciprocit téměř výhradně z institucionálních prostředků partnerů. To je projevem etapy ověřování vzájemné výhodnosti spolupráce. Dotovány bývají mezinárodní konference.

Výrazná je rovněž snaha partnerů z vyspělých demokratických států v souladu s politikou vlastních vlád, v rámci programu Partnerství pro mír i v rámci dalších programů (jako např. PHARE) pomoci státům bývalých totalitních režimů, poskytnout informační i praktickou podporu jejich výzkumu.

Na druhé straně můžeme konstatovat, že účelové finanční prostředky, které byly uvolněny na podporu řešení projektů obranného výzkumu, byly pro rozvoj mezinárodní spolupráce užity jen sporadicky, a to k nákupu literatury a k účasti na konferencích. S jejich



Graf 2

užitím pro oblast mezinárodní spolupráce jsou vázána omezení, spojená s pravidly pro užití rozpočtových prostředků.

Závěry

Cílem zpracování tématu bylo poskytnout čtenáři souhrnný přehledný podklad, který bude charakterizovat úroveň vědecké spolupráce se zahraničím. Současně by měl napomoci k odhalení problémů, nedostatků a směrů případných opatření, která by měla v této oblasti posílit jak vnitřní rozvoj obranného výzkumu, tak i jeho uplatnění a prosazení vně státního rozměru.

Obranný výzkum produkuje nové poznatky v oblasti věd o vojenství, kde je působnost resortu MO ČR nezastupitelná, ale i ve vědách příbuzných a hraničních. Na uvedenou skutečnost navazuje povinnost resortu shromažďovat a šířit vědecké informace, vyplývající z odborné gesce za danou oblast a rovněž připravovat technické a technologické aplikace v příbuzných vědních oborech do vojenství a k tomu rozvíjet i odpovídající zahraniční spolupráci.

Obranný výzkum však nemá jen rozměr resortu MO ČR. Jeho součástí jsou i související aktivity jiných resortů, akademie věd, civilních vysokých škol, dalších organizací a jednotlivců, kteří vytvářejí jeho skutečný potenciál. O mezinárodní dimenzi této části obranného výzkumu nemá resort obrany potřebný přehled a nemůžeme ji tedy odpovědně hodnotit.

Jaké jsou tedy závěry z analýzy dostupných informací:

1. Mezinárodní spolupráce v oblasti obranného výzkumu se v resortu Ministerstva obrany uskutečňuje v potřebných směrech, stanovených jejich programy. Prioritně je orientována na sousední státy v pořadí Německo, Slovensko, Polsko, Rakousko, dále na USA, Velkou Británii a další státy NATO, a v návaznosti na dřívější zkušenosti ze spolupráce na Bulharsko a Maďarsko. Převládá spolupráce mezi armádami (státy) nad spoluprací s organizacemi.

2. Nejrozsáhleji se rozvíjí v oblasti 3. programu (Zdokonalení zdravotnického zabezpečení vojsk), následně 1. programu (Příprava, výstavba, zabezpečení a použití AČR), 2. programu (Zdokonalení procesu vyzbrojování a technického zabezpečení AČR) a 7. programu (Tvorba nové soustavy společenskovo vědních poznatků rozvoje moderní armády, zejména v oblasti historie a při výměně zkušeností s přípravou vojenských profesionálů.)

3. Vnitřní kvalita spolupráce odpovídá současné etapě vývoje mezinárodních vztahů ve vojenské a vojenskopolitické oblasti. Přechází z období vzájemného poznávání k prvním etapám vzájemné spolupráce zejména na úrovni výměny pracovníků, výměny informací a řešení úkolů, případně projektů společného zájmu. Nevychází se rovnoměrně se všemi partnery. Kvalitnější je se státy, u nichž došlo k většímu vzájemnému poznání.

4. Stav zahraniční spolupráce ještě nedosáhl žádoucí úrovně, odpovídající současnému stavu internacionalizace vojenství i vztahů mezi armádami. Bude nezbytné vytvořit takové podmínky, aby bylo zahájeno řešení společných projektů obranného výzkumu nejdříve na dvoustranné úrovni a následně i s větším počtem partnerů.

5. Zahraniční spolupráce v oblasti obranného výzkumu by měla podléhat centrální evidenci (oznamovací povinnost účastníků), informačnímu vytěžení ve prospěch potenciálních příjemců informací a ekonomické efektivnosti. Převažovat by měla spolupráce expertů před „slušnostními“ návštěvami. V případech, kde vzniknou odborné technické nebo vědeckoinformační závazky, by měly být vztahy upraveny smlouvou (jak tomu je v současné době např. ve vztahu k USA).

6. Základním principem spolupráce se zahraničím je povinnost prosazovat poznatky a kvalifikaci pracovníků českého obranného výzkumu tam, kde je to možné.

7. Vytvořit v resortu MO ČR takové administrativní a ekonomické podmínky, aby pracovníci obranného výzkumu nebyli diskriminováni a byli rovnoprávní se svými civilními a zahraničními partnery.

Při snaze o začlenění České republiky do nových evropských bezpečnostních struktur včetně NATO plní a dále bude plnit mezinárodní spolupráce v oblasti obranného výzkumu své významné poslání. Současný stav napovídá, že tento rozjetý vlak nebude brzděn, protože mezinárodní výpravčí, internacionální osádka i cestující mají namířeno na Západ, do Evropy a do světa.

Literatura:

- [1] Janoše, J.: Návrh filozofie uplatnění a rozvoje vědy v resortu obrany ČR. Účelová studie, ev.č. 40.010/10, ISS Praha, 1993, s. 9-10.
- [2] Janoše, J.: Informace o vědecké spolupráci se zahraničím v oblasti obranného výzkumu. Ev.č. 394/9/25-OSM/96, RRMOPOV, Praha, 1996, 11 s.

Musíme se vyhnout nebezpečí tří Evrop: prosperujícího stabilního Západu, středu směřujícího do NATO a EU a Východu odsouzeného k izolaci a krizi. Středoevropská integrace nebude určovat události v Rusku a nebude jimi ani určována. Máme však jednotný zájem na integraci, nikoli izolaci Ruska. Rusko se samozřejmě nesmí izolovat samo. Jeho integrace, jakož i integrace střední Evropy, bude záviset na tom, jakou cestu si zvolí jeho vůdci a jeho lid. Integrace závisí na oddanosti mezinárodním normám doma i v zahraničí. Dnes si každý národ v této oblasti může zvolit cestu vedoucí k nerozdělené Evropě: Evropě, jejíž hranice jsou určeny sdílením společných hodnot, nikoliv geograficky či historicky.

*Warren Christopher,
americký ministr zahraničí
Černínský palác, Praha 20. 4. 1996*

Podplukovník Ing. Dušan S a b o l č í k , CSc.

Mírová mise OSN - UNGCI (Irák 1994 - 1995)

Aktivní účast České republiky v mírových aktivitách Organizace spojených národů je vysoce hodnocena jako příspěvek k udržení míru a projev aktivní zahraniční politiky našeho státu.

Jedním z prostředků k uchování míru a mezinárodní bezpečnosti, kterých OSN v poslední době často používá, jsou **mírové mise (operace)**.

Za poslední čtyři roky je zřejmý trend velkého nárůstu počtu misí OSN a jejich **enormních finančních nákladů**.

Například ke konci roku 1991 OSN vykazovala 11 mírových misí, na něž ročně vynakládala **480 milionů USD**. Ke konci roku 1994 to bylo 18 operací, kde se vynaložené náklady jen za tento rok pohybovaly okolo **3,3 miliardy USD**.

V posledních dvou až třech letech je možné sledovat i značný **nárůst počtu zemí**, které se účastní mírových operací. K 31. 12. 1995 dosáhl tento počet 76, přičemž je zde i řada „nových zemí“, jako například Albánie, Singapur, Kuba, Džibuti, Rumunsko apod., které zatím nemají žádné zkušenosti z problematiky mírových operací (misí).

V průběhu roku 1995 organizovala OSN 38 mírových misí v nejrůznějších oblastech světa. Řada z nich byla ukončena (22 misí), mnohé (16 misí) aktuálně pokračují.

I když se v současnosti objevuje kritika činnosti některých mírových operací a mnoho zemí žádá naléhavou reformu tohoto „mnohamiliardového“ impéria agentur a zaměstnanců (jak OSN nazval redaktor Reader's Digest Dalle Van Atta), velká část světového společenství vysoce hodnotí práci mírových sil OSN.

Přestože ve stanovách Charty OSN není zakotvena podstata operací na podporu míru, byl na základě mnohaletých praktických zkušeností vypracován jejich obsah, do něhož zpravidla patří:

- monitorování zastavení palby a příměří;
- rozdělení znepřátelených stran;
- vyvádění vojsk z frontové linie a jejich odzbrojování;
- monitorování a podpora demokratických voleb;
- pomoc při přebudování státních struktur oťřesených krizovými situacemi a občanskou válkou;
- zabezpečení podmínek pro uskutečňování humanitární a zdravotnické pomoci;
- a podle situace i další úkoly.

V článku „Mírové operace“ (VR č. 3/1995) jsou uvedeny **složky**, tvořící mírové operace OSN. V současné době je to nejčastěji: diplomatická a politická; humanitárně právní; civilně administrativní; volební; repatriační; rehabilitační; složka civilní policie; mezinárodní civilní personál a jeho služby v poli a vojenská složka.

Na operacích OSN se kromě vojáků podílí i civilní personál (například ve složce humanitárně právní, civilně administrativní, volební, repatriační, rehabilitační apod.). Náročnost úkolů vyžaduje zapojení i politických představitelů (diplomatická a politická složka) a dalších osob jak z řad pracovníků OSN, tak z řad přijatých místních občanů (toho nebo těch států, pro něž je operace prováděna), ovšem na základě dohody.

Příkladem jak civilní, vojenský i policejní personál plní společně úkoly, je složka „mezinárodní civilní personál a jeho služba v poli“ a složka „vojenská“.

Vojenská složka mírových operací se skládá z ozbrojených sil OSN nebo vojenských pozorovatelů, podle toho, jaká je situace v místě operace, jaký má mandát a jaký cíl (úkol) je nutné splnit.

Podle těchto stručně uvedených zásad byla s přihlédnutím ke specifickým podmínkám a konkrétní situaci organizována i **mírová mise v Iráku**.

Armáda České republiky se na mírových misích OSN podílí ve dvou oblastech:

- a) vysíláním vojenských pozorovatelů;
- b) vysíláním vojenských kontingentů.

Novou formou, nazývanou modelem pro budoucnost, je **strážní kontingent OSN**, často nazývaný „hlídkovým kontingentem“.

Jako bývalý příslušník této mise v letech 1994 - 1995 chci ve svém článku **poukázat na obecné zásady činnosti a zkušenosti kontingentu vyslaného do Iráku**.

Mise UNGCI (**United Nations Guards Contingent in Iraq**) byla zřízena na základě memoranda o porozumění mezi OSN a vládou Iráku k ochraně pracovníků humanitárních organizací a vytvoření pocitu bezpečí Kurdům a šiiťům. Je to specifická mise humanitárního charakteru. Konkrétní úkoly pro „guards“ byly stanoveny na základě smlouvy podepsané v Bagdádě v květnu 1992. Účast České republiky v misi trvá od roku 1991 doposud.

Krátce k historii mise.

V březnu 1991, Kurdové v severním Iráku a šiiťští muslimové na jihu Iráku (území v okolí Basry), se pokusili o povstání proti irácké vládě. Bojové akce způsobily hromadné opouštění osad, vesnic, měst a obydlí v prostoru severního a jižního Iráku do horských oblastí - viz obr.

Horské oblasti znásobily utrpení uprchlíků svými klimatickými podmínkami v zimních měsících zvláště u dětí, starších a nemocných osob. Šíření nákaz a onemocnění zapříčinilo mnohá úmrtí.

Bylo nutné vyřešit situaci uprchlíků, kteří trpěli nedostatkem jídla, pitné vody, špatným bydlením, živořili ve špatných hygienických podmínkách a nedostávalo se jim potřebné zdravotnické péče.

Vysoký komisariát OSN pro uprchlíky (UNHCR), jako řídicí orgán, rozhodl uskutečnit rozsáhlou humanitární operaci ke zmírnění utrpení, které postihlo civilní obyvatelstvo severní části Iráku (Kurdistanu) a jižní části země.

Stupeň důležitosti a rozsah této humanitární pomoci pro část obyvatelstva Iráku vyžadoval od počátku značný počet osob, pracujících přímo nebo nepřímo v podřízenosti OSN, a velké množství materiálu. Materiál představující mnoho milionů dolarů musel být chráněn proti drobným krádežím, loupežným přepadením a často i zneužití. K tomuto účelu, v rámci své pravomoci, rozmístila OSN na ochranu této lidské „aktivity“ po celém prostoru severního Iráku a z části i jižní oblasti země „hlídkový (strážní) kontingent“.

Mandát strážních kontingentů spočívá v tom, že jsou pověřeny chránit veškeré vybavení a zásoby mezinárodního humanitárního programu, všechny jeho zaměstnance pracující v této oblasti v míře, v jaké jim to dovoluje jejich vybavení.

Mírová mise v Iráku byla nejprve víceméně improvizovaná a teprve později byla uvedena do současné podoby, tak jak byly získávány a zobecňovány zkušenosti.

Příslušníci mise - „strážní“ jsou vybíráni z mezinárodních dobrovolníků ozbrojených sil. Stejně jako u vojenských pozorovatelů procházejí výběrovým řízením spojeným s individuální instruktáží těch, kteří splňují první předpoklady v takové misi pracovat.

Doba služby v mírové misi je určována zvláštním nařízením. Obvykle jsou osoby do mise vysílány na dobu služby od 6 do 12 měsíců.

Průkopníky jsou země Rakousko, Dánsko, Fidži, Ghana, Řecko, Nepál, Filipíny, Polsko, Thajsko i Česká republika.

V současnosti v misi UNGCI-96 plní úkoly příslušníci Dánska, Polska, Nepálu, Řecka, Filipín a České republiky.

Nasazení strážního kontingentu má dvě alternativy. Jedna, kdy je ohrožen majetek a zastupitelé OSN, druhá, kdy je ohrožována bezpečnost mírové operace OSN.

Doručování materiálu na rozličná místa v kritických oblastech, jeho rozdělování, pomoc Mezinárodnímu červenému kříži (UNHCR, WFP a podobným nevládním organizacím), ochrana konvojů atd., jsou vysoce pozitivní a náročné úkoly.

Na základě praktických zkušeností a působení „guards“ (strážných) v sektorech (regionech) byly jejich obecné zásady činnosti postupně rozšiřovány o některé úkoly, které jsou známé a více charakteristické pro pozorovatelské mise.

Jako příklad lze uvést:

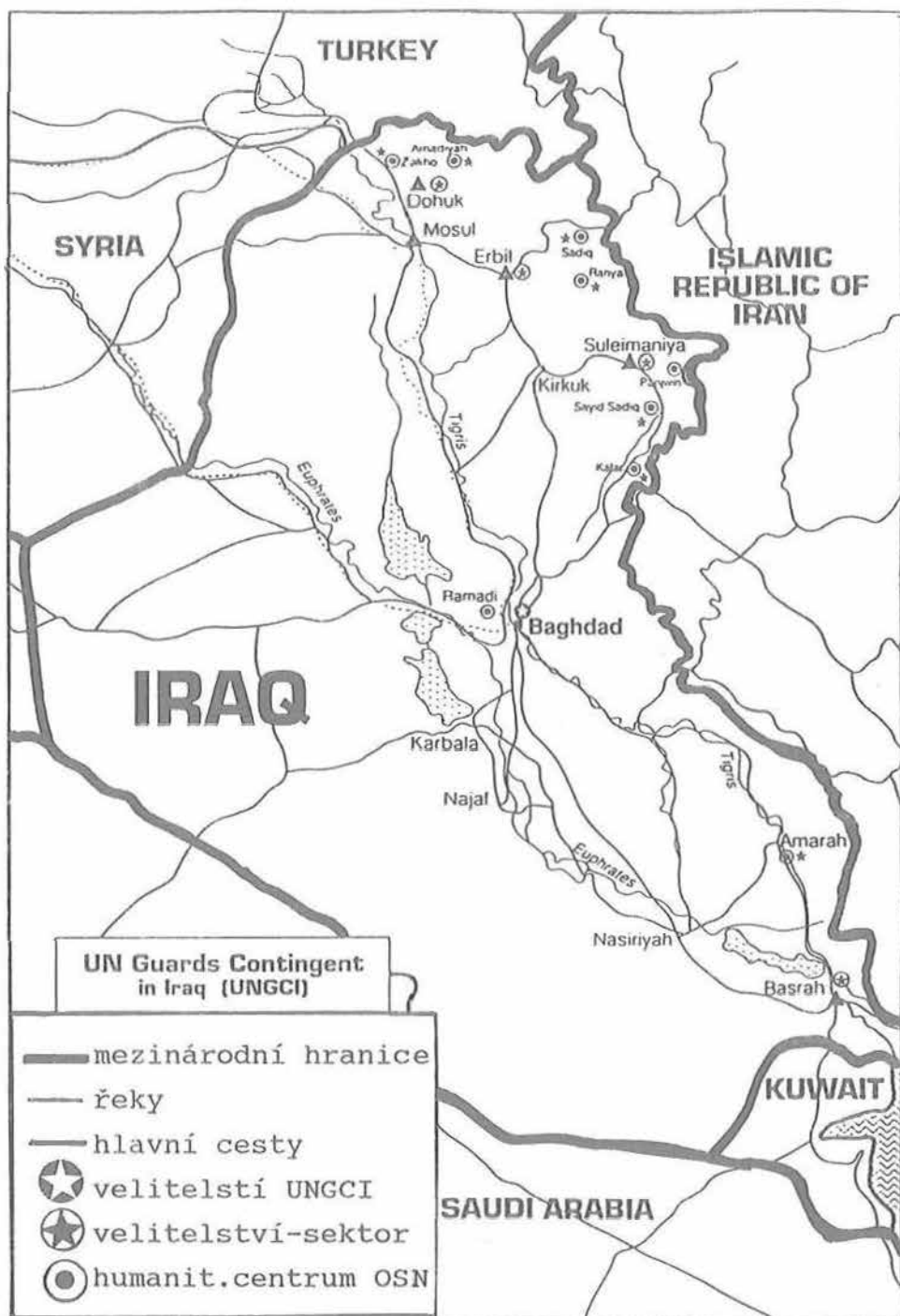
- patrolování v prostorech působnosti pro vytváření pocitu bezpečnosti obyvatel v krizové oblasti;
- prověřování dostupných komunikací, jejich průchodnost a bezpečnost pro působení jak vlastních „guardů“, tak i ostatních humanitárních organizací;
- získávání informací o civilním obyvatelstvu, jednotkách působících na teritoriu, jejich záměrech a vztazích k mírovým silám;
- udržování kontaktu s místními administrativními složkami a úřady, se zástupci politických stran a civilním obyvatelstvem;
- monitorování dodržování lidských práv a základních svobod včetně podpory práv všech obyvatel;
- prevence porušování lidských práv;
- instalace, údržba, opravy a trvalé zabezpečování spojení všech složek (non - government organizations - NGO).

Těchto několik příkladů ukazuje, jak je důležité pro jednotlivé mise pružně reagovat na situaci a podmínky (často neustále se měnící) v době působení v krizové oblasti.

Vlastní činnost a působení mise byl dotvářen i **systém velení a řízení operace**.

Protože jde o operaci komplexního charakteru, za koordinaci humanitární operace jako celku odpovídá **Humanitární odbor (Department of Humanitarian Affairs) Sekretariátu OSN**. Odbor jmenuje polního humanitárního koordinátora.

Velitel mise je v Bagdádu a plní úkoly v přímé podřízenosti koordinátora a zvláštního výkonného delegáta.



Obr.: Prostor působení mírové mise (UNGCI)

V současné době je to příslušník dánské armády Paul Dahl.

Velitelství UNGCI je rozmístěno v Kanál Hotelu v Bagdádu.

Mise je rozdělena do sektorů, které řídí velitelé ze svých velitelství (HQ - Headquarters).

Jednotlivé sektory mají svá velitelství v městech Arbíl, Dihók, Sulajmánija, Basra (od 1993 - sektor BASRA uzavřen). V Arbílu a Diháku jsou veliteli sektorů Dánové a jejich zástupci z České republiky, v Sulajmániji je velitel z Libanonu a zástupce z Dánska.

Velitel si ke svému operativnímu velení a řízení jednotlivých sektorů zřizuje polní velitelství, na která vyjíždí podle situace.

Mise má zpravidla velký akční rádius působení, proto je polní velitelství zřizováno v centru teritoria (regionu).

Sektor řídí velitel sektoru (sector commander) se svým zástupce (deputy commander).

K plánování činnosti a udržování denního života mise má velitel sektoru k dispozici štáb.

Štáb tvoří zpravidla:

- operační skupina (skupinu tvoří 2 důstojníci + 1 asistent);
- důstojník pro dopravu (má k dispozici 1 asistenta + 2 mechaniky, někdy i z řad místního obyvatelstva);
- spojovací důstojník (s asistentem);
- administrativní důstojník;
- doktor s jedním nebo dvěma zdravotníky.

Dalším organizačním prvkem příslušníků sektoru jsou **družstva**. Družstvu velí velitel družstva.

Každá mise má na základě získaných zkušeností vytvořené obecné zásady činnosti a podle nich velitelství stanovuje druh a počet družstev (týmů) v sektoru. Mírovou misi OSN UNGCI tvoří dva typy družstev. **Hlídková** (strážní) družstva a **pohyblivá** (mobilní) družstva.

Hlídková družstva zajišťují bezpečnost činitelů OSN provádějících inspekci, kontrolu nebo koordinační porady v kritické oblasti dané mise. Střeží skladiště potravin a materiálu všeho druhu určeného jako humanitární pomoc, velitelství a štáb sektoru s důrazem na oprávněnost vstupu do budov a parkového zařízení sektoru.

Pohyblivá družstva provádějí eskortování vyšších hodnostářů, pracovníků OSN a osob pracujících v misi. Doprovázejí a zabezpečují kamiony (konvoje) s humanitárním nákladem, přesunující se přes daný sektor (se znalostí bezpečných a nejkratších komunikací do stanovených prostorů a skladišť).

Týmy pracují v denní i noční době tak, jak to situace dovoluje. Práce týmů se nesmí stát hazardem, ale organizovanou dobře naplánovanou činností. Velitel družstva po vydání úkolu jako velitel eskorty plně odpovídá za každého příslušníka týmu i za své jednání a rozhodování v kritických situacích. Neuposlechnutí jeho rozkazu, čímž by mohla být narušena bezpečnost příslušníků týmů, je řešeno okamžitou repatriací (odesláním z mise).

Sektor, ve kterém působí kontingent, je zpravidla velmi rozsáhlý (terén často těžko dostupný - např. horský terén Kurdistánu). Aby družstva byla schopná návratu z plnění úkolu ještě téhož dne, jsou vytvářena odloučená pracoviště, tzv. subsektory. Jde v podstatě o početně menší štáb s velitelem než v sektoru; pro plnění specifických úkolů má 1 - 2 pohyblivá družstva.

Především okamžité plnění úkolů příslušníků subsektoru v terénu zabezpečuje veliteli sektoru aktuálnost informací často důležitých pro ostatní organizace plnící humanitární program. Každé odpoledne po provedené součinnosti štábů s ostatními organizacemi operační důstojník plánuje úkoly na den do jednotlivce v to. Na ranním upřesnění úkolů jsou příslušníci týmů krátce instruováni o úkolech.

Tato organizační struktura se ukázala jako velmi pružná. Je nutné si uvědomit, že každý v sektoru dělá všechno bez rozdílu zastávané funkce.

Logistické zabezpečení mise je plněno přes administrativního důstojníka.

Kromě administrativní práce zabezpečuje vystrojení osob a jejich vybavení materiálem všeho druhu, trvale doplňuje a provádí údržbu dle potřeby jednotlivých kanceláří (osobní počítače, tiskárny, psací a kreslicí potřeby apod.), obhospodařuje stavebně ubytovací materiál s důrazem na velitelské. V součinnosti s dopravním důstojníkem zabezpečuje automobilový park, parkovou službu a opravářenskou dílnu, které jsou zřízeny v každém sektoru.

Například mise UNGCI má sjednaný kontrakt s místními úřady tak, že opravy vozidel lze provést v místních opravárnách a nákupy náhradních dílů i jiného spotřebního materiálu v sektoru působení. Složenky a účtenky jsou pak proplaceny přes finanční oddělení na velitelství v Bagdádu.

Každý příslušník strážního kontingentu vlastní pro svoji ochranu osobní zbraň - pistoli. Služebním oděvem je světlemodrá uniforma.

Plnění úkolů vyžaduje spolehlivé dopravní prostředky. Dopravní důstojník jako odpovědný orgán v této oblasti disponuje vozovým parkem, kde převládají vozidla japonských značek.

Ubytování si jednotlivci zabezpečují samostatně v prostoru působení. Od vlastníků domů z řad místního obyvatelstva si pronajímají buď část domu (když jde o 1 - 2 příslušníky) nebo celý dům, zpravidla po dohodě celého týmu. Tato forma pronájmu se jeví velmi výhodná z hlediska okamžité dosažitelnosti a také bezpečnosti „guardů“.

Každý příslušník vlastní přenosnou rádiovou stanici značky „Motorola“ (celá skupina - tým v domě kromě toho vlastní i stálou stanici). Pro kontrolu bezpečnosti jednotlivců jsou domluvené denní relace vysílané ve stanovených časech, tzv. radiokontrola s řídicí stanicí na velitelství (HQ sektorů).

Nemalý význam a dopad na práci vyslaného kontingentu má vztah obyvatel k příslušníkům mise a oboustranná spolupráce se státními orgány. Hlavním cílem součinnosti je získat důvěru místního obyvatelstva, přiblížit záměry mise a objasňovat předem připravované úkoly humanitárního programu. To vyžaduje od příslušníků mise umění navazovat kontakt a mnohokrát vést jednání diplomaticky. Zásadou je zachování neutrality a plnění jenom těch úkolů, které jsou stanoveny potvrzeným mandátem OSN pro dané období.

Společná jednání může často narušit necitlivý přístup k otázkám národnostním a etnickým. V případech narušení těchto otázek byli příslušníci mise okamžitě odesláni do země, ze které pocházeli.

Příslušníci českého kontingentu mise UNGCI v Iráku plní úkoly na vysoké profesionální úrovni a jsou v současnosti **hodnoceni jako jedni z nejlepších**. Svědčí o tom i žádost velení mise o zvýšení počtu našich osob a jejich ustanovování do vysokých funkcí v jednotlivých sektorech i velitelství mise v Bagdádu.

Kurz didaktiky pro učitele - štábní důstojníky Bundeswehru

Ve dnech 14. 8. - 15. 9. 1995 absolvovali dva učitelé katedry sociálních věd Vojenské akademie Brno kurz *didaktiky pro učitele - štábní důstojníky Bundeswehru*, který se uskutečnil na půdě Führungsakademie der Bundeswehr v Hamburku. Tato akademie organizuje specializované kurzy (zaměřené na určitou problematiku), které rovněž navštěvují státní úředníci, zabývající se otázkami obrany na spolkové i zemské úrovni. Jde o:

- ◆ Seminář k aktuálním otázkám velení (3 - 4 dny).
- ◆ Seminář k otázkám společné obrany (4 týdny).
- ◆ Seminář k otázkám národní obrany (3 týdny).
- ◆ Vojenský management (4 týdny).
- ◆ Kurz didaktiky pro štábní důstojníky (5 týdnů).
- ◆ Kurz pro vojenské přidělence (8 dní).

Kurz didaktiky pro štábní důstojníky byl v kompetenci sekce velení a managementu. V našich podmínkách se zatím s podobným druhem specializovaných kurzů nesetkáváme. Z toho důvodu bychom se chtěli podělit o naše zkušenosti, které mohou být podnětné pro zkvalitnění výchovně vzdělávacího systému v armádě. V průběhu 5týdenního kurzu byla formou seminářů probírána tato témata:

- rétorika,
- teorie výuky,
- didaktika,
- metodika učebního procesu,
- média a umění moderovat.

Uvedený výčet témat není schopen postihnout rozdílný přístup k výuce u nás a v Německu. K tomu můžeme uvést, že kurzy v Bundeswehru jsou organizovány tematicky v blocích a účastník po celou dobu „žije“ pouze touto specifickou problematikou.

Naše studijní skupina o šestnácti účastnících byla rozdělena na dvě poloviny. V průběhu celého kurzu jsme se setkávali velmi často s využíváním metody zpětné vazby (feed-back). Uvedená metoda spočívala v aktivních vystoupeních účastníků před kamerou v různých situacích (brífink, přednášky, simulace konfliktu ve skupině, v pozicích vestoje, vsedě apod.). Zde účastníci skupiny hodnotili vystoupení svého kolegy podle pravidel feed-back (konkrétní chování, pocity, pozitivní i negativní stanovisko aj.). Učitel tu působil v roli moderátora a příliš do hodnotících soudů nezasahoval. Teprve v závěru zhodnotil přednesený výkon a zároveň využil videa, pomocí něhož konkrétně demonstroval všechny chyby, kterých se student dopustil v průběhu vystoupení.

Výuka probíhala v době od 8 do 17 hodin s hodinovou přestávkou na oběd. Alternativní přístup byl zřejmý již z toho, že uspořádání židlí bylo do polokruhu bez stolu. V průběhu cvičení byla pozornost věnována uvolňujícím cvičením a relaxační hudbě. V závěru celodenní výuky jsme se posadili do kruhu a vyjadřovali své pocity, svoji spokojenost nebo nespokojenost a hodnotili přínos výuky. Vše tu probíhalo v uvolněné atmosféře, bez stresu a zbytečné nervozity. Na šestnáctičlenný kurz připadli čtyři kmenoví učitelé a řada externích učitelů, vojenských a civilních specialistů. Práce učitelů byla pečlivě vyhodnocována a sledována. Velmi se dbá na vysokou úroveň výuky. (Tomu ovšem odpovídá také mzda učitelů, která se pohybuje v rozmezí od 100 do 300 DM za jednu vyučovací hodinu).

Velmi podnětné byly hodiny, ve kterých se řešila problematika konfliktu. Nebyli jsme hodiny unavováni obecnými zásadami, kterými by se měli lidé řídit v těchto situacích. Hlavní důraz byl položen do roviny praktického tréninku. Měli jsme tak možnost si vyzkoušet svoji schopnost reagovat v praktických situacích. Vždy byli vybráni dva účastníci, kteří ztělesňovali postavy různě hodnotně a funkčně zařazené. Do rukou dostali scénář, který je uvedl do výchozí situace. Dále již záleželo na jejich improvizčních schopnostech, jak dokázali řešit naznačený problém. Vyhodnocování probíhalo již zmíněnou metodou - tzv. zpětnou vazbou. V těchto různých rolích se vystřídal všichni účastníci.

Všechny dovednosti, které jsme získali v hodinách didaktiky, jsme prakticky realizovali ve svých přednáškách a vystoupeních. Každý z nás v průběhu kurzu absolvoval tři přednášky, které se od sebe lišily délkou a způsobem provedení. První přednáška byla krátkým asi 3 - 5minutovým vstupem, ve kterém byli kolegové informováni o tom, jaká problematika jim bude přednášena. Ve druhé přednášce, která trvala asi 15 minut, již záleželo na osobní invenci přednášejícího, na jeho fantazii a didaktických pomůckách, kterých bylo použito. Velmi podnětné bylo využívání didaktických pomůcek ve výuce (polystyrénových tabulí, ilustrací, magnetofonu, diapojektoru, videa, filmu, ap.).

Nejnáročnější byla třetí přednáška, ve které byla simulována konfliktní situace. Její princip spočíval v tom, že učitel každému ze studentů rozdál list papíru, na kterém bylo napsáno, jak by se měl ve výuce chovat. Někteří studenti pracovali normálním způsobem, ale vybraní jedinci prováděli činnost, která nějakým způsobem rušila přednášejícího. Jakým způsobem byla narušována výuka? Student se např. tvářil, že nerozumí probírané látce, bavil se se sousedem, četl si nebo jinak demonstroval nezáměr o probíranou látku, záměrně vyvolal konflikt s učitelem apod. Vyhodnocování vystoupení probíhalo již výše uvedeným způsobem.

Nedílnou součástí výuky byla relaxační cvičení, meditační hudba a alternativní formy učení. Jako nejprogresivnější metoda se ukazuje sugestopedie, u jejíhož zrodu byl Bulhar Lozanov. Na Západě se více používá název *superlearning*. Je to termín převzatý z americké angličtiny a lze ho překládat jako superučení. Superlearning víceméně znamená takový přístup ke studiu, kdy se do procesu učení zapojí „celý“ člověk se všemi pocity, přáními, myšlenkami i potenciálem, zábrany nevyjímaje.

Superlearning sice používá prvky, jako je např. relaxace, představivost, tvůrčí fantazie, hudba a kladná sugesce, avšak použití každého z nich je samo o sobě natolik specifické a mnohostranné, že skutečně není možné hovořit o jedné vyhraněné metodě. Každý člověk je rozdílný ve své schopnosti relaxovat a přijímat sugesci, stejně tak je rozdílná představivost a tvůrčí fantazie. Superlearning u člověka podněcuje rovněž intuici a

tvořivost, a ty pak zase dotvářejí učební proces. Kdo chce dospět až tak daleko, měl by se zevrubně obeznámit s jednotlivými komponenty superlearningu, ty totiž tvoří základní kameny, které se osvědčily v praxi.

Použití a zvládnutí uvedených prvků je individuální a závisí zcela na situaci a studijním oboru. Superlearning se hodí pro každé studium, tedy pro jazyky, stejně jako pro matematiku, lyžování, hru na klavír apod. V popředí je tu globální způsob uvažování a znalosti o lidském potenciálu. K pochopení samotného procesu učení, zvláště pak působení superlearningu, je nutné vědět, že každá z mozkových hemisfér plní odlišné funkce. Mozek tvoří dvě části, nazývané pravá a levá hemisféra, které se od sebe navenek nikterak zvláště neliší. Zatímco levá hemisféra je sídlem logiky, řeči a analytického myšlení, v pravé mozkové hemisféře se nacházejí centra emocí, intuice a představivosti.

Je možno konstatovat, že způsob výuky v kurzu didaktiky zaktivizoval zapojení pravé mozkové hemisféry. Byly rozvíjeny tvůrčí schopnosti studentů, kreativita, pozitivní myšlení, přátelské ovzduší ve skupině, týmová spolupráce.

Velmi výrazné bylo zapojení didaktických pomůcek do výuky. Pestrá byla zejména vizuální složka, tedy ne pouze mluvené slovo, ale také obraz ve formě plakátu, karikatury přes zpětný projektor nebo využití videa.

Bylo by potřebné využít těchto zkušeností a uvedeného zaměření na Velitelské a štábní fakultě VA v Brně. Kurzy by měly být koncipovány pro všechny tři stupně akademického vzdělávání. Jedná se o univerzální metodu, kterou je možno modifikovat. Nejširší možnosti využití se nabízejí v umění jednat s lidmi a ve specifické problematice vedení lidí, kde stále přetrvávají rezidua z dob nedávno minulých. Je zcela nezbytné, aby tato problematika byla vyučována metodou praktických cvičení, při kterých by se studenti stali hlavními aktéry. Vojsková praxe přináší celou řadu konfliktních situací, na které nejsou naši studenti ve vojenských školách dostatečně připravováni. Zavedení této formy výuky by mělo přispět ke změně stereotypů při vedení lidí, ve kterých dosud převládají direktivní metody, jež se ukazují jako neúčinné a překonané. Na štábní škole by měly být funkcionáři školeni v umění komunikace a řešení konfliktních situací. Z výsledků průzkumu mezi studenty zcela jasně vyplývá jejich zájem o aktivní pojetí výuky. Nově koncipované kurzy by se neměly omezit pouze na velitelskou a štábní fakultu. Současný model je málo efektivní a je odtržený od skutečných potřeb vojskové praxe. Absolventi vojenských škol se tak po svém zařazení k útvarům ocitají ve velmi složité situaci, kterou mnozí z nich řeší odchodem z armády. Proto by bylo vhodné těmto negativním jevům předcházet zvýšeným počtem hodin zaměřených na vedení a řízení lidí. Zde by se měla věnovat pozornost praktickým cvičením, tak jak bylo výše naznačeno. Jako velmi podnětné se ukazují již stávající metody vedení lidí, které využívají alternativních forem výuky. Nejprogresivnější z těchto metod se nazývá *Aktivní sociální učení programové* (ASUP). Osvědčila se při řešení problémových situací vojskové praxe.

Ukazuje se, že bude nezbytné realizovat změny v našem současném vojenském školství. Tyto systémové změny by jistě přispěly ke zvýšení úrovně našich důstojníků. Efektivní pedagogická příprava vojenských profesionálů na práci s lidmi se v dnešní době stává nezbytnou nutností. Z toho vyplývá i objektivní potřeba úzké spolupráce mezi zainteresovanými činiteli z vojenských škol, vojskové praxe a vědeckovýzkumné základny při koncipování systému pedagogické přípravy v rámci celkové profesionální přípravy na vysokých vojenských školách.

Plukovník Ing. Karel K o z á k

Síly rychlého nasazení a jejich místo v AČR

V časopise Vojenské rozhledy č. 1/1996 je zveřejněn vysoce hodnotný článek genmjr. Ing. E. Antušáka „Armáda ČR na historické křižovatce“. Zaujala mne část otázky, uvedená na str. 28 v 1. odstavci: „Jak profilovat koncepci výstavby AČR do roku 2005.“ Dále pak pojem „mírové reakční síly“ na str. 29.

Protože se zabývám problematikou sil rychlého nasazení, chtěl bych svým článkem aspoň částečně ukázat jednu z variant možných odpovědí na otázku budoucí koncepce AČR.

* * *

Za nejvhodnější způsob přístupu k řešení považuji seznámit se s materiály, které se touto problematikou zabývají v zahraničních armádách. Zde je však možné setkat se s rozdílným přístupem v tom, ze kterých zahraničních armád si převzít zkušenosti.

Rozhodující je volba kritérií. Jednou z variant jsou kritéria **počtu obyvatel a rozlohy země**, jak je uvedeno v časopise VR č. 1/96 na str. 104. Pak přicházejí v úvahu armády Belgie, Holandska, Finska, Rakouska i dalších zemí. Pouhé srovnání počtů obyvatelstva a rozlohy země sice poskytne nějaké číselné údaje, ale bez konkrétního geopolitického prostředí a vojensko-politické situace to nemá podstatný význam.

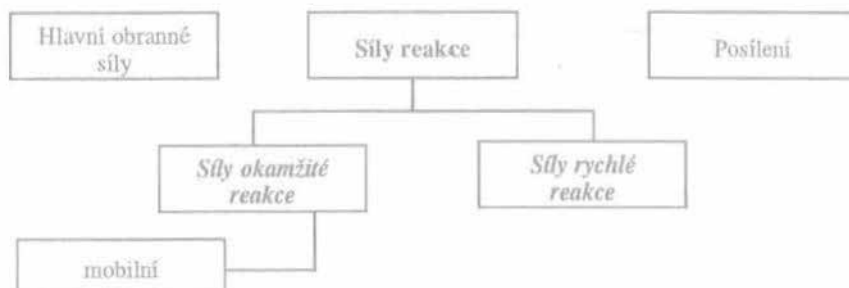
Jinou variantou mohou být např. kritéria: **geostrategická poloha, bezpečnostně-politická situace, úroveň teorie vojenského umění, schopnost tvořivého přizpůsobení teorie praxi**. Dávám přednost této druhé variantě a zkušenosti využívám následujícím způsobem.

Z hlediska geostrategické polohy považuji za vhodné využít zkušeností našich sousedů, Německa a Rakouska, pro jejich společné umístění ve střední Evropě, srovnatelné zájmy a lze říci i rizika. Z hlediska bezpečnostně-politické situace dávám přednost řešení situace v rámci NATO, což je v souladu s naší zahraniční politikou. Zde mám na mysli novou strategickou koncepci, která se mimo jiné zabývá strukturálním uspořádáním ozbrojených sil. Co se týká úrovně teorie vojenského umění, považuji za nejlepší v Evropě německou teorii vojenského umění a její realizace v koncepci *HEERESSTRUKTUR 5*. Schopnost tvořivého přizpůsobení teorie praxi prokázalo nejlépe Rakousko změnou strategické koncepce, vyplývající z reálné situace Rakouska od začátku 90. let a realizovanou v koncepci *HEERESGLIEDERUNG-NEU*.

V následující části bych chtěl ukázat možnost využití zkušeností z NATO, Německa a Rakouska **pro řešení problematiky sil rychlého nasazení v AČR**.

Nová strategická koncepce NATO rozděluje konvenční ozbrojené síly následovně:

Používaný název *síly reakce* je adekvátní pojmu *síly rychlého nasazení* v AČR. Tyto síly jsou předurčeny pro řešení krizových situací, v době míru jsou naplněné, a to převážně



profesionály. Mají mnohonárodnostní charakter, vysoký stupeň pohotovosti a jsou schopny rychlého nasazení nejen v celém pásmu odpovědnosti NATO, ale i mimo ně.

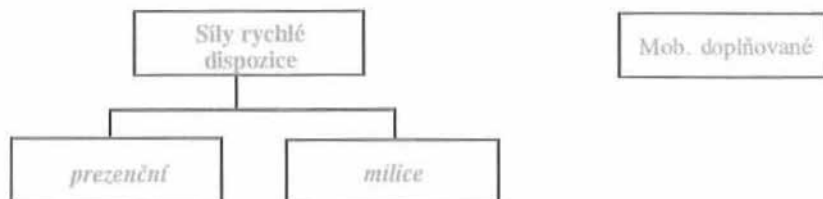
Jako „mobilní“ jsou nazývány síly okamžité reakce, složené z lehkých, mobilních, vzduchem přepravitelných jednotek v síle do praporu, jejichž vojáci pocházejí ze všech členských zemí paktu. Jejich úkolem je rychlé reagování na krizi a vytvoření podmínek pro zasazení hlavních sil.

Z této koncepce vychází také řešení v ozbrojených silách Německa. Zde je nejlépe patrné rozdělení pozemních sil:



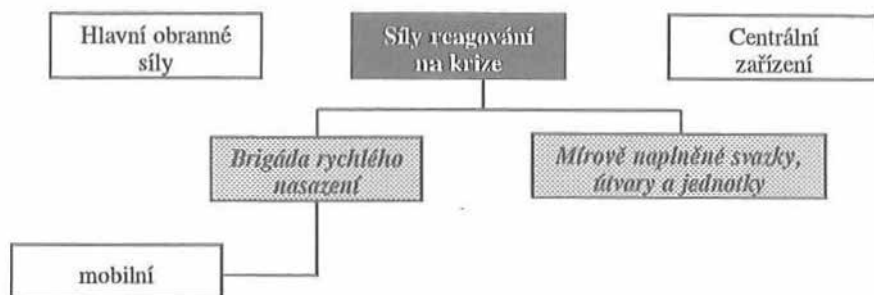
Síly reagování na krizi jsou již podle svého názvu určeny pro řešení krizových situací. Používají se podle rozhodnutí vlády nebo v souladu s posláním a úkoly NATO. Jejich hlavním úkolem je obrana Německa při jeho ohrožení, dále zabezpečují mobilizaci. Důležité je, že jsou součástí hlavních obranných sil.

Rakousko svoje ozbrojené síly rozděluje následovně:



Síly rychlé dispozice se používají v případě, že nehrozí přímé vojenské napadení Rakouska, ale vzniká konfliktní situace v příhraničním prostoru. Slovo „prezenční“ vyjadřuje mírovou naplněnost. Tyto síly jsou složeny ze všech druhů vojsk. Při eskalaci napětí zabezpečí mobilizaci a vytvářejí hlavní obranné síly.

Pro AČR navrhuji následující uspořádání:



Jak je uvedeno na schématu, síly *rychlého nasazení* AČR by měly rovněž dvě části. Základem by byla *brigáda rychlého nasazení* a současně by tvořila tzv. mobilní složku, s obdobným posláním, jako má NATO. Druhá část sil by se skládala z *mírově naplněných svazků, útvarů a jednotek všech druhů vojsk*.

Domnívám se, že takové uspořádání již z hlediska formálního vytváří předpoklady pro kompatibilitu s NATO.

Zásady pro výstavbu sil reagování na krizi AČR by byly obdobné jako v NATO a dalších dvou zemích. Především to, že tyto síly jsou mírově naplněné (nevyžadují mobilizační doplňování), jsou určeny k co nejrychlejšímu reagování na krizi, vytvářejí podmínky pro mobilizaci hlavních obranných sil a v případě války se zařazují do jejich sestavy.

Takto vytvořené síly odpovídají současným požadavkům na malé počty armád v míru, vycvičenost a připravenost k nasazení, plnění úkolů v širokém spektru od míru po válku, vybavenost moderní výbrojí i profesionální naplněnost. Jsou také schopny pokrýt požadavky na nižší finanční náklady i kratší délku vojenské základní služby a současně splnit požadované úkoly.

Používám zde pojem *síly reagování na krizi*. Vycházím z toho, že takové by mělo být jejich poslání. Nevylučuji jiný název. Měl by však být český, pokud možno jednoznačně vystihující poslání a neumožňující nevhodný výklad. Zda je v současnosti v AČR používán pojem *síly rychlého nasazení* vhodný, nám může ukázat krátký pohled na vývoj těchto sil.

Vyčleněné části vojsk, zahrnované pod pojem „*síly rychlého nasazení*“ a jiné adekvátní pojmy, měly své předchůdce již koncem minulého století. Byly to různé speciální, elitní jednotky a zejména cizinecké legie, např. ve Francii nebo Španělsku. Naše brigáda rychlého nasazení měla svého předchůdce v elitní jednotce československého zahraničního vojska v Rusku.

S vlastním pojmem *síly rychlého nasazení* se můžeme setkat až od druhé poloviny 70. let. Ozbrojené síly Francie poskytovaly na vyžádání vojenskou pomoc ve spřátelených zemích v Africe (Čad, Zair). To vyžadovalo mít lehké, dobře vyzbrojené a vycvičené, vzduchem přepravitelné síly, ale především schopné co nejrychlejšího nasazení. Obdobné síly s adekvátními úkoly si vytvářely i další země, jako např. USA, Velká Británie, Španělsko, Itálie a Belgie. Všechny tyto státy měly jedno společné - státní zájmy mimo vlastní území. V mnoha případech se jednalo o bývalé kolonie.

Pojem *síly rychlého nasazení* se stal aktuálnějším po ukončení studené války, když pominulo nebezpečí vojenského střetnutí dvou nepřátelských bloků. Nově vzniklá vojensko-politická situace ale přinesla nová rizika a ohrožení. Ty se staly časově a prostorově nevypočítatelnými a značně se rozšířily.

V 1. polovině 90. let se začíná používat spíše pojem *síly reakce*, které lépe vystihují potřebu celoevropského nebo i širšího pohledu na potřeby bezpečnosti. Cílem je reagovat na krizové situace a nedopustit jejich rozšíření na ozbrojený konflikt. Pojem *síly rychlého nasazení* spíše zůstává v oblasti ryze národních zájmů.

Domnívám se, že oprávněnost nové strategické koncepce NATO byla potvrzena válkou v Perském zálivu.

Po obsazení Kuvajtu iráckou armádou se vytvořila krizová situace. Hrozilo obsazení dalších arabských zemí. Bylo potřebné okamžitě vyslat síly, které by tomu zabránily. Proto armáda USA vyslala části 18. vvs, tvořící složku sil rychlého nasazení (reagování). Zaujetím bojových postavení daly tyto síly Iráku jasně najevo, že USA nedopustí další rozšiřování jeho výbojů. K agresi vůči dalším zemím skutečně nedošlo. Tím bylo splněno poslání sil, které reagovaly na krizovou situaci. Samy o sobě však nebyly dostatečně vybaveny na klasickou válku, tedy na sražení ozbrojených sil Iráku zpět na jeho území.

K provedení válečné operace na osvobození Kuvajtu bylo potřebné vytvořit operační uskupení s tankovými a mechanizovanými svazky. Ty také byly do této oblasti přisunuty a spojily se s již přítomnými silami rychlého nasazení. Toto uskupení také později splnilo stanovené cíle následující operace.

Zde je právě patrná úloha sil reagování na krize a jejich časově omezená platnost úkolů. Mají dočasný charakter, ale důležité prvotní poslání.



Koncepce výstavby AČR by měla odpovídat ekonomickým možnostem ČR, reálně postaveným úkolům z hlediska současné i budoucí vojensko-politické situace, měla by využít zkušeností zahraničních armád. Naopak velmi důležitým požadavkem by mělo být, aby se žádné cizí zkušenosti nekopírovaly, ale tvořivě uplatňovaly na vlastní podmínky.

Strategická koncepce NATO může být příkladem hodným následování, i když se časový horizont vstupu do Aliance nebo dalšího přiblížení třeba i značně prodlouží. Aplikace této koncepce na podmínky AČR může přispět k optimálnímu využití stávajících sil a prostředků (zejména finančních), kladně působit na veřejné mínění (např. zkrácením doby vojenské základní služby) a umožnit konečně opravdový výcvik vojáků v plných jednotkách (to by mohlo vést ke zvýšení prestiže armády v očích obyvatelstva).

Cílem článku bylo pouze ukázat, že může existovat i jiný pohled na řešení problematiky budoucí koncepce AČR.

Řízení v AČR očima studentů akademických kurzů - I

Samostatné práce studentů jsou pro učitele zdrojem cenných informací. Zejména u studentů postgraduálního studia, kteří ve svých pracích řeší aktuální problémy, s nimiž se ve své práci potýkají, mohou jejich samostatné práce poskytnout informace nejen o tom, co si studenti v průběhu studia osvojili, nýbrž i o tom, které nejpálčivější problémy musejí v praxi řešit a jaká je úroveň řešení těchto problémů. Z analýzy obsahu samostatných prací studentů pak lze vyvodit i závěry o tom, zda obsah výuky odpovídá potřebám studentů.



Ne jinak je tomu i na Vojenské akademii Brno, kde mohou být samostatné práce studentů postgraduálního studia, resp. jedenáctiměsíčních akademických kurzů, v nichž se vojáci z povolání-absolventi vysokých vojenských škol připravují k zastávání velitelských a štábních funkcí na stupni prapor a brigáda, zdrojem cenných informací jak o úrovni studentů, tak i o úrovni řídicí práce na těch stupních velení, z nichž studenti přicházejí do akademických kurzů (AK).

Studenti všech AK na fakultě velitelské a štábní dostali v zimním semestru šk. roku 1995/96 ve vyučovacím předmětu „Teorie a metody řízení“ za úkol zpracovat samostatnou semestrální (zápočtovou) práci na téma „*Můj podíl na řízení vojenské organizace*“. Rozsah práce nebyl omezen a úkolem studentů bylo:

- **charakterizovat prostředí a funkci**, kterou student v armádě zastává, obsah pracovní činnosti a dosahované výsledky,
- **charakterizovat metody řízení a svůj styl (způsob) vedení lidí**, používané při výkonu funkce, jakož i jejich vliv na výkonnost a spokojenost podřízených včetně charakterizování převládajících mezilidských vztahů a panující sociálně-psychologické atmosféry na pracovišti,
- **zamyslet se nad možnostmi racionalizace své řídicí práce** a zhodnotit přínos vyučovaných předmětů (včetně „Teorie a metod řízení“) pro zdokonalení vlastní činnosti a řídicí práce u vojsk.

Takto pojatá samostatná práce poskytla studentům dostatečný prostor i pro zamyšlení nad problémy, s nimiž se ve svých funkcích potýkají, a pro otevřené vyjádření vlastních názorů na ně. Vzhledem k skutečnosti, že mezi učiteli tohoto předmětu a studenty se v průběhu výuky vytvořily velmi dobré vztahy, v nichž převládala důvěra, otevřenost a upřímnost, lze předpokládat, že práce jsou zdrojem cenných informací o reálných problémech současné vojenské praxe.

I když soubor 59 studentů akademických kurzů, jejichž samostatné práce jsme analyzovali, nemůžeme považovat za reprezentativní vzorek funkcionářů AČR, domníváme se (vzhledem k tomu, že jde o mladé a perspektivní důstojníky, kteří byli na

velitelské a štábní funkce u praporů a brigád ustanoveni nedávno), že by jejich názory měly být odpovědnými funkcionáři AČR brány v úvahu.

Charakteristika prostředí a zastávané funkce

Jeden ze studentů uvedl tuto část své práce mottem:

„Každý pracovník postupuje po služebním žebříčku tak dlouho, dokud se neocitne na místě, které není schopen zastávat“ (Peter), které doplnil vlastní zkušeností: *„To však v nejmenším neznamená, že by se jeho služební postup zastavil, spíše opak bývá pravdou. A protože málokdo si za své spolupracovníky vybírá schopnější lidi, než je sám, postup neschopných je zaručen.“* V souvislosti s některými z dále uvedených poznatků studentů je uvedené konstatování přinejmenším varující, zdá se být vysoce aktuální a mělo by vést k zamyšlení nad současným stavem a způsobem provádění personální práce v armádě.

Charakteristika prostředí je v pracích studentů velmi často spojena s popisem průběhu a současného stavu reorganizace útvarů nebo svazků, u nichž v době před nástupem na studia sloužili, protože uvedená skutečnost měla a má významný vliv jak na obsah práce (zastávané funkce), tak na postupné hledání a formování způsobů řízení často zcela nově vytvářených vojenských součástí. Výkon funkcí byl často poznamenán i přechodem na jiný způsob plánování – z měsíčního na tříměsíční plánovací období.

Tato skutečnost a velmi časté podcenění nové situace nadřizenými stupni (např. potřeb podřízených z hlediska včasnosti vydání úplných podkladů pro naplňování činnosti dané vojenské součástí v celém tříměsíčním období, včetně vydání organizačních nařízení a směrnic na plánované akce s potřebným předstihem) výrazným způsobem ovlivňovaly způsob řízení a míru plánovitosti činností daného velitelského stupně. V řadě případů vznikaly stavy nervozity, napětí a nevraživosti jak mezi lidmi u dané součásti, tak i mezi jednotlivými velitelskými stupni, zejména v situacích, kdy se úkoly z výše uvedených důvodů plnily na poslední chvíli a viník tohoto stavu se hledal všude, jen ne ve vlastních řadách.

Ke cti studentů slouží, že dokázali přiznat i skutečnost, že chyba nebyla vždy jen u nadřízených, ale že na nedostatech v plánování se často podíleli i funkcionáři daného stupně, zejména odborní náčelníci a pracovníci logistiky podceněním téhož, tj. nutnosti promýšlet plán a úkolovat podřízené s předstihem odpovídajícím délkou plánovacího období.

Do značné míry až konfrontačně s konstatováními představitelů armády o úspěšném průběhu transformace armády působí zkušenosti a údaje studentů o způsobech rušení a vytváření útvarů a zařízení AČR, o četnosti a rozsahu změn v jejich dislokaci a tabulkách počtů, o finanční nákladnosti často měněných, a proto zbytečně prováděných opatření i o dopadech těchto změn a opatření na pracovní podmínky, osobní život příslušníků útvarů (zejména bytovou situaci, problémy se zaměstnáním manželek a studiem dětí na školách ap.) i na jejich pracovní aktivitu, výkonnost a až demotivaci. To vše vzhledem k skutečnosti, že za chybná a ukvapená rozhodnutí mající závažné ekonomické i sociální dopady nenese a nepocítuje nikdo z představitelů armády na žádném stupni jejího řízení odpovědnost. Z konkrétních údajů některých studentů vyplývá např. skutečnost, že průměrná doba výkonu funkce je jeden rok a že fluktuace na funkcích dosahuje 70 až 100 % ročně při průměrné obsazenosti mírových funkcí těsně nad 70 %! Velmi kritická slova zaznívají i na adresu katastrofálního stavu personální práce a politikaření vysokých

představitelů resortu obrany i státu, jehož výsledkem je dobrovolný či nucený odchod množství velmi kvalitních důstojníků a praporčíků z armády, absence jakékoli rozumné koncepce vývoje a budování armády a slovy kpt. Ing. F. M. dokonce „Sodoma a Gomora“ v oblasti legislativy, inovace zákonů, předpisů a řádů platných v AČR.

Značně negativně hodnotili studenti např. způsob vytváření a „úprav“ tzv. posádkových kompletů, v jejichž průběhu došlo k značné degradaci postavení důstojníků a nejvyšších funkcionářů útvarů vzhledem k tomu, že se museli osobně podílet na manipulaci s technikou a materiálem coby „skladníci“.

V této souvislosti jsou velmi zajímavé a poučné zkušenosti pplk. Ing. J. H., který byl v průběhu let 1994-95 pověřen úkolem vytvořit svazek a své poznatky z tohoto období a průběhu plnění úkolu shrnul do následujícího konstatování:

1. Nebyly reálně zhodnoceny prostorové možnosti parků techniky a skladů v posádce svazku, v důsledku čehož musely být některé útvary svazku dodatečně redislokovány do jiných posádek!
2. Vytvářený svazek nebyl v době vzniku personálně zabezpečen (EÚP, organizační prvky praporů).
3. Vojáci z povolání a občanskí zaměstnanci nebyli předem připraveni na budoucí funkce (školy, kurzy, odborné stáže ap.)
4. Nebyly předem provedeny personální pohovory (nikdo neměl jistotu, zda zůstane na funkci po zrušení organizačního jádra) a vyslovil tento závěr: „*Až po splnění těchto opatření mělo být zahájeno plnění úkolu REO-REDI »vybudovat X. svazek a ode dne NN. NN. NNNN jej zařadit do systému bojové pohotovosti AČR.«*“

Negativním důsledkem transformace armády je podle konstatování studentů také způsob obsazování funkcí na různých stupních velení lidmi bez odpovídajícího odborného vzdělání a zkušeností v dané oblasti činnosti, často jen s cílem zaplnit tabulkové místo, přičemž se předpokládá, že dotyčný se „zapracuje“ a požadavky funkce a odbornosti zvládne. Negativně je též hodnocena skutečnost, že vzhledem k velmi omezeným možnostem výběru není možno obsazovat funkce lidmi majícími požadované morálně volní vlastnosti, odbornou způsobilost a ochotu ztotožnit se s cíli organizace. Varující je také konstatování jednoho ze studentů, že po provedené transformaci na štábu svazku není žádný voják z povolání, který by měl praktické zkušenosti z provádění polního výcviku vojsk ve VVP.

Velmi časté a závažné výhrady se objevují na adresu personální práce nadřízených stupňů a jejich neschopnosti adekvátním způsobem a rychle reagovat na situaci vznikající u útvarů, což kpt. Ing. J. P. charakterizuje jako vznik začarovaného kruhu. K útvaru nastoupí čerstvý absolvent VVŠ nebo VA, je zařazen na nosnou funkci velitele čety nebo baterie a po zjištění, jaký složitý stav je u útvarů a jakou má perspektivu ve své kariéře, si většinou podá žádost o přeřazení na administrativní funkci nebo do zálohy, načež je základní funkce opět neobsazena.

V této souvislosti nelze nepřipomenout, že v minulých letech dával NGŠ tuto zvýšenou odchodovost čerstvých absolventů škol za vinu nízké kvalitě výchovné práce právě na školách - z výše uvedeného je zřejmé, že chyba není jenom na školách (i když i na nich je co zlepšovat z hlediska přípravy studentů pro praxi).

Mjr. Ing. P.Z. konstatuje, že direktivní metoda řízení je asi jediná možná v současném složení sboru vojáků z povolání, jehož většina pouze čeká na dovršení závazku nebo

důchodového věku, protože není přesvědčena o smyslu své práce díky systému vládnoucímu v armádě, díky nesmyslnému mrhání prostředky na zřizování úřadů, komisí, velitelských struktur a jejich následnému rušení. Značná část velitelského sboru postrádá veškeré ambice, kdy cesta k postupu se jí zdá být zamlženou a nejistou. V této situaci tedy **direktivní metoda může zajistit alespoň dílčí kontinuitu v přerodu mezi armádou „lidovou“ a armádou demokratickou.** Končí konstatováním, že „úkol nás - vojáků z povolání, kteří si zatím netrhají metr, je jasný - připravit armádu pro příchod nové generace jejích velitelů a hlavně mít jim ještě co předat. Nenechat ji úplně zlikvidovat a rozložit“.

Pplk. Ing. M. H. na základě osobní zkušenosti konstatuje, že armádu (tj. družstva a čety) řídí ti nejméně zkušení, bez jakýchkoli životních a vojenských zkušeností, což nelze nahradit tzv. pomocí jednotkám, kdy se příslušníci štábu praporu osobně podílejí na výcviku. Problémem je i skutečnost, že vzhledem k nedostatku finančních prostředků nelze proplácet práci přesčas a vybírání náhradního volna vojáky z povolání v situaci, kdy je značné procento nejnižších funkcí neobsazené, má za následek, že značnou část pracovní doby jsou jednotky bez působení vojáků z povolání. Kriticky se vyjadřuje i k nutnosti zpracovávat obsáhlá pravidelná (týdenní) hlášení nadřízenému o stavu výcviku u útvaru, což ho připravuje o možnost věnovat tento čas podřízeným a výkonu funkčních povinností.

Řada studentů konstatuje, že došlo k značnému omezení polního výcviku vojáků, a to jak u jednotek v posádkách, tak i u velitelů družstev v PŠ (minimum času je věnováno pořadové přípravě, taktická příprava se podle programů v podstatě neprovádí).

Pplk. Ing. J. M. konstatuje, že po roce 1990 v důsledku nesprávného pojetí humanizace služby, došlo ke značnému uvolnění morálky v celé armádě a také z toho důvodu k odchodu celé řady schopných vojáků z povolání. V současné době pak vzhledem k nedostatku zkušených lidí, nedostatku materiálu, a na druhé straně s narůstajícími úkoly vzrůstá nervozita, kterou ještě zvyšují nesmyslné kontroly ze strany nadřízených. Proto dochází k stále častějšímu využívání nedílné velitelské pravomoci a direktivního přístupu pro vydávání úkolů. Pplk. Ing. V. D. v této souvislosti konstatuje, že zhruba 1/3 vojáků z povolání u útvaru dlouhodobě dojíždí od svých rodin z celé ČR, v důsledku existenční nejistoty se zhoršily i vztahy mezi vojáky z povolání, a na celkovou činnost negativně působí i nárůst přesčasové práce, kterou ale není možno pro nedostatek financí proplácet. To vše velmi ztěžuje řídicí práci a motivování lidí. Mj. nebývale vzrostla úloha kontrolní činnosti, protože někteří vojáci z povolání (bez většího pocitu odpovědnosti) si myslí nebo mysleli, že humanizace služby znamená dobu sladkého nicnedělání - změna v jejich myšlení byla způsobena až propuštěním jednoho z nich pro nevyhovující výsledky. Nepodařilo se také z řady důvodů uplatnit metodu řízení pomocí cílů.

Negativní zkušenosti a poznatky řady studentů plynou také z toho, že jednotlivé velitelské stupně jsou v rozdílné míře vybaveny výpočetní technikou - tam, kde je, znamená ulehčení řady činností a úkonů, tam, kde není, to znamená často práci navíc, protože nadřízené stupně tuto skutečnost neví nebo nerespektují, a tak vyžadují nebo zasílají podklady na disketách, aniž by je měl zejména stupeň útvar možnost zpracovat.

Ve srovnání s těmito údaji naopak vyniká vysoký potenciál schopností řady zejména (ale současně nutno zdůraznit nejen) mladých příslušníků armády - studentů, kteří ve svých pracích ukázali, že dokáží i v těchto nelehkých podmínkách nerezignovat a

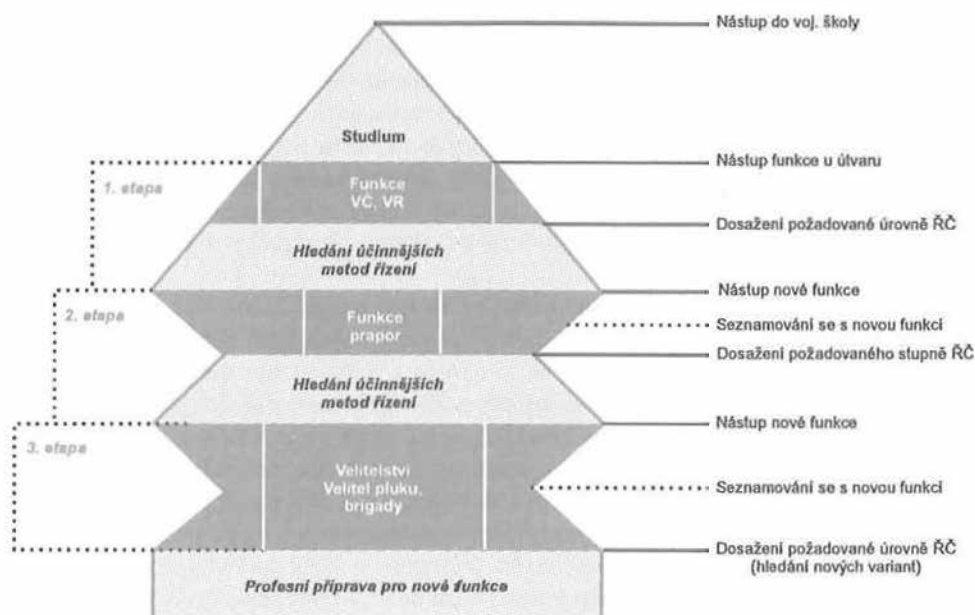


Schéma 1

poradit si. Vzáli v úvahu konkrétní situaci, schopnosti a možnosti svých podřízených a vytvořili takový systém práce u jimi řízené součásti, aby dokázali i v těchto podmínkách plnit úkoly a přesvědčit své podřízené o smyslu jejich práce. Např. kpt. Ing. C. G. ve své rozsáhlé práci uvádí konkrétní údaje o tom, jak musel ve velitelské funkci uplatňovat rozdílný přístup ke svým spolupracovníkům, že musel přesvědčovat i některé své podřízené zástupce o nutnosti připravovat se na porady s jejich podřízenými. K zamyšlení nutí i jeho konstatování, že jeho nejbližšími spolupracovníky bohužel nebyli všichni hlavní funkcionáři útvaru (neboť neplatí zástupce = spolupracovník), protože si je nemohl sám vybrat a ustanovit a že proto musel hledat spolupracovníky i mezi ostatními příslušníky velitelského sboru útvaru. Řada studentů dokázala formulovat **předpoklady úspěšné práce na pracovišti**. Např. mjr. I. P. mezi ně zahrnuje: **respektování sociálních vztahů na pracovišti a vybudování dobrých, pokud možno neformálních mezilidských vztahů, individuální přístup ke každému člověku i problému, maximální informovanost lidí o dění u útvaru a jejich co největší podíl na plánování, objektivní, průběžné a co nejčastější hodnocení dosažených výsledků, kontrola plnění všech vydaných nařízení a rozkazů, co nejširší zabezpečení potřeb podřízených a vytvoření podmínek pro jejich práci**. Kpt. Ing. J. P. v této souvislosti konstatoval, že velmi cenné zkušenosti z oblasti práce s lidmi získal v kurzu velitelů praporů Bundeswehru, na který byl vyslán.

Mjr. Ing. R. J. např. uvedl zásady (úkoly), jimiž se řídil při nástupu do řídicí funkce na štábu svazku:

1. Navést systém do řízení velitelů a podřízených.

2. Vytvořit kolektiv pracovníků s dobrými pracovními vztahy.
3. Zvolit co nejlepší metody plnění úkolů.
4. Získat pro splnění úkolů své spolupracovníky.
5. Při jednání s lidmi uplatňovat slušnost a odpovědnost.

Podrobně také objasnil způsob, jakým prováděl porady s podřízenými (2x do měsíce) a obsah těchto porad:

1. Vyhodnocení splnění úkolů z předcházejícího měsíce.
2. Vyhodnocení kladů a nedostatků, zobecnění nejvhodnějších forem a metod práce, předání kladných i negativních zkušeností.
3. Objasnění hlavních úkolů (cílů) následujícího období s důrazem na způsob jejich plnění.

Velmi důležitá je podle mjr. Ing. R. J. aktivizace účastníků porady, čehož dosáhl zvolenou metodou řízení porady, kdy její 1. bod - vyhodnocení splnění úkolů - neprovádí nadřízený, ale některý z jejích účastníků podle osnovy:

- z jakých hlavních úkolů ve své činnosti vycházel,
- jakých pozitivních výsledků dosáhl,
- proč se mu podařilo těchto výsledků dosáhnout,
- jaké metody a formy práce zvolil,
- kdo se na dosažených kladech podílel a proč,
- co lze zobecnit.

Teprve po zhodnocení pozitivních výsledků v práci za hodnocené období se zabývat i nedostatky:

- jaké jsou dlouhodobé nedostatky, které se nepodařilo odstranit ani přes přijatá opatření,
- základní nedostatky v hodnoceném období,
- v čem jsou příčiny nedostatků,
- kdo je nositelem nedostatků a proč,
- jaká doporučuje přijmout opatření.

Kromě konstatování pozitivních výsledků své práce uvádí mjr. Ing. R. J. i nedostatky, mezi něž řadí nutnost zkvalitnit velitelskou přípravu podřízených, kterou je nutno zaměřit kromě odborné přípravy i na objasňování metod řízení, vedení porad, jednání s lidmi, základů pedagogiky atd.

Velmi zajímavým a pro mnohé asi inspirujícím způsobem charakterizoval vlastní vývoj řídicí činnosti pplk. Ing. P. K., který její úroveň vztáhl k výkonu jednotlivých funkcí a rozložil ji do etap:

1. Kdy byl řízen.
2. Kdy se podílel na řízení.
3. Kdy sám řídí a pracuje koncepčně.

Vlastní vývoj řídicí činnosti vyjádřil „stromem“ řízení, tvořeným třemi etapami, vzájemně se doplňujícími a odrážejícími funkční zařazení, míru odpovědnosti a svěřených pravomocí (viz schéma 1).

Neméně zajímavé a zejména pro nově ustanovené funkcionáře poučné může být i následující schéma, pomocí něhož pplk. Ing. P. K. znázornil svůj postup v situaci, kdy převzal funkci velitele pluku, který byl hodnocen ve všech rozhodujících ukazatelích jako nevyhovující:

- dlouhodobým cílem bylo dosáhnout následující rok při komplexní kontrole dobrého hodnocení a z něj byly vyvozeny po oblastech středně a krátkodobé úkoly,
- podřízení byli přísně direktivně řízeni (ve smyslu „teorie X“ dr. D. McGregora = direktivní styl řízení) včetně stanovení osobní zodpovědnosti za oblast, materiál a úkol,
- plnění rozhodujících úkolů kontroloval pplk. Ing. P. K. osobně. Vzhledem k velké dynamice plnění úkolů a zaostávání některých oblastí v průběhu 1,5 roku byli odvoláni z funkcí všichni zástupci a až na jednoho všichni velitelé rot, na jejichž místa byli ustanoveni ambiciózní důstojníci od útvaru nebo z předchozího pracoviště P. K. - možnost neúspěchu si jmenovaný nepřipouštěl,
- už po půl roce intenzivní práce začal být útvar při kontrolách nadřízeným hodnocen kladně a při závěrečné kontrole, na níž se podařilo maximálně hmotně motivovat všechny příslušníky pluku, dosáhl vytyčeného hodnocení,
- po splnění tohoto cíle a vzhledem k dosažené vyspělosti velitelského sboru začal P. K. ve své řídicí práci uplatňovat armádním sborem prosazovanou metodu řízení pomocí cílů a obhajením dobrého hodnocení i v následujícím roce si vytvořil předpoklady pro přechod od „teorie X“ k uplatňování „teorie Y“ (demokratický, participativní styl řízení) (viz schéma 2).

Někteří studenti (např. npor. Ing. V. S.) na konkrétních příkladech a věcnými argumenty dokazují, že nově vytvořené organizační struktury řady útvarů a jednotek nevyhovují z hlediska zabezpečení výcviku (zejména výcviku jednotek ve 3. a 4. období), výkonu útvarové směny apod., protože nebyly vzaty v úvahu možnosti jednotek vzhledem k jejich nízkým početním stavům, důsledky nutnosti průběžného čerpání dovolených vojáků základní služby ap.

Tentýž student ve své práci uvedl pravidla tvořící kulturu jednání a činnosti příslušníků útvaru, která stanovují rozumnou kvalitu a intenzitu práce a rozlišují dobré a špatné chování příslušníků útvaru mezi sebou a na veřejnosti. Velmi zajímavá byla i tabulka, v níž tento velitel jednotky hodnotil své vztahy s nadřízenými funkcionáři (NŠ, NL, ZV, SN, ZNŠ, ZNL, NS ZTM, NS PAT) podle následujících hledisek:

- podíl na výcviku baterie,
- odborná pomoc,
- zasahování do kázeňské pravomoci,
- zasahování do velení,
- provádění kontrol,
- vzájemný vztah,
- politický a světový názor (víra),
- vzájemný respekt,
- pomoc při materiálním zabezpečení jednotky.

Ještě zajímavější je skutečnost, že v celkovém (subjektivním) zhodnocení úrovně vztahů s každým z uvedených funkcionářů je i u funkcionářů s výrazně negativním hodnocením vyjádřeno přesvědčení: „věřím, že najdeme společnou řeč.“

Za pozornost a rozšíření stojí i zásady, které se npor. Ing. V. S. snaží uplatňovat ve své řídicí práci:

- udržení rovnováhy mezi vlastní prací a prací podřízených,
- vytvoření podmínek pro úspěšnou práci podřízených,

- umožnit podřízeným vyniknout a předvést, co je v nich dobrého,
- jasně rozdělit úkoly a specifikovat přesně podíl jednotlivých funkcionářů na jejich plnění,
- úkoly formulovat včas, kritéria stanovit reálně s ohledem na možnosti, avšak tak, aby byla dostatečně pochopena,
- v odpovídající míře delegovat pravomoc a tomu odpovídající odpovědnost na podřízené,
- kontroly provádět tak, aby informace z nich vyplývající byla použitelná pro další práci,
- hodnotit s ohledem na reálné možnosti jedince i jednotky,
- snažit se jednat tak, aby všichni u jednotky něco získávali,
- dostatečně využít potenciál, který si každý voják přinese s sebou z civilu.

Ve velkém procentu prací studentů je charakteristika vlastní činnosti spojena s popisem způsobu plánování a předávání úkolů podřízeným, z něhož vyplývá, že v současné době převažuje v armádě operativní denní řízení a upřesňování úkolů, často prostřednictvím telefonů a faxů, které zejména nižším, výkonným prvkům armádního systému znemožňuje vlastní plánovitou činnost a nutí je v podstatě k pouhému reagování na pokyny nadřízených.

Rozpor se projevuje i mezi proklamovaným zvyšováním samostatnosti a odpovědnosti zejména nižších článků řízení a pokračujícími tendencemi k schvalování rozhodnutí podřízených (např. schvalování Záměru velitele jednotky, útvaru nebo svazku pro plnění úkolů výcvikového roku ap.).

Dalším charakteristickým rysem řady prací je konstatování skutečnosti, že výrazně pokleslo u relativně významné části velitelského sboru vědomí odpovědnosti za splnění uloženého úkolu, a to jak vůči nadřízeným, tak i vůči podřízeným. Důsledkem je častý vznik stresových situací, narušování plánovaných akcí, výcviku ap. Snaha skrývat se za objektivní příčiny vede v mnohých případech až k arogantnímu jednání nadřízených a obviňování a postihu neviných. Pro „zachování dobrého jména útvaru“ se ale úkoly nadřízenému vykáží jako splněné - důsledkem pak jsou zcela zkreslené představy nadřízených stupňů o reálné situaci u útvarů a svazků.

Často se objevuje konstatování, že důsledkem transformace a snižování počtů je na řadě pracovišť ukončení činnosti odborně připravených a zdatných týmů, jejichž úkoly často přebírá jiné pracoviště, na danou činnost nepřípravené (např. právě v oblasti vzdělávání příslušníků armády při rušení řady školicích pracovišť připravujících specialisty různých odborností a předávání jejich činnosti jinam, kde k této činnosti nejsou příslušní odborníci).

Svým obsahem je zajímavá a přínosná práce příslušníka armády USA kpt. J. R. Wallace, příslušníka štábu 101. výsadkové divize (sekce G-3 - plánování), který kromě formulace vlastního názoru na obecné zásady řízení, spočívající mj. v následujících požadavcích:

- musí být zaměřeno na cíl,
- je ovlivňováno zvláštnostmi osobností vedoucího pracovníka i jeho podřízených,
- musí jít o určitý proces rozhodování a objektivního hodnocení dat,
- požaduje aktuální informace, místo řízení, komunikační prostředky a pevnou organizaci (organizační strukturu).

Ve své práci uvedl pro studenty i učitele velmi zajímavé informace o pracovním postupu a způsobu práce velitele a štábu divize při přijímání rozhodnutí pro splnění uloženého

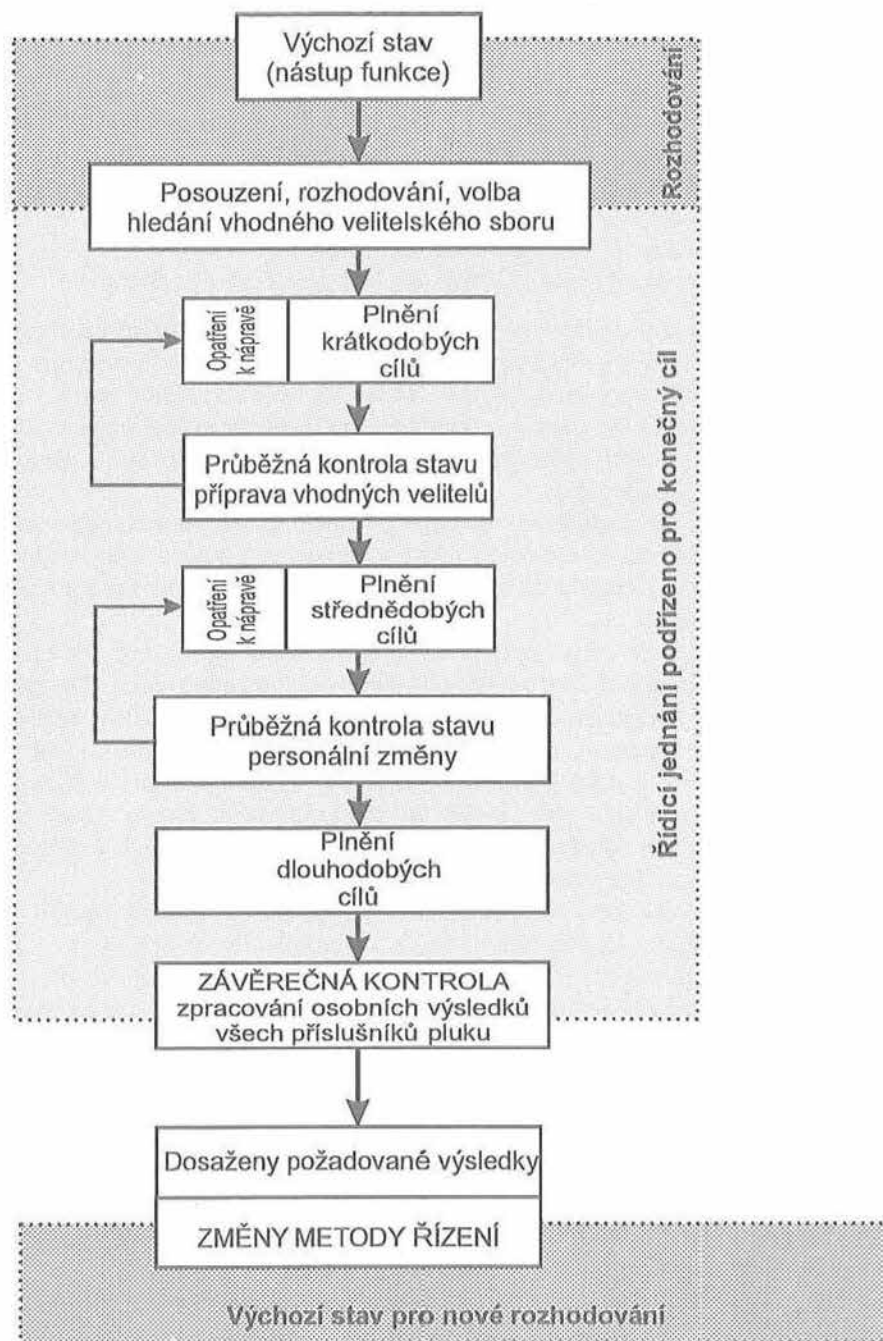


Schéma 2

bojového úkolu. Nové poznatky se týkají zejména podílu velitele a štábu na přijímaném rozhodnutí, způsobu rozpracovávání, posuzování a výběru optimální z jednotlivých (možných) variant činnosti (plnění úkolu).

Možnosti racionalizace řídicí činnosti při výkonu funkce

Varující je konstatování některých studentů, že **oblast racionalizace řídicí práce je u značné většiny útvarů a jednotek podceňována**, což je mimo jiné vyvoláno reálným stavem řízení v armádě - za situace, kdy se úkoly „valí“ nepromyšleně a nekoncepčně z vyšších stupňů bez poskytnutí časového prostoru pro jejich splnění, kdy se úkoly vydávají často těsně před koncem pracovní doby, bez jejich materiálního a technického zabezpečení, je asi iluzorní očekávat snahu kohokoliv o vytváření a zkvalitňování vlastního systému (stylu) řízení.

Přitom příčiny takového stavu jsou zcela ukazatelné a souvisí se stylem řízení **konkrétních funkcionářů**. Např. u jednoho svazku jsou na základě nařízení jeho velitele příslušníci štábu v průběhu téměř každého týdne masově (ve velkých komisích) vysíláni na kontroly k podřízeným útvarům. Na pracoviště se pak vrací až koncem týdne, dohání zameškané, a **proto úkolují své podřízené v pátek odpoledne**. Přeceňování významu a vlivu kontrolní činnosti (nebo jinými slovy do určité míry i projevu nedůvěry ve schopnosti podřízených) tak negativně ovlivňuje kvalitu práce štábu svazku, následně časové zatížení příslušníků podřízených útvarů se projevuje v nízké kvalitě plnění uložených úkolů, což zpětně „vyžaduje kontrolu a pomoc“ nadřízeného, čímž je další začarovaný kruh uzavřen. Důsledky uvedeného stylu řízení jsou přitom zjevné asi všem kromě příslušného velitele.

Velmi zajímavé a významné je konstatování několika studentů, kteří **nevidí možnosti racionalizace pouze v zavádění výpočetní techniky**, ale právě a především v celkové změně stylu řízení v armádě a tuto změnu stylu řízení spojují s výraznější obměnou vedoucích pracovníků, působících ve funkcích na všech stupních řízení bez odpovídajícího vzdělání, často jen na základě „zásluh“ a bez ohledu na schopnosti a dosahované výsledky. Tento jev spolu s neřešeným, stagnujícím nebo dokonce zhoršujícím se sociálním zabezpečením příslušníků armády vede k výraznému poklesu zájmu nižších článků řízení o aktivní plnění úkolů s cílem dosáhnout co nejlepších výsledků. Důsledkem je pak i pokles zájmu o vlastní sebevzdělávání. Činnost prováděná v zájmu kolektivu je redukována na činnost v ryze osobním, individuálním zájmu. Mjr. Ing. J. M. v této souvislosti konstatuje, že **musí dojít u nadřízených orgánů k vyšší racionalizaci práce**, aby tak došlo k snížení operativních zásahů do činnosti podřízených v průběhu **výcvikového období**.

Pplk. Ing. J. M. považuje za jednu z hlavních možností racionalizace jednotlivých činností v armádě přijetí koncepce rozvoje a **jasné nastínění budoucích možností lidem**, na základě čehož dojde k **ujasnění perspektiv** a činnosti mnohých příslušníků armády a k **odbourání jejich obav z budoucnosti**.

Kpt. Ing. M. R. vidí jednu z možností racionalizace práce (a dokumentuje ji na osobní zkušenosti) ve způsobu realizace služebního postupu velitelů, kdy by při ustanovování do velitelských funkcí neměl být vynecháván „**štábní mezistupeň**“, protože jeho poznání budoucímu veliteli umožní získat alespoň základní představu o způsobu jeho fungování a řízení a výrazně mu usnadní pozdější vlastní výkon velitelské funkce (taková praxe ve

služební kariéře je např. uplatňována i v Bundeswehru). Zajímavým námětem je i jím uplatňovaná **metoda kolektivního řízení s tzv. právem veta**, kterou používal v mírovém životě, při cvičeních i při plnění úkolů v misi OSN, kdy daný úkol byl posuzován společně s podřízenými a byla hledána optimální varianta jeho splnění, přičemž konečné rozhodnutí náleželo veliteli. Naopak - pesimisticky se dívá na možnost racionalizace řídicí práce v současném systému plánování a řízení vojsk, kdy se **mění téměř vše ze dne na den** a v němž nelze podle jeho názoru zracionalizovat v podstatě nic.

Mjr. Ing. J. B. formuluje **podmínky nezbytné pro změnu systému řízení v armádě**:

- schválená koncepce výstavby armády,
- v řídicích funkcích lidé, kteří chtějí sloužit a tvořit,
- maximální volnost velitelům,
- pravidelné hodnocení výkonu funkcí,
- sociální zabezpečení vojáků,
- zvýšení atraktivnosti vojenského povolání

a končí konstatováním: „*Každý z nás může u svých jednotek zkvalitnit řízení lidí a vytvořit dobrý pracovní kolektiv, a tím zlepšit službu v armádě.*”

Pplk. Ing. D. S. vidí možnosti racionalizace své činnosti v **odpovědném rozdělení (delegování) činností na náčelníky služeb**, přičemž za svou výhodu považuje skutečnost, že všichni podřízení náčelníci mají několikaleté zkušenosti z výkonu funkce a vědí, čeho chtějí ve své odbornosti dosáhnout.

Pplk. Ing. J. H. vidí **možnosti racionalizace řídicí činnosti ve dvou směrech**:

- v **širším využívání výpočetní techniky v procesu plánování**, především využití databázových systémů, propojených sítěmi mezi stupni a orgány velení, dále ve využívání různých podpůrných programů pro rozhodování a v rozvoji komunikačních systémů umožňujících nejen racionálně plánovat, ale i efektivně realizovat plánovanou činnost a rychle reagovat na změny situace, což je zvláště v armádě velmi důležité,
- v **skutečně profesionálním přístupu k výběru a školení lidí na základě jejich schopností a vlastností**, protože jen tak se může jakákoli organizace dostat na vyšší úroveň (J. H. ale není přesvědčen, že se to ve společnosti a v armádě zvláště v dohledné době podaří, protože stereotypy v této oblasti jsou velmi zažitě).

Jedním z racionalizačních opatření, používaných u vojsk a zmiňovaných studenty v souvislosti s jejich činností před nástupem na studium, byla snaha používat výpočetní techniku a programy k zpracovávání zejména měsíčních plánů činnosti na základě ročních plánů. Přínos takového způsobu plánování se projevoval především ve výrazné úspoře času. V této souvislosti je ale nutno zdůraznit, že **výpočetní technika (VT) může být v současné době využívána především na stupni svazek, protože u útvarů až na výjimky (jednotlivé PC na některých pracovištích) není k dispozici**. Výrazný přínos podle názoru řady studentů by mělo zavedení informačního systému v armádě a propojení jednotlivých stupňů řízení, protože by to umožnilo výrazně omezit rozsah podávání různých hlášení, zpráv ap.

V souvislosti s využíváním VT uvádí mjr. Ing. J. B., že tato se stala neodmyslitelnou součástí jeho řídicího procesu, protože mu umožnila soustředit a využívat většinu informací pro řízení a rozhodování. Přestože ji tedy pokládá za **velmi důležitou pro řídicí a rozhodovací proces**, současně považuje za velmi scestný názor, s nímž se setkal, že

výpočetní technika dokáže tyto procesy nahradit. Uvedené konstatování potvrzuje skutečnost, že nejlépe si současně hranice možností využití VT uvědomují ti, kteří s ní intenzivně pracují a využívají ji.

Současně konstatuje, že řídicí pracovník musí sehrávat důležitou úlohu nejen při zadávání úkolů podřízeným, ale také v péči o své podřízené po stránce materiální a duševní - nezájem vedoucích pracovníků o tyto sféry vede ke ztrátě motivace podřízených o zlepšení pracovních výkonů a spěje k odborné stagnaci, k nezájmu o plnění úkolů a v konečném důsledku k odchodu z pracoviště, čímž je ve svém důsledku postižen i vedoucí pracovník. Tento problém je v současné době velmi aktuální, protože vedoucí pracovníci nemají žádné prostředky k motivování podřízených.

Za jednu z možností racionalizace řídicí práce považovala část studentů využívání plánovacích programů *LOTUS ORGANIZER*, případně jiného typu - *TIME MANAGERU*.

Na druhé straně, za projev určité neschopnosti a těžkopádnosti příslušných pracovišť armády pružně reagovat na novou situaci považovali někteří studenti např. skutečnost, že se stále nezměnil předtisk osobních plánů, přestože je na trhu k dispozici řada různých typů diářů a tiskopisů osobních plánů usnadňujících racionalizaci řídicí činnosti vedoucích pracovníků na různých úrovních řízení. Spojují tuto skutečnost mj. s konstatováním, že přes různé proklamace představitelů armády nedošlo k změnám ve stylu řízení a že i nadále je delegována jen velmi omezená volnost rozhodování podřízeným, což se pak projevuje v poklesu jejich aktivity a zájmu o hledání vlastních, co nejúčinnějších způsobů plnění úkolů.

Za přínos předmětu TMR pro svou praxi považuje řada studentů seznámení s některými z metod operační analýzy, zejména některých úloh lineárního programování a síťové analýzy (*CPM*) i s jejich praktickou aplikací (využitím) v programu *QSB Plus* a *Quattro Pro*. Problém ale vidí spíše v nedostatku času vůbec se zamyslet nad tím, jak by šel daný problém s využitím optimalizačních metod řešit, protože malá plánovitost a často i nekonceptnost činností a plnění úkolů nutí k jejich operativnímu a hlavně rychlému řešení na úkor snahy o jejich splnění s minimem nákladů a maximem přínosu.

Praktickou aplikaci jedné z metod lineárního programování (obchodní cestující) na vyřešení problému co nejkratšího a tudíž i nejrychlejšího vyrozumění vojáků z povolání útvaru, trvale bydlících v posádce, rozpracoval ve své práci npor. Ing. V. S., přičemž současně uvedl další možnosti aplikace metod operačního výzkumu při plnění úkolů u útvaru.

Jednou z výrazných výhrad studentů bylo konstatování, že současné stejně jako minulé vojenské školství málo připravuje své absolventy pro běžný mírový život u vojsk, a to zejména proto, že značná část výuky je stále zaměřena na zvládnutí vojenské odbornosti pro případ plnění bojového úkolu (tato činnost představuje asi 10 - 15 % pracovní doby) a výrazně menší část času je věnována běžné mírové činnosti, a to i přestože poměr doby věnované jednotlivým činnostem v praxi je opačný - cvičení tvoří zanedbatelnou část činnosti velitelů a štábů, zatímco těžištěm pracovní doby velitelů a pracovníků štábů všech úrovní je řešení různých problémů z oblastí vedení lidí, personalistiky, finančních otázek, styku s veřejností, jednání s představiteli státní správy a samosprávy, péče o zajištění materiálních potřeb vojáků a jednotek atd. Zdůrazněna byla i rostoucí potřeba dosažení odpovídající úrovně znalostí právních norem z různých oblastí práva.

Na druhé straně lze považovat za pozitivní konstatování řady studentů, že vyslání na studium AK, „vypadnutí“ ze stereotypu činnosti u útvaru a v neposlední řadě i zadání a téma samostatné práce je přiměřelo a současně jim umožnilo v klidu se zamyslet nad vlastní prací, s časovým odstupem posoudit a zhodnotit i vlastní chyby a v kolektivu stejně vyspělých kolegů si promyslet a prodiskutovat další perspektivy, cesty a možnosti rozvoje útvaru v nejrůznějších oblastech, na což v denním životě u útvaru není čas.

(V příštím čísle budou autoři prezentovat názory studentů akademických kurzů na oblast vedení podřízených v naší armádě - pozn. red.)

Vnější bezpečnost našeho státu není dána jen velikostí armády, ale i silou jeho ekonomiky, politickou stabilitou a kvalitní zahraniční politikou. Právě proto jsme se velmi zasadili o překonání iluzorních představ o neutralitě České republiky a jednoznačně deklarujeme svou vůli se zařadit k západním evropským a transatlantickým strukturám.

Chápeme to především jako výraz své spoluzodpovědnosti za obranu a ochranu hodnot, které tato západní civilizace má. Právě proto chceme jednoznačně prosadit svůj vstup do Severoatlantické aliance se všemi právy i povinnostmi a podílet se na nákladech, omezeních, ale i výhodách těchto aliančních svazků.

*RNDr. Petr Nečas,
první náměstek ministra obrany
Bulletin ODS 7/1996*

Major PhDr. Jiří Fidler

Červen 1941 - Barbarossa kontra Groza

(Poměr sil mezi německou a sovětskou armádou)

Časné ráno 22. června 1941 zaútočila německá vojska nenadále na Sovětský svaz. Dva bývalí spojenci, kteří si po předchozí téměř dva roky trvající spolupráci pomoci agresivních akcí rozdělovali Evropu a zabírali jedno území za druhým, se v tomto okamžiku od sebe zcela nevratně vzdálili - jeden z agresorů se stal obětí. Dějiny válek píší vždy vítězové. Díky skutečnosti, že agresor byl nakonec donucen k bezpodmínečné kapitulaci, napsaly dějiny druhé světové války jeho bývalé oběti. Mnění vítězů druhé světové války se stalo míněním všeobecným, jakékoli námitky poraženého byly předem zamítány.

Přešly desítky let, druhá světová válka přestala být bezprostřední historií a na povrch se postupně derou i jiné názory, než ty, které posvětili vítězové. Historický výzkum je v tomto případě stále méně ovlivňován politickým nebo ideologickým tlakem, jeho výsledky jsou více objektivnější a emoce postupně nahrazuje realita. Základní fakta a události zůstávají, proměňuje se však úhel pohledu - místo jediného, mimo historickou vědu nadekretovaného, se nám objevuje celá škála možností. Historie druhé světové války se tak stává plastičtější, a tím i reálnější.

V loňském roce vzrušil odbornou i čtenářskou obec překlad knihy bývalého sovětského zpravodaje *Vladimíra Rezuna* (pseudonym *Viktor Suvorov*), jenž u nás vyšel s dosti barnumským názvem *Všechno bylo jinak*.^{1/} V letošním roce následovalo pokračování pod názvem *Den M*.^{2/} Základem obou knih je autorem dokladovaná, pro většinu čtenářů (zvláště v bývalých komunistických zemích) však naprosto šokující myšlenka - německý útok v červnu 1941 předběhl obdobnou sovětskou akcí pouze o několik dní. Až na výjimky se oběma knihám u nás nedostalo objektivního zhodnocení. Zdá se, že i značné části našich historiků zní Rezunovy výklady jako svatokrádež, jejich naprosté odmítání z této strany však nemá odborný charakter, spíše odpovídá ideologickému zatracování závadné literatury let minulých. V následujících řádcích se proto autor snaží o provedení určité mezibilance problematiky, postavené čistě na kvantitativních ukazatelích vojenského potenciálu obou stran v onom kritickém měsíci.

* * *

Při zkoumání německých ozbrojených sil v létě 1941 se můžeme již od padesátých let opřít o faktograficky velmi bohatou práci Müller-Hillebrandovu.^{3/} Ta byla během dalších let doplněna obrovským množstvím edic dokumentů, pamětí, odborných i popularizačních publikací - proto jsme v současné době schopni kvantifikovat údaje o početních stavech a výzbroji německé strany téměř s absolutní přesností. V podobné situaci jsme také u armády rumunské,^{4/} prvního a 22. června 1941 jediného aktivního německého spojence (Itálie a Slovensko, které vyhlásily SSSR válku ve stejný den, se do bojových akcí zapojily později.

Finsko vyhlásilo SSSR válku až 25. června - po několika sovětských akcích, namířených preventivně proti němu - Maďarsko až 27. června 1941).

Materiály sovětské strany - monografie, paměti, soubory dokumentů, časopisecké studie - dosahují mnoha tisíc položek a zaplnily by velmi slušnou knihovnu. Jejich problémem je ovšem velmi nízká (v některých případech i naprosto nulová) věrohodnost, a to zvláště v číselných údajích. Sovětskými historiky uváděná data o počtech výzbroje se zaostávají případ od případu a nalezneme v nich jediný trend - postupem doby se tato čísla zvyšují. Na přelomu osmdesátých a devadesátých let pak dosáhly jimi uváděné počty bojové techniky takových hodnot, které přibližně korespondují s počty, uváděnými německou stranou za války (tyto údaje byly hlavně Sověty dříve odmítány a bagatelizovány jako výplodek „falšovatelů dějin“). Celkovým rozbořením těchto údajů se dostaneme k určitým číslům, která však dosud mají pouze přibližný charakter se značnou relativní chybou (10-20 %).

Proto také údaje o vzájemném poměru sil mohou být za současného stavu poznání pouze přibližné, neboť do poměru se dostávají čísla přesná s čísly pravděpodobnými či možnými. V každém případě však tento poměr sil udává na straně sovětské - vyjdeme-li ze skutečnosti existujícího trendu - minimální počty, které se dalším studiem mohou ještě zvýšit.

První srovnání, které jsme schopni bez větších problémů stanovit, jsou počty divizí pozemního vojska obou stran. Na německé straně v červnu 1941 nalezneme 137 pěších, 4 lehké pěši, 6 horských, 20 tankových, 11 motorizovaných, 1 jezdeckou, 9 zajišťujících (policejních), 15 záložních divizí a 5 motorizovaných divizí zbraní SS, celkem 208 divizí.^{5/} Na rumunské straně 24 pěších, 1 tankovou a 3 jezdecké divize, 8 záložních pěších a 1 záložní jezdeckou divizi, celkem 37 divizí.^{6/} Oproti tomu čítala sovětská armáda v červnu 1941 celkem 179 sčítaných, 19 horských, 31 motorizovaných, 61 tankových a 13 jezdeckých divizí, celkem 303 divize (přičemž nejsou započítávány divize NKVD, jejichž počet není dosud znám.^{7/}

Celkový počet divizí a jejich poměr je vyjádřen v tabulce:

divize	S	N+R	poměr
pěši	179	197	1:1,10
horské	19	6	1:0,32
motorizované	31	16	1:0,52
tankové	61	21	1:0,34
jezdecké	13	5	1:0,38
Celkem	303	245	1:0,81

Daleko významnější je ovšem srovnání počtu divizí, které byly na frontové linii skutečně nasazeny, případně které byly připraveny na obou stranách v záloze. Aby nedocházelo ke zkreslení na jedné či druhé straně, budeme počítat pouze ty divize, které byly rozmístěny na frontě od Baltského do Černého moře a záměrně tak vynecháme pozdější severní křídlo fronty od Murmanska po Leningrad.

Pro německou stranu dostaneme opět údaje zcela snadno, ve třech skupinách armád se nacházelo 69 pěších, 4 lehké pěši, 1 horská, 17 tankových, 9 motorizovaných, 1 jezdecká, 6 zajišťovacích a 3 motorizované divize zbraní SS, v záloze hlavního velitelství pozemního vojska (OKH) pak 21 pěších, 1 horská, 2 tankové, 1 motorizovaná, 2 záložní divize a

I motorizovaná divize zbraní SS.^{8/} Rumunská armáda v jedné skupině armád čítala, kromě německých 7 pěších divizí, ještě 11 pěších, 1 tankovou a 1 jezdeckou divizi, v záloze pak dalších 9 pěších a 1 jezdeckou divizi.^{9/} Celkově tedy Německo a Rumunsko nasadily 130 divizí v prvním sledu a 38 divizí v záloze.

Rozbor obdobné situace na sovětské straně je složitější - až dosud byl v literatuře totiž zmiňován pouze sovětský první sled, tvořený divizemi čtyř vojenských okruhů. Ty čítaly celkem 81 střeleckých, 7 horských, 36 tankových, 18 motorizovaných a 7 jezdeckých divizí, celkem tedy 149 divizí.^{10/} Zamlčovány byly síly tzv. druhého strategického sledu, který byl přesunován z vnitrozemských okruhů a částečně i z Dálného východu na linii Dněpru. K 22. červnu byla na místě teprve asi osmina sil, ostatní se však již nacházely ve vlcích, směřujících na západ. Možnost zásahu těchto sil do boje tak přibližně odpovídala možnostem zasazení německých a rumunských záložních divizí (ve skutečnosti byly sovětské zálohy zasazeny do boje mnohem dříve). Sovětské zálohy čítaly celkem 77 divizí,^{11/} z toho 55 střeleckých, 2 horské, 13 tankových a 7 motorizovaných divizí. Dohromady tedy SSSR nasadil 149 divizí v prvním sledu a 77 divizí v záloze.

Pro první sled tak dostáváme následující poměr:

divize 1. sl.	S	N + R	poměr
pěší	81	97	1:1,20
horské	7	1	1:0,14
motorizované	18	12	1:0,67
tankové	36	18	1:0,50
jezdecké	7	2	1:0,29
celkem	149	130	1:0,87

Pro zálohy, určené k posílení frontové linie od Baltského po Černé moře pak následující poměr:

divize zál.	S	N + R	poměr
pěší	55	32	1:0,58
horské	2	1	1:0,50
motorizované	7	2	1:0,29
tankové	13	2	1:0,15
jezdecké	0	1	—
celkem	77	38	1:0,49

Celkový poměr sil v divizích pak činí:

divize	S	N + R	poměr
celkem	226	168	1:0,74

Z těchto tabulek je zřejmou skutečností, že první sled obou stran vcelku odpovídá celkovému poměru divizí SSSR na jedné a Německa s Rumunskem na druhé straně. V prvním směru měla sovětská armáda méně klasické pěchoty, avšak výraznou převahu v počtu motorizovaných a tankových divizí. Při započtení zálohy se i v pěchotě mění poměr

na sovětskou převahu, v motorizovaných a tankových divizích se sovětská převaha stává více než dvojnásobnou.

Srovnávání počtu divizí je však spíše akademickým, tento poměr má pouze pomocnou vypovídací hodnotu, neboť sovětské, německé a rumunské divize neměly stejnou strukturu. Chceme-li získat, věrohodnější údaje o poměru sil, je zapotřebí mezi sebou srovnávat počty vojáků a jejich výzbroje. Zde však narážíme na závažný problém, kterým je nedostatek či nevěrohodnost údajů sovětské strany. Ještě před deseti lety tvrdily oficiální zdroje, že sovětská armáda měla v červnu 1941 pouze: „... 1 475 nových tanků, 1 540 bojových letadel nových typů a větší množství lehkých tanků a bojových letadel zastaralých konstrukcí...”.^{12/} V roce 1993 tyto zdroje přiznaly celkové počty - cca 22 600 tanků a cca 20 000 bojových letadel,^{13/} ale ani tato čísla nebyla konečná. V témže roce byla publikována studie o přesných počtech sovětských tanků v jednotlivých vojenských okruzích k 1. červnu 1941, kde celkový počet strojů činil 23 106 a dále bylo uvedeno, že do 21. června 1941 se tento počet zvýšil ještě o 206 nových tanků.^{14/}

V oblasti tankové výzbroje tedy jsme schopni do určité míry stanovit vzájemný poměr sil. Německá armáda měla k 1. červnu 1941 k dispozici 5 639 tanků (877 Pz.I, 1157 Pz.II, 187 Pz. 35(t), 754 Pz.38(t), 1 140 Pz.III, 517 Pz.IV, 330 velitelských tanků a 377 útočných děl). Proti SSSR z nich vyslala 3 582 (180 Pz.I, 746 Pz.II, 772 Pz.35(t) a Pz.38(t), 965 Pz.III, 439 Pz.IV, 230 velitelských tanků a 250 útočných děl),^{15/} přičemž v prvním sledu pouze 3 392.^{16/} Rumunská armáda nasadila 201 tanků, z toho 126 R-2 a 75 R-35.^{17/} Naproti tomu sovětská armáda měla 1. června k dispozici 23 106 tanků (z toho 2 611 plně bojeschopných nových typů - výroba 1940 a 1941, dále 16 080 plně bojeschopných starších typů - výroba 1938, 1939 a 1940). Ve čtyřech vojenských okruzích se nacházelo 12 782 tanků (z toho 2 157 plně bojeschopných nových a 8 383 plně bojeschopných starších typů) a tento počet se do 21. června zvýšil o 206 nových strojů.^{18/} Budeme-li započítávat pouze plně bojeschopné tanky, měla jich sovětská armáda celkem 18 691 a ve čtyřech západních okruzích 10 746.

Pro celkové počty tanků tak dostáváme poměr:

tanky celkem	S	N + R	poměr
celkem	18 691	5 840	1:0,31

Počet tanků prvního sledu je potom v poměru:

tanky celkem	S	N + R	poměr
celkem	10 746	3 593	1:0,33

Nejsme schopni určit poměr tanků v záloze, neboť nám chybí sovětské údaje. Němci měli k dispozici pouze 190 tanků v jedné tankové divizi zálohy OKH a druhá byla teprve nově vybavována po bojích na Balkáně. Naproti tomu SSSR přesunoval do své zálohy 13 tankových a 7 motorizovaných divizí v rámci 6 mechanizovaných sborů, z nichž dva (5. sbor ze Zabajkalska a 7. sbor z Moskvy) byly na plných tabulkových počtech - tedy každý měl 1 031 tanků. Pokud bychom počítali pouze tyto dva sbory, měly sovětské zálohy

desetinásobný počet tanků oproti zálohám německým a celkový poměr sil se tak dále výrazně upravuje v sovětský prospěch.

Neobstojí ani obvyklý argument o zastaralosti sovětských tanků či o německé převaze ve středních a těžkých tancích. Němci nasadili 1 404 tanků Pz.III a Pz.IV. Proti nim měla sovětská armáda 2 356 plně bojeschopných nových strojů, z nichž minimálně 1 676 bylo typů T-34 a KV, tedy tanků, které ve všech ukazatelích převyšovaly jakékoli německé stroje.

Podobná situace je i v počtech bojových letadel. Sověští historikové se v minulosti dopouštěli výrazného zkreslování čísel, když na sovětské straně započítávali pouze bojové letouny, kdežto na straně německé všechny stroje, včetně dopravních, kurýrních i zdravotnických. Opět díky nedostatku informací o počtech sovětských letadel musíme započítávat pouze bojové stroje - stíhací, bombardovací a dálkové průzkumné.

Německá Luftwaffe šla do střetnutí s 2 578 bojovými letadly (1 100 stíhacími, 1 216 bombardovacími a 262 dálkovými průzkumnými),^{19/} přičemž neměla možnost, díky úporným bojům s RAF nad kanálem La Manche, Středomořím a Německem, tyto síly nijak zvlášť posílit. Rumunské královské letectvo mělo k dispozici 346 bojových letounů (226 stíhacími, 120 bombardovacími a dálkovými průzkumnými).^{20/} Naproti tomu na sovětské straně ve čtyřech západních vojenských okruzích bylo celkem 8 689^{21/} bojových letadel (z toho 4 421 stíhacími^{22/}). Přitom SSSR mohl své letectvo výrazně posílit z vnitrozemských a dálnovýchodních okruhů, k čemuž také ještě během června 1941 došlo.^{23/}

Pro celkové počty letadel v prvním sledu tak dostáváme následující údaje:

letadla boj.	S	N+R	poměr
stíhací	4 421	1 326	1:0,30
ostatní boj.	3 370	1 598	1:0,47
celkem	7 791	2 924	1:0,38

Provedeme-li rozbor stíhacích letounů, dostaneme:

stíhací	S	N+R	poměr
moderní	1 052	1 127	1:1,07
starší	3 369	199	1:0,06
celkem	4 421	1 326	1:0,30

Opět všechny údaje ukazují, že sovětská celková převaha v letectvu prvního sledu byla několikanásobná, stejně jako v nejdůležitějších typech bojových letadel. Pouze v počtu zcela moderních stíhacích strojů byla určitá převaha na straně Německa a Rumunska, ovšem pouze za předpokladu, že zahrneme sovětské letouny Polikarpov I-16 modifikací 24 a 29 z výroby roku 1940 mezi starší typy. Určitý nepoměr mezi moderními stíhačkami však byl více než vyrovnán sovětskou kvantitou.

* * *

V tomto článku jsme zaměřili pozornost pouze na taková data, která umožňují (díky publikovaným údajům) vzájemné srovnání. Jednalo se o počty divizí pozemních vojsk obou stran, o počty tanků a bojových letadel, která byla ve výzbroji sovětské, německé a rumunské armády v červnu 1941. Aby bylo srovnání co nejpřesnější, vycházeli jsme u počtu sovětských tanků ze snížených stavů pouze plně bojeschopných strojů, což odpovídá připravenosti tanků u jejich protivníka. Také u bojových letounů jsou počty uváděny obdobným způsobem, tzn. u obou stran jsou uváděny skutečné počty strojů v jednotkách, nikoli pouze plně bojeschopné letouny, neboť tato čísla se měnila několikrát denně a nezávisle na bojových akcích.

Protože na straně útočníka byly započítávány pouze německé a rumunské údaje, byly sovětské údaje sníženy o počty vojsk a zbraní Leningradského vojenského okruhu. Navíc nebylo na sovětské straně započítáváno letectvo Severního loďstva, Dunajské a Pinské válečné flotily.

Nebyly uvažovány počty vojáků, počty ručních zbraní, počty dělostřeleckých a minometných hlavních, neboť u nich zatím nejsou k dispozici takové údaje, jež by umožňovaly zcela přesné srovnání. Také nebyly vzaty v úvahu samostatné nižší svazky a útvary ani na jedné ze stran, neboť srovnání a přepočty na obdobný ekvivalent není fakticky reálný. Přesto se domníváme, že tři sledované údaje do značné míry ilustrují vzájemný poměr sil.

Faktická převaha sovětských ozbrojených sil téměř ve všech sledovaných ukazatelích (přičemž nelze vyloučit, že se tato převaha publikací dalších materiálů bývalé sovětské proveniencí ještě zvýší) nás nutí do značné míry modifikovat závěry o přípravách SSSR na válku v roce 1941. V žádném případě neexistovala převaha útočníka v jakémkoli druhu zbraní a pravděpodobně ani v počtech vojsk. Naopak soustředění sovětských záloh na linii řeky Dněpru počátkem července 1941 vytvářelo vícenásobnou převahu ve většině sledovatelných vojenských parametrů. Bez plné znalosti archivního materiálu sovětské proveniencí sotva můžeme dnes vyslovit cosi jiného, než určitým množstvím indicí podložené domněnky (jak to ostatně učinil i Vladimír Rezun). Zároveň však již dnes můžeme oprávněně říci, že značná část jeho předpokladů není v rozporu se známými fakty.

Poznámky:

^{1/} Suvorov, V.: Všechno bylo jinak. Praha 1995.

^{2/} Suvorov, V.: Den „M“. Brno 1996.

^{3/} Müller-Hillebrand, B.: Das Heer 1939-1945. Bd.2. Darmstadt 1956.

^{4/} Axworthy, M.: Third Axis - Fourth Ally. Romanian Armed Forces in the European War 1941-1945. London 1995.

^{5/} Müller-Hillebrand, op. cit., s. 186-191.

^{6/} Axworthy, op. cit., s. 40.

^{7/} Velikaja Otečestvěnnaja vojna 1941-1945. Enciklopedija. Moskva 1985., Anfilov, V. A.: Krach „bleskové války“. Praha 1977.

^{8/} Müller-Hillebrand, op. cit., s. 186-191.

^{9/} Axworthy, op. cit., s. 45-54, Müller-Hillebrand, op. cit., s. 189-191.

^{10/} Dějiny 2. světové války 1939-1945. Sv. 4. Praha 1977, mapa 2.

^{11/} Vojenno-istoričeskij žurnal 1988, no. 4, s. 88.

^{12/} Velikaja, s. 11.

^{13/} Grif sekretnosti sňat. Moskva 1993, s. 350.

^{14/} Zolotov, N. P. - Isajev, S. I.: Bojgotovy byli... Vojennoistoričeskij žurnal 1993, no. 11, s. 75-77. Naproti tomu trochu odlišná data uvádí Ivašok, L. G.: V poslednije predvojennye.

Vojenno-istoričeskij žurnal 1989, no. 11, s. 12-18, jenž hovoří k 22. červnu 1941 o počtu 23 457 tanků.

^{15/} Müller-Hillebrand, op. cit., s. 106.

^{16/} Glantz, D. M.: The Initial Period of War on the Eastern Front. Portland 1993.

^{17/} Axworthy, op. cit., s. 46. Tank R-2 byl původní československý LT-35, dovážený do Rumunska Škodovkou - v německé armádě nesl označení Pz.35(t), tank R-35 byl francouzský typ Renault R-35.

^{18/} Zolotov - Isajev, op. cit., s. 77.

^{19/} Gröhler, O.: Geschichte des Luftkrieges 1910 bis 1980. Berlin 1982, s. 294.

^{20/} Axworthy, op. cit., s. 287.

^{21/} Vypočteno dle údajů v Vojenno-istoričeskij žurnal 1988, no. 7, 8, 1989, no. 4, 7 a Gröhler, op. cit., s. 298.

^{22/} Vypočteno dle údajů v Koževnikov, M. N.: Komandovanije i štab VVS Sovětskoj Armii v Vělikoj Otečestvennoj vojny 1941-1945. Moskva 1985, s odečtením stíhaček letectva Leningradského vojenského okruhu.

^{23/} Viz paměti sovětských maršálů Ruděnka a Savického.

Máme zájem na vašem úspěchu, protože při návštěvě Prahy si nemůžeme nepřipomenout historii. V roce 1938, kdy Hitler hrozil podrobit si Československo, považovali mnozí Američané jeho agresi za evropský problém. Žádný evropský stát by se však nevložil do toho, co Neville Chamberlain odbyl jako „rozbroj ve vzdálené zemi, mezi lidmi, o nichž nic nevíme“. Svět za tuto nebezpečnou krátkozrakost draze zaplatil.

Warren Christopher,
americký ministr zahraničí
Černínský palác, Praha 20. 4. 1996

Vojenské odstrašování

*Tento příspěvek vznikl po redakčním zkrácení dvou článků, které vyšly v číslech 6/95 a 1/96 polského dvouměsíčníku **Myśl Wojskowa**, nazvaných **Vojenské odstrašování, jeho podstata a podmíněnost a Vojenské odstrašování bez alternativy**, jejichž autorem je brig. gen. dr. Ryszard Olszewski.*

* * *

Vojenské odstrašování není nějakou novou myšlenkou, ale má dlouhou historii. Od nepaměti mělo své stálé místo v mezinárodních vztazích a dnes nastává jeho další rozkvět. Vždy bylo úzce svázáno s válkou. Již od dob hodně minulých vznikala různorodá opatření s vědomím cílevědomého zabezpečení se před agresí protivníka. Chronologickou ilustraci vojenského odstrašování můžeme ukázat na změnách, které proběhly od římských limesů přes čínskou zeď k Maginotově linii až k Lyauteyovým závěrům.

Současné s vývojem civilizace probíhalo zdokonalování pevnostních objektů, bojových prostředků a způsobů vedení vojenských operací. Udržovaly se stále početnější ozbrojené formace, vybavené stále dokonalejšími prostředky pro vedení boje, byly uzavírány politicko-vojenské a spojenecké svazky, pakty a dohody. Používalo se stále účinnějších násilných prostředků, které dokonale demonstrovaly vojenskou sílu, a tak sloužily vojenskému odstrašování. **Vojenské odstrašování se hlavně opíralo o vytvoření značné vojenské převahy nad protivníkem**, vůči němuž se fyzický odpor nevyplácel a býval bezúčelný. Převaha mívala nejprve kvantitativní rozměr, ale pak - s vývojem bojových prostředků - také kvalitativní.

Podnikané aktivity se však často projevovaly jako nespolehlivé a nepostačující. To vyplývalo ze skutečnosti, že dosažení vítězství bylo možné i s omezenými finančními náklady a zisky z vítězství několikrát převyšovaly náklady spojené s agresí. Agrese se stávaly stále více rentabilními, zvláště vůči sousedům politicky a vojensky slabším. Další vývoj bojových prostředků, vzrůst rozmachu a účinnosti ničivého působení válečných stran, skutečnost, že následky bojové činnosti již neneslo jen přifrontové pásmo, ale také hluboké zázemí - to vše změnilo výši nákladů. Tyto výdaje spojené s agresí začaly převyšovat dosažený zisk. Agrese se přestaly postupně vyplácet.¹⁾

Změny v odstrašování po objevení jaderných zbraní

Objevení jaderné zbraně způsobilo přelom ve vojenském odstrašování. Současně s tím nastal i přelom v kalkulacích ohledně výdajů na agresí. Zkušenosti vyplývající z jejího použití v Hirošimě a Nagasaki byly ponaučením, že v jaderné válce by nebylo vítězů ani poražených. Kalkulace okolo výdajů a zisků takovéto války začaly přerůstat představy plánovačů. Atomové zbraně a jejich ohromný ničivý účinek, tvořící největší ohrožení lidstva, se staly činitelem stability bezpečnosti ve světě. Strach z následků jaderné odvety, vědomí rozsahu jaderného zpusťování a nemožnost se před nimi účinně chránit byly totiž

zdrojem rozvahy a zdrženlivosti ve vztazích mezi jadernými mocnostmi. Tato nová etapa - etapa koexistence velmocí a jejich koalic - byla tedy založena na rovnováze strachu. Vědomí akutního nebezpečí jaderné války umožnilo v tomto období v globálním měřítku zachovat mír. Jaderné odstrašování se tedy stalo hlavním činitelem stabilizace míru v období konfrontace bipolárního světa. Avšak nadále platí, že tyto zbraně zůstávají jako hlavní trumf dominace ve vojenské sféře a jako základní prostředek jaderného odstrašování jsou stále využívány mnohými zeměmi.



Obr. 1: Cíle vojenského odstrašování

Klasifikace vojenského odstrašování

Vlastní podstatou vojenského odstrašování je Lyauteyův názor, který hlásá: „sílu je třeba demonstrovat, aby jí nebylo užito.“

Odstrašování je založeno na nekonfrontačních aktivitách, jejichž podstata spočívá v odradění potenciálního protivníka od činností majících agresivní charakter. Podstatou vojenského odstrašování se zabývalo na počátku tohoto století mnoho teoretiků. Ve svých pracích nastínili představy realizace a účinky odvety při použití nových druhů zbraní majících zvlášť silný zničující charakter. Podstatný přínos vnesl do teorie odstrašování francouzský generál André Beaufre. Své teoretické předpoklady rozpracoval v období sovětsko-finské „zimní války“. Týkaly se pozdější jaderné velmoci - Francie. Beaufre tvrdil, že *cílem odstrašování je odradit nepřátelskou mocnost od rozhodnutí použít svých zbraní anebo - ještě obecněji - od bojové činnosti či reakce na tuto činnost v dané situaci*. Odstrašování se dosahuje díky vlastnictví prostředků, které jsou dostačující hrozbou a zajišťují získat požadovaný psychologický efekt, v důsledku něhož je protivník přinucen agrese zanechat. Cílem vojenského odstrašování je odrazování protivníka od přijetí rozhodnutí o agresi, předcházení jeho ozbrojeným akcím, omezení rozsahu konfliktu a uvolnění jeho napětí, jakož i ochromení ozbrojených sil protivníka.

Skutečnost, která zadržuje agresora, je hrozba jaderné odvety. Je třeba zdůraznit, že součástí procesu odstrašování je hrozba samotná, a ne záměr tuto hrozbu realizovat. Cíle vojenského odstrašování názorně ukazuje obr. 1. Beaufre provedl klasifikaci odstrašování v závislosti na cílech, způsobech a dosahu jeho působnosti. Domníval se, že

v závislosti na předpokládaném chování potenciálního agresora může odstrašování být **útočné**, **anebo obranné**. Je-li cílem odstrašování zadržování protivníka od zahájení válečných akcí (agrese), jedná se o odstrašování **obránné**. Pokud bude cílem odstrašování vynucení ústupků u protivníka z důvodu hrozby vlastních akcí, pak jde o **útočné** odstrašování. Jak útočný, tak obranný charakter však může mít odstrašování **přímé** nebo **nepřímé**. **Přímé** odstrašování se týká dvou antagonistických stran. O **nepřímém** odstrašování mluvíme v takovém případě, kdy odstrašování je prováděno prostřednictvím třetí strany.

V závislosti na rozsahu použitých sil rozeznáváme odstrašování **totální** - za použití všech dostupných sil, nebo **omezené** - za použití jen některých (vybraných) sil. Klasifikace vojenského odstrašování podle Beaufrea je zobrazena na obr. 2.

Materiální a psychologický činitel odstrašování

Podstata vojenského odstrašování je založena na vzájemném ovlivňování materiálního a psychologického činitele.

Materiální činitel se opírá o kalkulaci nákladů na agresi a možností pro dosažení válečné kořisti. Jeho ekonomickou podstatu může vyjadřovat vztah: náklad - efekt. Tento činitel podněcuje, nebo naopak tlumí agresorovy motivace a má dominantní vliv pro přijetí rozhodnutí o agresi. Z analýzy tohoto činitele musí vyplynout odpověď na otázku: vyplatí se agresi provést? Velký význam má při těchto kalkulacích úspěšnost a účinnost odvety, určená možnostmi ničení sil vojenského odstrašování, vlastním výběrem objektů pro úder a rovněž životností sil vojenského odstrašování i odolností vůči palebné a radioelektronické protičinnosti protivníka. Je zřejmé, že zemi, která vlastní jaderné zbraně, zajišťují tyto zbraně věrohodnost odvety, avšak prostředky posilující strategii odstrašování jsou všechny prostředky obrany země, všechny prostředky určující jeho obrannou moc.



Obr. 2: Druhy vojenského odstrašování podle Beaufrea

Psychologický činitel hraje rovněž ve vojenském odstrašování velice důležitou roli. Vyvolává strach (obavu, úlek) před těžko předvídatelnými nebezpečími a neznámými úskalími konfliktu. Základní podstatou strachu (obavy, úleku) je vědomí a přesvědčení protivníka o tom, že při neúspěchu jeho agrese bude s naprostou jistotou vykonán účinný a rozhodný odvetný úder. Problémem věrohodnosti odvety se zabývali teoretikové, kteří

analyzovali otázky odstrašování ještě před objevením jaderných zbraní: *Účinná odvěta a vědomí, že existují příslušné odvetné prostředky, bude podstatně dokonalejším činitelem odstrašování než jakýkoli pseudoprávní dokument.* Přesvědčení pravděpodobného agresora o míře věrohodnosti odvěty se dosahuje pomocí odpovídajících forem a metod psychologického působení. Účelem psychologického působení je také varovat nebo zároveň získat podporu pro provedení očekávaných odvetných opatření dalších zemí, organizací a mezinárodních institucí.

Psychologický činitel je determinován existencí strachu jako nejpřirozenější reakce na ohrožení. Někteří autoři rozlišují pojmy *strach* a *úlek*. Pojmem *úlek* vymezují ty formy strachu, jež jsou následkem nebezpečných situací, slovem *strach* označují psychické prožitky, jejichž zdroj tkví v nebezpečí vnímaném prostřednictvím smyslových orgánů. Takové pocity umožňuje fantazie, která hraje v lidském strachu velkou roli. Strach jako odraz takového nebezpečí, jež máme stále na mysli, zaujímá v životě lidí důležitější místo než strach vyvolaný viditelným ohrožením. Je často přítomen, dokonce i tehdy, když smysly žádné nebezpečí nepozorují. Proto je velice důležité vyvolat představy strachu ve vojenském odstrašování, takového strachu, jenž účinkuje dlouho a deptá psychické a fyzické schopnosti protivníka. Tento strach je zvláště nebezpečný, poněvadž lidská fantazie může dané ohrožení vystupňovat až do svých nejvzdálenějších hranic, zatímco ve skutečnosti jde o ohrožení vcelku bezvýznamné. *Samotné nebezpečí, které jako takové ohrožuje menší či větší mírou zdraví nebo život člověka, není směrodatné při vzniku strachu, avšak důležité je to, jak se nebezpečí vybaví (v představě) ohroženému člověku.*

Hlavní velitel spojeneckých vojsk v operaci „Pouštní bouře“ gen. Norman Schwarzkopf ve svých vzpomínkách napsal: *S velikou úlevou teď vzpomínám na to, že irácká armáda nebyla ani z poloviny tak bojeschopná a dobře vycvičená, jak se o ní tvrdilo. Jediná věc, které bychom se opravdu mohli v budoucnu obávat, by bylo použití jejich nekonvenčních zbraní.*

Z analýzy podstaty strachu jako psychologického jevu vyplývá, že v člověku vzbuzuje hrůzu ne to, co je odstrašující ve skutečnosti, ale to, co se mu „donese“.

Účinnost vojenského odstrašování

Uvedené skutečnosti o podstatě strachu jsou velice důležité při zajišťování účinnosti vojenského odstrašování. Podstata vojenského odstrašování je zobrazena na obr. 3. Z provedené analýzy odstrašování vyplývá, že jeho účinnost je založena na existenci tří činitelů:

- ▲ reálné schopnosti odvěty, čili vlastnictví prostředků určujících ohrožení;
- ▲ vůle k jejich použití v případě potřeby;
- ▲ přesvědčení protivníka o věrohodnosti obou předešlých činitelů.

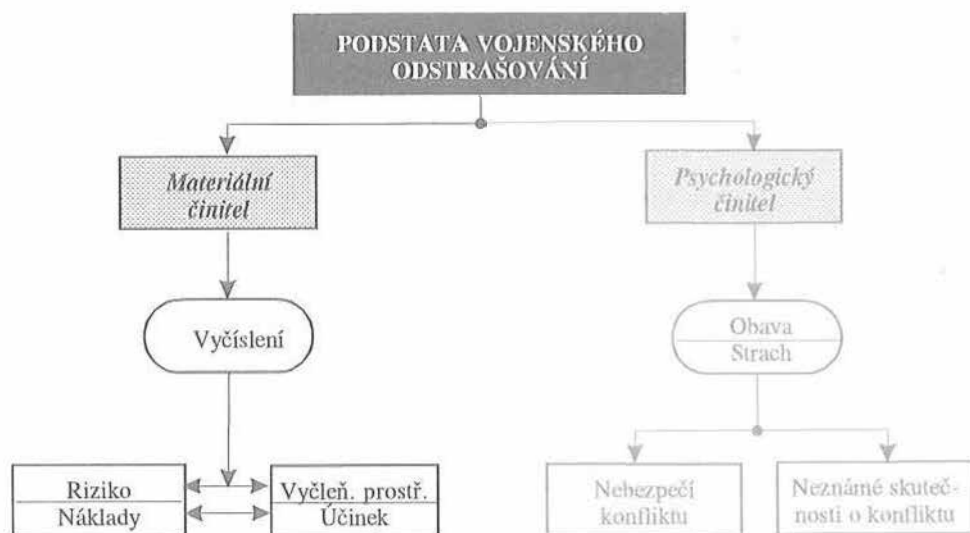
Různé možnosti odvěty jsou zapříčiněny tím, že existuje hierarchie cílů vojenského odstrašování. Větší možnost odvěty, která způsobuje i větší ohrožení protivníka, zajišťuje realizaci větších cílů odstrašování a opačně.

Existující teoretické práce a závěry potvrzené praxí spolu se zásadami použití odstrašování nacházejí své uplatnění v zemi disponující jadernými zbraněmi. Vzniká tedy

problém: může být vojenské odstrašování prospěšné obranné strategii středně velké země nevlastnící jaderné zbraně? ²⁾

Došlo k vytvoření nových generací konvenčních zbraní, vyznačujících se velkým účinkem a přesností, které umožňují realizaci vojenského odstrašování také zemím, jež nejsou vlastníky jaderných zbraní. Ve štábu hlavního velitelství NATO v Evropě bylo v dobách generála Rogerse několikrát poukazováno na možnost dosažení srovnatelných ničivých účinků jako v Hirošimě a Nagasaki při použití konvenčních zbraní, pokud budou úderné letouny vybaveny prostředky pro přesné navedení, a pak bude možno zaútočit na atomové elektrárny. ³⁾

Zkušenosti z lokálních válek, zvláště z operace „Pouštní bouře“, ukazují na ohromný nárůst možností působení na protivníka současnými konvenčními bojovými prostředky. Tato operace prokázala velký vzrůst účinnosti palebných systémů poslední generace, jejímž výsledkem byly nosiče vybavené prostředky pro přesné navedení, schopné provádět „strategické mise“. V průběhu konfliktu vyřadilo jižně od Bagdádu 8 letadel F-117A, zabezpečených dvěma cisternovými KC-135, během nočního náletu tři ze čtyř jaderných reaktorů. Podle hodnocení odborníků by mohlo být zmíněné jaderné centrum *totálně zničeno* během jednoho vzletu dvou bombardérů B-2. *Úroveň vzniklé škody musí být totiž omezená vzhledem k nebezpečí ohrožení pronikavou radiací.* Tento příklad ilustruje možnosti ničení současných zbraňových systémů, které mohou být s úspěchem využity pro vojenské odstrašování.



Obr. 3: Podstata vojenského odstrašování

Takovými a jinými problémy se zabývají uznávaní vojenští teoretikové. Prof. Stanislaw Koziej zdůrazňuje, že *v nadcházející době bude mít s naprostou jistotou rozhodující význam pro vývoj prostředků ničení zdokonalování konvenčních zbraní. Další výsledky v této oblasti budou směřovat ke stále zřetelnějšímu stírání rozdílu mezi účinností konvenčních a jaderných prostředků. Bude to dáno především nástupem prostředků ničení, jež budou mít radikálně zvětšenou přesnost navedení na cíl a dosah, i dalším rozvojem kvalitativně*

nové kategorie zbraní, jakou jsou zbraně s vysoce přesným navedením. Prospěšnost vojenského odstrašování pro obrannou strategii státu nevlastnícího jaderné zbraně potvrzují i výsledky výzkumů mezi vojenskými odborníky (84,3 % kladných odpovědí). Tento názor rovněž sdílí gen. Bolesław Balcerowicz: *V politice, která je orientována obranně a kde jsou akceptovány principy obranné strategie, je dosažení konečných cílů obrany země bez získání nutné úrovně odstrašení (znechučení) přímo nemožné. Tento stav by mohl znamenat vědomé oslabení vojenské moci státu (sílly země), což by se následně rovnalo clausewitzovské „provokaci slabosti“.* Spolu s výše uvedeným tvrzením lze souhlasit s potřebou vypracovat projednávanou teorii a podmínky strategické koncepce středně velké země.

Možnosti odstrašování v podmínkách státu nevlastnícího jaderné zbraně

Dosavadní teorie odstrašování se správně spojuje s jadernými zbraněmi, ale nutná je i vhodná adaptace této teorie na podmínky a možnosti země jaderné zbraně nevlastnící. Zde je základním problémem dosažení věrohodnosti odstrašování. Pro jeho výsledek bude v dané zemi nezbytné vytvořit systém vojenského odstrašování a v rámci toho pak *síly vojenského odstrašování*. Za *síly vojenského odstrašování* je třeba pokládat tu *část ozbrojené složky, která je schopna způsobit protivníkovi ztráty na jeho území a dále anuluje smysl a rentabilitu jeho agrese*. Patří tam především úderné letouny, řízené střely kategorie země-země, voda-země, dalekonosné dělostřelectvo, speciální jednotky a další druhy zbraní.

Schopnost provést odvetu je rovněž podmíněna charakterem objektů úderu. Rozvinutá vojenská, průmyslová a ekologická infrastruktura současných zemí umožňuje nejvýhodnější výběr životně důležitých cílů jako objektů pro úder, jejichž zničení v rámci odvetného úderu rozhodne o tom, že se agrese nevyplatí. Ve vztahu k obranné strategii země nevlastnící jaderné zbraně je možné navrhnout následující definici vojenského odstrašování: *Vojenské odstrašování je strategií zadržování (odstrašování, znechucování) protivníka před realizací jeho agresivních závěrů (bojové činnosti) a je dáno existencí našeho vlastního bojového potenciálu, který způsobuje, že protivníková agrese by se stala nerentabilní, i přesvědčením agresora o naší rozhodnosti a účinnosti odvety*. Strukturu sil vojenského odstrašování v systému obrany země ukazuje obr. 4.

Schopnost odstrašování se dosahuje:

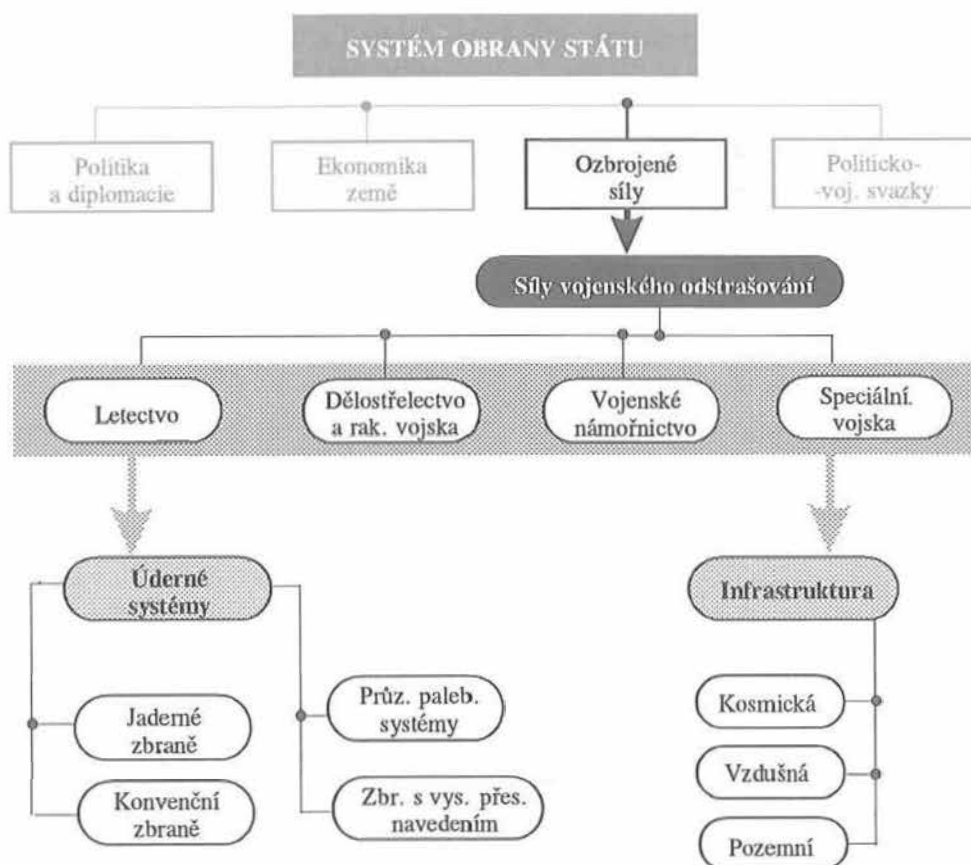
- ◆ existencí sil odstrašování, schopných ochromit objekty s.átní důležitosti protivníka, které jsou rozhodující pro jeho vojenskou sílu a fungování ekonomiky;
- ◆ schopností znebojeschopnit agresora na jeho území nekonvenčními formami použití palebných podsystémů a působením sil odstrašování na vybrané objekty agresora, jejichž ochromení zabezpečí výsledek účinku odstrašování;
- ◆ schopností vymezit úkoly, včetně výběru objektu pro úder, jejichž předpokládané ochromení zajišťuje získat hlavní cíl vojenského odstrašování, kterým je „zlomená vůle“ pro agrese;
- ◆ vytvořením psychického tlaku vůči potenciálnímu agresorovi, který jej přinutí zanechat agrese.

Priorita při použití strategie odstrašování spočívá v dosažení bezpečnosti země bez nutnosti zahájení bojové činnosti. Smysl vojenského odstrašování se opírá o vytvoření věrohodného nebezpečí odvety, a ne o úsilí pro její provedení.

Místo vojenského odstrašování v národní bezpečnosti Polska

Dnes si význam vojenského odstrašování uvědomují jak politici, tak i vojenští činitelé. Tento význam nachází odraz ve vojenských doktrínách řady zemí. Vzpomenutý problém se dotýká rovněž i politicko-vojenských podmínek a národní bezpečnosti Polska.

Současný stav ozbrojených sil Polské republiky, ekonomická situace země a vojenský potenciál našich sousedů ukazuje, že se Polsko nenachází v takové situaci, aby vytvořilo ozbrojené síly schopné účinně se postavit agresí z různých směrů možného ohrožení. Analýzy prokazují, že pro zajištění minimálních požadavků na moderní ozbrojené síly a dosažení limitů vymezených pařížskou dohodou (CFE-1) do roku 2000 bychom museli vyhradit více než 500 bln. starých zlotých, tzn. takřka 30 mld. dolarů, avšak reálné možnosti státu mohou v této době poskytnout ne více než 100 bln. starých zlotých za příznivé politické situace a předpokládaného hospodářského rozvoje.



Obr. 4: Struktura sil vojenského odstrašování v systému obrany státu

Historické zkušenosti ukazují, že polské ozbrojené síly nebyly schopny zajistit zemi v průběhu mnoha století její existence úplnou bezpečnost. Během posledních tří sta let Poláci prohráli všechny války, povstání a národní vzpoury, s výjimkou polsko-sovětské války v r. 1920 a velkopolského povstání (protipruský odpor na Poznaňsku v r. 1848 - pozn. red.).

Může dnes Polsko vlastnit ozbrojené síly tak bojeschopné, aby stačily zabezpečit potřeby obrany a bezpečnosti země? Prováděné výzkumy a analýzy ukazují, že to není možné, pokud bude platit tradiční doktrína o použití ozbrojených sil v podmínkách vynucené obranné samostatnosti Polské republiky. Zde tedy můžeme uvolnit místo jedině vojenskému odstrašování, které nemá u středních a malých zemí alternativu. Tedy u zemí, které nejsou schopny udržovat mohutné ozbrojené síly ochotné postavit se agresí tradičním způsobem boje, ale mohou vytvořit a udržovat síly vojenského odstrašování, disponujícími moderními údernými systémy, jež jsou schopny způsobit eventuálnímu protivníkovi takové ztráty, že by se agrese zcela nebo s velkou pravděpodobností nevyplatila a nebyla by účelná.

V situaci, kdy bezpečnost v globálním měřítku vzrůstá, kdy se snižuje zbrojení a rivalita mezi zeměmi se přesouvá z vojenské oblasti do oblasti ekonomické, získává strategie vojenského odstrašování stále více zastánců. Tato strategie umožňuje snížení počtu živé síly, bojových prostředků a zavedení palebných systémů založených na nejnovějších technologiích. Současně od samého počátku ozbrojeného konfliktu zajistí přenesení bojové činnosti na území protivníka.

V obranné strategii Polské republiky musí být brány na zřetel aspekty vojenského odstrašování. Za ty považujeme:

- současný stav vojenského potenciálu všech našich sousedů a absenci možností, abychom se jim vyrovnali;
- nynější vynucenou obrannou samostatnost Polska a neurčitou perspektivu vstupu do vojenského svazku v nejbližších letech;
- obtížnou ekonomickou situaci státu a nedostatek možností pro vyčlenění potřebných finančních prostředků na udržování tradičních ozbrojených sil;
- předpoklad velké účinnosti vojenského odstrašování.

Problematika vojenského odstrašování nachází svůj odraz v návrzích obranné doktríny Polska. Této tematice se rovněž věnuje hodně pozornosti v průběhu parlamentních diskuzí na téma obranyschopnosti země.

Své pojetí vojenského odstrašování vyslovil také v jednom interview velitel letectva a PVO Polské republiky div. gen. dr. Jerzy Gotowała: *Dnes je zasazením vzdušných cílů možné v poměrně krátké době zpusťovat dokonce i velkou zemi s celým jejím rozvinutým hospodářstvím. A nebude snad zničen již jedině atomové elektrárny nebo několika chemických podniků či rafinerií důvodem pro uzavření příměří? Vhodně využití prostředky s vysoce přesným navedením a dokonce i nevelké letecké síly jsou dnes schopny ochromit i docela velkou zemi a paralyzovat její ozbrojené síly.*

* * *

Vojenské odstrašování má již dnes své místo v mezinárodních vztazích. Jeho význam se zdůrazňuje ve vojenských doktrínách mnoha států a také v plánech bojových operací. Formulují se cíle, kterým má odstrašování sloužit, a konkretizují potřeby v mezích účinnosti jeho naplňování, ale teoretická stránka věci není ještě úplně prozkoumána. Skromná je též literatura zabývající se tímto jevem. Samotné vojenské odstrašování jako vědecký problém je totiž dosti složitý. A využití historických zkušeností je v této oblasti omezeno vzhledem ke značné a neustálé změně podmínek.

Otázka působení vojenského odstrašování v obranné strategii Polské republiky vyžaduje další analýzy a vědecké výzkumy. Doufám, že předložené úvahy otevřou širší diskuzi na toto téma.

Poznámky:

- 1) Lokální ozbrojené konflikty (Korea, Vietnam, Blízký východ, Jugoslávie, Čečensko) potvrzují, že agrese nepřinesly politický ani územní zisk žádné z agresorských zemí. Způsobily zato obrovské lidské a materiální ztráty.
- 2) B. Balcerowicz pokládá za *středně velký stát* zemi s pěti až padesáti miliony obyvatel a rozlohou 100 000 až 500 000 km².
- 3) V prvním úderu na Bagdád bylo svrženo více než 1800 tun bomb s celkovým ničivým účinkem 1,5krát větším než byl účinek jaderné pumy svržené na Hirošimu.

-JAL-

Účast v IFOR vyzvedává Partnerství pro mír k novým výšinám. Ukazuje světu, jak daleko dospěly národy střední a východní Evropy a jak musejí jako naši partneři přispět k evropské bezpečnosti. Budoucnost Evropy se bude utvářet na jedné ze dvou rozdílných cest: buď na cestě rozdělující netolerance, která po sobě zanechala Bosnu v troskách, nebo na cestě demokratické integrace, po níž touží většina národů v této oblasti.

Warren Christopher,
americký ministr zahraničí
Černínský palác, Praha 20. 4. 1996

„Třetí“ světová válka skončila: Co bude dál?

*Jsou současníci dějinných procesů ti praví soudcové? Jsme, my, kteří jsme prožívali, případně spoluvytvářeli naši Něžnou či Sametovou revoluci, kompetentní soudit její výsledky? Navíc zapomínáme, že vše vidíme z našeho, „eurocentristického“ pohledu. Naši protinožci chápou věci jinak. John Mueller, profesor politologie na Univerzitě v Rochestru, USA, ve své knize *Pokojný převrat*, z níž přinášíme několik ukázek, tvrdí, že roku 1989 se nenápadně odehrávala třetí světová válka. Nevšimli jsme si jí, protože se při ní nestřílelo.*



Konce světa, který jsme znali, jsme se dočkali celkem nedávno. Za období kratší než tři roky - od hlavního posunu v sovětské zahraniční politice v roce 1988 až do porážky konzervativců v Moskvě v r. 1991 - svět prošel přeměnou, která byla jakýmsi ekvivalentem třetí světové války.

Tomu předcházela zdlouhavý proces, kdy soupeřící státy závodily o nejpřitažlivější vizi uspořádání světa, byly vyzbrojeny až po uši, hrozivě řinčely zbraněmi a navzájem se provokovaly v traumatizujících krizích. Tak jako po obou světových válkách, i v této poslední, se rozpadla ohromná říše, zreorganizovaly se významné politické svazky v Evropě, a několik států se politicky transformovalo.

Po první a druhé světové válce trvalo několik let, než se ustálily základy politického uspořádání, které se po těchto válkách v podstatě stabilizovalo, dokud ho nerevidovala další válka (anebo její ekvivalent). Zdá se, že podobný proces probíhá v dnešní východní Evropě, v bývalém Sovětském svazu a možná i v Číně. Navíc vítězi třetí světové války, tak jako jejich předchůdci z roku 1918 a 1945, proklamují nové uspořádání světa, podle kterého bývalí protivníci mohou počítat s tím, že budou přizváni ke spolupráci v mezinárodní politice. Vítězové dokonce nabídli poraženým pomoc, aby se postavili na nohy jako zodpovědní členové mezinárodního společenství - což bylo po třetí světové válce pozoruhodným úspěchem vítězství Západu, avšak po první světové válce to zase bylo pozoruhodným nezdarem.

Totalitní diktatura se rozpadla mírumilovně

I když může být záslužné posuzovat zkušenosti z let 1989-91 jako funkční ekvivalent světové války, najdou se přinejmenším dvě nesmírně důležité hlediska, podle kterých by tato koncepce byla zcela mimo.

Za prvé, poslední přeměna, na rozdíl od svých krvavých předchůdkyň, byla překvapivě pokojná: konala se s minimální dávkou násilí. Na některých místech se vyskytla nějaká ta střelba, zejména v Rumunsku, což však nebylo nic proti tomu, co se dělo v první a druhé světové válce. E. H. Carr jednou poznamenal: „Zdá se, že válečná hrozba, tichá či otevřená, je nevyhnutelnou podmínkou významných změn v mezinárodní politice.“ Naše

čerstvá zkušenost je argumentem proti tomuto tvrzení - změny nevyvolala válka, ani hrozba války. Za pár let se podařilo vyřešit prakticky všechny problémy, které trápily velké státy, kdysi nazývané velmocemi, mezinárodní vztahy bezmála půlstoleté se vyřešily bez výstřelu, bez poprav, bez jediného hozeného kamene. Mezi vyřešené problémy patří nepopulární a často brutální sovětská okupace východní Evropy, umělé rozdělení Německa, nákladné, zhoubné a vyvolávající krize závody ve zbrojení mezi Východem a Západem, ideologický boj mezi autoritativním a násilnickým komunismem a podrážděnou, občas panikařskou kapitalistickou demokracií.

V průběhu studené války - předešly k politické přeměně - se mnoho lidí obávalo, že všechny tyto problémy se dají řešit jedinec válkou nebo násilím. Sovětský svaz se zdál být fyzicky i ideologicky tak pevně spjatý se svým východoevropským impériem, a ještě více s ruským, že by nikdy neuvolnil své sevření bez boje - a že tak učinil, vlastně omylem, až neuvěřitelně protifečilo normálnímu velmocenskému chování.

Vojenská rovnováha zůstala nezměněna

Za druhé, ačkoliv třetí světová válka pravděpodobně způsobila v mezinárodní politice velké změny, na rozdíl od první a druhé světové války nijak významně nezměnila vojenskou rovnováhu ve světě. Skutečně. Jediné, co se po roce 1991 velmi nezměnilo, je rovnováha ve zbraních, zejména jaderných, rozestavěných na obou stranách. Tehdy se začaly *negativní závody ve zbrojení* mezi Východem a Západem, ale skutečné snížení počtu zbraní je zatím bezvýznamné.

Zkušenost pokojné přeměny účinně demonstruje, že radikální změna se někdy může odehrát neuvěřitelně rychle. Hlavní problémy studené války, týkající se střední Evropy - byly zvládnuty během několika měsíců v letech 1989-90. Právě tehdy, roku 1989, když George Kennan předpovídal, že „budeme rádi, když tyto problémy budou splněny do konce tohoto století“, prorokoval Henry Kissinger, že „potrvá tři nebo čtyři roky, než se Německo sjednotí“ - a stalo se tak do roka. A sovětský komunismus dostal ránu z minulosti takřka přes noc, po nevydařeném státním převratu v Rusku v roce 1991.

Nový svět je svobodnější, ale méně stabilní?

Navzdory zmatkům v některých částech východní Evropy a v bývalém Sovětském svazu, můžeme být, co se týče vyhlídek na příští válku, opatrně optimističtí. Nejenže se snížila pravděpodobnost velké války, ale zejména zemřel posvátný mýtus revoluce a přestaly závody ve zbrojení, tedy byly oslabeny dva faktory, které vyvolávaly lokální konflikty. Ale není žádný důvod k jásotu. Kvóta katastrof zůstává nadále naplněná: Mnohé závažné problémy, které děsily svět za uplynulé půlstoletí, sice byly vyřešeny, ale zato věci, které byly v minulosti pokládány za druhořadé, začínáme teď vnímat jako naléhavé.

Bill Clinton ve svém inauguračním projevu roku 1993 vyhlásil, že „nový svět je svobodnější, ale méně stabilní“. A o několik dní později jeho budoucí šéf CIA James Woolsey konstatoval, že „jsme sice zabili velkého draka, ale zato žijeme v džungli, hemžící se nejrozmanitějšími hady“. Pro pochybovače tyto hady pohotově vypočítal: „Množí se zbraně hromadného ničení a balistické rakety, roste etnická a národnostní nenávisť, která může metastázovat a zasáhnout velké části zeměkoule, mezinárodní obchod s narkotiky, terorismus, závislost Západu na středovýchodní naftě a rizika s tím spojená, nové

ekonomické problémy a problémy životního prostředí." A jeho předchůdce v CIA Robert Gates se s ním zcela ztotožnil: „Události posledních dvou let způsobily, že svět je o mnoho nestálější, bouřlivější, nepředvídatelný a násilnický.“

Aby se k takovým závěrům dospělo, použilo se této techniky: minulost se zjednodušila, zavedl se eurocentristický pohled, pozměnily se definice a zdvihla se laťka nároků: problémy, předtím považované za nepodstatné, se dostaly na prvořadé místo.

Zjednodušování minulosti: vzpomínky na studenou válku

Názor, že svět je po pokojné přeměně komplikovanější, než byl, vychází z velmi zjednodušených vzpomínek na to, co se odehrávalo během studené války.

Souvísí to s našimi sklony vidět minulost v krásnějším světle, než ve skutečnosti byla. Nevnímáme, že skutečnost je lepší - v naší paměti se minulost zlepšuje rychleji, takže jsme nyní v o mnoho horší situaci, než jsme byli dřív. Zlatý věk je skrytý někde v dávné minulosti anebo v neuchopitelné budoucnosti.

Například ti, co vzpomínají na „šťastná“ americká padesátá léta, velmi často zapomněli na McCarthyismus, na válku v Koreji a na hrozbu, že komunismus „pochová“ Západ v příštím desetiletí, živěnou předpověďmi CIA, že hrubý národní produkt Sovětského svazu bude do roku 2000 tvořit trojnásobek národního produktu Spojených států!

Komunistická hrozba se přesouvala z místa na místo, měla různé podoby a byla nesmírně komplikovaná. Většinou neexistovalo jediné ohnisko nebezpečí, ale hned dvě. Pravda, výzva, které se mělo čelit ve Vietnamu, vyšla z Číny, ne ze Sovětského svazu. Mimo to Čína a Sovětský svaz, ohrožující společně Západ, byly mezi sebou na nože a jednou či dvakrát na pokraji války. Nebylo snadné rozhodnout, na čí stranu se postavit. Spojené státy podporovaly Číňany proti Sovětskému svazu; celé roky nebylo jasné, na čí straně je Fidel Castro. USA se spojily se Sovětským svazem, aby podpořily vznik Izraele, ale podpořily i levičácký režim v Tanzanii, aby zjistily, že vlastně všechny komunistické vzpoury jsou propletené s domácími vzpourami, a nikdy nedokázaly spolehlivě určit, které země, jako například Mosambik, jsou komunistické, anebo nejsou.

Jestliže svět po studené válce připomíná džungli plnou jedovatých hadů, za studené války tuto džungli obývali nejméně dva draci plus jedovatí hadi, přičemž někteří byli záhadně a často nevyzpytatelně spojeni s jedním, anebo druhým drakem. Zdá se, že je jasné, které z těchto džunglí dáváme přednost.

Hlavní však je, že v našem novém světě, co se nám jeví jako „neuspořádaný“, je nebezpečí přímého anebo nepřímého konfliktu mezi Východem a Západem tak zanedbatelné, že nám zní celkem absurdně návrh, že je třeba „vytvořit síť pravidel a omezení“, abychom se mu vyhnuli. Dnes to zní tak, jako kdybychom chtěli vytvořit podobnou síť na zabránění vojenského konfliktu mezi Spojenými státy a Kanadou.

Eurocentrismus a přetrvávání nacionalismu

Po skončení občanské války v Řecku v roce 1949 Evropa vydržela dlouhou dobu bez občanských válek. Tento pozoruhodný rekord ukončily až občanské války, které propukly v bývalé Jugoslávii. Navíc politický a hospodářský chaos, někdy spojený i s násilím, doprovázel i rozpad sovětského, a potom ruského impéria ve východní Evropě a zejména v Asii. Konec studené války přinesl s sebou i nezamýšlený efekt - uvolnění etnických,

nacionálních a rasových sil, držených předtím na uzdě soupeřením v rámci studené války. Policii se sice dařilo potlačovat vnější projevy etnického a národnostního násilí, ale nebyla schopná potlačit nenávist, která byla pod nimi. Etnické čistky nejsou ničím novým. Například bulharští komunisté po celé roky cílevědomě pronásledovali domácí Turky. A boje mezi Armény a Ázerbájdžánci se začaly ještě před skončením studené války. Etnické konflikty v Jugoslávii byly důsledkem špatné koncepce federalizace země, tedy mohly propuknout právě tak během studené války, jako po ní.

Je sice do jisté míry pravdou, že je dnes v Evropě více ozbrojených konfliktů než za studené války, ale ve velké části ostatního světa naopak zaznamenali méně ozbrojených konfliktů než dříve. Konkrétně během studené války prošla zejména Latinská Amerika dlouhou kalvárií občanských válek, ke kterým dalo většinou podnět soupeření ve studené válce. Po jejím skončení počet válek v této oblasti podstatně klesl. Ve východní Asii rozvítila studená válka zdoluhavé a nákladné války v Koreji, Malajsku, Thajsku, Číně, Vietnamu a jinde. V Kambodži zavinila nejen občanskou válku, ale ještě horší mír, který přišel po ní. Problémy ve východní Asii sice zůstaly, ale zcela jistě se tato oblast stala klidnější, stabilnější a hospodářsky produktivnější po skončení studené války, než byla během ní.

Nacionalismus a mír se nevylučují

Vzhledem k tomu, že nacionalismus či hypernacionalismus byl příčinou první i druhé světové války v Evropě, obavy z jeho renezance jsou jistě na místě. Evropané nejsou menšími nacionalisty než byli v dvacátých letech nebo v devadesátých letech minulého století. Ovšem užší hospodářské styky v Evropě naznačují, že lidem konečně svítlo, že ekonomická spolupráce je užitečná, ale to rozhodně neznamená, že se Evropané navzájem nějak více milují, anebo že se teď více identifikují jaké Evropané. Sjednocení Německa bylo demonstrativním (a pokojným) triumfem nacionálních tužeb. Kdyby německý nacionalismus už neexistoval, dalo by se čekat, že po odchodu Sovětů vzniknou dvě Německa. Namísto toho zvítězilo přesvědčení, že východní Německo nemá smysl, jedni i druzí Němci si padli do náručí.

Nacionalismus může vést k válkám a nepokojům, ale jak ukazuje zkušenost západní Evropy, není třeba ho vymýtit, aby se udržel mír. Dnešní Francie a Německo se ani zdaleka ve všem neshodují, ale už ani nepomyslí na řešení svých sporů válkou nebo hrozbou války.



Za situace poměrného míru bude vždy hromada věcí, na které bude možné si stěžovat a trápit se pro ně: kvóta katastrof zůstane vždy uspokojivě naplněná. Protože se vyhlídky na globální jadernou katastrofu zmenšily natolik, že o ní na Západě uvažuje jen velmi málo lidí, můžeme se soustředit na méně konkrétní nepřátele, kterými jsou nepokoje, chaos, nejistota, nepředvídatelnost, nestabilita a „blíže neurčená“ rizika a nejistoty. Toto jsou nepřátelé, kteří - podobně jako ekonomika - budou vždy bezpečně s námi.

Každá nová generace se prezentuje novými problémy. Člověk se ale může na chvíli zastavit a oslavovat nepochybné úspěchy, jakým je třeba mj. i snížení hrozby jaderné války. Nedá se nic dělat, svět bez takovýchto hrůz je mnohem lepší než s nimi.

Materiální zdroje obranného modelu (Systémový přístup k restrukturalizaci italské armády)

V období studené války přitahoval největší pozornost světové veřejnosti především konfrontační model USA-SSSR. Lidé se zajímali o problémy supervelmocí a armády ostatních zemí jako kdyby ani neexistovaly. Do jisté míry to bylo oprávněné. Svět byl ukryt pod jaderným deštníkem a jednotlivé státy odvozovaly svou strategii od té či oné velmoci. Také Itálie neměla svou samostatnou vojenskou politiku. S postupným uvolňováním napětí se ale situace začala zvolna měnit. Asi před osmi lety vznikla v Itálii potřeba vlastní obranné politiky, a tak bylo v Římě založeno Středisko strategických studií (*Centro Militare di Studi Strategici - CeMiSS*), které za relativně krátkou dobu navázalo řadu kontaktů a styků s podobnými institucemi různých států, včetně Ústavu obranných studií AČR. Toto středisko slouží jako určité koordinační centrum veškeré vojensko-teoretické práce jak v armádě, tak v civilním sektoru. Těžiště jeho činnosti spočívá mj. ve vypracovávání studií na závažná, aktuální témata, která jsou potom předkládána příslušným činitelům a institucím. Na to jsou uvolňovány poměrně značné finanční prostředky, takže celá řada studií je vydávána také tiskem, do současnosti to bylo přesně 76 publikací. Následující studie generála Goffreda Canina pojednává o tématu nám velmi blízkém, o nových úkolech armády, její transformaci a začleňování do mezinárodního bezpečnostního systému. V překladu uveřejňujeme její obecnou, teoretickou část; údaje týkající se italské armády, její výzbroje, techniky, pohotovostního, přechodného, stabilizovaného a nového obranného modelu či požadavků na italský obranný průmysl vynecháváme.



Materiálním nástrojem obrany každé země je výzbroj a vojenská technika. Rád bych zdůraznil, že ačkoliv každý druh vojsk (tj. pozemní vojsko, letectvo a námořnictvo) bývá z tohoto hlediska analyzován zvlášť, uvedené tři sektory nesmí být považovány za nezávislé jeden na druhém. Naopak, jsou úzce spjaty v rámci „armádního systému“, který je zase částí širšího obranného sektoru. Armádní systém musí být pojímán jako komplexní organismus, ve kterém všechny tři druhy vojsk jsou vzájemně závislé do té míry, že jediné vyhovující kritérium, které by ohodnotilo efektivitu celého systému a jeho konstitučních prvků, musí být založeno výhradně na jejich **společné** schopnosti dosáhnout institučních cílů.

Za současné situace, kdy jsou omezovány zdroje vynakládané na obranu, musí být jejich analýza a hodnocení prováděny s jediným cílem, podle jediného měřítka, kterým je **optimalizace** každého jednotlivého prvku celého systému a celkového výkonu systému.

Nicméně vzhledem ke skutečnosti, že výkon celého systému je určován výkonem každého jednotlivého prvku, jakéhokoli zlepšení může být dosaženo pouze na úkor ostatních složek či jiného prvku systému, ať už zbraňového systému, nebo jiného druhu vojska. Proto je tzv. *systémový přístup* jedinou moderní metodou umožňující racionální analýzu bojeschopnosti a výkonu armády. Navíc tato metoda zároveň zdůrazňuje, že jádro

systému nespočívá ve výzbroji a technice, ale spíše v lidech, kteří je užívají a určují skutečnou bojeschopnost.

Technologicky pokročilá zařízení samozřejmě „ovlivňují“ vojenský personál, ale tento vztah vzájemného ovlivňování platí i opačně. Uživatelé mohou ovlivnit volbu příslušné technologie na základě svých schopností a kvalifikace. V praxi může vysoce kvalifikovaný personál podávat vrcholné výkony jak s nejnovějším, tak se starším technologickým vybavením. Je-li ale kvalita personálu slabá, bude nutné instalovat velice jednoduché či zjednodušené systémy a je evidentní, že personál na nízké úrovni nedosáhne nikdy toho nejvyššího výkonu. Pokud by tedy technologická zlepšení byla tím jediným způsobem jak kompenzovat nedostatky kvality personálu, potom by se náklady na zařízení a výcvik staly nepřijatelnými. A náklady na technologii také určují poměr mezi požadovanou úrovní technologického zlepšení a nutnou úrovní školení personálu. Proto když mluvíme o výzbroji a technice, musíme je pojímat jako globální systém: jako kombinaci technologického zařízení, jeho obsluhy a jeho funkce.

A právě v kontextu předcházejících úvah musí být chápán i problém zavádění výzbroje a vojenské techniky (equipment policy), který *může být definován jako analýza operačních úkolů a identifikace jednotlivých systémů, respektive „modulů“, schopných dané úkoly splnit.*

Metoda analýzy

Řešit problém výzbroje, výstroje a vojenské techniky je velmi obtížné, zejména s ohledem na základní technologické změny, které nemohou být realizovány ze dne na den a bez vzniku vážných problémů. Právě tyto změny určují systém výcviku, organizaci logistické podpory a dokonce i pravidla zasazení vojsk. Musíme je provádět na základě jasných srovnávacích pravidel.

V minulosti byla volba výzbroje a techniky určována na základě dvou parametrů: podle protivníka a spojenců. Dnes ale nelze ani jeden z těchto parametrů snadno identifikovat. Jinými slovy, v současné době může nastat situace, kdy bude nutné, aby se italská armáda integrovala s ozbrojenými silami, jejichž kapacity a technologický potenciál bude plnit velice široké spektrum nejrůznějších úkolů. Navíc vzhledem ke skutečnosti, že Itálie hraje úlohu jakéhosi nárazníku mezi různými kulturami, by její ozbrojené síly měly být schopné operovat i podle jiných scénářů, než je pouhá obrana italského území.

Proto musíme přijmout pouze takový koncept armády, který zvažuje parametry odvozené z toho nejhoršího možného scénáře. Konkrétně se jedná o scénář, který předpokládá co nejlépe vyzbrojeného protivníka a spolupráci s co nejlépe vybavenými a vyzbrojenými spojenci. Také musíme brát v úvahu, jakou mezinárodní roli by Itálie měla hrát. Změny, týkající se zavádění výzbroje a techniky, se tedy nemohou vztahovat pouze k současné situaci.

Strategický směr budování armády musí být identifikován a načasován podle existujících operačních závazků a dostupných zdrojů. Musíme identifikovat typy požadovaných operačních modulů a vlastností, které jednotky musí bezpodmínečně mít, aby mohly plnit předpokládané úkoly. Po definování kvantitativních požadavků musíme stanovit kvalitativní vlastnosti vojenských materiálů. Ty formují technologickou tvář ozbrojených sil, tj. ty hlavní technicko-vojenské trendy, na kterých je založen vývoj a modernizace výzbroje, výstroje a techniky.

Když srovnáme to, „co je potřebné“, a skutečný stav výzbroje a techniky, tedy to, „co je již k dispozici“, odhalíme nedostatky a zároveň nám takové srovnání umožní i hodnocení probíhajících programů, včetně včasné nápravy chyb. A konečně na základě daných ekonomických možností a průmyslových kapacit musíme vypracovat stabilizovaný model, který musí být standardní, plně integrovatelný, a měl by umožňovat plnit úkoly vyplývající z obranné dostatečnosti.

Tímto způsobem tedy mohou být odhadnuty nutné náklady bezpečnosti. Neuvažujeme zde o nižších úrovních bezpečnosti, neboť naším cílem je **obránná dostatečnost**.

Nárys geostrategické situace a možné funkce armády

Volba zbraňových systémů a jejich adekvátní strukturování vyžadují dostatečnou míru znalostí jak o roli jednotlivých druhů vojsk, tak kontextu, ve kterém budou operovat. Musím tento moment zdůraznit, neboť při debatách na toto téma se totiž objevuje jistá snaha oddělit tento problém od již přijatých závazků a od italské mezinárodní politiky.

Dalekosáhlé změny, které probíhají v geopolitickém scénáři, jsou taktéž známy. Apokalyptický scénář globálního konfliktu mezi dvěma bloky se zdá nyní velice vzdáleným, a také se zdá velmi vzdálenou potřeba udržovat rozsáhlé obranné struktury. Na druhé straně se ale s uvolněním ochrany supervelmocí a z hlediska nového světového řádu, riziko, že bude Itálie zatažena do tzv. „menších“ konfliktů, značně zvýšilo. Nedávnými událostmi destabilizovaný světový systém hledá globální rovnováhu, která je úzce spjata s lokálními a regionálními rovnováhami, jejichž dosažení je často zdrojem dalších konfliktů.

Včerejším hrozbám dnes říkáme rizika, ale rozdíl není podstatný. Zatímco s „hrozbami“ italská armáda téměř vždy operovala v hranicích země, s „riziky“ se italské ozbrojené síly setkávají v míře, která je od konce druhé světové války bezprecedentní, a to ještě v mezinárodním kontextu, který je poznamenán značnými nejistotami. **Skutečná vojenská hrozba současného období ale spočívá v „neurčitosti“: nejsme schopni předvídat ani nepřítel, se kterým budeme bojovat, ani způsob, jaký na něj budeme reagovat.**

Perspektiva holocaustu jaderné války fungovala jako odstrašení po dobu 40 let: v současnosti skutečná hrozba spočívá v tom, že toto odstrašení chybí. Při neexistenci jaderné hrozby se stalo možným vše, včetně - a to je paradoxní - použití jaderných zbraní.

Účast na konfliktu v zahraničí, ohrožení našeho způsobu života, hazardérská mezinárodní politika a terorismus, to jsou vážná rizika, ale tím největším je povrchní přístup k problému bezpečnosti. V současné době je totiž nejdůležitějším prognózování a *vypracování konkrétních opatření*, která za nás v minulosti vlastně dělali jiní. Italští partneři to od nás dnes požadují a budou připraveni nám pomoci pouze tehdy, když taková opatření přijmeme.

Předešlé úvahy tvoří základ konceptu tzv. **aktivní prevence**, což je stále se opakující téma nové italské vojenské strategie. Na tomto základě už Itálie provedla některá opatření: potvrdila svou věrnost obrannému systému NATO a zavázala se spolupracovat při **zasazení nadnárodních integrovaných sil**. Současně projevuje Itálie také nejen vůli zúčastňovat se mírových operací a civilních ochranných akcí pod záštitou mezinárodních a nadnárodních organizací, ale také v nich přebírat iniciativu.

Krátce řečeno, mocenská role Itálie na mezinárodní scéně jak v euroatlantickém, tak v panevropském kontextu, je tak na půli cesty mezi malými a středními mocnostmi,

s možným nasazením italských ozbrojených sil v zahraničí (power projection), zvláště ve Středomoří a v oblasti Středního východu. Bohužel tato role je natolik nejasná, že snadno dezorientuje jakékoli osoby, které se jí zabývají či budou zabývat. Avšak je to zatím jediná politická linie, která se po roce 1989 zjevně konsolidovala a která vytváří politický rámec, umožňující provádět politiku, která nikoho nedráždí a která umožňuje, aby Itálie mohla být přítomna - přinejmenším symbolicky - prakticky všude.

Ozbrojené síly obecně a pozemní vojsko obzvláště by tedy měly být schopny mimo obranu národního teritoria také přiměřeně podporovat roli, kterou bude Itálie hrát jak doma, tak na mezinárodní úrovni. Kvalitativně to znamená, že musí být schopny se integrovat do nadnárodních sil v rámci aliance NATO a mít takovou výzbroj a techniku, aby se mohly účastnit akcí, na kterých se toto nadnárodní společenství dohodne.

K tomuto obecnému východisku musíme doplnit dvě omezení. První se vztahuje ke Smlouvě o snižování konvenčních sil v Evropě, která určuje stropy nejdůležitějších zbraňových systémů, a tak nepřímou určuje příští válečné nástroje. Tyto stropy nesmí být překročeny a ani nesmí být jednostranně zrušeny, protože zaručují rovnováhu sil, a tudíž i stabilitu v Evropě.

Součástí nadnárodních integrovaných sil NATO se má stát i pět italských brigád, proto standard jejich výzbroje a techniky musí dosáhnout buď standardu výzbroje italských partnerů v NATO, nebo být alespoň na přijatelné úrovni. A to je to druhé omezení.

Pokud má Itálie hrát opět určitou prestižní roli, musíme mít politickou vůli nést potřebné náklady na armádu. Bohužel na základě zkušeností lze předpokládat, že reakcí na nový bezpečnostní koncept může být nerozlišující a zbytečná redukce vojenského aparátu, což je ve skutečnosti podvod, který se v minulosti vzhledem k existenci amerického jaderného deštníku již několikrát opakoval. Politika redukce by mohla být důsledkem kompromisu mezi těmi, kteří hlásají rozpuštění armády, a těmi, kteří si přejí, aby Itálie hrála aktivnější roli v zahraniční politice. Výsledkem by byla „operetní“ armáda, která by zahrnovala vlastně pouze síly rychlé reakce tvořené dobrovolníky, což by sice v parlamentu nevyvolalo žádnou debatu ani veřejné diskuze, ale takový kompromis by znamenal, že se Itálie bude vyhýbat zodpovědnosti vůči partnerům a zároveň opustí aktivní roli v rámci kolektivního bezpečnostního systému. Navíc chybějící věrohodné hlavní obranné síly signalizují, že se ztrácí suverenity a svobody, které jsou nejvlastnějším základem naší demokracie.

Nezbytné ozbrojené síly

Prvním ukazatelem, respektive kritériem, pro plánování výzbroje, výstroje a techniky je množství a typ nezbytných ozbrojených sil. Co se týče materiálu, zásob, technického a logistického zabezpečení, čísla, která jsou předkládána parlamentu, mohou být pozměňována cca o 10 procent. Tato čísla jsou celková a netýkající se stupně dokončení budování jednotek. V návrhu obranného modelu čteme: „... dosažení nezbytné věrohodnosti brigád a nedokončených jednotek vyžaduje, aby bylo 100 procent zásob a inventáře odloženo stranou; rezervy musí být nahrazeny po vypršení jejich operační životnosti a musí být vždy kompatibilní s existujícím vybavením brigád.“ Lze předpokládat, že budoucí armáda bude formována z 19 brigád a zabezpečujících jednotek. Ale i když z kvalitativního hlediska stupeň dokončení jednotek neovlivňuje zaopatření rezerv a materiálu, nízkou úroveň dokončenosti výstavby jednotek jsou značně ovlivňovány všechny příslušné logistické aktivity.

Je tomu tak protože: **za první** - vysoký podíl konstantně neužívané výzbroje, výstroje a techniky zabraňuje, aby byl počáteční investiční kapitál plně využit (když výzbroj a technika ztrácí svou operační hodnotu, musí být nahrazeny, bez ohledu na svou účinnost), a **za druhé** - udržování rezervního managementu se stává stále dražším. Rezervní management je nutný, aby prostřednictvím rotačního systému udržoval připravenost vší výzbroje, výstroje a techniky na stejné úrovni, ale stává se nepraktickým, kdykoli výzbroj a technika různých generací nekoresponduje s úrovní budování jednotek.

Co se týče výzbroje a výstroje, systém založený na částečné mobilizaci je drahý a může být **věrohodný** jedině tehdy, je-li podporován skutečnou dostupností výzbroje a techniky, která má stejný operační standard jako existující jednotky a sto procent rezerv a zásob. Zbraně, které nejsou podporovány adekvátními rezervami, mohou být používány pouze na přehlídky, neboť věrohodnými jednotkami jsou pouze takové, které mají kompletní logistickou podporu.

Z tohoto můžeme odvodit, že i když diferencovaná operabilita umožňuje redukci armády, snižování nákladů na její výzbroj (a tak plnit očekávání civilní veřejnosti), vynaložené náklady neumožňují vybavení účinnou výzbrojí a technikou. Pokud neprovedeme žádnou nápravu, hlavním rizikem bude skutečnost, že se mobilizační jednotky stanou buď skladem moderního, vysoce nákladného materiálu, nebo levné, ale neúčinné výzbroje a techniky.

Co se týče kvality ozbrojených sil, jejich struktura musí být budována podle jejich předpokládané úlohy. Musíme brát v úvahu tři vzájemně se ovlivňující faktory: čas, vzdálenost a charakteristiku prostředí.

Faktor času je velice proměnlivý a důležitý na všech stupních. Může sahát od střednědobých period (chronických krizí) k velmi krátkým údobím (počáteční stadia operace Pouštní štít). Zahnuje čas potřebný k zasazení rychlých intervenčních sil a čas pro dokončení zbývajících sil.

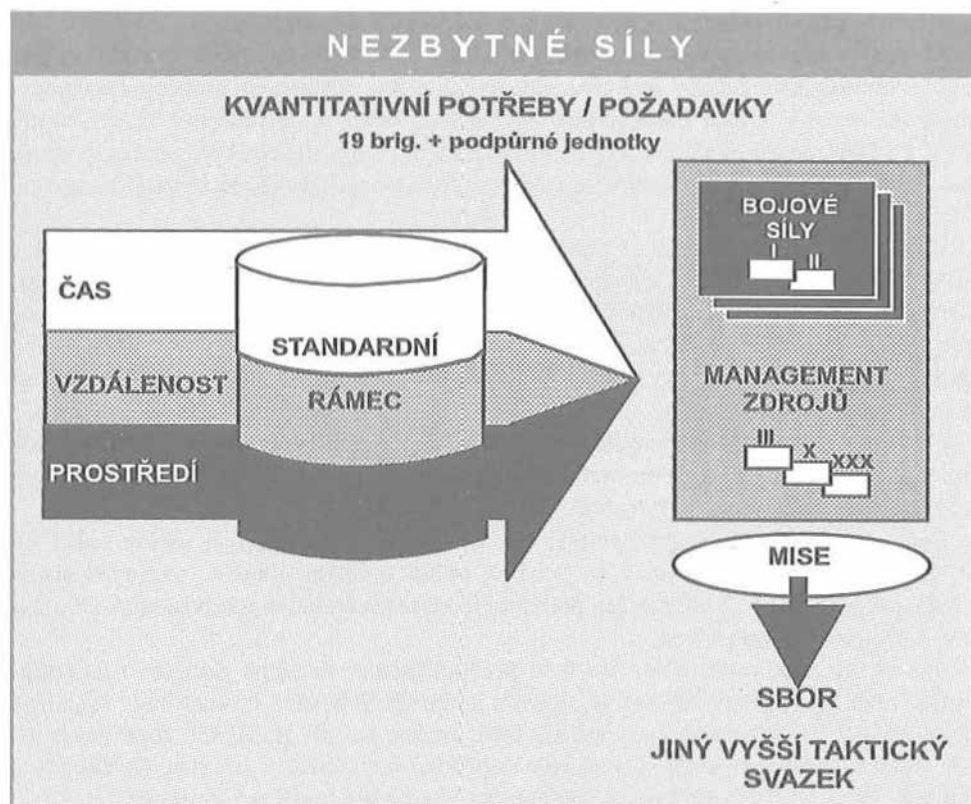
Jestliže by mise trvala déle, než bylo předpokládáno, zasazené jednotky v operační oblasti musí střídány tak, aby se předešlo jejich opotřebování. Obecně bude výstražná doba delší než v minulosti; tak tomu ale bude zřejmě jen při globálních konfliktech, ne při lokálních stavech nouze. Co se týče například intervence v iráckém Kurdistanu a Albánii, čas k nasazení vyčleněných jednotek (ad hoc) byl kratší než deset dní.

Vzdálenost jak mezi oblastí zasazení a stálými ubytovacími prostory, tak v rámci operačního prostoru, se stávají většími než v minulosti. V důsledku toho se objevují nové požadavky na přepravu, organizaci logistiky, základní logistickou organizaci, informační sítě, velení a řízení. Vznikající problémy musí být řešeny na strategické, operační i taktické úrovni.

Co se týče **charakteristiky prostředí**, pokud nebude předem známa oblast možného zasazení, tak jako to dnes není známo třeba italské armádě, bude zasazen buď značný počet ozbrojených sil, nebo bude nutné mít ve výzbroji vysoce flexibilní techniku a výstroj.

Ale protože tato **flexibilita**, která se vyznačuje určitou lehkostí, je protikladem **specializace a síly**, tím hlavním při budování struktury ozbrojených sil bude stanovení rovnováhy mezi těmito dvěma protikladnými potřebami. Jediným řešením jak zabezpečit operační flexibilitu armády bez snížení jejich síly, je vypracování **standardního rámce** skládajícího se z „lehkých“, „středních“ a „těžkých“ sil. Z tohoto hlediska můžeme pokládat tradiční složky systému prapor/rota za **speciální operační moduly**, které jsou

schopné vykonávat široký rozsah bojových či podpůrných (zabezpečujících) úloh. Naproti tomu na vyšších úrovních, tj. na úrovni pluku či vyššího svazku, budou řešeny úkoly **managementu zdrojů**. Zde se moduly budou lišit pouze z hlediska jejich potenciální kapacity velení, řízení a koordinace základních modelů a podle stupně, jak umožňují, aby základní moduly mohly existovat a operovat.



Legenda: I rota X brigáda
II prapor XXX sbor
III pluk

Obr.

Vyšší úroveň se bude vyznačovat předem určenou strukturou, která bude schopna vytvořit speciální sbor či kontingent potřebný pro každou misi prostřednictvím patřičné integrace. Mimo úkoly spojené s plánováním operací se zde budou provádět činnosti vztahující se k zpravodajství, řízení, zabezpečení rozhodovacího procesu a spolupráce jak uvnitř jednotlivých druhů vojsk, tak i mezi nimi. Podobné úkoly budou plněny i na taktické úrovni, ale z operačního hlediska nemohou být na úrovni praporu plněny dostatečně.

Tento koncept můžeme shrnout následujícím způsobem: *stupeň flexibility nutný pro každý typ intervence je sumou modulárních jednotek (tj. jednotek majících různé použití), které jsou určeny základními systémy, zahrnujícími jak již bylo řečeno, výzbroj a výstroj, techniku, vojenský personál a přidělené úkoly.*

Aby mohly být vykonávány všechny potřebné úkoly, je zapotřebí asi třiceti různých typů „základních modulů“, jak pro vlastní bojovou činnost, tak pro technicko-taktickou a logistickou podporu.

Co se týče bojových modulů, čas a prostor vyžadují vytvoření obrněných modulů, modulů lehké výsadkové pěchoty, protitankových a bitevních helikoptér, vybudování tankových a motorizovaných modulů.

Podpůrné moduly, jako jsou zpravodajství, velení a řízení, radioelektronický boj a moduly podpory rozhodovacích procesů musí být schopny operovat v prostředí jak národních, tak mezinárodních strategických sítí.

Ať již přijmeme jakoukoli strukturu ozbrojených sil, všechny moduly stejného typu musí být identické, aby zajistily vzájemnou zaměnitelnost složek, a tak zvyšovaly svou flexibilitu a prostřednictvím jejich rotace zajistily vyšší dobu použitelnosti.

Tento modulární koncept představuje regulující hodnotou, kterou musíme navrhnout, a zároveň s ní musíme definovat i priority týlového (logistického) zabezpečení. Nesmíme zapomínat, že v současné době jsou základní kritéria vojenské techniky, výzbroje a výstroje neustále ovlivňovány vznikem nových technologií. A je to právě technologie a možnosti operačního managementu, které formují potenciál jednotlivých modulů.

Technicko-vojenská organizace materiálů a logistiky

Toto kritérium je vlastně obsaženo v základech každého vojensko-organizačního problému. Abychom mohli sladit technologické požadavky a operační předpovědi, musíme dlouhodobá kritéria jasně identifikovat. Tato kritéria by měla být nejen schopna harmonizovat technické prvky každého jednotlivého zařízení s celkovou strukturou ozbrojených sil, ale i s kvalitami obsluhujícího personálu.

Stupeň technologického vývoje

Obecně vojenské operace prováděné v nedávné době prokázaly důležitost tzv. **multiplikátorů ozbrojených sil**, tj. takových zařízení vysoké technologické úrovně, kterými se zvyšuje určitý výkon a které se dnes staly pro úspěšné provedení akcí nepostradatelnými. Příkladem jsou třeba raketomety, bitevní helikoptéry, protiletadlové systémy a nejmodernější velicí, řídicí a zpravodajské systémy a systémy radioelektronického boje. I když jsou zatím k dispozici pouze v omezeném množství, dostupnost tohoto zařízení znatelně násobí bojovou sílu jednotek a také zvyšuje bezpečnost vojsk.

Při práci s těmito vysoce sofistikovanými systémy zřejmě vzniknou určité problémy týkající se hlavně stupně technologického rozvoje, kterého bychom měli dosáhnout, neboť jednotky, které budou operovat v rámci mnohonárodních sil, musí být alespoň na minimální technologické úrovni, a tato úroveň bude určována potřebou vzájemné spolupráce s naším „multiplikátorem ozbrojených sil“, to jest s technologicky nejvyspělejšími partnery.

Přizpůsobení se nižší technologické úrovni co se týče multiplikátorů by nebylo moudré: ale i zde je volba ovlivňována cenovými náklady.

Pokročilá technologie je ve skutečnosti tou nejdůležitější příčinou vzrůstu cen nových zbraní, které se stávají nezbytností. Odtud i potřeba vyhnout se koncentraci velmi drahých zbraní a zařízení v nadbytečných obranných strukturách. Bojeschopnost není dána prostým souhrnem jednotlivých zbraní za účelem dosažení „optimálních výsledků díky správnému poměru počtu a kvality zbraní“. Platí totiž, že čím vyšší kvalita, tím vyšší je hodnota každé zbraně, ale tím nižší je počet zbraní potřebných k dosažení stejného stupně bojeschopnosti (combat effectiveness).

V těchto úvahách se nesnažím o nějaké konečné řešení, ale zamýšlím pouze navrhnout respektive stanovit některé obecné zásady zavádění technologie do armády v souladu s principem úspory ozbrojených sil:

Za prvé Itálie nepotřebuje vyčleňovat zdroje a prostředky na všeobecné technologické závody: naším cílem by mělo být dosažení a udržení přiměřené technologické úrovně, která by umožnila italským jednotkám integraci v rámci mnohonárodních sil. Ozbrojené síly by měly využívat, ale **pouze jako uživatelé**, zdroje, které nabízejí italské partnery, jejichž strategické systémy nejsou pro Itálii realisticky dosažitelné.

Za druhé tvrdím, že **tím rozhodujícím pro určení stupně „zhodnocení“ jednotek jsou zbraně vysoké technologie**. I zde platí „více kvality, méně kvantity“. Pokud má Itálie i nadále hrát důležitější roli v Evropě, musí italská armáda dosáhnout alespoň průměrnou úroveň „zhodnocení“ evropských armád.

Kompatibilita a standardizace

Druhé kritérium je odvozováno od zvyšujícího se používání mnohonárodních ozbrojených sil, což vyžaduje standardizaci výzbroje a výstroje. Jeho splnění je bohužel narušováno nejrůznějšími politickými a ekonomickými důvody, které částečně pramení z toho, že je třeba, aby všichni partneři přenesli produkci vojenské výzbroje a výstroje na *mezinárodní konsorcia*, která musí splnit předpoklady odsouhlasené všemi partnery.

Při sledování optimálního cíle - obecné standardizace - nesmíme zapomínat na minimální požadavek, kterým je dosažení interoperability (vzájemné spolupráce), což znamená, že mezi systémy s různými standardy musí být zaručena alespoň **operační kompatibilita**.

Vzájemné kompatibility musí být nutně dosaženo především v těch nejdůležitějších sektorech. Jedná se o ráži a zásoby munice. To obnáší přibližně osmdesát procent nákladů na logistickou přepravu a obojí bude ještě důležitější po přijetí nové generace projektilů s ohledem na zvyšující se dosah střelných zbraní a raketometů.

Dalším prioritním sektorem jsou tanky a bojová vozidla. Co se týče třetí generace tanků, vzhledem k jejich operační důležitosti a ceně je lepší standardizovat celý tank, a ne jen jeho jednotlivé součásti.

Tím nejdůležitějším, čeho může v této oblasti konsorcium dosáhnout, je mezinárodní spolupráce, kterou sice aliance NATO čas od času propagovala, ale které se nikdy nepodařilo dosáhnout.

U bojových vozidel musí být standardizována přinejmenším jejich „mobilita“, a to prostřednictvím přijetí jednotné multifunkční základny.

Základem řízení a velení vojskům jsou komunikační systémy a systémy shromažďování, zpracování a výměny informací. Zde ovšem soulad mezi vojenskými standardy automaticky neznamená možnost vzájemně spolupracovat, neboť západní armády používají pro taktickou komunikaci dva různé digitální standardy. I když při provozu plně integrovaných velitelských a řídicích struktur používáme systémy se standardizovaným rozhraním (interface), tento moment představuje vážný problém. V této oblasti, která se vyznačuje stále pokračujícím vývojem a rychlým zastaráváním, by měly být využívány všechny možnosti, které nabízejí materiály a technologie tzv. dvojího užití (tj. civilního i vojenského).

Co se týče ochrany proti zbraním hromadného ničení, jakékoli nedostatky při vzájemné spolupráci, dokonce i ty zcela zanedbatelné, jako je třeba neschopnost standardizovat závitové filtry, již nejsou nadále přijatelné, protože ohrožují schopnost přežít vojsk (survival).

Stručně shrnuto, standardizace není pouze věcí logistického zabezpečení, ale výrazně omezuje rozmanitost všech zařízení určených pro speciální funkce. Pro většinu výzbroje a techniky bude nezbytné přijmout takovou *vývojovou koncepci*, která co nejvíce bude napomáhat „modularitě“ v rámci systému, a tak rozvíjet interoperabilitu a standardizaci, zjednodušovat údržbu, a obzvláště napomáhat částečně modernizaci prováděné prostou výměnou jednotlivých součástí.

Uniformita a technologická rovnováha

Třetí kritérium je odvozováno od skutečnosti, že vojenská jednotka může dosáhnout té nejvyšší operační efektivity pouze za předpokladu, že všechna její výzbroj a výstroj nabízí stejný stupeň výkonnosti. Pro jednotky bude tudíž typická záměrná technologická uniformita.

Uniformitou nazývám ten fakt, že jednotky budou vybaveny systémy téže technologické generace (či jiné, ale blízké generace), aby byly zaručeny v podstatě stejné operační výsledky.

Při špatné viditelnosti by bylo například absurdní, kdyby průzkumné jednotky měly pouze infrahled a za nimi jedoucí obrněné jednotky byly vybaveny infravizory se zaměřovacími zařízeními. I když infrahledy patří do stejné generace jako infravizory, mají v určitém prostředí slabší výkon: v tomto případě by to bylo, jako kdyby slepý muž vedl člověka, který vidí dobře.

Navíc musí existovat technologická rovnováha mezi starými komponenty a těmi, které budou nahrazovány během oprav.

Předpoklady, které budou umožňovat opravy, respektive přezbrojení, nutné pro modernizaci a vyrovnávání technologického zaostávání, které se objeví během provozu, musí být vytvářeny již v počátečních stupních vývoje vojenské techniky a výzbroje.

Musíme mít ale stále na mysli, že opravy jsou užitečné pouze tehdy, když pomáhají systému udržovat skutečné operační hodnoty a přiměřenou operační „životnost“, to jest pouze tehdy, když **náklady na opravy jsou menší než cena nového systému**. To vše vyžaduje pečlivé zhodnocení technické kompatibility, výměnu či doplňování starších součástí a vyčíslení ekonomického zisku plynoucího z této operace.

V praxi může být inventář považován technicky a operačně za vyhovující, když zahrnuje tyto dva typy výzbroje a techniky: za prvé nově získanou a technologicky modernizovanou,

za druhé výzbroj a vojenskou techniku, která má za sebou teprve polovinu své životnosti a může být postupně modernizována.

Ochrana vojenského personálu, schopnost přežití a jeho materiální zabezpečení

Čtvrté kritérium se soustřeďuje na vojenský personál a na sociální stránky obrany, která také ovlivňuje politické rozhodování o bezpečnosti.

Především musím uvést, že v současné době není možné legitimizovat žádnou vojenskou intervenci, zvláště když nejsou v sázce životní zájmy země, aniž by byla přijata přísná pravidla pro minimalizování či vyloučení jakéhokoli ohrožení bezpečnosti vojáků. Proto jsou všechny prvky zvyšující ochranu vojáků, pravděpodobnost jejich přežití a sociální zabezpečení daleko důležitější než v minulosti. Sem patří vše od osobní výstroje a výzbroje, přes bojová vozidla ke zdravotnímu zabezpečení. Je to systém, který má chránit vojáky operující v nepřátelském prostředí.

Nejkritičtější bodem je osobní výstroj a výzbroj vojáka „v pravém slova smyslu“, tj. pěšáka. Podoba tohoto vojáka, včetně jeho uniformy a zbraně, symbolizuje sílu, účinnost a technologickou úroveň armády v očích široké veřejnosti.

Z psychologického hlediska, abychom zabezpečili morálku jednotlivce i kolektivu, musíme si být jisti technickou spolehlivostí osobní výzbroje a výstroje, na které jsou vojáci bezprostředně závislí. Voják, který je součástí všech zbraňových systémů, také představuje určitý „zbraňový systém“. V této souvislosti je nezbytné optimalizovat bezpečnostní parametry individuální bojové výzbroje a výstroje, včetně protitankových a protiletectvých zbraní, ochrany proti zbraním hromadného ničení a střepinám. Ochrana proti střelám z lehkých zbraní musí být zvýšena na maximum, voják musí být mobilní a mít přiměřené vybavení pro řízení a velení.

Navíc tento systém, protože se soustřeďuje na osoby, musí být jak **ergonomický**, tak **systematický**.

Ergonomie určuje typ všeho, co voják obléká, čím je vyzbrojen a vystrojen. Soustřeďuje se na efektivitu osobní výzbroje a výstroje, ale obzvláště na jejich bezpečnost a snadnost užití. To vyžaduje na prvním místě definovat činnosti, které budou vykonávány, a takto určit charakteristiku výzbroje a výstroje.

Sebeobrané funkce budou prováděny jak základními, tak specializovanými zbraněmi jednotlivce. V tomto smyslu může být i účinnost zbraní považována za aktivní ochranu vojáka.

Velení a řízení je prováděno pomocí zařízení, jehož prostřednictvím dostává voják rozkazy, seznamuje se se svou polohou a sleduje bojiště. Přístup, který jsme použili pro charakteristiku individuální výzbroje a výstroje, může být rozšířen i na další sektory: například vozidlo může být považováno jak za mobilní bojovou základnu, tak za prvek celkové ochrany jeho bojové činnosti. Podobně se můžeme dívat na účinnost zbraní vezených na vozidle, jako na úroveň dostupné „aktivní“ ochrany, jejíž důležitost se zvyšuje zvláště při konfliktech velké intenzity.

Na druhé straně, během mírových operací, stejně tak jako ve všech ostatních misích, kdy je užití zbraní doporučeno jen v případech té nejnútnejší sebeobrany, není účinnost zbraní tak důležitá jako bezpečnost vojáka a může se stát dokonce kontraproduktivní, je-li

vyprovokováno jejich užití. V těchto případech musí být „aktivní“ obrana tlumena a omezena na ochranu proti jednotlivým výstřelům a teroristickým útokům. Musíme se vyhnout aktivním opatřením, abychom zabránili propuknutí násilí a eskalaci konfliktu. Odtud ona důležitost pasivní ochrany vojáků, kterou musí výzbroj a technika spolehlivě zaručovat, a která musí být v budoucnu zvyšována jak modernizací, tak zaváděním nové techniky, aby vznikly skutečné „buňky přežití“.

Tímto způsobem plníme dva úkoly současně: ochranu „lidského kapitálu“ a psychologické zlepšení vztahu mezi vojáky a jejich výzbrojí a výstrojí. Není nezanedbatelné, že máme na operační úrovni vojáky, kteří jsou odhodláni, neboť si jsou vědomi, že jejich výzbroj a výstroj jsou spolehlivé a přiměřeně je chrání.

Vzhledem k tomu, že příští užití zbraňových systémů bude ve stále vyšší míře určováno odhady založenými na **syntetickém obrazu bojiště** a doba na reagování bude velmi krátká, aby bylo zabráněno vážnějším omylům, stávají se životní nutností přiměřené prostředky pro rozpoznávání vlastních nebo nepřátelských jednotek a zbraní.

Navíc bojová životnost vojsk (survival) a psychologická připravenost čelit nejrůznějším rizikům je těsně spjata s tím, jak je „viditelné“ a efektivní zdravotnické zabezpečení. Zvláště zabezpečení každé bojové jednoty je dlouhodobým úkolem, za který zodpovídá stát, ne jenom vzhledem k technickým a procedurálním faktorům, které mohou být snadno překonány, ale především z psychologických důvodů.

Mobilita a transport ozbrojených sil

Protože nové úkoly, které na armádu čekají, vyžadují vysoký stupeň mobility, věrohodnost úlohy, kterou si Itálie přeje hrát na mezinárodním poli, je úzce spjata s vůlí vynaložit nezbytné zdroje na zařízení zabezpečující jak taktickou, ale také operační a strategickou mobilitu.

V této souvislosti si můžeme vzít určité politické naučení z operací v Perském zálivu, a zejména z mise „Airone“, která byla italským příspěvkem v rámci operace Provide Comfort.

I když se této operace zúčastnilo pouze 1200 vojáků, ukázala se jako velmi užitečná, protože ověřila způsoby zasazení vojenského kontingentu určeného pro operace mimo Itálii, daleko od mateřské země a ve vysoce citlivých oblastech. To je zvláště důležité zejména co se týče sil rychlého nasazení, neboť věrohodnost těchto sil bude záviset i na dostatečném množství vojenských dopravních prostředků již v míru.

Dalším důležitým aspektem mobility jsou organizační struktury umožňující koordinaci na komunikačních křižovatkách a cestách ve spolupráci s nadnárodními silami. To předpokládá uzavírání dvou a vícestranných dohod s hostitelskými státy, plánování zdrojů, které budou použity, a zajištění logistického managementu.



Probíraná kritéria definují předpoklady dosažení skutečné efektivity ozbrojených sil. Co se týče výzbroje a techniky, výsledky mohou být hodnoceny pouze mírou schopností plnit dané úkoly.

Nový koncept armády zřejmě způsobí bouřlivou reakci, která převrátí struktury a ideje, jež byly po dlouhou dobu brány jako jednou pro vždy dané. K obtížím spojeným s hledáním

potřebných zdrojů přibudou ještě obtíže s přijímáním nových myšlenek, protože vojenský sektor neposkytuje okamžité a hmatatelné výsledky.

Když jsem s touto analýzou začínal, nepředpokládal jsem, že podám zcela vyčerpávající obraz celého problému. Mým cílem spíše bylo splnit to, o čem se domnívám, že je mou povinností: jako náčelník štábu italské armády, který má na starosti efektivitu operačního užití ozbrojených sil, jsem měl v úmyslu položit určité otázky a navrhnout taková řešení, která by byla pro mou vlast ta nejlepší, protože dnešní rozhodnutí o modernizaci a výstavbě armády ovlivní vojenskou strukturu a jejich užití na příštích třicet let. Jsem si vědom toho, že se může zdát poněkud podivné, že požaduji značné finanční částky na modernizaci vojenské techniky v období, kdy Itálie prochází ekonomickou krizí. Zejména když - v tuto chvíli - nehrozí žádné riziko bezprostředního konfliktu, ať již globálního, nebo takového, který by se týkal jen Itálie. Avšak skutečná situace armády, jak jsem ji vylíčil výše, je taková, že navrhované změny jsou nezbytné, aby propůjčily armádě novou věrohodnost, aby ji umožnily integrovat se do evropského bezpečnostního systému a obnovit operační hodnotu vojenských svazků.

Následovat příklad nejvýznamnějších západních zemí, které v současné době redukuje vojenské výdaje, je nevhodné a nesprávné. I když tyto země vynaloží menší část jejich hrubého domácího produktu na obranný sektor, jak v procentech, tak v absolutních hodnotách, vynaložené částky budou vždy větší než ty, které vydává Itálie. Při tomto srovnání musíme mít na zřeteli ne velikost redukce vojenského rozpočtu, ale typ ozbrojených sil, který má po restrukturalizaci vzniknout. V jiných zemích zůstávají ozbrojené síly i po restrukturalizaci kvalitativně na výši a jsou kvantitativně přiměřené k politicko-strategické roli, kterou mají jejich ozbrojené síly hrát, a úkolům, jež jim jsou přiděleny. Navíc musíme pamatovat, že za současné situace, s ohledem na skutečné náklady obnovy armády, nejsou kvantitativní ukazatele samy o sobě nijak zvlášť důležité.

V každém případě bych rád zdůraznil, že již bylo dosaženo minimálního množství ozbrojených sil i vojenské techniky a že další redukce by pouze definitivně potvrdila názor, že udržování vojenských struktur, které už nejsou schopny zabezpečit odstrašení a zaručit integritu státu, je zbytečné.

Strategické revoluce

Tento článek, jehož autorem je francouzský generál Eric de La Maisonneuve, byl uveřejněn v lednovém čísle 1996 časopisu Défense nationale. Zkráceno a redakčně upraveno.



Revoluce vojenství, zahájená ve čtrnáctém století zavedením palných zbraní, našla svoje vyvrcholení v křečích dvou světových válek ve století dvacátém. Tyto zbraně byly přivedeny na vysokou úroveň dokonalosti, rozmanitosti a rozšířenosti. Pro jejich výrobu bylo využíváno širokých průmyslových kapacit, pro jejich obsluhu byly mobilizovány stále vyšší počty osob. Pro organizaci, koordinaci a optimalizaci zdrojů a sil se konstituovala *strategie jako věda o válce*.

Další zlom nastal 6. srpna 1945. Výbuch jaderné zbraně přispěl k zastavení tohoto pekelného mechanismu tím, že násilně přerušil dosavadní nepřetržité stupňování válečného násilí. Jaderná zbraň radikálně modifikovala všechny veličiny týkající se války, a tak postupně převedla svět do nové epochy. Jaderná zbraň katastrofami, jimiž hrozí, kombinací strachu a odstrašování, demonstduje **nepoužitelnost války jako nástroje politiky** a revolucionizuje poměry sil mezi mocnostmi tím, že je nutí, aby svoje zájmy vyjadřovaly v jiných oblastech a jinými formami. Kolektivní ozbrojené násilí musí hledat uplatnění jinde a jinak. Přeměna forem války, kterou konstatujeme na konci tohoto století, vznikla převážně z této základní revoluce.

K faktoru *moci* jaderné revoluce v posledních dvou desetiletích se připojuje faktor *rychlosti* informační revoluce vyvolané technologickým pokrokem a rozšířením elektronických komunikačních prostředků. Tyto prostředky transformují mezilidské vztahy především tím, že poskytují každému jednotlivci možnost přímého přístupu k datům a znalostem.

Klasický vztah mezi válkou a strategií, kde strategie byla „dcerou“ války, je převrácen. Ovšem tato proměna pojmů, pokud jde o jaderné zbraně, byla odhalena vojenskými strategiemi již v šedesátých letech.

Jaderná revoluce: účinky a následky

Veškerý vědecký pokrok může být tou nejlepším a tou nejhorším ze všech věcí. Jaderná zbraň se citovému pravidlu nevymyká. Jaderná výzbroj je především základnou pro *odstrašování*. V tom spočívá její podstata, v tom je zmiňovaná *strategická revoluce*. Díky ní, poprvé v historii, mohou lidé realizovat svou snahu o omezení ozbrojeného násilí. Obyvatelstvo se stalo rukojmím jaderné hrozby, jež je mocným *politickým* uklidňujícím prostředkem. Maří veškeré naděje na zisk tím, že u *potenciálního agresora* vyvolává obavu z odvety neúměrné tomu, co je v sázce. Toto odstrašování určitým způsobem znemožňuje klasickou válku (válku jako pokračování politiky jinými prostředky),

teoreticky vysvětlenou Clausewitzem a po několik století urputně vedenou evropskými národy.

Ovšem mocenské rivality mezi státy, stejně jako konflikty uvnitř společnosti, ve skutečnosti v životě národů stále přetrvávají. Násilí se dnes projevuje jinde a jinak, přičemž volí alternativní formy ozbrojeného střetnutí.

■ Nové formy konfliktů

Válka, jistým způsobem decentralizovaná, se tříští do mnoha konfliktů vznikajících spontánně všude, kde se vyskytuje taková kombinace sociálních a ekonomických podmínek, které státy nejsou schopny zvládnout.

Od roku 1945, tj. během uplynulého půlstoletí, bylo napočítáno přes čtyři sta otevřených krizí, které přivodily sto čtyřicet čtyři konflikty, které měly za následek desítky milionů obětí na životech: to je účet, který sice není tak velký jako byl během obou světových válek, avšak přesto je neúnosný. V současné době probíhá na zeměkouli na dvacet až třicet konfliktů. Tato skutečnost se nazývá *delokalizace války*.

V průběhu studené války se rivality obou supervelmocí projevovaly zčásti periferními konflikty „nastřčených“ protivníků, přičemž války spojené s dekolonizací jim zpočátku poskytovaly prostor pro vzájemné střetávání. Svůj podíl na nich měly také mezistátní konflikty, při nichž si každá ze supervelmocí zvolila a také podporovala svého bojovníka. Avšak postupná realizace deklarace OSN o dekolonizaci a neúspěchy válek mezi státy, které byly dlouhé, ničivé a nerozhodné, které byly vystavovány stále silnějšímu diplomatickému tlaku mezinárodních společenství, vedly k tomu, že se konflikty přenesly dovnitř národů samotných. Právě tyto vnitřní války dnes udržují rozvrat ve světě. Protože vznikají uvnitř společnosti, a protože je to právě občanská populace, která se stává rukojmím i sázkou, nazývají se *občanskými*.

■ Rizika šíření jaderných zbraní

Šíření jaderných zbraní musí být posuzováno výhradně v tomto rámci a žádná hypotéza nesmí být odmítnuta a priori: to by bylo nerozumné a omezující. Především: jaderná válka zůstává i nadále pravděpodobnou a možnou, přičemž je povinností uznávaných jaderných mocností, aby poskytly záruky spolehlivosti **odstrašování rozšířené na celý svět**. Takový by mohl být i politický výklad bezpodmínečného prodloužení smlouvy o nešíření jaderných zbraní, schválené 179 státy, tj. téměř celým mezinárodním společenstvím. Takové odstrašování rozšířené na celý svět by zmařilo snahy některých států porušit smlouvu o nešíření jaderných zbraní a umístit se mezi země podezříváné z toho, že se chtějí vyzbrojit jadernými zbraněmi, nebo že je již vlastní. **Boj proti šíření jaderných zbraní se tak stal velkým závazkem a povinností, nejen pro jaderné mocnosti, ale pro celé mezinárodní společenství.**

Jaderné mocnosti odpovědné za odstrašování musí trvale znemožňovat nové vytvoření podmínek pro všeobecnou, totální a neomezenou válku. Odstrašování musí být doprovázeno bojem o zamezení šíření jaderných zbraní, jakož i čas od času řešením skutečných *malých válek*, zvláště takových, které destabilizují společnost a jsou nakažlivé pro jejich mezinárodní prostředí.

■ Ekonomická válka a střetávání civilizací

Jaderné velmoci, zbavené svého obvyklého způsobu střetávání, jsou nuceny obracet soupeření zájmů do jiných oblastí: *ekonomická konkurence*, která je jeho nejkonkrétnějším projevem, nabývá někdy nejortodoxnější formy - války.

Během studené války prokázaly liberální strategie a tržní hospodářství převahu nad ztrnulými ekonomikami totalitních režimů. Při dobývání trhů a získávání technologií zaujala místo dřívějších teritoriálních výbojů *ekonomická válka*. Například nadnárodní podniky se chovají tak, jak by se chovaly ozbrojené síly nebo organizace v jejich službách. Nicméně lze tvrdit, že ekonomická logika nabývá vrchu nad válečnickou dynamikou, a že v praxi bude konkurence muset respektovat určitá pravidla (například GATT), která si vynutí mezinárodní společenství. Konfliktní strategie se takto bude obracet k jiným formám střetávání, jakými jsou kulturní konflikty, anebo takové formy konfliktů, které se podle kontroverzní formulace Samuela Huntingtona nazývají „střetávání civilizací“.

Důsledky jaderného odstrašování pro strategii a válku jsou nezvratné a determinující: způsoby střetávání států, ať jsou jejich rozmach či jejich mohutnost jakékoli, jsou jimi hluboce a trvale ovlivňovány. Návrat zpět není možný, protože „vynález jaderné zbraně nelze zrušit“. V jaderném světě, který má svou vlastní logiku a komplexitu, je nutno znovu promyslet obranu států a bezpečnost mezinárodního společenství.

Informační revoluce: realita a sázka

Pozoruhodný vědecký a technologický pokrok posledních dvou desetiletí, zejména rozvoj informatiky a komunikačních prostředků, přeměnily informační možnosti a možnosti přístupu k poznatkům. Jejich prostřednictvím se lidé a organizace ve stále větším počtu podílejí na počítačových sítích zaplavujících světový trh. Uplatňují tam zároveň svou svobodu a svou iniciativu, jakož i nové formy moci. Takto je informační revoluce zároveň *revolucí vědění*, jakož i *novým způsobem nabývání moci*. Může také být činitelem pokroku a zmírňováním napětí, stejně jako výsadním prostředkem kulturního imperialismu, a proto také zdrojem napětí a možným hlavním činitelem konfliktů budoucnosti.

▲ Zvládnutí zpravodajství

Tak jako je jaderná zbraň základem odstrašování, jsou informace podstatou prevence. Jejich zbraní je tudíž zpravodajství; zpravodajská informace se stala „strategickým zbožím“. Zpravodajství od nynějška disponuje pozorovacími, odposlouchávacími, spojovacími a výpočetními prostředky, které umožňují předvídat události na základě objektivní a okamžité znalosti situace. **To, co se válečné umění snažilo zjišťovat manévrem a palbou, moderní zpravodajské prostředky umožňují zjistit bez jediného výstřelu.** Střetnutí, k němuž se ozbrojené síly připravovaly za války v Perském zálivu, se neuskutečnilo s očekávanou intenzitou, protože se Američanům pomocí vysokých počtů elektronických a zaměřovacích prostředků podařilo rozpoznat s dostatečnou přesností iráckou sestavu pro neutralizaci jejího nervového systému v reálném čase, a to za pomoci inteligentních zbraní, využívajících informační technologie.

Takto mají jaderné mocnosti možnost vykonávat vzájemnou kontrolu dodržování mlčky uznávaných pravidel odstrašování, stejně jako možnost pozorování jiných států, zda dodržují dohody o nešíření jaderných zbraní. Zpravodajství je tak optimálním „spojencem“ odstrašování a zabraňování válce. **Informace se v důsledku vývoje zpravodajských**

prostředků, zejména kosmických, stávají hybnou silou skutečné *strategické revoluce* tím, že na jedné straně umožňují předvídáním intervenovat do průběhu propuklého konfliktu, a na druhé straně zasazovat velmi důležitý prvek pro vzájemnou transparentci a kontrolu v mezistátních vztazích. Doplňují a posilují odstrašování prevencí krizí a zabráňováním konfliktům.

▲ Nebezpečí informačního monopolu?

Existuje jen málo zemí, které disponují finančními a technologickými prostředky umožňujícími dosáhnout takové úrovně zpravodajství. Spojené státy, původci informační revoluce, stejně jako byly původci jaderné revoluce, disponují v tomto ohledu nespornou převahou, nebo dokonce skutečným monopolem. **Tak jak mohou informace pozitivně přispět ke vzájemnému poznání lidí a společnosti, mohou stejně snadno negativně přispět ke kulturnímu ovlivňování a k ovládnutí světového trhu.** Monopol vykonávaný v této oblasti jednou nebo dvěma mocnostmi by představoval nebezpečí pro světový mír stejně vážné jako bylo riziko jaderného konfliktu na počátku studené války. Technologická nadvláda poskytuje svému držiteli stejnou strategickou převahou, která působí nejen v klíčové oblasti zpravodajství, nýbrž která platí i pro vedení konfliktů.

Informační revoluce znamenala počátek vytváření spojovacích sítí a sdělovacích prostředků. Horizontální organizace a univerzální dimenze jim umožňovaly dosáhnout moci a účinně konkurovat jejím tradičním formám, zejména politické moci. **Politická moc, vytvořená společností a reprezentující stát, je ode dneška vystavena agresi jiných mocí: hospodářské moci a moci sdělovacích prostředků.**

Jednotlivci samotní, využívající autonomie a přístupu k poznatkům, mají iluzi naprosté svobody považované za příležitost ke zbavení se omezujících sociálních pravidel a tíživých mocenských a hodnotových hierarchií. Informační prostředky na všech úrovních jsou také zbraněmi ohrožujícími stabilitu tradičních společností a státních struktur. Informační revoluce ale teprve začíná. Týká se vědění, tj. svobody občanů a organizace společnosti. Jaderná zbraň mohla být zvládnuta, aby se stala nástrojem „ne-války”. **Informace musí být využity jako hybná síla vzájemného poznání lidí a důvěry mezi státy. Jinak budou sloužit jako hrozná forma střetávání idejí a kultur.**

Krise státu a sociálních struktur

Jaderná revoluce a informační revoluce jsou revolucemi strategickými v tom smyslu, že vytvářejí nové koncepty pro zvládnutí anebo pro uplatnění násilí, v závislosti na situacích. Protože jsou „krizogenní”, stávají se faktory možného mezinárodního rozvratu a vnitřních konfliktů, podle toho, kde jsou k tomu vhodné podmínky.

Zánik komunismu a neúspěch rozvoje v chudých zemích narušily geopolitickou, ekonomickou a kulturní rovnováhu světa. Svět je velmi nestabilní a je vystaven silným, hektickým tlakům. Protože neexistuje uznávaný a účinný regulační systém, vede k anarchii a jejím prostřednictvím ke střetům, protože míra odporu států a schopnost vývoje společností jsou rozsáhle narušeny. Ti i oni mají vážné potíže při překonávání vnitřních problémů - ekonomických a sociálních - které se před nimi vynořují stále ostřeji a naléhavěji, protože jsou oslabeny konvergentními podvrtnými účinky nových vlivů.

Stát je napadán ze všech stran. Byl založen pro organizaci a obranu národa, avšak jeho suverenita je zpochybňována mezinárodními organizacemi ve jménu univerzál-

ních hodnot. Zároveň je vystaven vnitřním tendencím usilujícím o etnické nebo regionální roztržštění, které jsou živěny sociálními a ekonomickými poruchami. Stát, určený k tomu, aby symbolizoval a podporoval národní jednotu vedením válek proti svým sousedům a tím „exportoval“ svoje vlastní problémy, které se staly neúnosnými, není schopen plnit svoje poslání, protože je nucen hledat jejich vnitřní řešení. **Stát odpovědný za obranu území a ochranu obyvatelstva je v zásadě jediným legitimním nositelem síly.** Jeho autorita byla zpochybněna objevením se individuálního nebo skupinového násilí, často nepředvídatelného jakož i organizovaného.

Řešení těchto problémů by mělo v rámci globálního politického projektu spočívat ve vytvoření určité strategie a v zásahu do krizí akcemi ekonomickými, sociálními a kulturními, doplňujícími akce vojenské, především proto, že místní **omezené konflikty**, které se v posledních letech rozmnožily a jsou zčásti pouze **důsledky strategických revolucí**, jsou jen **zkušebními poli pro návrat války**. V důsledku náklady by válka mohla vzniknout ve většině společností, oslabených rozvratem nebo vystavených nadměrným strukturálním problémům. Potom proto, že naše západní, liberální, křesťanská civilizace je civilizací směny a komunikace. Aby mohla žít, potřebuje udržovat obchodní styky a především dialog se světem považovaným nejen za trh, ale také za účastníka dialogu. Aby mohla dosahovat pokroku, nemůže se uspokojovat nespravedlností a bídou, protože je nositelkou určité představy o člověku. Proto státy, které se jí dovolávají, musejí trvale usilovat o zachování *svobodného světa*. V tomto duchu je humanita tím nejmenším ze všeho, avšak nesmí sloužit jako alibi nebo dobré svědomí politiky.

Bezpečnostní doktríny a systémy

Důležité otázky, které se dnes kladou, jsou kde a jak intervenovat.

Na prvou otázku nelze odpovědět jinak než požadovat předně nutnost obnovení státu a založení našich společností na hodnotách humanismu, za druhé potřebu jednat rozumně především v oblasti našich strategických zájmů, tj. v nejbližším geografickém okolí, aniž by nicméně bylo vyloučeno přispívání k udržování míru v mezinárodním rámci ve prospěch nejvzdálenějších regionů.

Na druhou otázku, na níž by mohlo spočívat to, co by od nynějška mělo být nazýváno *bezpečnostní politikou* (na rozdíl od omezeného pojmu *obrané politiky*), je nutno odpovědět jednoznačně s využitím prvků vytvářejících strategické revoluce.

Prvý z těchto prvků spočívá (společně s ostatními jadernými mocnostmi) v zajištění odstrašování a v dosažení toho, že odstrašování bude respektováno, aby se i nadále zabránilo „válce“ mezi mocnostmi. Udržování věrohodné jaderné výzbroje na úrovni dostatečnosti je z tohoto hlediska nezbytné, přičemž je nutno současně vést nepřetržitý boj proti všem formám šíření jaderných zbraní.

Druhý prvek spočívá ve vytváření zpravodajských (průzkumných) systémů dostatečně výkonných k tomu, aby napomáhaly při prevenci krizí a při předvídání konfliktů. V této klíčové oblasti je nutno vyvíjet i nadále velké úsilí, nejen proto, aby nebyl monopol - vždy zneužitelný - přenechán jediné mocnosti, nýbrž především proto, aby se tyto systémy staly nástrojem kontroly, „průhlednosti“ a také důvěry mezi státy. Budoucí zpravodajské systémy, bude-li jich několik, by měly být schopny vyloučit všechny závody ve zbrojení,

veškerou vojenskou technologickou anebo kvantitativní eskalaci. Jejich účinky by měly být zhoubné pro státy, které by dosažení převahy věnovaly nadměrnou část svých zdrojů.

Poslední prvek spočívá ve vybudování (vedle politických, ekonomických, sociálních, tj. civilních prostředků) vojenských intervenčních bezpečnostních jednotek pro potřebu buď mezinárodního společenství, nebo národa samotného. Tyto jednotky musejí mít dvě charakteristiky: jednak musejí být „přemístitelné“ do potřebného prostoru ve lhůtách odpovídajících řešení krize, jednak musejí být vhodné pro vedení občanských válek ve městech, které jsou nejběžnějšími formami současného násilí.

Schopnost přemístění musí spočívat na bezpečnosti a již nikoli na moci. *Přemístění moci* je organizováno pro výboj. V typech uvažovaných konfliktů může pouze ztroskotat proti zbraním rozdílné povahy nebo připojit válku k válce. Naproti tomu, *přemístění bezpečnosti* má za důležitý cíl pokusit se nastolit novou rovnováhu a vyloučit poruchy: oddělit bojující strany, chránit obyvatelstvo, zajistit zásobování atd. Je jistě zapotřebí způsobilých vojáků s účinnými zbraněmi pro zachování respektu bojujících stran, avšak je zapotřebí také logistických odborníků znalých kombinace metod pro řešení civilních problémů vznikajících v městských oblastech s obyvatelstvem postiženým konflikty.

Za těchto okolností povinností ozbrojených sil již není dobývat anebo držet terén. Vyslané vojenské jednotky musejí budit respekt, avšak při dodržování maximální zdrženlivosti při používání svých zbraní. Všude, kde byly tyto zásady aplikovány proti bandám nebo milicím, které jsou nejobvyklejšími činiteli rozvratu, síly pro udržování míru měly ve své akci úspěch. Všude, kde chtěly postupovat podle logiky války, byly zavlečeny na půdu guerilly, kde ztrácely svoje přednosti vůči protivníkům neuznávajícím zákony a nemajícím žádné skrupule.

Za občanských válek ve městech klasické moderní armády vždy prohrály, a to i když použily taktiku systematického ničení, jako tomu bylo v Čečensku. Vojenské klasické systémy bezpochyby dosáhly svého vrcholu ve dvacátém století. Strategické revoluce, stejně jako vztah výdaje-účinnost těchto ozbrojených sil vyžadují revizi jejich koncepce, organizace a prostředků. **Bezpečnostní systémy budoucnosti budou muset být připraveny k reakci na složité situace.** Budou muset používat, stejně jako vždy v historii, **nejdokonalejších technologických prostředků**, zvláště jaderných a informačních. Racionální a výkonné bezpečnostní systémy budou mít takovou účinnost pro společnost, jejichž ochranu zajistí, jako pro mezinárodní vztahy. Budou se podílet na znovuoživení státu a jeho struktury, a tak zajistí novou fázi pokroku a rozvoje. Bez jejich vytvoření a zavedení je nutno se obávat nynějšího rozvratu. S nimi, pokud budou určeny pro bezpečnost a nikoli vyvolávány novou touhou po moci, nemusí být naděje na vyloučení války utopii.



Znovu promyslet dnešní strategii znamená především zařadit ji na správné místo a uznat její primát pro válku. Díky jadernému odstrašování a zpravodajství nespočívá nová strategie nutně ve válce. Tím může být operační část, kterou si uchovává, omezena na podstatné: obnovit rovnováhu tam, kde je ohrožena, podat výstrahu narušujícím činitelům, navrátit důvěru obyvatelstvu.

Jestliže nebude tato inverze pojmů přijata, jestliže válka bude stále pokračováním politiky jinými prostředky, pak se zřetelem k nynějšímu stavu světa a společností bude

válka-chameleon používat všech prostředků, které bude mít k dispozici - jaderných, informačních, ekonomických, terorismu a samozřejmě klasických - k tomu, aby se tato planeta stala neobyvatelnou. Na tomto konci století máme možnost volit mezi všeobecnou válkou a postupným ovládnutím prostředků střetávání pro zmenšení rizik konfliktů. To předpokládá rekonstruovat na těchto základech civilně-vojenské systémy tak, aby byly pojaty, organizovány a vyzbrojeny s cílem zajištění bezpečnosti.

Jaderná výzbroj prokázala, že *odstrašování* by mohlo být realitou. Zpravodajství je schopno přinést transparenci a důvěru, aby bylo dosaženo *prevence* krizí a konfliktů. Vojenské systémy musejí prokázat, že mohou být činiteli uklidnění svou schopností podporovat bezpečnost jak uvnitř společnosti, tak na mezinárodní úrovni. To jsou tři možnosti, které jsou řádu nejen vojenského, ale také politického, a které mohou založit strategii budoucnosti. Důležité je, že by měly umožnit, aniž by nutně odstranily rivalitu a vyloučily konflikty, marginalizovat válku.

-NAS-

Žádný národ v Evropě by již nikdy neměl být opět odsouzen stát se nárazníkovým pásmem mezi velmocemi, či být zařazen do sféry vlivu jiného národa. V zájmu dosažení tohoto cíle prezident Clinton uspěl rozsáhlou strategií pro evropskou bezpečnost. Zahrnuje oživené NATO, připravené uskutečňovat mise a poslání příštího století, zahrnuje podporu hlubší a rozsáhlejší evropské integrace. Zahrnuje silné a produktivní vztahy s Ruskem.

Warren Christopher,
americký ministr zahraničí
Černínský palác, Praha 20. 4. 1996

Nová role NATO v evropské bezpečnosti (Přednáška v Betlémské kapli v Praze 29. dubna 1996)



Dámy a pánové jsem rád, že dnes mohu vystoupit na shromáždění nadace Bohemiae v České republice. Je mi velkým potěšením, že zde dnes mohu vystoupit jako generální tajemník NATO. Česká republika je spojována s pojmem střední Evropa. Znamenalo to být ve středu Evropy a nyní je třeba to doplnit tím, že Praha po dlouhou dobu byla důležitým centrem evropského kulturního života. Jak řekl Francois Bondy, během studené války se však termín střední Evropa používal různým způsobem. Ti v tomto regionu, kteří tento název používají, to dělají proto, aby se distancovali od Východu, aby připomněli ostatním, že země za železnou oponou nejsou jen sovětskými satelity.

Naštěstí konec studené války nás osvobodil od této úzké negativní definice. Dnes již střední Evropa není objektem ambicí někoho jiného, střední Evropa má svobodu sama sebe definovanou jako součást něčeho, jako součást Evropy, která je středem stále sjednocenější Evropy.

Co však znamená tato sjednocenější Evropa, co to znamená pro bezpečnost? Ve své krátké poznámce bych chtěl uvést několik myšlenek spojených s těmito důležitými otázkami z perspektivy NATO. V roce 1949 viděli navrhovatelé Washingtonské smlouvy Atlantickou alianci jako úhelny kámen širšího společenství Evropských a severoamerických demokracií, společenství spočívající více na společných hodnotách než na společné obavě. V centru této myšlenky byla poválečná obnova a rekonstrukce západní Evropy. Cílem aliance bylo zadržet hrozbu představovanou sovětskými silami, ale dalším cílem bylo vytvořit bezpečnostní deštník, pod kterým by mohl probíhat proces evropské hospodářské a politické integrace.

Tyto hodnoty propagované a chráněné Severoatlantickou aliancí nikdy nebyly pojmány jakožto hodnoty kulturně nebo geograficky restriktivní, byly v samém srdci všech společností, které toužily po svobodě a demokracii. Jakožto Češi máte právo být pyšní na úspěchy a celosvětovou oblibu prezidenta Havla a dalších předních aktivistů v oblasti lidských práv, kteří udržovali ve střední a východní Evropě tento plamen při životě. Živit a ochraňovat tento plamen na evropském kontinentě bylo vždy cílem NATO. Stejně jako vy jsme se i my tohoto cíle drželi od chvíle, kdy bylo NATO založeno, a držíme se ho i dnes. Chtěl bych dnes složit hold odvážným mužům i ženám, kteří ve vaší zemi i jinde chránili tyto svobody v temných dobách studené války a kteří připravili události, jež přinesly šanci nahradit Evropu rozdělenou do sfér zájmů Evropou sjednocenou společnými hodnotami. Mnozí za to zaplatili cenu nejvyšší, mnoho dalších trpělo ztrátou svobody.

Teď když je studená válka za námi, můžeme v Alianci klást hlavní důraz na náš původní cíl: bránit a prosazovat demokratické hodnoty a podporovat rozšiřování integračního

procesu v nové Evropě. V této snaze ovšem nemůže Aliance zůstat osamocena. Ostatní evropské instituce musejí hrát klíčovou roli. Bezpečnost v Evropě po studené válce je mnohem širší než bezpečnost, kterou mohou plně nebo uspokojivě zajistit pouze vojenské prostředky nebo bezpečnostní záruky proti fyzickému útoku. V dnešním světě se etnické, sociální, demografické a ekonomické faktory ovlivňující stabilitu v regionech mohou stát semeništěm mnoha vážnějších konfliktů. Všechny naše instituce musejí být plně zaangažovány do společné práce na zvýšení evropské bezpečnosti v nejširším slova smyslu.

Dovolte mi, abych vám předestřel, jak se NATO vyrovnává s novými okolnostmi na našem kontinentě. Chtěl bych dát jasně najevo, že NATO neupustilo od vůle zabývat se konkrétními bezpečnostními otázkami, toho jsme dalecí. Jasně to demonstrujeme v Bosně, kde je NATO v čele mezinárodních sil sestavených kvůli prosazování mírových dohod. Ale znovu zdůrazňuji, není to NATO samotné. IFOR je skutečně opravdovou „koalicí pro mír“. Poprvé za 47letou historií Aliance se její členové spojili s jinými státy - se 17 státy včetně České republiky a dokonce i některých mimoevropských zemí.

Společně pracujeme na zabezpečení trvalého míru, abychom umožnili rekonstrukci životaschopné a mírové občanské společnosti v Bosně a Hercegovině. Kontrolujeme a ujišťujeme se, že znepřátelené strany opravdu respektují to, o čem se dohodly. Asi před deseti dny jsme dosáhli termínu D + 120, kdy měly strany konfliktu stáhnout své jednotky a těžké zbraně a pokračovat v procesu demobilizace. Tento proces trvá déle než jsme předpokládali, ale celkově jsme spokojeni s tím jak strany konfliktu dodržují podmínky. Přesto budou jednotky IFOR stále bdělé a na situaci budou bedlivě dohlížet. Bezpečné prostředí a obnovené klima důvěry jsou cíle, ke kterým IFOR směřuje a které jsou základem pro uspořádání voleb v příštím roce. Období do voleb a volby samy budou rozhodující, abychom se ujistili, že lze v Bosně vybudovat trvalý mír.

IFOR nevznikl náhodou. Nebýt Partnerství pro mír, nikdy by se nám nepodařilo vytvořit IFOR tak rychle a efektivně. Partnerství je vlastně výsledkem praktické spolupráce, která nám umožňuje rozvíjet schopnosti partnerů a spojenců tak, aby mohli spolupracovat při různých operacích peace-keeping. Můžeme říci, že například operace *Joint Endeavour* (IFOR) představuje to nejsilnější potvrzení práce, kterou jsme zatím společně vykonali.

Od samého počátku je Česká republika jedním z nejaktivnějších účastníků ve všech činnostech v rámci Partnerství pro mír, vytvořila své rovnocenné zastoupení také v rámci NATO a hlavního štábu a vytvořila také tzv. PCC neboli partnerské konvenční buňky, velice úspěšně se také zúčastnila cvičení *Cooperative Challenge*. ČR také zahájila kontakty s pracovníky NATO a jsem přesvědčen, že jste se již přiblížili normám a postupům tak, jak je známe v rámci NATO. Takováto spolupráce s ČR se bude jistě dále rozvíjet. Nemusím zdůrazňovat, že spolupráce v rámci Partnerství připravila také cestu pro účast ČR v jednotkách IFOR pod velením NATO. Český mechanizovaný prapor, který je rozmístěn v sektoru JIH-ZÁPAD jako součást kanadské brigády, velice významným způsobem přispěl k řešení situace a velice si jeho činnosti ceníme. NATO a Partnerství pro mír jsou typickými příklady toho, jak Evropa žije společně. Je také potvrzením logiky zapojení, jak to bylo vyhlášeno vedoucími představiteli NATO v rámci summitu v roce 1994.

Projekt, kterému říkáme Evropa, však nemůže být omezen jen na nějakou hranici, která byla uměle vytvořena před 50 lety. Je faktem, že země mají v současné době stejný postoj k hodnotám, které NATO vytvořilo, a které jim dává možnost také se připojit k naší

Alianci. Řekl bych tedy, že další rozšíření NATO určitě nastane. Svobodná volba pro toto napojení musí být samotným základem, na kterém musíme budovat novou Evropu. Je také v základním zájmu naší bezpečnosti zajistit, aby nové demokracie se nadále rozvíjely v pozitivním směru, a aby se mohly účastnit všech aspektů budování Evropy. Po dobu více než 40 letch politická a také vojenská spolupráce v rámci NATO vyústila v určitý stupeň transparentnosti a důvěry, který nám pomohl vytvořit historicky unikátní stabilitu, která existuje mezi jeho členy. Naším cílem by nyní mělo být rozšíření této zóny tím, že sousedům dáme možnost, aby se staly součástí této unikátní kultury bezpečnosti.

Druhý bod, který bych chtěl zdůraznit, je tento. Ti, kteří se stanou členy NATO, budou plnými členy, budou mít všechny výhody a také všechny z toho plynoucí povinnosti. NATO nemá zájem o nějaké poloviční členy a zcela určitě nemáme vůbec zájem o to, že by se vytvořilo nějaké politické členství, které by nebylo také vojenského charakteru. Všichni, kteří spadají pod článek 5 Washingtonské smlouvy, by měli být schopni splnit všechny své povinnosti také ve jménu druhých.

Třetí bod, který bych chtěl zdůraznit v souvislosti z rozšířením, je potřeba, aby se vše udělalo tak, jak je to správné a to pochopitelně vyžaduje spoustu času. Předtím, než tedy můžeme identifikovat konkrétní kandidáty, musíme vést dialog se všemi zainteresovanými stranami, a to je přesně to, co se v současné době děje. Tento dialog v současné době probíhá, ale před koncem roku budeme mít spoustu práce právě s tímto dialogem, protože je toho hodně o čem musíme diskutovat, musíme hovořit o svých úlohách, povinnostech o své zodpovědnosti, ale také o nákladech, které to pro nás bude představovat, a i o prospěšnosti celého tohoto procesu.

Současné členské státy musí vyhodnotit jakým způsobem noví členové ovlivní politickou a vojenskou strukturu Aliance. Ti, kteří se chtějí stát členy, si také musí uvědomit co to bude znamenat až se stanou členy. To znamená jaký to bude mít vliv na politické a vojenské prostředí, ve kterém jsou, a jakým způsobem to přispěje k jejich bezpečnosti. Myslím si, že toto jsou věci, na které je třeba se soustředit, a tato diskuse by se neměla omezit jen na odborníky, ale měla by být širokou veřejnou diskusí. Musíme také zajistit, aby se vše dělo v duchu důvěry na obou stranách.

Potřebujeme vytvořit novou Evropu, která již nebude omezena dělicími hranicemi tak, jak je vytvořila studená válka. **Potřebujeme také, aby Rusko bylo demokratické a silné, aby bylo našim partnerem, na kterého se můžeme spolehnout.** Jestliže se Rusko bude vyvíjet směrem k demokracii tak, jak si to přeje a jestliže budeme spolupracovat, neměl by v severoatlantické oblasti vzniknout žádný bezpečnostní problém, se kterým bychom se nedokázali vypořádat. Je třeba vytvořit skutečně silné pouto mezi NATO a Ruskem, protože to je základní prvek nového evropského bezpečnostního řádu. Začátek takového vztahu mezi NATO a Ruskem již probíhá, Rusko je součástí koalice IFOR v Bosně a spolupráce mezi jednotkami Ruska a NATO je skutečně vynikající. Měl jsem příležitost přesvědčit se o tom na vlastní oči.

Ale spolupráce v Bosně nestačí. Navrhujeme Rusku určitý vztah, který by nám umožnil vypořádat se z celou řadou dalších problémů, jak zabránit a skoncovat s regionálními krizemi a konflikty, jakým způsobem zabránit nukleární proliferaci, jakým způsobem vytvořit společné strategie, které by nám pomohly vypořádat se s novými bezpečnostními úkoly a nakonec také vytvořit společný a vysoce kooperativní přístup k evropské bezpečnosti. Rusko stále ještě váhá, zda přijme tuto nabídku, stále ještě nenašlo svoji

novou roli v této nové Evropě. Možná, že to všechno bude trvat několik let, ale náš cíl je naprosto jasný, chceme nadále pokračovat v rozvíjení vztahů mezi námi a Ruskem, které umožní pragmaticky řešit problémy, se kterými se setkáme. V této nastoupené cestě budeme pokračovat, protože by bylo historickou chybou, kdybychom vytvořili nové dělící čáry v Evropě a nebo kdybychom jiným způsobem izolovali Rusko. Chceme spolupracovat s Ruskem a chceme, aby toto partnerství bylo zdravé a v duchu spolupráce mezi NATO a Ruskem tak, aby se z toho stal klíčový základ pro bezpečnost v Evropě v období po studené válce.

Dámy a pánové, dokud jsme ještě byli ve svěřací kazajce studené války, NATO se zabývalo spíše potenciálními účinky konfliktu než jeho příčinami. Dnes je náš přístup širší, daleko aktivnější, snažíme se přispívat přímo k tomu, jakým způsobem se vyvíjejí události, jde nám o vybudování skutečné architektury spolupráce a bezpečnosti tak, jak to odpovídá procesu integrace Evropy. Tento proces bude nadále pokračovat na nejrůznějších úrovních institucionálních, politických, ekonomických i sociálních. Posílí to také a nezhorší konsolidaci demokracie a všech příslušných reforem, jejichž svědky jsme v tolika částech střední a východní Evropy. NATO i nadále bude plně podporovat tento proces tak, jako tomu bylo v posledních pěti letech a tak to bude i nadále, i když tak, jak jsem se vám pokusil dnes odpoledne nastínit, to bude znamenat vytvoření NATO s novými úkoly, s novými partnery a nakonec i s novými členy. Děkuji vám.



Dr. Javier Solana, nar. 1943. V roce 1964 absolvoval studium oboru fyziky na madridské univerzitě. Jako stipendista Fullbrightovy nadace pracoval v letech 1968-71 v USA a po návratu působil jako vysokoškolský pedagog na několika univerzitách. Je členem Španělské dělnické socialistické strany. Čtyřikrát byl zvolen členem Kongresu za Madrid a mimo to působil jako ministr kultury (1982-1988), ministr školství a vědy (1988-1992), a nakonec do prosince 1995 odpovídal za ministerstvo zahraničních věcí. Funkce generálního tajemníka NATO se ujal v prosinci 1995.

Divizní generál in memoriam Ing. Josef DOSTÁL

* 6. 5. 1891 Trčín (okr. Prostějov)

† 13. 4. 1945 Lipsko



V okresním městě Přerově absolvoval nejen nižší gymnázium (1906), ale i střední hospodářskou školu, kterou ukončil zkouškou dospělosti dne 9. 7. 1909 s prospěchem dobrým. Na Vyšší hospodářské škole v Halle získal v roce 1912 titul diplomovaný agronom. Následovala jednoroční prezenční služba v rakousko-uherské armádě u zeměbranceckého pluku 13 v Olomouci, kde také absolvoval školu pro důstojníky v záloze. Po jejím ukončení začal studovat na Vysoké škole zemědělské v Brně, avšak po prvním semestru byl povolán ke cvičení ve zbrani a následně (1. 8. 1914) byl prezentován v hodnosti šikovatele k aktivní službě při mobilizaci.

Na ruskou frontu odjel ve funkci velitele čety v říjnu 1914. Dne 18. 5. 1915 padl v prostoru u Klimontova do ruského zajetí. Následovalo putování po zajateckých táborech v Bogorodisku a Bolekově, kde se stal členem výboru organizace zajatců při Svazu československých spolků na Rusi.

I když se do Čs. vojska na Rusi hlásil již v únoru 1916, teprve 8. 9. 1917 byl přidělen k 7. střeleckému pluku „Tatranskému“ a po absolvování důstojnického kurzu v Borispolu byl ustanoven velitelem čety 2. čs. záložního pluku. V září 1918 se poručík Dostál stal velitelem vozatajského oddílu 2. čs. jezdeckého pluku „Sibiřského“ a po osmi měsících potom převzal funkci hospodáře tohoto pluku.

V rámci Čs. vojska na Rusi se zúčastnil ústupových bojů z Ukrajiny a dále v rámci 2. čs. jezdeckého pluku bojů na Sibiři a u Tjumeně.

Do vlasti se vrátil v hodnosti kapitána v červenci 1920. Tak jako mnoho jiných legionářů i kapitán Dostál se rozhodl pro aktivní vojenskou službu ve vznikající československé armádě. Již v říjnu nastoupil jako frekventant do Ústředního jezdeckého učiliště v Hranicích a po jeho ukončení se vrátil k 2. jezdeckému pluku do Olomouce, kde postupně zastával funkce velitele čety, eskadrony a korouhve. Mezitím také absolvoval řadu informačních kurzů, stáže i kurz pro vyšší důstojníky jezdectva.

Jeho nadřazení pozitivně hodnotili, že se vždy rozhoduje samostatně a dobře a dovede své rozhodnutí obhájit s tím, že „*je velmi pilný a svědomitý. Vystupování jisté a energické*”.

Dnem 21. 9. 1927 byl major Dostál ustanoven zástupcem velitele pluku a od března do července 1928 přednášel taktiku jezdeckva v kurzu pro velitele oddílů při velitelské škole v Praze. Na podzim, již jako podplukovník, odešel do kurzu pro velitele vojskových těles a po jeho absolvování opět přednášel taktiku jezdeckva na velitelské škole. Na jaře 1930 byl ustanoven nejdříve zástupcem, od léta pak velitelem jezdeckého pluku 4 v Klatovech. Odtud byl po dvouleté službě povolán do kurzu pro vyšší velitele v Praze, který ukončil 31. 7. 1933 jako desátý z dvaceti frekventantů. Podle velitele kurzu generála Václava Kopala se jednalo o důstojníka, který je „*rozvážený, klidný, velmi svědomitý a přesný. Vytváří pilný, jasného a bystrého postřehu. Má dobré všeobecné vojenské vědomosti, které jsou v jezdeckvu nadprůměrné. Rozhoduje se správně a rychle - má velmi dobrý smysl pro vedení boje...*”

Plukovník Dostál již zůstal v Praze, neboť dnem 15. 10. 1935 převzal velení I. jezdecké brigády a od listopadu 1936 až do nacistické okupace českých zemí zastával funkci přednosty I/2. oddělení ministerstva národní obrany.

Dnem 1. 1. 1937 byl pro svou „*znamenitou*” velitelskou schopnost jmenován brigádním generálem. Svěřené oddělení podle přednosty I. odboru generála Karla Voženíka řídil „*znamenitě*”, přičemž dokázal vždy energicky uplatnit své vynikající odborné vědomosti. „*Láska k jezdeckvu mu dává energii pracovat obětavě v Československém jezdeckém svazu ve věcech hippického sportu a se všemi chovatelskými kruhy a ministerstvem zemědělství na zlepšení chovu koně hippického rázu.*”

Generál Dostál byl v létě 1939 podle vládního nařízení z 21. prosince 1938 převeden do služeb země Moravské pro Zemský výzkumný ústav zemědělský v Brně. O jeho dalších osudech dostupné archivní materiály nepodávají žádné svědectví až na strohé sdělení, že byl v Lipsku dne 13. 4. 1945 popraven...

PhDr. Zdeněk Vališ

The Basic Steps of the ACR to Achieve the Interoperability with NATO's Armed Forces by RNDr. Vilém Holáň, Czech Minister of Defence. The purpose of this article is to make the readers of *Vojenské rozhledy* acquainted with the present state of the Army of the CR and measures being prepared in the process of mutual approaching to NATO. Dr. Holáň explains that the main reason for such orientation of Czech defence policy is the fact that we share as the same values and interests as all the democratic nations do. To fulfill the mentioned scheme, there is necessary to implement some basic steps towards interoperability with NATO countries, which are in fact necessary prerequisites for joining the North Atlantic Alliance. The illustration of this problem forms the core of the article. But we do not only follow our own security, we are also well aware of our portion of responsibility, tasks and contribution to the military and defence capacities of civilization, to which we belong.

Thinking about Potentialities by Ing. Karel Pezl. The author of this article is the former Chief of General Staff (1991-93) and the present-day military advisor to President of the Czech Republic, General of the Army (ret.) Ing. Karel Pezl. His paper deals with principal Czech security problems and from them resulting tasks of the Czech state and its army. The author's position is based on the fact that state defence capacities are not derived only from the combat capability of the army, as people generally think, but they depend on the number of other factors, the summary of which, together with their mutual interactions, produce synergetic effects of trustworthy military capacities and manifested resolution to defend the country. From this context, it is necessary to enlarge the zone of European stability, step by step, by parallel activities of NATO, EU, WEU and OSCE. Entering NATO is not only a task which is to be solved in the field of foreign policy and within the armed forces, but it affects the whole society and lies in sharing common values that are worth to be defended. This article, which covers the wide spectrum of various items concerning state defence and security, was in fact written with an underlying aim to open the discussion about security

problems among both military and civilian reading public.

Exactness and Top-Management in the Field of Country and State Defence - I by Col. Ing. Václav Svoboda. This is a contribution to higher effectiveness and productivity of some new management procedures within the state and defence sectors, under new conditions, in new surroundings. The author would like to give an impetus to self-reflection of top-level organs, so that they could change their working style, adapted more to introduced economy measures and the actual state of affairs. The author explains terms like information exactness, local exactness and mathematical exactness. Those provisions are intended to help us with drafting defence models, implementation of defence calculations, because with us, there are still in use non-exact procedures, which are probably the main purpose of low effectivity of running processes.

Security Policy in Military Information Systems by Ing. Oldřich Pekárek, CSc. Precision and speed of communication systems, including security of confidential and classified items, are one of the wide range of prerequisites for proper performance of state executive power and defence management. This article is based on the assessment of the so-called new threats (terrorism, organized crime, hackers, subversion activities of foreign intelligence agencies etc.). In accordance with leading authorities of NATO nations, the author tries to identify possible threats to information systems and on this base to lay foundations of new information system which is going to be used in the Army of the CR. Every document dealing with information security policy must cover and answer all questions mentioned in this article. Theoretically, as well as graphically, the author analyses interaction ties between information inputs/security policy and threats. Finally, he puts several examples of security system modelling.

MILITARY ART

Command and Control are Above All the Challenge (*The Task of Army Corps Staff*) by Col. Ing. František Valach, CSc. Colonel

Valach in his article states that there are symptoms in the field command and control marking new forms of military management. Its forms and contents are influenced by significant technological changes labelled as C⁴I, to which they must adapt themselves. The author demonstrates utilizing military managerial concepts for increasing professional capacities of officers. Backed by corps staff assessment, he puts several proposals for prospective deployment of this operational command and control level both at present, or in the future.

Intelligence Support of the Battlefield in NATO's Armed Forces during the Decision-Making Process by *Lt.Col. Ing. Milan Hanousek*. The author of this article wants to clear up the nature and basic functions of battlefield intelligence preparation. He introduces some of the NATO basic terms and also shows several partial discrepancies among NATO nations. Those are namely battlefield intelligence support and its individual stages: decision-making, battlefield assessment, terrain, weather forecast and threat integration. He explains the function of intelligence collecting depot, intelligence estimate and examination. Lt.Col. Hanousek underlines that NATO nations traditionally give high attention to intelligence problems and does not underestimate their impact on troops activities. This paper is also of special value, as he fully makes the best of his experiences from the mutual cooperation with the officers of some NATO countries.

Tactical Air Force in the Fight against Anti-Air Defence by *Lt.Col. Ing. Vojtěch Májek, CSc., Lt.Col. Ing. Jan Vachek*. The authors of this article are reviewing various methods of flight combat of the ACR, taking into account actual cuts both in numbers and personnel. They stress the integration of all parts of the ACR as a necessary means to improve its quality, and so that the mission of tactical air force could be fulfilled. There is a necessity of effective air intelligence and so is the analysis of Czech air defence system, which is confirmed also by experiences from the local conflicts of the 90's and multinational joint manoeuvres in 1991-95.

DEFENCE RESEARCH

Defence Research Assessment by *Col. Ing.*

Karel Eminger, Ing. Ladislav Klíma, CSc. The authors draw our attention to proper usage of means from the Czech military budget allocated for defence studies, as we must support and justify every item spent. The ministerial Board for Defence Studies has decided and approved basic principles for assessment in the field of defence studies. In this article, those principles are methodically divided into two separated parts, the first one deals with defence programme and project assessment, the second with the assessment of individual teams and workplaces. At the end the authors underline the necessity to keep at a high level such studies which are in fact investments for the future.

Cooperation in the Field of Defence Research with Foreign Partners by *Ing. Josef Janošec, CSc.* This is a concise summary that enables us to know the level of our cooperation with partners from abroad. At the same time, it helps us to identify the problems in that field, failures or future trends, as the case may be. The military sector has produced a lot of knowledge and information to be used both in the military and state sectors. The role of military sector is indispensable in this sense, as it prepares technical and technological applications in related lines of research. Last but not least, we must be prepared to open corresponding foreign cooperation.

EXPERIENCES FROM ABROAD

The UN Peace Mission - UNGCI (Iraq 1994-95) by *Lt.Col. Ing. Dušan Sabolčík, CSc.* The author is a former member of the mission mentioned above. In his article refers about common rules of the activity of contingents that were sent to this region. He is concentrated on the fact that there is a sharp increase both in the numbers of servicemen and various UN missions. But in spite of this, under given conditions we can't solve all problems properly, as most of UN peace missions are formed by quite inexperienced men, who are not able to sustain the stress put upon them. Lt.Col. Sabolčík goes from the recruitment, via activities of special units on this territory, and pays special attention to command and control system. He ends with a statement that members of the Czech contingent are rated the best, as they fulfil their mission with high professional quality.

A Didactic Course for Teachers - Staff Officers of the Bundeswehr by *Ing. RNDr. Mgr. Jan Šilhavý, Mgr. Stanislav Balík*. In September-October 1995 both authors of this article went through the didactics course for military school teachers-staff officers of the German Army (Bundeswehr), which took place at "Führungsakademie der Bundeswehr" in Hamburg, Germany. In our country we do not meet very often such courses and therefore the authors would like to tell us something about their experiences, which are very inspiring as far as the training and educational system of our army is concerned. Firstly, they are of the opinion that present schooling system is separated from real needs of everyday life in barracks and for this reason, soon after their commission, many young officers quit the forces and embark a new career in civilian sector. Secondly, it is necessary to adopt some preventive measures, they recommend higher number of teaching units dealing with the practical leading of men.

OPINIONS AND CONTROVERSY

Rapid Reaction Forces and their Position in the ACR by *Col. Ing. Karel Kozák*. The article reacts to the article by Major-General Ing. Emil Antušák "The Army of the CR at a Historical Crossing". As the author of this article by itself is involved in rapid deployment problems, he

would like to outline one of possible variants of the ACR prospective conception. Supported by a quick review of rapid deployment forces all over the world, he proposes to follow German and Austrian pattern, which from the formal point of view could create further disposition for compatibility with NATO. He also makes a proposal to use the term of "crisis reaction forces", which firstly depicts their purpose, and secondly it eliminates another, inappropriate understanding of their activities.

What Academy Courses Graduates Think about ACR Management - I by *Lt. Col. Doc. Ing. Luděk Hodboř, CSc., Lt. Col. Doc. PhDr. František Vízda, CSc.* The team of authors generalizes opinions of postgraduate students at the Command and Staff Faculty, Military Academy Brno. The authors have gained their knowledge from final papers of officers who have quite recently filled their positions in battalions and brigades. The theme of their papers was "Military Management and My Portion of Responsibility". All of them wrote about the hottest problems in their units. The most positive fact represents the generalization of such problems and consequently proposals for their solving. Metodically the authors divide those subjects of exploration into two blocks: Military Surroundings and My Position, and Management Rationalization during Performance of My Duties.

Představení autorů tohoto čísla

Mgr. Stanislav Balík, narozen v roce 1969. Vystudoval Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. Absolvoval kurz politologie sponzorovaný Evropským společenstvím. Vykonával funkci učitele na VVŠ PV ve Vyškově. V současné době je odborným asistentem na katedře sociálních věd na VA Brno. Publikuje ve vojenských časopisech a sbornících, doma i v zahraničí. Doktorandské studium na FF MU Brno.

Plk. Ing. Karel Eminger, narozen 1944. Vystudoval VA Brno, obor elektrické a speciální výstroje letadel. Od roku 1968 pracoval ve výzkumu, naposledy na programovém vybavení stanice RAMONA. V roce 1980 přešel na vojensko-vědecké oddělení GŠ. Od roku 1991 byl vedoucím oddělení vědy na MO a ředitelem Institutu řízení informačních systémů vojenského zdravotnictví. Podílel se na tvorbě poznatků k formování strategie obrany ČR, profesionalizace AČR, politiky resortu MO při tvorbě nového systému obranného výzkumu ČR. Od r. 1995 je vedoucím oddělení vědy na Odboru správy majetku MO. Je tajemníkem Rady resortu ministerstva obrany pro obranný výzkum a členem RR časopisu Vojenské rozhledy.

Mjr. PhDr. Jiří Fidler. Narozen v r. 1961. Ukončil FF UP v Olomouci, obor historie, poté absolvoval postgraduál politologie na MU Brno. Působil jako odborný asistent na Pedagogické fakultě UP Olomouc. Od r. 1991 působí jako vědecký pracovník HÚ AČR. Je spoluautorem knihy Dějiny evropské civilizace a několika publikací zabývajících se vojenskou historií. Publikuje v odborných časopisech Historie a vojenství, Vojenské rozhledy, Vojenský profesionál.

Pplk. Ing. Milan Hanousek, nar. 1956. Absolvoval VA Brno, obor PLRV. Poté působil u plrb Brno, v letech 1981-85 zpravodajský náčelník plrb. 1985-91 pracoval na ZS/GS. Od r. 1992 působí jako pedagog na katedře vojenského zpravodajství VA Brno. Od roku 1994 ve funkci náčelníka skupiny průzkumu-zástupce vedoucího katedry. V roce 1994 absolvoval tříměsíční štábní kurz v Institutu národní obrany holandské armády v Ypenburgu. Od roku 1993 je zařazen do

vědecké přípravy v rámci doktorandského studia na VA Brno v oboru vševojskové problémy vojenského umění, směr vojenské zpravodajství.

Pplk. Ing. Luděk Hodboď, CSc., nar. 1949. V roce 1971 ukončil první fakultu VAAZ ve Vyškově. Poté pracoval do r. 1986 v různých funkcích včetně velitelských na stupni útvar u pozemního vojska a civilní obrany. Od roku 1986 působil na VA Brno na katedře všeobecné taktiky a na katedře strategie a operačního umění. V současné době pracuje na katedře řízení obrany státu. Kandidátskou práci obhájil v roce 1993, habilitace v r. 1994. Publikuje ve VR.

RNDr. Vilém Holáň, nar. v r. 1938. Studoval na Masarykově univerzitě v Brně odkud byl v roce 1959 vyloučen z politických důvodů. Přírodovědeckou fakultu dokončil v roce 1968. Jeho specializací je teoretická kybernetika, teorie systému a matematická informatika. Od r. 1971 pracoval v oblasti informatiky ve zdravotnictví. Po roce 1989 působil jako expert Světové zdravotnické organizace v jihovýchodní Asii. V roce 1992 byl zvolen do Federálního shromáždění ČSFR, od 1993 pracoval v různých vedoucích funkcích na Ministerstvu zahraničních věcí ČR, 22. září 1994 jmenován ministrem obrany ČR. Je autorem téměř 40 odborných a výzkumných prací.

Ing. Josef Janošec, CSc., nar. 1951, VA Brno (geodezie a kartografie). Vykonával řadu odborných funkcí, vedoucím odboru systému řízení vědy, techniky, prognózování a výzkumu Institutu pro strategická studia. Od r. 1993 náměstkem ředitele IVOU, poté ředitelem odboru vojenského umění Ústavu obranných studií AČR. V současné době je pracovníkem odd. vědy odboru správy majetku MO. Publikuje v Mezinárodní politice, Vojenských rozhledech a dalších časopisech.

Ing. Ladislav Klíma, CSc., nar. 1936, VA Brno. V roce 1992 absolvoval Mezinárodní manažerský kurz (rozdělování zdrojů) postgraduální školy vojenského námořnictva Monterey (USA). Prošel funkcemi na GŠ i MO, v letech 1991-93 zastával funkci náčelníka správy rozvoje vědy a techniky. Byl členem RR

Vojenských rozhledů a jejich prvním odborným vydavatelem. V současnosti pracuje jako občanský pracovník MO v oblasti rozdělování obranných zdrojů a rozvoje vědy. Publikuje ve vojenském odborném tisku.

Pplk. Ing. Vojtěch Májek, CSc., nar. 1956. Absolvoval VVTŠ v Liptovském Mikuláši, obor protivzdušná obrana státu. Prošel základními funkcemi, byl náčelníkem operační skupiny plrb a zástupcem velitele plrb. Absolvoval interní postgraduální studium na VA Brno, obor velitelsko-štábní, operačně taktický PVOS. V letech 1991-93 pracoval jako samostatný vědecký pracovník IVOU-ISS Brno. V současné době je vědecko-pedagogickým pracovníkem katedry PVO na VA Brno.

Ing. Oldřich Pekárek, CSc., nar. 1936. Absolvoval spojovací učiliště (1953-56). Vystudoval Fakultu elektrotechnickou ČVUT Praha, obor radiotechniky. Na téže fakultě pak pokračoval postgraduálním studiem mikroelektroniky. Vědeckou hodnot CSc. získal na Vysoké škole chemicko-technologické v oboru technické kybernetiky. Od r. 1970 do r. 1991 vědeckým pracovníkem AV ČR. V současnosti je vědeckým pracovníkem odboru bezpečnosti informací sekce obranné politiky MO ČR. Jeho specializací jsou distribuované systémy automatického řízení a kryptologie. Je držitelem řady patentů v oboru technické kybernetiky, publikuje v odborném tisku a externě vyučuje na VA Brno.

Arm. gen. v. v. Ing. Karel Pezl, narozen 1927, absolvent Vojenské akademie v Hranicích (1946-48), Vojenské akademie v Praze - velitelsko-štábní směr (1953). Pracoval ve velitelských a štábních funkcích na stupni prapor, náčelník operačního oddělení mechanizované divize, armádního sboru, armády, okruhu, náčelník operační přípravy generálního štábu. Po okupaci dvacet let v civilních zaměstnáních. Od roku 1991 poslední náčelník GŠ ČSA, r. 1993 prvním NGŠ AČR. Roku 1994 se stal poradcem ministra obrany a od roku 1995 pracuje jako poradce v Kanceláři prezidenta republiky.

Pplk. Ing. Dušan Sabolčík, CSc., nar. 1949. V roce 1976 ukončil VVŠ PV ve Vyškově. PGS VA Brno, směr velitelsko-štábní, ukončil v roce 1979. Zastával řadu velitelských funkcí,

náčelník štábu pluku, po dobu jednoho roku byl pověřen funkcí velitele pluku. Od r. 1986 pracovníkem katedry všeobecné taktiky VA Brno. Kandidát vojenských věd v roce 1993. V letech 1993-94 příslušníkem mírových sil OSN - UNPROFOR v bývalé Jugoslávii jako vojenský pozorovatel, od r. 1995 mise UNGCI v Iráku. Po listopadu 1995 působí na katedře taktiky, velení a štábní služby VA Brno. Publikuje o problematice boje ve městě a zastavěných prostorech, v současnosti o mírových operacích OSN.

Plk. Ing. Václav Svoboda, nar. 1941, ČVUT (fyzika a technika jaderných energetických zařízení), 4 roky na VKŠV ve specializaci chemické vojsko. Od r. 1968 vojákem z povolání, VzÚ 401, poté ve Výzkumném ústavu GŠ jako analytik a vedoucí pracovního týmu matematického modelování, odolnosti systému velení, oper. propočtů a metodologie vědecké práce. V r. 1992 přešel na MO a od r. 1993 pracoval v oblasti strategického plánování, nyní ve funkci vedoucího odd. strategie MO. V r. 1995 absolvoval kurz národní bezpečnosti ve Středisku pro národní bezpečnostní studia (Center for National Security Studies) v Kanadě.

Ing. RNDr. Mgr. Jan Šilhavý, nar. 1938, absolvoval VŠE Praha a Masarykovu univerzitu Brno, dále postgraduální studium na KMU v Lipsku a UK Praha. Působil v různých pedagogických funkcích na VUT a MU Brno, pak zastával funkci ekonomického náměstka ve státním podniku. Od r. 1994 je učitelem na katedře sociálních věd VA Brno. Publikuje v domácích i zahraničních odborných časopisech.

Pplk. Ing. Jan Vachek, nar. 1957. Absolvoval Vysokou vojenskou leteckou školu v Košicích, akademický letovodský kurz LA Monino, vyšší akademický kurz VA Brno. Prošel základními leteckými funkcemi u stíhacího, bombardovacího i průzkumného letectva. Zastával funkce zpravodajského náčelníka a letovoda pluku. V současné době je náčelníkem skupiny inspektorů - zástupce hlavního letovoda 3. sboru TL. Je pilotem první třídy a instruktorem létání na letounech L-39 a SU-22.

Plk. Ing. František Valach, CSc., nar. 1947, VA Brno, v roce 1988 aspirantura tamtéž.

V roce 1994 ukončil kurz Monterey Mobile International Defense Management Course a v r. 1995 absolvoval stáž na velitelství ozbrojených sil USA v Evropě. Do roku 1990 vševojskový operátor ve štábu bývalého ZVO v Táboře, od r. 1991 vedoucí odd. strategického plánování SSR MO, nyní zástupce ředitele odboru obranné politiky a strategie MO ČR. Publikoval v časopisech Vojenské rozhledy a Vojenský profesionál.

Pplk. doc. PhDr. František Vízdal, CSc., nar. 1950, absolvent Filozofické fakulty Masarykovy university Brno, obor psychologie; CSc. 1983, habilitace 1992 - VZP od r. 1988. V letech 1991-94 vedoucím katedry psychologie, kde působí doposud jako jediný řádně habilitovaný docent vojenské psychologie v AČR. Zabývá se problematikou vojenské psychologie, včetně psychologie vedení lidí v armádě.

V diskusi o NATO nejde zdaleka jen o to, zda se připojíme k jakési alianci, zda získáme bezpečnostní záruky. Diskuse o vstupu do NATO je mnohem zásadnější - jde o rozhodnutí, do které části Evropy chceme a budeme patřit.

Jinými slovy, spor není o tom, zda se staneme částí NATO, nebo zda zůstaneme v nějaké podobě „nezávislí“, „nezúčastnění“ a podobně. Naivní teorii o tom, že rozpadem bipolárního světa zmizely sféry zájmů a vlivu, již nikdo nevěří. Diskuse o našem členství v NATO tedy není ničím jiným než diskusí o tom, zda chceme a budeme patřit do oblasti západního světa nebo do ruské sféry vlivu.

*Michal Labkowitz
poslanec parlamentu
vrchní ředitel kabinetu ministra zahraničí
Denní TELEGRAF 29. 4. 1995*

Contents

RNDr. Vilém Holář, Czech Minister of Defence The Basic Steps of the ACR to Achieve the Interoperability with NATO's Armed Forces	3
Ing. Karel Pezl Thinking about Potentialities	12
Col. Ing. Václav Svoboda. Exactness and Top-Management in the Field of Country and State Defence - I	23
Ing. Oldřich Pekárek, CSc. Security Policy in Military Information Systems	34

MILITARY ART

Col. Ing. František Valach, CSc. Command and Control are Above All the Challenge <i>(The Task of Army Corps Staff)</i>	42
Lt.Col. Ing. Milan Hanousek. Intelligence Support of the Battlefield in NATO's Armed Forces during the Decision-Making Process	52
Lt.Col. Ing. Vojtěch Májek, CSc., Lt.Col. Ing. Jan Vachek. Tactical Air Force in the Fight against Anti-Air Defence	65

DEFENCE RESEARCH

Col. Ing. Karel Eminger, Ing. Ladislav Klíma, CSc. Defence Research Assessment	73
Ing. Josef Janošec, CSc. Cooperation in the Field of Defence Research with Foreign Partners	78

EXPERIENCES FROM ABROAD

Lt.Col. Ing. Dušan Sabolčík, CSc. The UN Peace Mission - UNGCI <i>(Iraq 1994-95)</i>	91
Ing. RNDr. Mgr. Jan Šilhavý, Mgr. Stanislav Balík. A Didactic Course for Teachers - Staff Officers of the Bundeswehr	97

OPINIONS AND CONTROVERSY

Col. Ing. Karel Kozák Rapid Reaction Forces and their Position in the ACR	100
Lt.Col. Doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc., Lt.Col. Doc. PhDr. František Vízdaľ, CSc. What Academy Courses Graduates Think about ACR Management - I	104

HISTORY PAGES

Maj. PhDr. Jiří Fidler June 1941 - Barbarossa Plan versus Groza	117
---	-----

INFORMATION SERVICE

Armed Deterrence	124
The "Third" World War Has Ended: What Comes Next?	133
Material Sources of Defence Model <i>(A System Approach to Restructuralization of the Italian Forces)</i>	137
Strategical Revolutions	149
Dr. Javier Solana The New Role of NATO in European Security	156

PERSONAL DATA

Divisioner in memoriam Ing. Josef Dostál	160
English Annotation	162
Who is Who in This Issue	165
English Table of Contents	168

Obsah

RNDr. Vilém Holář Základní kroky Armády ČR k dosažení interoperability s armádami států NATO	3
Ing. Karel Pezl Přemýšlení o možném	12
Plk. Ing. Václav Svoboda Exaktnost a vrcholové řízení v oblasti obrany států - I	23
Ing. Oldřich Pekárek, CSc. Bezpečnostní politika ve vojenských informačních systémech	34
VOJENSKÉ UMĚNÍ	
Plk. Ing. František Valach, CSc. Velení a řízení je především výzvou (Úloha štábu armádního sboru)	42
Pplk. Ing. Milan Hanousek Zpravodajská příprava bojiště v armádách NATO v rozhodovacím procesu	52
Pplk. Ing. Vojtěch Májek, CSc., pplk. Ing. Jan Vachek Taktické letectvo v boji s protivzdušnou obranou	65
OBRANNÝ VÝZKUM	
Plk. Ing. Karel Eminger, Ing. Ladislav Klíma, CSc. Hodnocení obranného výzkumu	73
Ing. Josef Janošec, CSc. Stav spolupráce se zahraničím v oblasti obranného výzkumu	78
ZKUŠENOSTI ZE ZAHRANIČÍ	
Pplk. Ing. Dušan Sabolčík, CSc. Mírová mise OSN - UNGCI (Irák 1994 - 1995)	91
Ing. RNDr. Mgr. Jan Šilhavý, Mgr. Stanislav Balík Kurz didaktiky pro učitele - štábní důstojníky Bundeswehru	97

NÁZORY, POLEMIKA

Plk. Ing. Karel Kozák Síly rychlého nasazení a jejich místo v AČR	100
Pplk. doc. Ing. Luděk Hodbod', CSc., pplk. doc. PhDr. František Vízdal, CSc. Řízení v AČR očima studentů akademických kurzů - I	104

Z HISTORIE

Mjr. PhDr. Jiří Fidler Červen 1941 - Barbarossa kontra Groza (Poměr sil mezi německou a sovětskou armádou)	117
--	-----

INFORMACE

Vojenské odstrašování	124
„Třetí“ světová válka skončila: Co bude dál?	133
Materiální zdroje obranného modelu (Systémový přístup k restrukturalizaci italské armády)	137
Strategické revoluce	149
Dr. Javier Solana Nová role NATO v evropské bezpečnosti	156

PERSONÁLIE

Divizní generál in memoriam Ing. Josef Dostál	160
Anglické anotace	162
Představení autorů tohoto čísla	165
Obsah v angličtině	168

Vydává Ministerstvo obrany ČR - sekce obranné politiky

Adresa:

Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
(Vojenský zeměpisný ústav)
Rooseveltova 23
160 01 Praha 6 - Dejvice



Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (20) 21 57 30,
mjr. Ing. Igor Jalůvka (zástupce šéfredaktora), telefon (20) 21 57 33,
Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon (20) 21 57 31,
Jaroslava Matušková (redaktorka), telefon (20) 21 57 32.

Redakční rada: genmjr. Ing. František Váňa - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, plk. Ing. Michal Bohánek, plk. Ing. Václav Budil, CSc., plk. Ing. Karel Eminger, genmjr. Ing. Pavel Jandáček, Ing. Pavel Jégl, Mgr. Petr Klučina, CSc., genmjr. JUDr. Ladislav Kozler, Dr. Jiří Krobath, genpor. Ing. Karel Kuba, Ing. Petr Lužný, genmjr. Ing. Jiří Martinek, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. Ing. Jaroslav Paleček, plk. Ing. Jan Rohovec, Ing. Milan Štembera, CSc., Ing. Rudolf Tomešek, CSc.

Ročník V. (XXXVII.). Toto číslo bylo dáno do tisku 12. 4. 1996. MKČR 6059, MIČ 47751.

Potrže
cestu
JIŽ NEO
SMĚNÁR



VOJENSKÉ ROZHLEDY